

**T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI**

**ELEKTRİK DAĞITIM ŞİRKETLERİNİN ÖZELLEŞTİRME
ÖNCESİ VE SONRASI KARŞILAŞTIRMALI PERFORMANS
ANALİZLERİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Hazırlayan
Sümeyya Yağmur KAYA**

**Danışman
Prof. Dr. Seyfi YILDIZ**

**Aralık - 2020
KIRIKKALE**

KABUL - ONAY

Prof. Dr. Seyfi YILDIZ danışmanlığında Sümeyya Yağmur KAYA tarafından hazırlanan “Elektrik Dağıtım Şirketlerinin Özelleştirme Öncesi ve Sonrası Karşılaştırmalı Performans Analizleri” adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

25/12/2020

(İmza)

Prof. Dr. Güven DELİCE (Başkan)

.....

[İmza]

Prof. Dr. Seyfi YILDIZ

.....

[İmza]

Doç. Dr. Alparslan UĞUR

.....

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../20..

Enstitü Müdürü

KİŞİSEL KABUL

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Elektrik Dağıtım Şirketlerinin Özelleştirme Öncesi ve Sonrası Karşılaştırmalı Performans Analizleri” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve faydalandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak faydalanılmış olduğunu beyan ederim.

25.12.2020

Sümeyya Yağmur KAYA

ÖNSÖZ

Ömür boyu çalışmayı düşündüğüm akademi alanına giriş niteliğindeki bu tezin benim için değeri çok büyük ve önemlidir. Bu nedenle Yüksek Lisans ders döneminden başlayarak tez çalışmalarım ile devam eden yüksek lisans eğitim ve öğretim sürecimde bana her türlü desteği veren ve yol gösteren danışmanım Prof. Dr. Seyfi YILDIZ Hocama, akademik eğitim sürecimin ilk yıllarını birlikte geçirmekten onur duyduğum ve kendilerinden ziyadesiyle istifade ettiğim çok değerli Maliye Bölümü Hocalarıma, çalışmada kullandığım verilerin temininde yardımcı olan Özelleştirme İdaresi Başkanlığına, TEDAŞ'a ve EPDK'ya teşekkürlerimi sunarım. Eğitim süreci boyunca bana her türlü desteklerini esirgemeyen sevgili Anneme, Babama, Kardeşlerime, Eşime ve benden uzak kalma sabrını gösteren Minicik Yavrum Mihrimah Sultanıma sevgi ve muhabbetlerimi iletirim.

ÖZET

Kaya, Sümeyya Yağmur, “Elektrik Dağıtım Şirketlerinin Özelleştirme Öncesi ve Özelleştirme Sonrası Karşılaştırmalı Performans Analizleri”, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 2020.

Bu çalışma, özelleştirmelerin elektrik dağıtım şirketlerinin ve dağıtım sektörünün üretim, istihdam ve gelirini nasıl etkilediğini incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu amaca uygun olarak çalışmada 18 elektrik dağıtım şirketinin; kayıp ve kaçak oranlarında, istihdam sayısında ve şirketlerin gelirlerinde meydana gelen değişimler olmak üzere üç ana faaliyet sonuçlarının özelleştirme öncesi ve özelleştirme sonrası performans karşılaştırması yapılmıştır.

İnceleme ve araştırma sonucunda, 18 EDAŞ’ın kayıp ve kaçak oranlarında ortalama %21 iyileşme performansının sergilendiği, bu iyileşme performansı ile özelleştirme öncesi %16 olan ortalama kayıp ve kaçak oranının, özelleştirme sonrası %12.7’ye gerilediği, kayıp ve kaçak oranı en yüksek olan Dicle-Aras-Vangölü EDAŞ’lar dışarıda bırakıldığında ise %6.8’e kadar düştüğü tespit edilmiştir.

Özelleştirme sonrası elektrik dağıtım sektörü toplam personel sayısında; 4.415 kadrolu personel artışı ve 2.981 de taşeron personel artışı olmak üzere toplam 7.486 kişilik bir personel artışı gerçekleştiği, bu artışın özelleştirme öncesi toplam personel sayısına göre %17.6’lık bir artış anlamına geldiği görülmüştür. EDAŞ özelleştirmelerinin Ülke Toplam İstihdamına, %44 artış ile 18.732 kişilik yüksek bir katkı sağladığı da tespit edilmiştir.

18 adet EDAŞ’ın gelir tablolarıyla ilgili yapılan inceleme ve analizler sonucunda; özelleştirme öncesi 18 şirketten 11 adedinin net kar, kalan 7 adedinin ise net zarar açıkladığı, özelleştirme sonrası verilerin en son elde edildiği tarihlerde bahse konu şirketlerin tamamının net kar beyan ettikleri tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Özelleştirme, Kayıp ve Kaçak Oranı, İstihdam, Gelir Değişimi

ABSTRACT

Kaya, S. Yağmur, "Comparative Performance Analysis of Electricity Distribution Companies Before and After Privatization", Master Thesis, Kırıkkale, 2020.

This study was carried out to examine how privatizations affect generation, employment and income of electricity distribution companies and distribution industry. In accordance with this purpose, 18 electricity distribution companies; Pre-privatization and post-privatization performance comparisons of three main operating results, namely, changes in loss and leakage rates, employment numbers, and income of companies.

As a result of the investigation and research, Dicle, where 18 Electricity Distribution Companies displayed an average improvement performance of 21% in loss and leakage rates, the average loss and leakage rate decreased from 16% before privatization to 12.7% after privatization, with the highest loss and leakage rate. When the Aras-Vangölü Electricity Distribution Companies are excluded, it was determined that it decreased to 6.8%.

In the total number of personel in the electricity distribution sector after privatization; It has been observed that a total of 7,486 staff increases, including 4,415 permanent staff increase and 2,981 subcontractor staff increase, and this increase means an increase of 17.6% compared to the total number of personnel before privatization.

It was also determined that privatization of Electricity Distribution Companies contributed to the Total Employment of the Country by 44%, with a high contribution of 18,732 people.

As a result of the examination and analysis of the income statements of 18 Electricity Distribution Companies; It was determined that 11 out of 18 companies announced net profit and the remaining 7 announced net loss before privatization, and all of the companies in question declared net profit at the latest date after the privatization data.

Keywords: Privatization, Loss and Leakage Rate, Employment, Income Change

KISALTMALAR

TEDAŞ:	Türkiye Elektrik Dağıtım Anonim Şirketi
EDAŞ:	Elektrik Dağıtım Şirketi
EPDK:	Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu
EPK:	Enerji Piyasası Kanunu
ÖİB:	Özelleştirme İdaresi Başkanlığı
ÖYK:	Özelleştirme Yüksek Kurulu
EÜAŞ:	Elektrik Üretim AŞ
TEİAŞ:	Türkiye Elektrik İletim AŞ
TETAŞ:	Türkiye Elektrik Ticaret ve Taahhüt AŞ
TEK:	Türkiye Elektrik Kurumu
TEAŞ:	Türkiye Elektrik Üretim ve İletim AŞ
DSGE:	Dağıtım Sistemine Giren Enerji
FTE:	Faturalı Tüketilen Enerji
KKO:	Kayıp ve Kaçak Oranı
KKM:	Kayıp ve Kaçak Miktarı
YPK:	Yüksek Planlama Kurulu
TÜİK:	Türkiye İstatistik Kurumu
AYEDAŞ:	İstanbul Anadolu Yakası Elektrik Dağıtım AŞ
KİT:	Kamu İktisadi Teşebbüsü
İDT:	İktisadi Devlet Teşekkülü
KİK:	Kamu İktisadi Kuruluşu
YİD:	Yap İşlet Devret
Yİ:	Yap İşlet
İHD:	İşletme Hakkı Devri
PPP:	Public Private Partnership (Kamu Özel Sektör İşbirliği)
KHK:	Kanun Hükmünde Kararname
OECD:	Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü)
AB:	Avrupa Birliği
IMF:	International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
CDS:	Credit Default Swap
PMI:	Purchasing Manager Index

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1: Özelleştirme Kaynakları (Milyon ABD Doları)	42
Tablo 2: Özelleştirme Kullanımları (1986-Ekim 2019) (Milyon ABD Doları)	45
Tablo 3: Dağıtım Şirketlerinin Özelleştirilme Yöntem, Süreç ve Alan Bilgileri	59
Tablo 4: Akdeniz Elektrik Dağıtım AŞ'nin Faaliyet Bilgileri	71
Tablo 5: Aras Elektrik Dağıtım AŞ'nin Faaliyet Bilgileri	77
Tablo 6: Başkent Elektrik Dağıtım AŞ Faaliyet Bilgileri	83
Tablo 7: Boğaziçi Elektrik Dağıtım AŞ Faaliyet Bilgileri	89
Tablo 8: Çamlıbel Elektrik Dağıtım AŞ Faaliyet Bilgileri	95
Tablo 9: Çoruh Elektrik Dağıtım AŞ Faaliyet Bilgileri	100
Tablo 10: Dicle Elektrik Dağıtım AŞ Faaliyet Bilgileri.....	105
Tablo 11: Fırat Elektrik Dağıtım AŞ Faaliyet Bilgileri.....	112
Tablo 12: Gediz Elektrik Dağıtım AŞ Faaliyet Bilgileri.....	117
Tablo 13: İstanbul Anadolu Yakası (AYEDAŞ) Elektrik Dağıtım AŞ Faaliyet Bilgileri	122
Tablo 14: Meram Elektrik Dağıtım AŞ Faaliyet Bilgileri.....	129
Tablo 15: Osmangazi Elektrik Dağıtım AŞ Faaliyet Bilgileri	134
Tablo 16: Sakarya Elektrik Dağıtım AŞ Faaliyet Bilgileri	140
Tablo 17: Toroslar Elektrik Dağıtım AŞ Faaliyet Bilgileri.....	145
Tablo 18: Trakya Elektrik Dağıtım AŞ Faaliyet Bilgileri.....	152
Tablo 19: Uludağ Elektrik Dağıtım AŞ Faaliyet Bilgileri	158
Tablo 20: Vangölü Elektrik Dağıtım AŞ Faaliyet Bilgileri.....	162
Tablo 21: Yeşilirmak Elektrik Dağıtım AŞ Faaliyet Bilgileri	169
Tablo 22: Elektrik Dağıtım Şirketlerinin Faaliyet Performans Sıralaması -1	173
Tablo 23: Elektrik Dağıtım Şirketlerinin Faaliyet Veri ve Performans Sıralaması -2	174
Tablo 24: Elektrik Dağıtım Şirketlerinin İstihdam Performans Sıralaması	175
Tablo 25: Özelleştirme Öncesinde, Sürecinde ve Sonrasında Ekonomik ve Politik Şartlar	180
Tablo 26: Dağıtım Şirketlerinin Konsolide Faaliyet Bilgileri -1	192
Tablo 27: Dağıtım Şirketlerinin Konsolide Faaliyet Bilgileri -2	210
Tablo 28: Özelleştirme Öncesi Personel ve Abone Sayıları	222
Tablo 29: Özelleştirme Sonrası Personel ve Abone Sayıları.....	224
Tablo 30: Özelleştirme Sonrası Dağıtım Şirketlerinin ve Dağıtım Sektörünün Personel Sayısında Artış ve Azalışlar	227
Tablo 31: Ülke Kadrolu Personel ve Ülke Taşeron Personel ile Ülke Toplam İstihdam Artışı.....	231

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: Yıllar itibariyle Kişi Başına Düşen Elektrik Tüketim Miktarı-2008-2018 (MWh).....	48
Grafik 2: Akdeniz Elektrik Dağıtım AŞ'nin Kayıp ve Kaçak Performansı	72
Grafik 3: Aras Elektrik Dağıtım AŞ'nin Kayıp ve Kaçak Performansı	79
Grafik 4: Başkent Elektrik Dağıtım AŞ'nin Kayıp ve Kaçak Performansı	85
Grafik 5: Boğaziçi Elektrik Dağıtım AŞ'nin Kayıp ve Kaçak Performansı.....	91
Grafik 6: Çamlıbel Elektrik Dağıtım AŞ'nin Kayıp ve Kaçak Performansı	97
Grafik 7: Çoruh Elektrik Dağıtım AŞ'nin Kayıp ve Kaçak Performansı	102
Grafik 8: Dicle Elektrik Dağıtım AŞ'nin Kayıp ve Kaçak Performansı	109
Grafik 9: Fırat Elektrik Dağıtım AŞ'nin Kayıp ve Kaçak Performansı	114
Grafik 10: Gediz Elektrik Dağıtım AŞ'nin Kayıp ve Kaçak Performansı.....	119
Grafik 11: İstanbul Anadolu Yakası Elektrik Dağıtım AŞ'nin Kayıp ve Kaçak Performansı	124
Grafik 12: Meram Elektrik Dağıtım AŞ'nin Kayıp ve Kaçak Performansı	130
Grafik 13: Osmangazi Elektrik Dağıtım AŞ'nin Kayıp ve Kaçak Performansı	136
Grafik 14: Sakarya Elektrik Dağıtım AŞ'nin Kayıp ve Kaçak Performansı	142
Grafik 15: Toroslar Elektrik Dağıtım AŞ'nin Kayıp ve Kaçak Performansı.....	148
Grafik 16: Trakya Elektrik Dağıtım AŞ'nin Kayıp ve Kaçak Performansı.....	154
Grafik 17: Uludağ Elektrik Dağıtım AŞ'nin Kayıp ve Kaçak Performansı	159
Grafik 18: Vangölü Elektrik Dağıtım AŞ'nin Kayıp ve Kaçak Performansı	165
Grafik 19: Yeşilırmak Elektrik Dağıtım AŞ'nin Kayıp ve Kaçak Performansı	170
Grafik 20: Elektrik Talebi ile GSYİH Arasındaki İlişki	194
Grafik 21: Şirketlerin Faturalı Tüketilen Enerji Miktarı Performansları.....	199
Grafik 22: 2018 Yılı Tüketici Sayıları ve Tüketim Miktarları (Adet – MWh)	204
Grafik 23: Şirketlerin Abone/Tüketici Artış Performansları	206
Grafik 24: Şirketlerin İletim Hattı Yatırım Performansları	211
Grafik 25: Şirketlerin Trafo Yatırım Performansları	213
Grafik 26: Dünya, OECD, AB ve Türkiye Kayıp ve Kaçak Oranları	216
Grafik 27: Şirketlerin Kayıp ve Kaçak Performansları	217
Grafik 28: Kayıp ve Kaçak Oranı ile Etkileyen Faktörlerin Sektörel Ortalama ve Oransal Değişimi.....	219
Harita 1: Türkiye'de Elektrik Dağıtım Şirketlerinin Faaliyet Bölgeleri.....	71

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT	iii
TABLolar	iv
GRAFİKLER VE ŞEKİLLER	v
İÇİNDEKİLER	vi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ÖZELLEŞTİRME OLGUSU VE TÜRKİYE'DE ÖZELLEŞTİRME

UYGULAMALARI

I. ÖZELLEŞTİRME KAVRAMI, NEDENLERİ, AMAÇLARI, YÖNTEMLERİ VE ETKİLERİ	6
A. Kavramsal Açıdan Özelleştirme	6
B. Özelleştirme Nedenleri.....	10
C. Özelleştirme Amaçları	13
1. Bütçe açıklarının kapatılması ve borçların itfası	14
2. Ekonomik etkinliğin artırılması	15
3. Yabancı sermayenin teşvik edilmesi.....	16
D. Özelleştirme Yöntemleri	17
1. Satış yöntemi.....	18
a) Varlık satışı yöntemi	18
b) Hisse satışı yöntemi	19
2. İhale yöntemi (contracting-out)	20
3. Kamu-özel sektör işbirlikleri (ppp) yöntemi.....	21
4. İmtiyaz devri yöntemi (franchising)	22
5. Diğer yöntemler	23
E. Özelleştirme Uygulamalarının Sosyal ve Ekonomik Etkileri	24
1. Sosyal etkileri.....	25
2. Ekonomik etkileri.....	26
II. TÜRKİYE'DE ÖZELLEŞTİRME UYGULAMALARI VE ELEKTRİK DAĞITIM ŞİRKETLERİNİN ÖZELLEŞTİRİLMESİ	28
A. Türkiye'de Özelleştirme Uygulamaları.....	28
1. Özelleştirme uygulamalarında hukuksal süreçler	28
2. Özelleştirme uygulamalarının temel ilkeleri.....	31

3. Kurumsal yapı, görev ve sorumluluklar.....	34
a) Özelleştirme Yüksek Kurulu (ÖYK)	35
b) Özelleştirme İdaresi Başkanlığı (ÖİB)	36
c) Özelleştirme Fonu.....	38
4. Özelleştirme uygulamalarından elde edilen kaynaklar ve kullanımlar.....	39
a) Özelleştirme kaynakları	40
b) Özelleştirme kullanımları	43
B. Elektrik Dağıtım Şirketlerinin Özelleştirilmesi	46
1. Elektrik dağıtım şirketlerinin özelleştirme gerekçeleri ve amaçları	49
2. Elektrik sektöründe yasal ve kurumsal düzenlemeler.....	51
a) Birinci aşama düzenlemeleri (1984-2001).....	51
b) İkinci aşama düzenlemeleri (2001 ve sonrası).....	53
3. Dağıtım şirketleri özelleştirmelerinde ilkeler ve yöntem.....	55
a) Dağıtım şirketleri özelleştirmelerinde temel ilkeler	55
b) Dağıtım şirketlerinin özelleştirme yöntemleri	56
4. Elektrik dağıtım bölgelerinin oluşumu	60

İKİNCİ BÖLÜM

ELEKTRİK DAĞITIM ŞİRKETLERİNİN ÖZELLEŞTİRME ÖNCESİ VE SONRASI KARŞILAŞTIRMALI PERFORMANS ANALİZLERİ

I. ŞİRKET İNCELEME VE ANALİZLERİNDE UYGULANAN YÖNTEM	62
II. İNCELEME VE ANALİZLERDE KULLANILAN KAVRAMLAR VE FORMÜLLER	65
III. ELEKTRİK DAĞITIM ŞİRKETLERİNİN ÖZELLEŞTİRME ÖNCESİ VE SONRASI KARŞILAŞTIRMALI PERFORMANS ANALİZLERİ.....	68
A. Akdeniz Elektrik Dağıtım AŞ	69
B. Aras Elektrik Dağıtım AŞ	75
C. Başkent Elektrik Dağıtım AŞ.....	81
D. Boğaziçi Elektrik Dağıtım AŞ	87
E. Çamlıbel Elektrik Dağıtım AŞ	93
F.Çoruh Elektrik Dağıtım AŞ	99
G. Dicle Elektrik Dağıtım AŞ	104
H. Fırat Elektrik Dağıtım AŞ	111
İ. Gediz Elektrik Dağıtım AŞ	116
J. İstanbul Anadolu Yakası Elektrik Dağıtım AŞ (AYEDAŞ).....	121
K. Meram Elektrik Dağıtım AŞ	127

L. Osmangazi Elektrik Dağıtım AŞ.....	132
M. Sakarya Elektrik Dağıtım AŞ.....	138
N. Toroslar Elektrik Dağıtım AŞ.....	144
O. Trakya Elektrik Dağıtım AŞ.....	150
P.Uludağ Elektrik Dağıtım AŞ.....	156
R. Vangölü Elektrik Dağıtım AŞ.....	161
S.Yeşilırmak Elektrik Dağıtım AŞ.....	167

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÖZELLEŞTİRME UYGULAMALARININ ELEKTRİK DAĞITIM SEKTÖRÜNDEKİ ETKİLERİ

I. ÖZELLEŞTİRME SÜRECİNDE EKONOMİK VE POLİTİK ŞARTLAR	176
A. Ekonomik Şartların Uygunluğu	177
B. Politik Şartların Uygunluğu	185
II. ELEKTRİK DAĞITIM SEKTÖRÜNÜN ÖZELLEŞTİRME ÖNCESİ VE SONRASI KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ	187
A. Dağıtım Sektörü Özelleştirmelerinin Kayıp ve Kaçak Oranlarına Etkileri ..	187
1. Kayıp ve kaçak türleri.....	188
a) Teknik kayıplar.....	188
b) Teknik olmayan kayıplar	190
2. Kayıp ve kaçak oranlarını etkileyen faktörler değerlendirmesi	1-193
a) Dağıtım sistemine giren, faturalı tüketilen ve kayıp ve kaçak enerji miktarları	1-193
(1) Dağıtım sistemine giren enerji miktarı	1-193
(2) Faturalı tüketilen enerji miktarı.....	196
(3) Kayıp ve kaçak enerji miktarı.....	200
b) Abone (Tüketici) sayısında meydana gelen değişimler.....	202
c) Dağıtım sektörüne yapılan yeni yatırımlarda oluşan değişimler	206
(1) İletim hattı yatırımları.....	208
(2) Trafo kurulumu yatırımları.....	212
3. Kayıp kaçak oranlarının karşılaştırmalı analizi	213
B. Dağıtım Sektörü Özelleştirmelerinin İstihdam Etkileri	219
1. Özelleştirme öncesi, özelleştirme aşaması ve özelleştirme sonrasında personel sayısı ve uygulamalar	221
2. Özelleştirme sonrası istihdam edilen personel sayısında ortaya çıkan değişim.....	225

a) Her bir şirkette istihdam edilen personel sayısında yaşanan artış ve azalışlar.....	226
b) Elektrik dağıtım sektöründe istihdam edilen personel sayısında yaşanan artış ve azalışlar	228
c) Türkiye'nin istihdam kapasitesine katkıları.....	228
C. Dağıtım Sektörü Özelleştirmelerinin Şirket Karlılıkları Üzerine Etkileri	233
D. Alıcı Firmalar Değerlendirmesi	239
E. Özelleştirme Geliri Açısından Değerlendirme.....	240
SONUÇ.....	260
KAYNAKÇA.....	267

GİRİŞ

Dünyada, ekonomik sistemleri ve uygulanacak ekonomi politikalarını belirleyen faktörler genellikle krizler olmuştur. Geçen yüzyılın başında liberal politikaların ağırlıkta olduğu ekonomiler, 1929 Krizi ile beraber yerini devletçi politikalara bırakmıştır. İkinci Dünya Savaşının şartları kontrol, denetim, üretim ticaret aracılığıyla devletin piyasadaki rolünü artırmış, müteşebbis/tüccar/işletmeci devlet gelişip büyümüş ve sosyal refah devleti anlayışı güçlenmiştir. Geçen yüzyılın ikinci büyük krizi 1970’li yılların sonuna doğru yaşanmıştır. Bu defa krizin nedeni olarak “devletin aşırı kontrolü, müdahalesi ve bir girişimci olarak piyasada yer alması” görülmüştür. Kamu işletmelerinin, zamanın ekonomik ihtiyaçlarına cevap veremediği, etkin ve verimli işletilmedikleri ve yüksek maliyetle üretim yaptıklarına dair eleştiriler yapılmıştır. Tartışma ve eleştirilerin sonucunda, ekonomi politikalarını belirleyecek olan faktörün piyasalar olması gerektiği, piyasaların düzenleyici ve yönlendirici rolünü engelleyen politikalardan vazgeçilmesinin daha doğru olacağı görüşü benimsenmiştir. Yaşanan gelişmelerin neticesinde piyasa anlayışı/liberal düşünce ve buna bağlı olarak da devletin planlı ekonomiden vazgeçerek piyasadan çekilmesi görüşü egemen olmuştur. 1980’li yıllarla beraber artık piyasalar liberal politikalarla yönetilmeye başlanmış ve özelleştirmeler de önemli bir politika aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Dünyada ve Türkiye’de yaklaşık 40 yıldır liberal politikalar uygulanmakta ve bu politikaların bir parçası olarak özelleştirmeler yapılmaktadır. Uygulanan politikaların yerindeliği ve sonuçları literatürde çokça tartışılmakta, gelecek için bilgi ve veriler üretilmektedir. Bu çalışmanın amacı da Türkiye’de 1980’li yılların başından itibaren var olan liberal ekonomi anlayışının bir parçası olarak tercih edilen özelleştirme politikalarının “elektrik dağıtım şirketlerinin özelleştirmeleri” üzerinden sonuçlarını analiz etmektir. Daha spesifik olarak belirtmek gerekirse, özelleştirmelerin; elektrik dağıtım şirketlerinin ve dağıtım sektörünün üretim, istihdam ve gelirini nasıl etkilediğini incelemek, analiz etmek ve performans değerlendirmesi yapmaktır. Bu amaca uygun olarak çalışmada, elektrik dağıtım şirketlerinin özelleştirme öncesi ve özelleştirme sonrası; kayıp ve kaçak oranlarındaki değişimleri, istihdam sayısında meydana gelen değişimleri ve şirketlerin gelirlerinde meydana gelen değişimleri olmak üzere üç ana faaliyet sonuçlarının karşılaştırması yapılacaktır.

Bu analizlerin yapılmasında kullanılan veriler aşağıdaki kaynaklardan elde edilmiştir.

- Özelleştirme İdaresi Başkanlığına yaptığımız resmi başvuru neticesinde tarafımıza iletilen veriler,
- Türkiye Elektrik Dağıtım AŞ'ye yaptığımız resmi başvuru neticesinde tarafımıza iletilen veriler,
- Özelleştirme İdaresi Başkanlığının (ÖİB) <https://www.oib.gov.tr/turkiyede-ozellestirme> uzantılı adresi,
- Enerji Piyasası Düzenleme Kurulunun (EPDK), “Elektrik Piyasası Gelişim Raporlarını” yayımladığı <http://epdk.gov.tr/Detay/Icerik/3-0-0-102/yillik-rapor-elektrik-piyasasi-gelisim-raporlari>,
- Elektrik dağıtım şirketlerinin kendi sitelerinde yayımladıkları “Faaliyet Raporları” ve
- Konuyla ilgili yayımlanmış kitap ve makale çalışmaları

Çalışmanın birinci bölümünde, ilk olarak özelleştirmenin kavramsal açıklaması, nedenleri, amaçları, yöntemleri ve etkilerinin analizi gerçekleştirilecektir. Daha sonra genel olarak Türkiye’de özelleştirme uygulamalarının hukuki süreçleri ve kurumsal yapılanmaları, ilkeleri, kaynak ve kullanımları incelenecektir. Bölüm, elektrik dağıtım şirketlerinin özelleştirme nedenleri ve amaçları, sektörde yapılan kurumsal ve yasal düzenlemeler, elektrik dağıtım şirketlerinin özelleştirme ilkeleri ve özelleştirmelerde kullanılan yöntem ile tamamlanacaktır.

İkinci bölümde, çalışmanın amacı doğrultusunda 2009-2013 arası özelleştirmeleri gerçekleştirilen 18 elektrik dağıtım şirketinin ayrıntılı incelemesi yapılacaktır. Şirket incelemeleri iki aşamada gerçekleştirilecektir. İlk olarak, analiz ve incelemeye konu edilen her bir şirketin özelleştirme öncesi ve özelleştirme sonrası “kendi içinde” dönemsel performans karşılaştırması yapılacaktır. İkinci performans karşılaştırması ise elektrik dağıtım şirketlerinin “kendi aralarındaki” karşılaştırma olacaktır. İkinci karşılaştırmayı yapabilmek için, her bir şirkete ait tablolardan faydalanılarak “konsolide faaliyet ve istihdam” tabloları oluşturulmuştur.

Üçüncü ve son bölümde, 18 adet elektrik dağıtım şirketinin 2. Bölümde ayrıntılı gerçekleştirilen üretim, yatırım, istihdam ve mali tablo analizlerinden elde edilen veriler üzerinden oluşturulan konsolide faaliyet tablolarından hareketle, bu defa elektrik dağıtım sektörünün özelleştirme öncesi ve özelleştirme sonrası performans

değerlendirmesi yapılacaktır. Bu amaçla bölümün birinci kısmında; öncelikli olarak, özelleştirme uygulamaları için oldukça önemli olan “uygun ekonomik ve politik şartlar zemini” kuralından hareketle, dağıtım şirketlerinin özelleştirme süreçlerinde Türkiye ve dünyadaki ekonomik ve politik şartların uygun olup olmadığına yönelik değerlendirmeler yapılacaktır. Bölümün ikinci kısmında ise elde edilen konsolide tablolar üzerinden elektrik dağıtım sektörünün özelleştirme öncesi ve özelleştirme sonrası; kayıp ve kaçak oranlarındaki değişikliklerin, istihdam sayısındaki değişikliklerin ve şirketlerin kar/zarar pozisyonlarındaki değişikliklerin karşılaştırmalı performans analizi yapılacaktır.

Karşılaştırma ve değerlendirmelerde; özelleştirme öncesi için her bir şirketin özelleştirildiği tarihten önceki en son yılın verileri, özelleştirme sonrası için ise 2018 yılı verileri kullanılmıştır. Diğer bir ifadeyle her ne kadar şirketin özelleştirme öncesi son üç yılının verileri ile özelleştirme sonrasının 2018’e kadar olan verileri tablolarda yer alsa da karşılaştırmalar; özelleştirme öncesi son yıl ile verilerin en son elde edildiği yıl olan 2018 yılı arasında yapılmıştır. Özelleştirme öncesi son üç yılın verileri ile 2018 yılına kadar olan yıllara ait veriler tablolara konulmak ve grafik oluşturmak suretiyle de şirketin karşılaştırma yapılan göstergelerinin süreç içerisinde nasıl bir seyir izlediğinin görülmesi sağlanmıştır.

Şirketin özelleştirme yılı ise geçiş/devir yılı olarak değerlendirilmiştir. Özelleştirme uygulamalarında, özelleştirme yılı; alıcı firmaların şirketi yeni tanıdıkları ve şirket faaliyetlerine yeni aşına oldukları yıldır. Bu nedenle çoğunlukla özelleştirme yılı verileri; özelleştirme öncesindeki ve özelleştirme sonrasındaki verilerle uyumluluk göstermeyebilmektedirler. Dolayısıyla özelleştirme yılı verileri çoğunlukla karşılaştırmalarda kullanılmamıştır.

Diğer taraftan özelleştirme sonrası karşılaştırma ve değerlendirmelerde net kar/zarar verileri ile iletim hattı uzunlukları ve trafo sayıları aşağıdaki nedenlerden dolayı bahsedilen yöntemden istisna tutulmuştur. Şöyle ki; kar ve zarar eden şirketlerin karlılıkları ve zararları; özelleştirme öncesi ve özelleştirme sonrası ayrı ayrı olmak üzere verilerin elde edilebildiği yıllardaki ağırlıklarına göre belirlenmiştir. Örneğin, verilerin elde edilebildiği 3 yılın 2’sinde kar, 1 yılında zarar eden şirket, “özelleştirme öncesi kar eden şirketler” grubuna dahil edilmiş; yine verilerin elde edilebildiği 3 yılın 2’sinde zarar, bir yılında kar eden şirket ise zarar eden şirketler grubuna işlenmiştir. Dolayısıyla burada, verilerin elde edildiği yılların net kar/zarar toplamından hareketle

kar veya zarar durumu tespit edilmemiş olup her bir yıl için sonuçlar alınarak, daha fazla yılda elde edilen kar veya zarar durumuna göre gruplandırma yapılmıştır. Diğer taraftan özelleştirilen elektrik dağıtım şirketlerinin özelleştirme öncesi iletim hattı verileri elde edilemediği için özelleştirme sonrası 2014-2018 verileri kullanılarak değerlendirme yapılmıştır. 2014 tarihi, büyük oranda elektrik dağıtım özelleştirmelerinin hemen sonrasındaki yıl olduğu için inceleme ve karşılaştırma yapmaya elverişli bulunmuştur.

Bu çalışma, elektrik sektörü ile ilgili teknik bir çalışma özelliği taşımamaktadır. Dolayısıyla çalışmada, elektrik sektörüne ait teknik bir performans karşılaştırması ve değerlendirmesi yapılmamaktadır. Çalışma, özelleştirme öncesi ve sonrasına ait karşılaştırılabilir istatistikî verilerden hareketle gerçekleştirilen performans değerlendirmeleri ile sınırlı tutulmuştur. Doğaldır ki bu içerik ve yöntemde açıklan(a)mayan konular ve sonuçlar da olacaktır. Çalışma sonucunda elde edilecek bulguların teknik değerlendirmelerinin, elektrik sektörü araştırmacıları ve uzmanları tarafından yapılması daha uygun olacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÖZELLEŞTİRME OLGUSU VE

TÜRKİYE’DE ÖZELLEŞTİRME UYGULAMALARI

1929 Dünya Krizinden sonra ekonomiye müdahalesini yoğunlaştıran devletler ekonomik, finansal ve ticari alanlarda büyümeye başladılar. Bu durum zamanla hem devlete hem de özel sektöre sorun oluşturdu. Üretim, ticaret ve finansal alanlara bir müteşebbis olarak giren devletin aşırı büyümesinin ortaya çıkardığı ekonomik ve sosyal sorunlar 20. yüzyılın sonlarında tüm dünyada devletin sınırlarının giderek daha fazla tartışılmasına yol açtı. Bu anlamda akademik çevreler tarafından ne zaman piyasanın, ne zaman hükümet müdahalesinin tercih edilmesi gerektiği konusunda zengin bir literatür oluşturuldu. Özelde özelleştirme uygulamalarının genelde ise daha geniş kapsamlı piyasayı etkin kılmaya dönük reformların teşvik edicileri, devletin uygulamalarının yanı sıra, yapısını, süreçlerini ve hizmet tedarik mekanizmalarını da sorgulanmasını gerektirdi. Büyüyen ve gelişen piyasalarla birlikte gelişen refahın da etkisiyle hemen her alanda mal ve hizmet talebi arttı. Artan her birim talep yeni yatırımları gerektirdi. Fakat kamu sektörü, yeni ve büyük yatırımlar için yeterli kaynak oluşturmada güçlük çekmeye başladı ve bu nedenle özel sektörün sürece dahil edilmesi bir zorunluluk halini aldı. Yeni gelişen bu durum, kamu sektörünün özel kesimle farklı ve zorunlu bir ilişkiye girmesini gerektirdi ve kamu yönetimi değişmeye başladı. Gelişen yeni süreç devletin rolünü belirli alanlara yöneltmekte ve onu dönüşüme uğratmaktadır. Yeni dönemde anayasal güçlere dayalı roller üstlenen devlet yerini, kamu ve özel kaynakları birleştirme ve koordine etme rolü üstlenen devlete bırakmaktadır. Değişen ekonomik ve politik tercihlerle birlikte özelleştirmeler artık, olarak dünya ekonomi düzeninin önemli araçlarından birisi oldu. Gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülkede kamuya ait iktisadi işletmeler büyük oranda özelleştirilmektedir.

Süreç, 1979’da İngiltere’de başladı ve sonrasında politik, hukuki, idari ve ekonomik sistemleri farklı olan birçok ülkede farklı şartlarda ve fakat çoğunlukla benzer amaçlarla gerçekleştirildi. Reel sektör, ticari ve finansal alanlarla başlayan özelleştirme programları daha sonra altyapı sektörlerine ve belediyeçilik hizmetlerine doğru kaydı. Son olarak eğitim, sağlık ve gümrük idaresi gibi alanlara doğru yönelmeye başladı. Türkiye’de yapılan özelleştirmeler de dünya özelleştirme

konjonktürüyle hemen hemen aynı zamana denk düştü. Bu anlamda yeni mevzuatlar oluşturuldu, kurumsal yapı kuruldu ve faaliyetler gerçekleştirildi.

I. ÖZELLEŞTİRME KAVRAMI, NEDENLERİ, AMAÇLARI, YÖNTEMLERİ VE ETKİLERİ

Bu bölümde, genel olarak özelleştirme kavramı, nedenleri, amaçları, ilkeleri ve etkileriyle birlikte, Türkiye’de gerçekleştirilen özelleştirmeler ve daha spesifik olarak elektrik dağıtım şirketlerinin özelleştirme süreçleri analiz edilecektir.

A. Kavramsal Açıdan Özelleştirme

Özelleştirme, birden fazla disipline konu olan bir kavramdır. Genel bir değerlendirme ile ekonomi bilimi, devlet tarafında yürütülen iktisadi faaliyetlerin azaltılmasını ve özel sektöre devrini; işletme bilimi, iktisadi varlıkların yönetiminin kamu ve özel sektördeki etkinlik ve verimliliğini; hukuk bilimi, iktisadi teşebbüslerin yönetiminin kamudan özel sektöre devredilmesini; siyaset bilimi, kamu varlıklarının sahipliğinden kaynaklanan kamu erkinin özel sektör ile paylaşılmasını; sosyal politikalar bilimi ise kamu varlıklarının kullanımından sağlanan faydanın özel kesime geçmesinin sonuçlarını inceler ve tartışır. Dolayısıyla ekonomi bilimi açısından “mülkiyetin özelleştirilmesi” önem arz ederken, hukuk bilimi açısından “yönetimin özelleştirilmesi”, siyaset bilimi açısından “varlık sahipliğinden kaynaklı kamu erkinin özelleştirilmesi”, önem arz etmektedir.

Özelleştirme kavramının, daha çok dünya ekonomisinin, devlet ağırlıklı yapıdan liberal yapıya dönüşüm dönemine denk gelecek şekilde kullanılmaya başlandığı görülmüştür. Bu yönüyle kavram, ortaya çıkan sorunlardan kaynaklı değişen iktisat politikalarıyla birlikte toplumun ihtiyaçlarına yeni bir bakışı ve bunların yerine getirilmesinde devletin rolünün var olandan başka şekilde kurgulanmasını temsil etmektedir.

Ekonomik süreçler dikkate alınarak değerlendirildiğinde, liberal ekonomik sistemin oluşturduğu piyasa mekanizmasına geçişin temel bir aracı olan özelleştirmenin hareket noktasının, kamu işletmeciliğinden ve kamu düzenlemelerinden arındırılmış bir ekonomik yapının toplumsal refah açısından daha etkin olduğu anlaşılmaktadır. Bu yönüyle özelleştirmenin temelinde Adam Smith’in “Görünmez El Prensibinin” yattığını söylemek doğru olacaktır. Görünmez El Prensibine göre piyasa mekanizması, kişisel ve sosyal yararları bağdaştıran ve

dolayısıyla da kapitalist sistemde hükümetlerin piyasanın işleyişine müdahale etmelerini anlamsız kılan bir araçtır (Ünsal, 2007: 9).

Kavram, literatürde farklı içeriklerde tanımlanmaktadır. Buna rağmen bu alanda çalışma yapanlar tarafından kabul görmüş dar ve geniş anlamlarını açıklayabiliriz. Özelleştirmeyi, “sadece kamu iktisadi teşebbüslerinin mülkiyet ve yönetiminin özel kesime devredilmesi” şeklinde dar anlamda tanımlamak mümkündür. Bu tanım, bir kamu işletmesinin özelleştirilmesinden bahsedebilmek için sermayesinin en az %50’den fazlasının özel sektöre devredilmesini veya satılmasını gerekli görmektedir. Fakat bazı yazarlar da devredilecek sermaye payının büyüklüğünün pek önemli olmadığı, %10 veya %20 gibi bir pay devrinin de özelleştirme olarak kabul edilebileceği görüşündedirler. Uygulamadan hareketle, işletme yönetiminin devrini de içeren özelleştirme anlamına daha uygun olan yorumun, %50’den fazla payın özel sektöre aktarımı yorumunun olduğunu söylemek gerekmektedir. Çünkü ancak bu durumda mülkiyetin %50’sinden fazlası özel kesime ait olacağından yönetim de özelleştirilmiş olacaktır (Aktan, 1993: 70).

Özelleştirme kavramını yalnız kamu iktisadi teşebbüslerinin özel sektöre devri olarak tanımlamak eksik olacaktır. Günümüzde özelleştirme kavramının kapsadığı alan oldukça genişlemiştir. Artık devleti iktisadi hayattan uzaklaştırıcı her türlü eylem özelleştirme kapsamında değerlendirilmektedir. Kamunun ekonomik hayata koyduğu herhangi bir yasağı kaldırması bu anlamda özelleştirme olarak ifade edilebilir (Vural, 2015: 21). Geniş anlamda özelleştirme ile ilgili olarak literatürde çok çeşitli tanımlamalar mevcuttur. Aktan geniş anlamıyla özelleştirmeyi, kamu iktisadi faaliyetlerinin ve hizmet üretim birimlerinin sınırlandırılmasına veya tamamen ortadan kaldırılmasına yönelik yapılan uygulamalar olarak tanımlamaktadır. Başka bir ifade ile kamuya ait mal varlığının ve/veya değerlerin ya da para ile ölçülebilen kamu kaynaklarının özel mülkiyete aktarılması ve devletin ekonomik faaliyetlerini ortadan kaldıran düzenlemeler yapılması faaliyetlerinin tamamını ifade eden bir kavram olarak tanımlamaktadır (Aktan, 1993: 70-71). Cevizoğlu ise geniş anlamda özelleştirmeyi, genel ekonomi içinde kamunun payının (iktisadi, mali, sosyal ve siyasal gerekçelerle) minimuma indirilmesi ya da tamamen kaldırılması yani serbest piyasa güçlerinin ekonomide egemen konuma getirilmesi ve kamu kurumlarının ekonomideki etkinliğinin azaltılması şeklinde tanımlamaktadır (Cevizoğlu, 1998: 11, Aktaran: Vural, 2015: 21). Bugünkü içeriğiyle özelleştirmeden anlaşılan tanım da budur.

Yapılan tanımlardan hareketle özelleştirme kavramının; devletin piyasa kontrollerinin ve denetiminin azaltılması, kamu teşebbüslerinin mülkiyetinin ve yönetiminin kısmen veya tamamen özel kesime devredilmesi, kamu sektörü finansmanı sağlanan mal ve hizmetlerin üretiminin özel sektör tarafından yerine getirilmesi, mal ve hizmet üretimindeki kamusal tekellerin kaldırılması ve kamu sektörü tarafından üretilen mal ve hizmetlerin finansmanının özelleştirilmesi hususlarını içerdığını söylemek mümkündür (Falay, 1994: 21).

Yukarıda açıklanan unsurlar ve yapılan geniş tanıma uygun olarak aşağıdaki işlemlerin, kararların ve faaliyetlerin söz konusu “geniş tanım” içerisinde değerlendirilmesi mümkün olacaktır (Aktan, 1993: 71-87):

- Devletin ekonomiye yönelik yaptığı düzenleme ve kontrollerin kaldırılmasını veya değiştirilmesini içeren yasal-kurumsal serbestleşmeler,
- Devlet tarafından üretilen mal ve hizmetlerin fiyatlarının piyasa mekanizmasına göre belirlenmesini içeren fiyatlamalar,
- Devlet tarafından özel sektör üretiminin teşvikini destekleyen ve ayni ve nakdi yardımları içeren sübvansiyonlar,
- Devletin ihtiyacı olan mal ve hizmetlerin özel kesim tarafından üretilmesi ve/veya temin edilmesi imkanını veren ihaleler,
- Kamu ve özel sektörün birlikte ortaklık kurarak mal ve hizmet üretmesine imkan sağlayan kamu-özel sektör işbirlikleri,
- Üretim ve hizmeti devlet tekelinde olan elektrik üretimi ve dağıtımı, su tedariki, telekomünikasyon hizmetleri, sağlık ve eğitim hizmetleri, demiryolu ulaşımı gibi mal ve hizmet birimlerinin özel sektör tarafından sağlanmasına imkan tanıyan imtiyazların verilmesi,
- Devlete ait olan ve mal ve hizmet üreten varlıkların, yine mal ve hizmet üretilmesi şartıyla özel sektöre kiralanması,
- İhtiyaç duyulan ve/fakat sermaye yetersizliği nedeniyle üretilemeyen mal ve hizmetlerin üretilmesi için bazı faaliyetlerin özel sektör tarafından bizzat oluşturulması, belirli sürelerle işletilmesi, kiralanması ve daha sonra devlete devredilmesini sağlayan yap-işlet-devret, yap-kirala-devret gibi yöntemlerin uygulanması,
- Devletin, gelir düzeyi düşük olan kesimlere belirli kamusal mal ve hizmetleri bizzat sunmak yerine, bu kimselere sunulacak mal ve hizmetin karşılanmasını

sağlayacak bedelini kapsayan kuponların verilmesi (bu sayede kuponu elinde bulunduranlar özel kesimden mal ve hizmet satın alacaklardır).

Yukarıda anlatılan uygulamalar ile devletin ekonomik alandaki görev ve fonksiyonları, olabilecek azami ölçülerde özel sektöre devredilmektedir. Bahse konu uygulama ve içerikleriyle devlet ve özel sektör arasındaki değişen ilişkilerin farklı ve alternatif anlamlarını kapsayan bir kavram olarak özelleştirme, dünya çapında liberalizm şemsiyesi altında destek görmüştür. Geçen zaman içerisinde özelleştirmeler, ideolojik tartışmaların konusu olmaktan çıkmış ve liberal felsefenin dışında karaktere sahip birçok ülkede ekonomi politikası aracı haline gelmiştir (Seven, 2001: 16-17).

Özelleştirme kavramıyla alakalı açıklığa kavuşturulması gereken bir konu da benzer içeriklere sahip liberalizasyon ve deregülasyon kavramlarıyla benzerlik, içkinlik ve farklılıklarıdır. **Liberalizasyon** kavramı, özelleştirmeye yakın anlamlar ifade eden kavramlardan birisidir. Liberalizasyon, yerli kişilerin ve kurumların yurtiçi ve yurtdışı ekonomik faaliyetleri üzerindeki kısıtlamalar kadar yabancı kurumlar ve yabancı kişilerin yurtiçi ekonomik sistemde faaliyet gösterebilme özgürlüklerinin artırılması şeklinde uygulamada yer bulan politikaları içermektedir (Özşahin, 2011: 39). Bu yönüyle özelleştirmeyi, liberalizasyonun politik araçlarından birisi olarak değerlendirmek mümkündür. **Deregülasyon** da birçok sektör ve faaliyet alanı için çok farklı şekillerde kullanılan ve genellikle özelleştirme ve liberalizasyon ile karıştırılan bir kavramdır. Deregülasyon, rekabet üzerindeki yasal veya kurumsal kısıtlamaların, hukuki-idari, ekonomik veya mali düzenleme ve kontrollerin gevşetilmesi veya kaldırılmasıdır. Devlet ağırlıklı ekonomik faaliyetlerin ortaya çıkardığı sorunların akabinde gerçekleştirilen hükümet düzenlemelerinin ve kararlarının piyasa başarısızlıklarına neden olduğu sıkça tartışılmaktadır. Diğer taraftan kapsamlı regülasyonların mevcut olduğu neredeyse her alanda bazı olumlu kazanımlar olsa bile, genel anlamda üretim maliyetleri ve fiyatların arttığı ve hizmet kalitesinin düştüğüne dair veriler oluşmaya başlamıştır. Bu nedenle yapılan düzenlemelerin kaldırılması anlamında deregülasyon çağrıları artmış ve hükümetleri yeni düzenlemeler yapmaya zorlamıştır (Uzun, 2019: 476). Deregülasyon, çeşitli kural ve kurumsal düzenlemelerle giriş engelleri konularak devlet tekellerinin oluşturulduğu piyasalarda bu giriş engellerinin kaldırılması, özel girişimcilerin piyasaya serbest girişinin sağlanması düzenleme ve faaliyetlerinin tamamını ifade eder. Bu bağlamda, genel ve yerel kamu

hizmetlerinde fiyat ve ücret kontrollerinin ve kamu tekellerinin kaldırılması; kamu girişimlerine sağlanan sübvansiyonlara son verilmesi şeklindeki yasal-kurumsal serbestleşme anlamına da gelmektedir. Burada temel sorun, hükümetin rolünün azaltılıp azaltılmayacağı ve hükümet düzenlemelerinin yerini piyasa güçlerinin alıp almayacağıdır. Bu anlamda deregülasyon özelleştirme mantığı ve politikasının ayrılmaz bir parçası olup, piyasada rekabetin yerleştirilmesini ve kaynak kullanımında verimliliğin artırılmasını amaçlamaktadır (Delice ve Yavilioğlu, 2010: 18).

B. Özelleştirme Nedenleri

Geçtiğimiz yüzyılda dünya ekonomisini etkileyen ve ekonomi politikalarında önemli değişiklikler yaratan önemli krizler yaşanmıştır. En önemli krizlerden birisi 1929 Buhranı olmuş ve sonucunda kapitalist sistemin işleyişini tıkamıştır. Krizden çıkışın yolu olarak, J. M. Keynes'in de etkileriyle, devletin bu tıkanıklığı gidermesi araç olarak benimsenmiş ve devlet girişimci ve işletmeci olarak piyasada rol almıştır. İkinci Dünya Savaşı, devletin piyasadaki rolünün daha da artmasına ve piyasalar üzerindeki kontrollerinin yoğunlaşmasına neden olmuştur. Bu yeni anlayış ve politikalar devletin toplumsal yapıdaki yerinin değişmesine ve sosyal refah devleti kavramının yerleşmesine yol açmıştır. 20. Yüzyılın ikinci büyük krizi ise 1970'li yılların sonunda yaşanmıştır. Bu tarihten sonra, bir önceki dönemin ekonomi politikalarının merkezinde olan "devletin aşırı kontrolü, müdahalesi ve bir girişimci olarak piyasada yer alması" krizin nedeni olarak görülmüştür. Kamu işletmelerinin, zamanın ekonomik ihtiyaçlarına cevap veremediği, etkin ve verimli işletilmedikleri ve yüksek maliyetle üretim yaptıklarına dair eleştiriler yapılmaya başlanmıştır. Tartışma ve eleştirilerin sonucunda, ekonomi politikalarını belirleyecek olan faktörün piyasalar olması gerektiği, piyasaların düzenleyici ve yönlendirici rolünü engelleyen politikalardan vazgeçilmesinin daha doğru olacağı görüşü benimsenmiştir. Yaşanan gelişmelerin neticesinde piyasa anlayışı/liberal düşünce ve buna bağlı olarak da devletin planlı ekonomiden vazgeçerek piyasadan çekilmesi görüşü egemen olmuştur (Özcan vd., 2016: 415).

Piyasa ekonomisi; rekabete dayalı, karı esas alan, özel mülkiyet, miras, sözleşme yapma, teşebbüs ve tercih özgürlüğünün güvence altına alındığı ve devletin fiyat mekanizmasının işleyişine en az düzeyde müdahale ettiği bir ekonomik sistem modelidir. Dolayısıyla liberal düşüncenin kabul ettiği sınırlı devlet anlayışı, özelleştirmenin temel mantığını oluşturmaktadır (Tandırcıoğlu, 2002: 199). Bu

düşünce sonucunda devletler, özelleştirmeleri önemli politika araçlarından birisi olarak kullanmaya başlamıştır. Yüzyılın sonuna doğru, ekonomik sistemler, yönetimler, mülkiyet hakları ve özelleştirme hakkındaki ideolojik tartışmalar da önemli ölçüde farklılaşmış, pragmatik yaklaşımlar güçlenmiş ve karşıtlıklar azalmıştır. Bu anlamda özelleştirmeler, büyük oranda kapitalist ve sosyalist tartışmaların ve devlet sistemlerinin dışında bir ekonomik ve mali argüman olarak değerlendirilmiş ve ekonomi politikası aracı olarak kullanılmıştır.

1929 Krizinden sonra, devletin piyasaya girişimci ve düzenleyici bir aktör olarak girmesinin sonucunda kamu işletmeleri, daha çok devlet erkini elinde bulunduran kesimlerin çıkarlarına uygun yönetilmeye başlandı. Diğer taraftan çoğu ülkelerde devlet, ekonomiye müdahale edilmesini gerektiren gerekçelerin ötesinde bir genişleme gösterdi ve eğitim, sağlık, savunma ve alt yapı yatırımlarının gerçekleştirilmesi gibi asli fonksiyonların yeterince ve etkin olarak yerine getirilmesini engelleyecek bir noktaya gelindi. Bu dönemde kamu mülkiyetindeki teşebbüslerin öne çıkan olumsuzlukları kısaca şunlar olmuştur (Delice, 2010: 42):

- Mal ve hizmet üretim birimleri, optimum karar almayı engelleyecek oldukça merkezileşmiş ve politize olmuş organizasyonlara dönüştü.
- Merkezi bütçeye bağımlı hale gelmiş zayıf finansal performans ortaya çıktı.
- Nepotizmin de etkisiyle aşırı personel istihdamı yapılmaya başlandı.
- Düşük performans ve kar amaçlı işletme mantığından uzaklaşma sonucu ortaya çıkan sübvansiyonlara ve tek yanlı transferlere bağımlılık arttı.
- Arz ve talebin en optimum fiyat ve üretim seviyelerinde buluşmalarını engelleyen ve rekabeti önleyen tekелci yapıları oluştu.
- Rüşvet ve yolsuzluklar yükseldi.

Yukarıda sıralanan sorunların temelinde etkinsizlik/verimsizlik ile kamu işletmelerindeki işleyişin aşırı politize olması yatmaktadır. Bu iki temel sorunun nedeni ise ortak mülkiyet olarak görülen kamu işletmelerinin; piyasa koşullarına duyarlı hareket etmek zorunda olmamaları, iflas etme riski taşımamaları ve yaptıkları üretimden dolayı zarar etmeleri durumunda bu zararların hazine tarafından karşılanmasından kaynaklanmaktadır (Korucu, 2005: 149). Bu durum, işletmelerin yönetim yetkisini elinde bulunduran politik alana her türlü kullanıma açık bir imkan sunmaktadır. Politik alanın yetkilileri ve onların işletmelere yönetici olarak atadıkları kişiler hem herkesin sahibi olduğu ama hiç kimsenin de sahibi olduğu varsayılan

varlığın işletilmesinde söz sahibi olamadığı bir işletmeyi yönetmekte ve hem de kendilerine ait olmayan bir finansman kaynağı ile kendileri için olmayan bir faaliyeti yürütmekte ve bu faaliyetler sonucunda ortaya çıkacak olumsuzluklardan da etkilenmemektedirler. Dolayısıyla kamu şirketlerinin yöneticileri, politikacıların da yönlendirmeleriyle çoğunlukla kar amaçlı faaliyetten ziyade seçmen hedefli sosyal amaçlar peşinde koşarlar ve bu nedenle meydana gelen açıklardan da sorumluluk duymazlar. Özel sektörde ise kar maksimizasyonu en önemli amaçtır ve bu nedenle özel sektör yöneticilerinin ve çalışanların performanslarını değerlendirmede bu amaç için yapılan katkılar temel kriter olarak belirlenmektedir.

Devlete ait işletmelerin bu şekilde yönetilmesi, işletmelerin etkinsiz ve verimsiz olmalarının en önemli gerekçesini oluşturmaktadır. Özelleştirmeler de bir kesim tarafından, yukarıda açıklanan sorunların ortaya çıkardığı sosyal ve ekonomik maliyetlerden kurtulmanın alternatif bir politika aracı olarak kullanılmaktadır.

Diğer taraftan, dünya ekonomisinde üretimden pazarlamaya kadar meydana gelen önlenemez değişiklikler de devlet kontrolündeki işletmelerin özelleşmesine zorlayıcı etki yapmaktadır. Farklılaşan üretim biçimleri, lojistik ve tedarik süreçlerinin büyümesi ve gelişmesi, artan e-ticaret potansiyeli, teknolojik yenilenmeler ve yerel piyasaların uluslararası piyasalarla artan entegrasyonu, işletmelerin kamu yönetim sürecinin hantal ve yavaş yapısından daha esnek ve hızlı karar alma ve faaliyet yürütme süreçlerine evrilmesini gerekli kılmaktadır. Bunu yapmanın yolu ise mülkiyet değişiminden yani özelleştirmeden geçmektedir.

Zayıf üretim ve finansal yapılar, artan dış borçlanma ve hızla yükselen sınai ve teknolojik ihtiyaçlar, gelişmekte olan ülkeleri; uluslararası ticari ve finansal örgütlerle birlikte gelişmiş ülkelere daha bağımlı ve müdahalelere müsait hale getirdi. Hem uluslararası örgütler ve hem de gelişmiş olan ülkeler tarafından, borçlu gelişmekte olan ülkelerde var olan sorunların önemli bir nedeninin, KİT'lerin yarattığı açıkların olduğu söylendi. Bu tespitten sonra söz konusu devlet ve örgütlerin gelişmekte olan ülkelere sundukları yapısal uyum programlarının ana çerçevesini; serbest ticaret, liberalleşmiş finans piyasaları, özelleştirmeler, hükümet bütçe fazlaları (kamu harcamalarının kısılması) ve ücret düzeylerinin düşürülmesi oluşturuyordu (Uçukoğlu, t.y.: 10) Fakat en önemli başlıklardan birisi olarak KİT'lerin verimsizlikleri, bütçe açıklarına neden oldukları, ilave borçlanmaların en güçlü faktörleri oldukları gündeme getirilerek piyasaların liberalizasyonu ile birlikte şirketlerin özelleştirilmeleri için baskı yapılıyordu. Tabi bu baskılar, gelişmekte olan ülkelerin içinde bulundukları borç

krizleri nedeniyle karşılık buluyordu. Diğer taraftan, borç veren gelişmiş ülkeler ve örgütler; kredi öncesi belirledikleri ve içerisinde özelleştirmelerinde olduğu ekonomi ve mali yapısal ve istikrar hedefli uyum programlarını geliştirmekte olan ülkelere kredi şartı olarak sunuyorlardı. Bahse konu programların, geliştirmekte olan ülkelerin ekonomik sorunlarıyla örtüştüğü görülmekle birlikte bu programların sınırlandırıcı, zorlayıcı ve daraltıcı özellikleri nedeniyle eleştiri konusu olmaktadır.

C. Özelleştirme Amaçları

Ekonomik hayatta özelleştirmeyi zorunlu kılan faktörler ile özelleştirmenin amaçları arasında doğrusal bir ilişki bulunmaktadır. Bu anlamda Pack, özelleştirmenin birbiriyle ilişkili ancak özdeş olmayan amaçlarını şöyle sıralamaktadır (Pack, 1991: 284; Aktaran: Delice, 2010: 44):

- Kamu sektörünün büyüklüğünün ve bütçe açığının azaltılması,
- Kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinde etkinliğinin artırılması,
- Ekonomik etkinliğin artırılması ve şirket yöneticileri üzerindeki hükümet müdahalesinin ve politik baskıların önemli ölçüde ortadan kaldırılması,
- Ekonomik yapıdaki katılıkları ortadan kaldırarak ekonomide esnekliğin artırılması ve tekelleri kaldırmak suretiyle rekabetin teşvik edilmesi,
- Etkin sermaye piyasalarının kurulması veya var olanların iyileştirilmesi suretiyle yurtdışı tasarrufların daha etkin bir şekilde mobilizasyonunun sağlanması,
- Yurtdışı ürünlerin yabancı piyasalara girişinin kolaylaştırılması,
- Sermayenin tabana yayılması ve yurtdışı yatırımların teşvik edilmesi,
- Ulusal ekonominin dünya ekonomisine entegrasyonunu hızlandırılması.

Özelleştirme uygulamalarını harekete geçiren ekonomik, ideolojik ve pragmatik gerekçeler mevcuttur. Yukarıda sıralanan amaçları bu gerekçeler altında toplamak da mümkündür. **Ekonomik anlamda** özelleştirme ile bir yandan işletmelerin etkinlik ve verimliliklerinin artması, diğer yandan enflasyonun ve gizli işsizliğin önlenmesi, piyasa mekanizmasına işlerlik kazandırılması, sermaye piyasalarının geliştirilmesi, yabancı sermayenin ülkeye getirilmesi ve devletin ekonomideki yerinin daraltılmasıyla ekonomik sistemde etkinliğin artması beklenmektedir. **İdeolojik olarak**, devletin iktisadi yaşamdaki yerinin daraltılması yani devletin savunma ve güvenlik gibi asli fonksiyonlarına döndürülmesi ve bununla

birlikte toplumda özel mülkiyetin yaygınlaştırılması yoluyla daha eşitlikçi bir sistemin oluşturulması amacı öne çıkmaktadır. **Pragmatik anlamda** ise özelleştirmeden elde edilen gelirlerin kamu açıklarının finansmanında kullanılması ve kamu kesimi borçlanma gereğinin azaltılması söz konusu olmaktadır (Akkoyunlu, 2011: 41).

Yukarıda bahsedilen amaçlar arasına “sosyal amaçları” da ilave etmek yerinde olacaktır. Sosyal amaç ile; KİT’lerin hisse satışı yöntemiyle özelleştirildiği durumda küçük tasarruf sahiplerine pay verilmesi, hisselerin tabana yayılmasının sağlanması ve bu suretle dengesiz gelir dağılımının düzeltilmesine katkıda bulunulması ve nihayetinde refahın yaygınlaştırılması ile sosyal adaletin gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir (Gökkaya, 2007: 41).

Özelleştirmeye atfedilen birçok amaç arasında en sık bahsedilenler bütçe açıklarının azaltılması ve borçların itfası, ekonomik etkinliğin artırılması ve yabancı sermayenin ülkeye girişinin sağlanmasıdır¹.

1. Bütçe açıklarının kapatılması ve borçların itfası

Özelleştirme politikaları, 1970’li yılların sonu ve 1980’li yılların başlarında yaşanan dünya borç krizinin yoğunlaştığı ve tüm dünyayı etkisi altına aldığı dönemlerde “hükümetlerin üstesinden gelemedikleri **bütçe açıkları** ve dolayısıyla kamu maliyesi krizleri” için bir çözüm yolu olarak düşünülmüştür.

Genel olarak KİT’lerin gelirleri giderlerinden daha az olduğu ve kuruluş mevzuatları gereği iflasları da söz konusu olmadığından, sürekli olarak hazineden ve genel bütçeden yardımlarla faaliyetlerini sürdürebilmekteydi (Giz, 2003: 17). Yaşanan krizin etkisiyle devletler artık KİT’lerin zararlarını dengeleyecek ve kalkınma için gerekli sermaye artışlarını sağlayacak finansal kaynaklara sahip değillerdi.

Diğer taraftan 1980’lerin başlarında dış finansman kaynaklarının kesilmesi, dışsal şokların kaynaklık ettiği vergilerdeki azalmalarla birleşince gelişmekte olan ülkelerin büyük bir kısmında kamu maliyesi krizleri başladı. Krizlerin nedenlerine yönelik yapılan tartışmalarda, zarar eden kamu teşebbüsleri; taşınamaz bütçe yükleri oluşturmakla ve var olan kaynakları verimsiz bir biçimde kullanmakla suçlanıyorlardı (Delice, 2010:46). KİT’lerin özelleştirilmesiyle hem bu işletmelerin zararlarından

¹ 4046 Sayılı Özelleştirme Uygulamaları Hakkında Kanun’da özelleştirmenin amaçları; “...Ekonomide verimlilik artışı, kamu giderlerinde azalma sağlamak, Hazineye ait taşınmazları değerlendirmek suretiyle kamuya gelir elde etmek...” şeklinde sıralanmıştır.

kurtulunacağı ve hem de elde edilecek gelir sayesinde bütçe açıklarının kapatılabileceği ve hatta var olan ve ödenmesi gittikçe zorlaşan kamu borçlarının geri ödemesinin de yapılabileceği düşünülmüştür.

Yaşanan süreçte devletler, özelleştirme sayesinde bir taraftan sahip oldukları iktisadi işletmeleri ve mal varlıklarını satarak doğrudan gelir elde ederken, diğer taraftan da bazı hizmetlerin üretimini özel sektöre devrederek dolaylı yoldan da gelir elde etmektedirler. Bu hizmetlerin özel sektöre devri ile elde edilen maliyet avantajı ve harcamaların azalması, bütçeden ayrılan kaynağın da azalmasına neden olmakta, böylelikle elde edilen gelir sayesinde bütçe açıkları kapatılabilmektedir (Çelebi, Mıynat ve Cura, 2018:98).

2. Ekonomik etkinliğin artırılması

Etkinlik, herhangi bir işletme ya da kurumun belirlemiş olduğu amaçlarını ve hedeflerini gerçekleştirmeye yönelik faaliyetlerin ne ölçüde yerine getirilebildiğini belirleyen bir performans ölçütü olarak tanımlanmaktadır (Çelebi, Mıynat ve Cura, 2018: 95).

Akalın, ekonomik etkinlik kavramı ile hem “yönetmel ve teknolojik etkinliğe” hem de “tahsis etkinliğine” vurgu yapıldığını ifade etmektedir. Yönetmel ve teknolojik etkinlik, mikro (firma düzeyinde) etkinlik olup, belli bir teknoloji ve yönetim sayesinde belli bir girdi ile daha fazla çıktı üretilmesi ya da belli bir çıktı miktarının daha az girdi ile sağlanmasını ifade eder. Bunu başarabilen işletme veya teknoloji diğerine göre daha etkin olmuş olur. Tahsis etkinliği ise refah iktisadından türetilmiş olup, en genel düzeyde ekonomideki tüm kaynak tahsisi ile ilgilidir (Akalın, 1998: 41).

Özellikle 1980’li yılların başında kendisini ağır bir şekilde hissettiren Dünya Borç Krizini değerlendiren ekonomist ve politikacılar, kamu sektörünün ağırlıklı yer aldığı bir ekonomik yapıda savurganlık, rant sağlama, etkinsizlik, verimsizlik, aşırı bürokrasi gibi sonuçlar ortaya çıktığını sıklıkla dile getirdiler. KİT’lerin bir kısmı etkin fonksiyon görmüş olsalar da birçoğu etkinlik konusunda olumsuz bir tablo çizmişlerdir. Literatürde ve alan çalışmalarında genellikle kamu kesimindeki etkinliğin, özel kesimdeki etkinliğe nazaran düşük olduğu sonucuna varılmıştır. Düşük etkinliğin sebebi, kamu işletmelerinin rekabetten uzak tekel durumunda bulunmaları, kamu teşebbüslerinin kar amaçlı faaliyet yapmaması, hissedarlara hesap verme mecburiyetinin olmaması, aşırı istihdama gidilmesi, teknolojik gelişmelerin takip

edilmemesi olarak açıklanmıştır. Kamu kesiminin düşük etkinlik ve verimlilikle çalışması, ekonomiyi olumsuz yönde etkilemektedir (İnan, 1994: 135). Gerçekleştirilecek özelleştirmeler sayesinde serbest piyasa ekonomisinin en önemli unsuru olan rekabet kurumunun işlerlik kazanacağı, kamunun elinde bulunan ve sınırlı olan kaynakların kullanımında ve dağılımında etkinliğin artacağı ve sonuç olarak ekonomide verimliliğin yaratılacağı kabul edilmektedir. Bu görüş; devletin ekonomik hayatta bir müteşebbis gibi aktif unsur olarak bulunmaktan olabildiğince vazgeçmesi, piyasa ekonomisinin gelişmesini; piyasa ekonomisinin gelişmesi de iktisadî davranışlarımızın daha rasyonel hale gelmesini sağlayacaktır. Bu davranışların sonucunda, kaynak tahsisinin doğru yapılacağı ve kaynakların daha rasyonel kullanılacağı için, ekonomik verimliliğin artacağı, ülkenin genel zenginlik ve refah seviyesinin yükseleceği ve toplumun daha müreffeh hale geleceği beklenmektedir (Korucu, 2005: 149-150).

Gerçekten de Türkiye’de olduğu gibi özellikle gelişmekte olan ülkelerde KİT’lerin önemli bir kısmı etkinsizlik ve verimsizlik nedeniyle sürekli ve önemli düzeylerde zararlar açıklamışlardır. Bu kuruluşlar dış rekabet baskılarına karşı ancak tarife korumaları, kamunun mal ve hizmet tedarikinde öncelikli konumda tutulmaları, sağlanan imtiyazlı haklar, tercihli finansman imkanları, hükümet garantileri, kanunlarla verilen vergi muafiyetleri ve hemen her dönem yenilenen sübvansiyonlar kanalıyla varlıklarını sürdürebilmişlerdir. Bu düzenleme ve destekler şirketleri hantallaştırmış, bütçe dengelerini bozmuş ve iflas pozisyonlarına sürüklemiştir. Diğer taraftan bunların maruz kaldıkları kronik zararları kapatmak için hükümetler borçlanmak veya para basmak zorunda kalmışlardır. Özelleştirme uygulamalarıyla birlikte yeni teknolojilerin üretim süreçlerine dahil edilmesi ve AR-GE çalışmalarıyla yeniliklerin teşviki; tekelleri kaldırmasıyla piyasa koşullarının rekabete açılması; fabrika ve ekipmanların, üretilen mal ve hizmetlerin niteliklerinin ve kalitesinin iyileştirilmesi ve yeni yönetim metotlarının uygulamaya konulması sayesinde etkinlik ve verimliliğin yükseleceği düşünülmüştür. Özellikle özelleştirme uygulamalarıyla sağlanacak rekabetçi piyasalar sayesinde hem dağıtım hem de üretim etkinliğinin yaratılacağı beklenmiştir. (Delice, 2010: 45-6).

3. Yabancı sermayenin teşvik edilmesi

Türkiye’de olduğu gibi birçok ülkede tasarruflar ile yatırımlar dahil harcamalar arasındaki makas oldukça açıktır. Yani yatırım gibi harcamaları yapabilmek için

mutlak surette dış finansmana ve/veya teknoloji girişine ihtiyaç bulunmaktadır. Kamuya ait şirket, işletme ve diğer varlıkların özelleştirilmesi ile rekabet edilebilir bir piyasa mekanizmasının oluşması gerçekleştirilecek hem de sermaye piyasalarının etkinleşip derinleşmesi sağlanacak ve bu suretle ihtiyaç duyulan yabancı sermayenin girişine imkan oluşturulacaktır.

Özelleştirme vasıtasıyla yabancı sermaye girişi; portföy yatırımları (hisse senedi satın alma) ya da varlık satın alma (fabrika, işletme, şirket, gayri menkul gibi) şeklinde ülkeye girişi mümkün olmaktadır (Giz, 2003: 19).

Gelişmekte olan ülkelerde ihtiyaç duyulan yabancı sermaye girişi, bütün teşviklere rağmen istenilen seviyeye ulaşamamaktadır. Sermaye yetersizliği çeken ve üretim için gerekli ve yeterli teknolojik altyapıya sahip olmayan ülkeler için yabancı sermaye girişi oldukça önemli bir husus olduğundan özelleştirmeler ile hem sermaye hem de teknoloji transferinin sağlanması beklenmektedir.

D. Özelleştirme Yöntemleri

Özelleştirme yöntemleri, özelleştirme sürecinin önemli aşamalarından birisidir. Özelleştirme uygulamalarının başarılı bir şekilde sonuçlandırmasına etki eden faktörlerden birisi yöntem seçimidir. Çünkü özelleştirme yöntemi, gerçekleştirilecek özelleştirme işleminin ekonomik, sosyal ve siyasal açıdan yerindeliğini/uygunluğunu doğrudan etkileyebilmektedir. Özelleştirilecek varlığın ölçeği, politik şartların uygunluğu ve hatta özelleştirilecek şirketin el değiştirmesinden etkilenecek tarafların (çalışanların, tedarikçilerin, yöre esnafının vs) yaklaşımları, özelleştirme yöntemini belirleyecek ve belirlenecek yöntem de özelleştirme işleminin başarısında etkili olabilecektir.

Diğer taraftan yöntemin belirlenmesinde; ülkedeki özel sektörün yetkinlik derecesi, halkın alım gücü gibi faktörlerin yanında yasal zorunluluklar, piyasa koşulları, yatırımcıların beklentileri, kârlılık gibi hususlar etkili olmaktadır. Bir özelleştirme işleminde en uygun özelleştirme yönteminin belirlenebilmesi için çoğunlukla aşağıdaki hususların bilinmesi gerekir (Megginson and Netter, 2001: 338-339; Aktaran: Delice, 2010: 50-51):

- Ülkenin siyasal ve ekonomik yapısının istikrarı ve/veya istikrarsızlığı,
- Ülkenin anayasal, yasal ve kurumsal altyapısı,

- Hükümetin, ekonomik faaliyetler, piyasalar ve regülasyon konusundaki ideolojik görüşü,
- Özelleştirilecek varlıkların mülkiyetinin geçmişte kime ait olduğu,
- Özelleştirilecek şirketlerin mali tablolarının durumu, finansal yapısı ve rekabetçi pozisyonu,
- Potansiyel yatırımcıların durumu,
- Özelleştirilecek işletmelerin satışı sonrasında yatırımcıların mülkiyet hakları açısından hükümetin güvenilir taahhüt verme kudreti ve hükümetin tasfiye edilmiş varlıklarını yabancılara bırakma istekliliği,
- Ülkedeki sermaye piyasalarının derinliği, büyüklüğü ve şartları, ile şirket idaresine yönelik mevcut kurumsal çerçeve.

Hem hükümetlerin hem de alıcıların amaçlarının ve beklentilerinin farklılığı ve karmaşıklığı, ülkeleri farklı varlık türlerini özelleştirmek için değişik yöntemler uygulamaya itmiştir. Örneğin, önemli bütçe açıklarının olduğu ülkelerde özelleştirme uygulamalarından öncelikli beklenti olabilecek en yüksek gelirin sağlanması iken refah düzeyi yüksek ülkelerde öncelikli amaç etkinliğin ve sosyal refahın artırılması olabilmektedir. Aşağıda, dünyada yaygın olarak kullanılan yöntemler genel özellikleri itibarıyla izah edilmiştir.

1. Satış yöntemi

Özelleştirme yapan ülkelerin birçoğunda, özelleştirme yöntemi olarak “satış yöntemi” kullanılmaktadır. Bu nedenle çoğunlukla “kuruluşların özelleştirilmesi kavramı” yerine, “kuruluşların satışı” kavramı kullanılmaktadır. Halbuki satış, özelleştirme yöntemlerinden sadece bir tanesidir.

Mülkiyet hakkının devri sonucunu doğuran bu yöntemde devlet, kamu kuruluşundaki mal varlığını veya hisselerini aşağıda anlatılan yöntemlerle satışa sunmaktadır.

a) Varlık satışı yöntemi

Varlık satışı, kuruluşların aktiflerindeki mal ve hizmet üretim birimleri ile diğer varlıklarının kısmen veya tamamen mülkiyetinin bir bedel karşılığında alıcılara devredilmesidir. Uygulamada, şirketlerin taşıdığı özellikler nedeniyle bir bütün olarak özelleştirilmelerinin mümkün olmadığı veya bütün olarak özelleştirilmeleri halinde rekabeti bozucu etki yaratacağı düşünüldüğünde, şirketin mal ve hizmet üretim

birimleri ve/veya diğer varlıkları ayrı ayrı satılabilmektedir (Sarıs, 2009: 189). Türkiye’de bu yöntemle önemli özelleştirmeler gerçekleştirilmiştir. TEKEL, SEK, SEKA, Sümer Holding, çimento fabrikaları, Et ve Balık işletmeleri gibi şirketlere ait birçok varlık ve üretim biriminin özelleştirmesi, satış yöntemi ile gerçekleştirilmiştir.

b) Hisse satışı yöntemi

Kamuya ait kuruluşlardaki hisselerin tamamının ve/veya bir kısmının, bir bedel karşılığı özel kişi ya da kurumlara devredilmesidir. Hisse satışı yöntemi, dünyada en çok kullanılan yöntemdir. Bu yöntem de aşağıda belirtildiği şekliyle blok satış ve halka arz yöntemlerini içermektedir.

Blok Satış (Doğrudan Satış) Yöntemi: Bu yöntem özelleştirme kapsam ve programına alınmış varlıkların mülkiyetinin tamamının veya bir kısmının, gerçek veya tüzel kişiler ile kuruluşlara, onlardan teklif almak suretiyle satılması olarak tanımlanabilir (Sevil, 1996: 10; Aktaran: Tümer, 2004: 30). Söz konusu yöntem ile kamuya ait olan kuruluşların aktifleri, blok halinde kısmen veya tamamen satışa sunulmaktadır. Devredilen hisseler genellikle şirkette yönetimin kontrolünü sağlayan büyüklükte, yani %50’nin üzerinde olmaktadır. Diğer yöntemlere göre blok satış yönteminin en önemli avantajı ise özelleştirme işlemlerinin çabuk gerçekleştirilmesidir. Ancak blok satış yöntemiyle yapılan özelleştirmelerin, mülkiyetin ve sermayenin tabana yayılmasını engellediği ve gelir dağılımını olumsuz etkilediği yönünde bir kabul vardır. Blok satış yönteminin bir diğer eleştirilen yönü, devlete ait malvarlığının, devlette iken var olan tekel özelliğinin, blok satış sonrasında özel kişilerin uhdesine geçeceği endişesidir (Sarıs, 2009: 180). Bu çerçevede kamu şirketlerinin hisselerinin mümkün olduğunca çok kişiye satılması ile tekelleşme sorununun ortadan kaldırılabileceği düşünülmektedir. Diğer taraftan blok satışların organizasyonunda ele alınması gereken ana sorun, satış yönteminin objektifliği ve şeffaflığıdır. Bu sorunun en aza indirilmesi için en çok başvurulan ihale yöntemi, şeffaf ve kamuoyu önünde gerçekleştirilen açık artırma yoluyla satış yapılmasıdır.

Halka Arz (Hisse Senedi Satış) Yöntemi: Halka arz yöntemi, satış yönteminin başka bir uygulamasıdır. Bu yöntemin uygulanabilmesi için her şeyden önce özelleştirilecek şirketin sermayesinin paylara bölünmüş olması ve ayrıca şirketin Türk Ticaret Kanununa tabi sermaye şirketine dönüştürülmüş olması gerekmektedir (Tümer, 2004: 30). Bu işlemler gerçekleştirildikten sonra satış aşamasına geçilmekte

ve şirketin paylara bölünmüş hisse senetlerinin tamamı veya bir kısmı satışa sunulmaktadır. Hisse senetlerinin satışı; hisse senetlerinin doğrudan halka arzı veya menkul kıymetler borsasında hisse senetlerinin satışı şeklinde olmak üzere iki biçimde gerçekleştirilmektedir.

Halka arz yöntemi, özelleştirme yapılan ülkelerde en yaygın olarak uygulanan yöntemlerden biridir. Uygulanması zor yöntemlerden biri olmakla birlikte yaygın olarak tercih edilmesinin nedenleri; sermaye piyasalarını geliştirmenin en önemli araçlarından birisi olması ve mülkiyetin tabana yayılmasının argümanlarından birisi olmasından kaynaklanmaktadır.

2. İhale yöntemi (contracting-out)

Bu yöntem, savunma, adalet ve emniyet gibi doğrudan devlet tarafından sunulması zorunlu olan hizmetlerin dışındaki hizmetlerin; daha etkin, daha düşük maliyetle ve daha verimli sunulması amaçlarını karşılayacak şekilde özel sektöre yaptırılmasıdır. Kamu işletmeciliğinden kaynaklı etkinlik, verimlilik ve yüksek maliyet sorunlarının olduğu durumlarda tercih edilen bu yöntemde mülkiyet devri söz konusu olmamaktadır (Çetinkaya, 2012: 111; Aktaran: Çetinkaya, Akkaş, 2016: 80). Daha önce bir kamu kuruluşunun yerine getirdiği bir faaliyetin, genellikle finansman yetersizliği nedeniyle yerine getirilmesinde artı zorluk çekildiği durumlarda bu yöntem kullanılmakta ve hizmetin gördürülmesi işi, ilgili kuruluş tarafından ihaleyle özel kesime yaptırılmaktadır.

Tanımdan da anlaşılacağı üzere burada ilgili kamu kurum veya kuruluşu, hizmeti kendi örgüt ve personeli aracılığıyla yürütmek yerine, özel firmalara yaptırmak yoluna gitmektedir. Başta ABD’de olmak üzere ülkemizde de özellikle yerel yönetim hizmetlerinin özelleştirilmesinde en çok kullanılan yöntem ihale yöntemidir. Ülkemizde neredeyse kamu kurumlarının güvenlik ve temizlik hizmetlerinin tamamına yakınında yine belediyelerde çöp toplama, su sayaçlarının okunması ve faturalandırılması hizmetlerinin yerine getirilmesinde bu yöntem kullanılmaktadır. Dünyada ve ülkemizde yol yapım ve onarım, sağlık ve eğitim işlerinde de bu yöntem tercih edilir durumdadır.

İhale yöntemi, kamu yöneticileri için önemli avantajlar ve imkanlar sağlayan yöntem olarak değerlendirilmektedir. Zira bu yöntemle sunulan hizmet için ilave bütçe ayırmak zorunda kalmamaktadırlar. Hizmet tedarikinde gerekli olan personel, mal ve

finansman tedarikinden kurtulan yöneticiler iş süreçlerini ve iş performanslarını, yapılan sözleşmelere göre kontrol ve denetimini yapmakla yetinmektedirler.

3. Kamu-özel sektör işbirlikleri (ppp) yöntemi

Kamu-Özel Sektör İşbirlikleri Yöntemi, bir altyapının veya sağlanacak hizmetin; finansman, üretim, tadilat, yönetim veya bakım-onarım işlerinin yerine getirilmesinde özel sektörle işbirliği biçimlerine işaret eder. Bu işbirliği uzun süreli kamu-özel sektör ilişkilerine ve karmaşık anlaşmalara dayanır. Bu yöntemle yapılan uygulamalar, projelerin niteliğine, kamu ve özel sektörün projeye katılım derecelerine ve taraflar arasındaki farklı risk dağılımına bağlı olarak; Yap-İşlet-Devret, Yap-Kirala-Devret, Yap-İşlet, İmtiyaz Devri, Yönetim Anlaşmaları, Yap Kirala İşlet Devret, Tasarla Yap Finanse Et İşlet, Ortak Girişimler vb. gibi şekillerde ortaya çıkabilmektedir (Keşli, 2009: 20-21; Tekin, 2008: 3).

Görüleceği üzere bu yöntemlerden hiç birisi kamu varlığının mülkiyetini ve yönetim hakkını tam olarak özel sektöre devrini içermemektedir. Dolayısıyla kamu-özel sektör işbirliği, bir “ara uygulama” alanına hitap etmektedir. Başka bir ifadeyle bu yöntem; kamu mal ve hizmet üretim faaliyetlerinin idarece klasik yollardan gördürülmesiyle, tüm mal ve hizmet temininin özel sektör aracılığıyla yerine getirilmesi arasındaki yelpazede kalan, devlet ve özel sektörün ortaklaşa katılımını içeren bir yöntemdir (Boz, 2013: 283).

Yöntemin ana özelliklerini şu şekilde sıralamak mümkündür (Tekin, 2008: 6):

- En belirleyici özelliği finansmanın özel sektör tarafından temin edilmesidir.
- Yöntem genel olarak kamu hizmeti olan ve imtiyaz teşkil eden büyük altyapı projelerinde uygulanmaktadır.
- Tek başına bir dışarıdan hizmet alma uygulaması, bir finansman modeli, gayrimenkul geliştirme projesi veya imtiyaz sözleşmesi değil, genelde tasarım, finansman, yapım ve bakımı bütünleştiren uygulamalardır.
- Risk devlet ve özel sektörce paylaşılır. İlke olarak her risk onu en ekonomik yoldan çözebilecek tarafa verilir.
- Modelin özünü, devletle yapılan hizmet veya imtiyaz sözleşmesi oluşturur. Özellikle sunulan hizmetin makul ücretlerle, kesintisiz olarak belirli bir nitelik ve nicelik düzeyinde sunulmasının güvence altına alınması hayati önem taşır.

- Genelde uzun vadelidir.
- Projelerin çıktısı olan mal ve hizmetin nitelik ve niceliği devlet tarafından belirlenir.
- Devletin ana görevi organizasyonu sağlamak ve denetlemek ve proje ömrü boyunca etkin rol almaktır.

Kamu-Özel Sektör İşbirlikleri yöntemiyle imzalanan sözleşmelerden ve gerçekleştirilen faaliyetlerden sağlanan en önemli fayda, kamunun elindeki kaynaklarla gerçekleştirilmeye imkân bulunamayan alt ve üstyapı projelerinin gerçekleştirilmesinin sağlanması, ihtiyaç duyulan hizmetler için yapılan projelerin zamanında ve gecikmeden uygulama imkanına kavuşulmasıdır. Böylece devlet, gelecek yıllarda yapılabilecek yatırımların daha erken ve zamanında yapılmasının imkânına kavuşmuş olmaktadır.

Diğer taraftan Kamu-Özel İşbirlikleri projeleri aracılığıyla özel sektörden sağlanan yönetim ve işletim tecrübeleri ve üretim etkinliği imkânlarıyla daha az riskle daha fazla ve daha kaliteli hizmet ve ürün sağlanmasına ve sonuçta daha fazla katma değer oluşturulmasına ortam oluşturulmaktadır (Webb and Pulle, 2002: 2).

4. İmtiyaz devri yöntemi (franchising)

Kelime anlamıyla imtiyaz, ayrıcalık olan franchising; bir mal ya da hizmetin üreticisinin ya da satıcısının bazı ayrıcalıkları kullanma yetkisini yerel ve bağımsız girişimcilere, işi, belirli bir yerde ve belirli bir zaman diliminde, belirlenmiş koşullarla yürütmeleri için devrettiği bir anlaşmadır (Barış, t.y.: 333). Bu uygulama, piyasanın doğal tekel olduğu ve/veya hükümetin yönetim ve mülkiyet hakkını devretmek suretiyle hasıla ve/veya fiyat üzerindeki kontrolü kaybetmek istemediği durumlarda özelleştirme için uygun bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır (Bkz. Domberger and Piggott, 1994; Aktaran: Delice, 2010: 57).

Bu modelde Franchise anlaşması çerçevesinde devlet, bir mal ya da hizmetin üretilmesi ve/veya sağlanması konusunda belirli bir veya birden fazla şirkete özellikli bir monopol imtiyazı sağlamaktadır. Anlaşılacağı üzere, kamu imtiyazı bir firmaya verilebileceği gibi birden fazla özel girişimciye vererek çoklu franchise da gerçekleştirilebilir. Franchising için uygun olabilecek sektörler örnek olarak; şehir içi taşımacılık, yurtiçi havayolu hizmetleri, araç muayene istasyonları verilebilir.

5. Diğer yöntemler

Yukarıda açıklamaları yapılan özelleştirme yöntemleri dışında kullanılan yöntemler de bulunmaktadır.

Yönetim Devri Yöntemi: Bu yöntem, başlangıçta özelleştirmeye elverişli olmayan ve verimli çalıştırılmayan KİT'lerin, hemen mülkiyet devrini gerektirmeyen deregülasyon ve/veya özelleştirmeye hazırlık politikaları çerçevesinde, imzalanan bir sözleşmeyle sadece yönetimin özel sektöre devredilmesidir (Giz, 2003:30). Yönetimin Devri Yöntemi, özellikle mülkiyet transferinden önce bazı KİT'lerin rehabilitasyonu ve özelleştirmeye hazır bir hale getirilmesi için önem taşımaktadır.

Kiralama Yöntemi (Leasing): Bu yöntem, kiralayanın kiracının talebi ve seçimi üzerine, üçüncü kişiden satın aldığı veya başka suretle temin ettiği bir malın zilyetliğini, her türlü faydayı sağlamak üzere ve belli bir süre feshedilmemek şartıyla, kira bedeli karşılığında kiracıya bırakmasını ön gören bir sözleşmedir (Ünal, 2000: 67; Aktaran: Çetinkaya, Akkaş, 2016: 80). Özelleştirme açısından kiralama yöntemi ise kuruluşların aktiflerindeki varlıklarının kısmen veya tamamen bedel karşılığında ve belli bir süre ile kullanma hakkının kamudan özel sektöre devrini ifade etmektedir. Bu yöntemle yapılan özelleştirmelerde taraflar kira sözleşmesi çerçevesinde hak ve yükümlülükleri üstlenirler (Sarısü, Keşli, 2009:190-191).

Çalışanlara Hisse Devri Yöntemi: Türkiye'de Kardemir örneğinde olduğu gibi, bir işletmenin kendi çalışanlarına satışı, işletmelerin hisselerinin satışı suretiyle veya varlıklarının devri yoluyla gerçekleşebilir. Aslında bu yöntem bağımsız bir özelleştirme metodu değil, sadece satış yöntemiyle özelleştirmenin yöntemlerinden birisi, bir alt uygulama biçimidir (Sarısü, Keşli, 2009:184).

Çalışanlara hisse devri yöntemi ile gerçekleştirilen uygulamaların en önemli faydası; hisselerin çalışanlara verilmesi suretiyle sermayenin tabana yayılmasının sağlanması ve bu yolla gelir dağılımında ortaya çıkaracağı iyileşmedir. Uygulamanın ortaya çıkaracağı bu sonuç, özelleştirmelere yönelik karşıtlıkların da azalmasına imkân oluşturacaktır.

Kupon Yöntemi: Kupon yöntemi (voucher method), belirli tüketici kesimlerin belirli mal ve hizmetlere olan tüketimini teşvik etmek amacıyla geliştirilmiş bir uygulamadır. Bu yöntemde devlet, gelir düzeyi düşük olan kimselere belirli mal ve hizmetleri bizzat sunmak yerine, bu kimselere sunulacak sağlık, eğitim, ulaşım gibi

mal ve hizmetlerin bedelini kapsayan bir kupon vermektedir. Böylece mal ve hizmet kuponuna sahip olan kimselerin ihtiyaçlarını özel kesimden karşılamaları mümkün olmaktadır (Aktan, 1993:75). Bu yöntem, mal ve hizmet alınacak firmaların ve/veya üreticilerin devlet tarafından değil, elinde kupon bulunduran tüketiciler tarafından seçimini sağlamakta, bu durum da mal ve hizmet üreticileri arasında rekabeti artırmaktadır. Dolayısıyla kupon yöntemi, verimlilik, etkinlik ve tüketici tercihini maksimize etmenin iyi bir yolu olabilmektedir.

Ortak Girişimler (Joint Venture): Ortak girişim, hukuken ve iktisaden birbirinden bağımsız iki veya daha fazla gerçek veya tüzel kişiliğin, belirli bir işi, süreklilik arz eden bir faaliyeti, bir ticaret ortaklığı kurarak veya böyle bir ortaklık söz konusu olmaksızın gerçekleştirmek ve kar elde etmek amacıyla bir sözleşme çerçevesinde bir araya gelmeleri ve o faaliyetin risklerini her biri müteselsilen sorumluluk altına girmek suretiyle üstlenmeleri anlamına gelmektedir (Öztürk, 2001: 3; Aktaran: Delice, 2010: 61). Ortak girişimler, kamu ve özel kesim sermayelerini bünyesinde bir araya getiren bir yöntem olarak “şirketleşmek” durumundadırlar. Uygulamada hemen hemen bütün ülkelerde ortak girişimler, anonim şirket şeklinde kurulmaktadır (Aktan, 1993:82).

Gönüllü Kuruluşlar: Gönüllü organizasyonlar” veya “hayır kuruluşları” olarak da adlandırılan kâr amacı gütmeyen organizasyonlar da kamusal mal ve hizmetleri sağlamaya katkıda bulunabilirler. Yaşam alanlarının daha da atomize olduğu, alt yaşam alanlarının genişlediği durumlarda devletler ve yerel otoriteler gönüllü kuruluşların faaliyetlerini teşvik edebilir ve/veya hükümetler, fonksiyonlarının bir kısmını bu organizasyonlara devredebilir. (Aktan, 2004:43).

E. Özelleştirme Uygulamalarının Sosyal ve Ekonomik Etkileri

Özelleştirme uygulamaları, kamu mülkiyetindeki varlıkların özel kesime devredilmesi ve/veya kullanımına bırakılması suretiyle gelir dağılımında; özelleştirme öncesi kamu personeli statüsünde çalışan kişilerden bir kısmının özel sektör çalışanı olarak devam etmesi, bir kısmının işsiz kalması ve bunların dışında özelleştirilen şirketlerde yeni işe başlayanların olması ve bunların maaş ve ücretlerinde meydana gelen değişimler aracılığıyla sosyal alanda; özelleştirilen şirketlerin verimlilikleri ve performansları ile kamu borç geri ödemeleri ve bütçesi üzerinden ekonomik alanda; yarattığı sosyal ve ekonomik etkilerin sonuçlarının tartışıldığı ve oy tercihlerine yansıdığı politik alanda etkileri olmaktadır.

1. Sosyal etkileri

Özelleştirmelerin önemli bir etkisi de gelir dağılımı üzerinedir. Özelleştirmelerin gelir dağılımı üzerine etkisi farklı şekillerde ortaya çıkabilmektedir. Birinci etki, varlıkların kamu kesiminden özel kesime aktarılmasından kaynaklanmaktadır. Şayet özelleştirilen varlığın fiyatı, piyasa fiyatının altında belirlenmiş ise bu durumda özel kesime bir sermaye aktarımı yapılmış olmaktadır. Bu durum, gelir dağılımını bozucu etki yaratacaktır. Özelleştirme süreçlerinde, özelleştirilen varlıkların fiyatları en tartışmalı konudur. Kamuoyu, haklı olarak özelleştirmeleri çoğunlukla satış fiyatları üzerinden değerlendirmektedir. Bu nedenle özelleştirilecek varlıkların fiyatlarının belirlenmesinde sosyal adaleti bozmayacak, gelir dağılımını etkilemeyecek yöntemlerin şeffaf bir şekilde uygulanması gerekmektedir. Türkiye’de, yapılacak özelleştirmelerden önce kurulan değer tespit komisyonlarının belirledikleri “değer tespit rakamlarını” belirli bir süre sonra kamuoyuna açıklama zorunluluğu bulunmaktadır. Bu durum, özelleştirilen varlıkların asıl sahibi olan halkın, denetim hakkını kullanmaya imkan oluşturmaktadır. Özelleştirmelerin gelir dağılımı üzerine ikinci etkisi maaş ve ücretler üzerinden olmaktadır. Kamuda ücret ve maaşlar çoğunlukla hükümetlerce tak tarafı olarak belirlenmekte ve maaş ve ücret belirleme sürecinde çalışanların performansları ve yaptıkları iş farklılıkları çoğunlukla dikkate alınmamaktadır. Bir anlamda, bütün sektörlerde çalışanların ücret ve maaşları genel tasniflere tabi tutularak topluca belirlenmektedir. Özel sektörde ise çoğunlukla ücret ve maaş farklılaştırmasına gidilmekte, yapılan işe göre ücret ve maaşlar belirlenmektedir. Bu durumda, özelleştirilen şirketlerde çalışanlar şayet özelleştirme sonrasında da şirketlerde çalışmaya devam ediyorlar ise, bir kısmının gelirlerinde azalmalar meydana geldiği gibi, bir kısmında da artışlar olabilmektedir. Fakat çoğunlukla maaş ve ücretlerde azalmalar yaşanmakta ve gelir dağılımında dengesizlikler ortaya çıkabilmektedir. Söz konusu dengesizliklerin önlenmesi için yapılacak özelleştirmelerde, özelleştirme öncesi şartnameler ve devir sözleşmelerine; çalışanların özlük haklarını koruyacak maddeler konulmakta ve/veya kamu tarafından sosyal destek programları oluşturulmaktadır. (Özsoy, vd., 2010:114).

Özelleştirmelerin Literatürde ve kamuoyunda en çok tartışılan konu, istihdam üzerine olan etkisidir. Bunun nedeni, bazı şirketlerin özelleştirildikten sonra çalışan sayılarının azalması, ücret ve maaşların düşmesi, çalışma koşullarının zorlaşması ve

maaş ve ücret dışındaki ilave imkânların ortadan kalkması gibi çalışanların yaşam standartlarında ve gelir seviyelerinde negatif değişimler meydana getiren uygulamalardır. Fakat diğer taraftan dünyada özelleştirilen işletmelerin birçoğunda gizli işsizliklerin olduğu, maaş ve ücretlerin ortalamaların üzerinde yüksek belirlendiği, çalışanların niteliklerinden çok politik referanslarla işe alındıkları tespit edilmiştir. Bu durum nihayetinde işletmelerinin verimliliklerini düşürmekte ve maliyetlerini yukarı çekmektedir. İşletmeleri özelleştirme aracılığıyla devralan alıcı firmalar; verimliliğin artırılması, gizli işsizliğin ortadan kaldırılması ve maliyetlerin düşürülmesi için çalışan sayılarını azaltmakta, işe uygun daha nitelikli yeni personel istihdam etmekte ve maliyetleri düşürücü ücret ve maaş politikası uygulamaktadır. Fakat her sektörde özelleştirmeler nedeniyle istihdam sayısında azalmalar olmamaktadır. Mesela Türkiye’de, yapılan özelleştirmeler nedeniyle madencilik sektöründe 3.643 kişilik bir istihdam artışının gerçekleştiği, demir-çelik sektöründe ise 905 kişilik bir istihdam azalması meydana geldiği (Yavilioğlu, 2010: 465; Yavilioğlu, 2010: 437) tespit edilmiştir. Dünyada da özelleştirme sonrası benzer sonuçlar elde edilmiş, yapılan çalışmalarda yeni yatırımların yapıldığı, verimliliklerin arttığı büyüyen ve gelişen sektörlerde özelleştirmeler nedeniyle özel sektöre devredilen şirketlerde istihdam artışlarının olduğu görülmüştür. Diğer taraftan Türkiye’de olduğu gibi, yapılan mevzuat düzenlemeleriyle özelleştirmelerden dolayı açıkta kalabilecek personelden önemli bir kısmının; nakle tabi personel, 4/C statülü personel ve 4/B statülü personel başlıkları altında diğer kamu kurum ve kuruluşlarına geçişleri de yapılabilmektedir. Bu uygulamalar da özelleştirmeler nedeniyle istihdam azalmalarını önleyici etkiler yaratmaktadır.

2. Ekonomik etkileri

Bilindiği üzere özel sektör ekonomik ve ticari faaliyetlerini kar beklentisi üzerinden yapmaktadır. Bu nedenle üretilecek mal ve hizmetlerin kalitesi ile fiyatını talebe göre belirlemek zorundadır. Kamu sektörü ise üretimin büyük kısmını kar beklentisinden ziyade sosyal amaçlı gerçekleştirmekte, bu nedenle fiyat politikasını işletme karlılığından ziyade reel ve politik ihtiyaçların karşılanması düşüncesiyle belirlemektedir. Dolayısıyla kamu işletmelerinin çoğunda üretilen mal ve hizmetlere sübvansiyon verilmekte, şirketler zarar etseler dahi üretimlerini sürdürmeleri sağlanmaktadır. Özelleştirmelerle birlikte, özelleştirilen şirketler tarafından üretilen ürünlerin fiyatları sosyal amaçlı değil, maliyetlerin reel bir şekilde hesaplanıp üzerine

belirli oranlarda kar ilave edilerek belirlenmektedir. Bu durumda, özelleştirme öncesi aynı ürünü daha düşük fiyata alan kişiler yeni oluşan fiyatlardan etkilenmekte, bir anlamda gelirlerinde azalma yaşamaktadırlar. Fakat devletin özelleştirilen şirket tarafından üretilen ürünlerin aşırı fiyatlanması önlemek için özelleştirme öncesi tedbirler alması ve/veya rekabete açmasıyla fiyatları makul seviyelerde tutması mümkün olmaktadır. Telekomünikasyon, elektrik, gaz, petrol, şeker gibi ürünler için birçok ülkede hem özelleştirme öncesinde ve hem de özelleştirme sonrasında bu düzenlemelerin yapıldığı izlenmektedir. Söz konusu düzenlemelerin yapılmadığı ülkelerde, özelleştirilen şirketlerin ürettikleri mal ve hizmetlerden faydalananların önemli bir gelir kaybına uğradıkları ve bu durumun özel sektör tekelleşmesi nedeniyle hem piyasayı bozucu etki yarattığı ve hem de sosyal dengesizliklere neden olduğu görülmektedir.

Özelleştirmelerin amaçlarından birisi de sermaye piyasalarının gelişimine etki ederek sermayenin tabana yayılmasını sağlamak olarak belirlenmiştir. Gerçekten de özelleştirmeler nedeniyle birçok ülkede sermaye piyasalarının gelişimini teşvik ettiği gözlemlenmiştir. Özellikle hisse senetlerinin halka arz yoluyla yapılan özelleştirme uygulamalarında hükümetler, sermaye piyasası reformları yapmaya yönelmişler, yeni düzenlemeler yapmışlardır. Başarılı özelleştirmeler, hisse senedi piyasasına güvenin ve piyasanın çekiciliğini artıran güvenilirliğin ve mülkiyet haklarının güçlenmesiyle sonuçlanır. Hükümetlerin özelleştirme öncesinde sağlam bir düzenleyici çerçeve oluşturmak ve mülkiyet haklarıyla ilgili belirsizliği azaltmak yönünde çabalar gösterdiği bu ülkelerde özelleştirmeler, sermaye piyasalarının gelişmesinin arkasındaki itici faktörlerden birisi olmuştur. Bu süreç sermaye piyasalarının büyümesine, hissedarların sayısı bakımından derinleşmesine ve likiditelerinin artmasına yol açmıştır. Özelleştirmeler ayrıca sermaye artırımına yönelik yeni finansal araçların ihracını da teşvik etmiştir. Diğer taraftan hisse senedi ihracı yöntemiyle yapılan özelleştirmeler, uluslararası özkaynak ihracı ve yatırım bankacılığı uygulamalarını da dönüşüme uğratmıştır. Halka açık şirket sayısının artması, menkul kıymetlerin halka arzında aracılık yüklenimi faaliyetlerinin devreye girmesi ve diğer kurumsal tasarruf mekanizmalarının harekete geçirilmesini sağlamıştır (Özsoy, vd., 2010:114).

II. TÜRKİYE’DE ÖZELLEŞTİRME UYGULAMALARI VE ELEKTRİK DAĞITIM ŞİRKETLERİNİN ÖZELLEŞTİRİLMESİ

Türkiye’de özelleştirmeler, ithal ikameci devlet ağırlıklı politikalardan liberal piyasa ekonomisine geçilmesiyle birlikte başlamış, süreç içerisinde karşılaşılan sorunlardan hareketle geliştirilen hukuksal ve kurumsal revizyonlarla devam etmiştir. Özellikle 2000’li yılların başından sonra hız kazanan özelleştirmelerle enerji, gıda, madencilik, çimento, denizcilik işletmeleri, bankacılık ve sigorta, turizm ve otelcilik, ulaştırma ve haberleşme gibi sektörlerde büyük özelleştirmeler gerçekleştirilmiştir. Türkiye bugün itibariyle önemli özelleştirme tecrübesi olan ülkelerden birisidir. Bu kısımda söz konusu özelleştirmelerin serancamı, sonuçları ve etkileri analiz edilecek ve elektrik dağıtım sektörü özelleştirmelerinin hukuksal, kurumsal ve yöntem incelemesi yapılacaktır.

A. Türkiye’de Özelleştirme Uygulamaları

Türkiye’de özelleştirme uygulamalarıyla ilgili gelişmelerin, dünyadaki gelişmelerle aynı döneme denk gelecek şekilde 1980’li yılların ilk dönemlerine rastladığı görülmektedir. 24 Ocak kararlarıyla birlikte özelleştirme uygulamalarına kalkınma planlarında yer vermeye, kararlar alınmaya ve mevzuat düzenlemeleri oluşturulmaya başlanmıştır. İlk olarak 1986 yılında gerçekleştirilen özelleştirme faaliyetleri, idari yapılanmaların ve hukuki kararların da eşlik etmesiyle zaman içerisinde gelişim göstermiştir. Çalışmanın bu kısmında genel olarak; özelleştirme uygulamalarında hukuksal süreç, özelleştirme uygulamalarının temel ilkeleri, kurumsal yapılanma ve özelleştirme faaliyetleri sonucu elde edilen kaynaklarla yine özelleştirme faaliyetleri sonucu yapılan harcamalar incelenecektir.

1. Özelleştirme uygulamalarında hukuksal süreçler

Hukuksal düzenlemeler, özelleştirme uygulamalarının gerçekleştirilmesine zemin oluşturmuştur. Türkiye’de özelleştirme uygulamalarıyla ilgili oluşturulan mevzuatın hem uygulamalardan edinilen tecrübeler ve hem de mahkemelerin ve Anayasa Mahkemesinin iptal kararlarına göre değiştiği ve zaman içerisinde gelişim gösterdiği anlaşılmaktadır. Özelleştirme uygulamalarıyla ilgili gerçekleşen hukuksal gelişim süreci kronolojik olarak aşağıdaki gibi gerçekleşmiştir (Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, (t.y.); Keşli , Sarısu ., 2009: 55-61; Delice ve Yavilioğlu, 2010: 314-319)

Türkiye’de özelleştirme uygulamalarına yönelik ilk yasal düzenleme, kamu yatırımlarının finansmanında özel tasarrufların harekete geçirilmesini sağlamak amacıyla 29.02.1984 tarih ve 2983 sayılı Kanun ile yapılmış ve bu Kanun aracılığı ile; gelir ortaklığı senedi, hisse senedi ve işletme hakkı devri gibi özelleştirme yöntemleri tanımlanmıştır. Kanun ile düzenlenmeye çalışılan diğer bir alan ise özelleştirmeler için kurumsal bir yapı kurmak olmuş, bu amaçla Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı Kurulu, Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi ile Kamu Ortaklığı Fonu kurulmuştur.

Bu tarihten itibaren özelleştirme uygulamalarına yönelik birçok mevzuat düzenlemesi yapılmış, Bakanlar Kurulu Kararları ihdas edilmiş, yapılan düzenlemelere yönelik Anayasa Mahkemesinin iptal kararları olmuş ve Anayasa değişiklikleri gerçekleştirilmiştir. Buna göre 08.06.1984 tarih ve 233 sayılı Kamu İktisadi Teşebbüsleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin 38. maddesinde özelleştirme ile ilgili daha ayrıntılı yasal düzenlemeler yapılmış, söz konusu yasal düzenlemenin “Tasfiye” başlıklı 38. maddesinde KİT’lerin özelleştirilmesiyle alakalı hükümler yer almıştır. Bu KHK’da ilk kez 60 sayılı KHK’de getirilen İktisadi Devlet Teşekkülü (İDT) ve Kamu İktisadi Kuruluşu (KİK) ayrımı benimsenerek, kamu iktisadi teşebbüsü, İDT ile KİK’nin ortak adı olarak tanımlanmıştır. Söz konusu değişiklikle, daha önce Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı Kurulu’na verilen özelleştirme ile ilgili karar alma yetkisi Ekonomik İşler Yüksek Koordinasyon Kurulu’na verilmiş ve yürütme görevi Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi’nde bırakılmıştır. Diğer taraftan 38. maddede özelleştirme yöntemleri belirtilmiş, ancak bu işlemler tanımlanmamış, kapsamı, uygulama usul ve esasları belirlenmemiştir.

Türkiye’de özelleştirme uygulamalarına ilişkin olarak çıkarılan üçüncü yasal düzenleme 28.05.1986 tarih ve 3291 sayılı “Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Özelleştirilmesi Hakkında Kanun” olmuştur². Gerçek anlamda özelleştirme işlemlerinin başlatılması bu kanun ile olmuş ve “özelleştirme” kavramı da ilk defa mevzuatta yer almıştır. Kanun’da özelleştirme uygulamalarıyla ilgili ayrıntılı düzenlemeler yapılmamış, çoğunlukla genel nitelikteki açıklama ve yetkilendirmeler yer almıştır. Bu kanun marifetiyle, işletmelerin ve varlıkların özelleştirme kapsam ve programına alma sürecine, özelleştirme aşamasında olan ve/veya özelleştirilen kuruluş personelinin sosyal güvenlikle ilgili haklarına ilişkin düzenlemeler yapılmıştır. Önceki

² 03.06.1986 tarih ve 19126 sayılı Resmi Gazete.

kanunla Ekonomik İşler Yüksek Koordinasyon Kurulu'na verilen görev ve yetkiler yeniden Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı Kuruluna bırakılmıştır. Ayrıca, KİT'lerin özelleştirme kapsamına alınmasına Bakanlar Kurulu'nun; müessese, bağlı ortaklık, işletme, işletme birimleri, varlık ve iştirak paylarının özelleştirme kapsamına alınmasına ise Yüksek Planlama Kurulu'nun karar vereceği öngörülmüştür.

Bütün bu süreçlerin akabinde ve özellikle de Anayasa Mahkemesinin iptal kararları neticesinde; özelleştirmeye ilişkin amaç, süreç, yöntem, hak ve yükümlülüklerin kapsamlı bir biçimde tanımlandığı 24.11.1994 tarih ve 4046 sayılı “Özelleştirme Uygulamalarının Düzenlenmesine ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Daha önceki mevzuatlar, esasa ve idari yapılanmaya ilişkin kapsamlı düzenlemeler yapamamış olmasına rağmen bu Kanun ile; özelleştirme uygulamalarında tek yetkili merci olarak Özelleştirme Yüksek Kurulu³ oluşturulmuş, özelleştirme uygulamalarını yürütmek, sonuçlandırmak ve özelleştirme sonrası da takibini yapmak üzere Özelleştirme İdaresi Başkanlığı kurulmuş ve gelirlerin bir hesapta toplanmasını sağlamak amacıyla da Özelleştirme Fonu oluşturulmuştur.

Özelleştirme uygulamalarına ilişkin oldukça ayrıntılı düzenlemeler yapan 4046 sayılı Kanun çerçevesinde özelleştirmenin kapsamı genişletilmiş ve bu bağlamda özelleştirilecek kuruluşlar ile özelleştirme uygulamalarına ilişkin usul ve esaslar ayrıntılı olarak ortaya konulmuştur. Uygulanacak özelleştirme yöntemleri, değer tespitinin hangi yöntemlerle ve nasıl yapılacağı, özelleştirme ihale yöntemleri ve nasıl uygulanacağı konularında da ayrıntılı düzenlemeler yapılmıştır. Anayasa Mahkemesi'nin çeşitli kararlarında özelleştirme uygulamalarının en önemli iki aşamasını teşkil eden “değer tespiti” ve “ihale” işlemlerine ilişkin görüş ve tespitler yer almış ve 4046 sayılı Özelleştirme Yasası hazırlanırken, değer tespitine ve ihale işlemlerine ilişkin düzenlemeler Yüksek Mahkeme'nin görüşleri doğrultusunda yapılmıştır. 4046 sayılı Kanundan önce yürürlükte bulunan özelleştirme mevzuatında sadece kamu iktisadi teşebbüsleri ile bunlara ait müessese, bağlı ortaklık, işletme, işletme birimleri, varlık ve iştirak paylarının özelleştirilebilmesi mümkün iken, bu Kanun ile, kamu envanterindeki özelleştirilebilir mal ve hizmet üretim birimlerinin

³ 703 nolu KHK'nın 85 inci maddesi ile 4046 sayılı Kanuna “Geçici Madde 29 - Bu kanun hükmünde kararnamenin yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla Özelleştirme Yüksek Kurulunca (ÖYK) görülmekte olan işler Cumhurbaşkanı veya yetkilendireceği makam tarafından sonuçlandırılır” hükmü eklenmiştir.

varlıklarının kapsamı genişletilmiştir.

Kanuna göre, varlık satışı suretiyle yapılacak özelleştirme uygulamalarına ilişkin ihalelerde, kapalı teklif, pazarlık ve açık artırma usullerinden birisi uygulanacak; satış yöntemi dışındaki yöntemlerle yapılan özelleştirme uygulamalarına ilişkin ihalelerde, özelleştirilecek kuruluşa ait varlığın niteliği, gördüğü hizmetin özelliği, yapısı, hukuki durumu ile değer tespit sonuçları dikkate alınarak pazarlık veya açık artırma usullerinden İdare’ce belirlenecek usul uygulanacaktır. Özelleştirme Programına alınan kuruluşların değer tespiti çalışmaları bu Kanuna göre İdare’de oluşturulan değer tespit komisyonları tarafından yürütülecektir. Kanunda özelleştirme uygulamalarından elde edilecek gelirlerin genel bütçe harcama ve yatırımlarında kullanılmaması öngörülmüştür. Diğer taraftan, Yasa ile yerel yönetimlerdeki özelleştirme uygulamaları da kapsama alınmıştır.

Son olarak, 03.07.2005 tarih ve 5398 sayılı Kanun yürürlüğe girmiştir. Bu Kanun çerçevesinde; 4046 sayılı Kanun’un adı değiştirilerek “Özelleştirme Uygulamaları Hakkında Kanun” olmuştur. Diğer taraftan yapılan değişikliklerle değer tespit sonuçlarının kamuoyuna duyurulması hususuna açıklık getirilmiş, uygulanmasında zorluk çekilen iştirak hisselerinin özelleştirilmesinde kolaylık sağlanmış, özelleştirme uygulamalarında kullanılan ihale usulleri arasında yer alan, “Belirli istekliler arasında ihale usulü” daha açık bir şekilde yeniden tanımlanmış ve bu suretle anılan ihale usulüne işlerlik kazandırılmaya çalışılmış, özelleştirme programında bulunan kuruluşların özelleştirmeye hazırlık amaçlı birleşme, bölünme ve yeniden yapılandırılmaları hususlarında karşılaşılan güçlükler giderilmiş, iş kaybı tazminatı ile nakle tabi personelin nakline ilişkin hükümlerde uygulamada karşılaşılan ve hukuki ihtilaflara sebep olan bazı hususlar yeniden düzenlenmek suretiyle, hukuki ihtilaflar giderilmiştir.

2. Özelleştirme uygulamalarının temel ilkeleri

Yukarıda anlatıldığı üzere özelleştirmelerle ilgili süreç oldukça uzun sürmüş, zaman içerisinde bu alanda önemli tecrübeler kazanılmış ve mevzuatlarda birçok değişiklikler yapılmıştır. 4046 sayılı Kanun ihdas edilene kadar yapılan düzenlemeler genellikle özelleştirmelerle ilgili uluslararası kabullere uygun amaç ve ilkelere göre değil, dönemin zorunluluklarına göre yapılmıştır. 1994 yılında çıkarılan 4046 sayılı Kanun ile ilk defa uluslararası tecrübeler ve uygulamalara uygun genel kabul görmüş

kurallar ve ilkeler belirlenmiştir. Bu yönüyle aşağıda anlatılan “özelleştirme ilkeleri” önem arz etmektedir. İlgili Kanunun 2. maddesinde açıklanan ilkeler şunlardır:

Özelleştirme uygulamaları nedeniyle istihdam kaybının önlenmesi için önemli kararlar alınmasına ve uygulamalar gerçekleştirilmesine rağmen Kanun’da; sosyal hakların güçlendirilmesi ve özelleştirme sonrası olası mağduriyetlerin en aza indirilmesi için mevcut kanunlarda ve/veya toplu iş sözleşmelerinde öngörülen tazminatlara ek olarak İş Kaybı Tazminatının verilmesi temel ilke olarak belirlenmiştir.

Kanun ile belirlenen önemli ilkelerden birisi de gerçekleştirilecek özelleştirme uygulamalarında tek tip ve standart özelleştirme yöntemlerinden ziyade, kuruluşların özelliklerine ve içinde bulundukları şartlara göre özelleştirme yöntemlerinin belirlenmesi olmuştur. Böylece özelleştirmeleri yapacak olan Özelleştirme İdaresine, yöntem belirlemede esneklik kazandırılmıştır. Bu çerçevede özelleştirme programına alınan kuruluşların satış, kiralama, işletme hakkının verilmesi, mülkiyetin gayri ayni hakların tesisi, gelir ortaklığı modeli ve işin gereğine uygun sair hukuki tasarruflar şeklinde belirlenen yöntemlerden biri veya birkaçının uygulanması suretiyle özelleştirmesi öngörülmüştür.

Yapılacak özelleştirmeler sonucunda ortaya çıkabilecek tekelci yapıların; özelleştirilen kuruluşun üreteceği mal ve hizmetlerden faydalanacak olanların zarar görmemesi ve/veya piyasanın işleyişini bozarak haksız kazançların ortaya çıkmasını engellemek için “oluşabilecek tekelci bir yapının olumsuz etkilerinin önlenmesi” temel ilkelerden birisi olarak benimsenmiştir.

Özelleştirmelerden amaçlanan önemli hususlardan birisi de hisse ve varlık satışı yoluyla mülkiyetin tabana yayılmasıdır. Bununla birlikte özelleştirilecek bazı kuruluşların mal ve hizmet üretim faaliyetlerinin taşıdığı özellikler nedeniyle muhtemel alıcıların ve/veya ortaklar grubunun; özelleştirilecek kuruluşu yönetebilecek, yeni yatırımlar yapabilecek, verimliliğini artırabilecek nitelikte olması beklenmektedir. Bu nedenle Kanunda “mülkiyetin yaygınlığının yanı sıra, yönetim, sorumluluk ve yetkilerini üstlenebilecek ortaklar grubunun temini” ilke olarak belirlenmiştir.

Kanunda, “özelleştirme uygulamaları çerçevesinde kamu bankalarının da öncelikle özelleştirilecek kuruluşlar arasına alınarak süratle özelleştirilmesinin

sağlanması” hususu temel ilkeler arasına konulmuştur. Bu ilke doğrultusunda Sümerbank, Denizbank, Anadolubank gibi bankaların %100 hisseleri devredilmek suretiyle özelleştirmeleri gerçekleştirilmiştir. Diğer taraftan Halkbank ve Vakıflar Bankasının hisselerinin bir kısmı halka arz yöntemiyle özelleştirilmesine rağmen, özellikle 2008 Dünya Finans Krizinin de etkileriyle bahse konu bankaların kalan hisselerinin özelleştirmeleri durdurulmuştur.

Kamuya ait iş ve işlemlerin şeffaf ve aleniyet içerisinde yürütülmesi konusu; hem kamu varlıklarının gerçek sahibi olan vatandaşların, kamu kurum ve kuruluşlarınca yapılan faaliyetlerden haberdar olma ve denetleme hakları açısından hem de yapılan faaliyetlere güven oluşturulması açısından önem taşımaktadır. Mesele kamuya ait varlıkların satışı suretiyle özelleştirilmesi olunca da kamuoyu tarafından daha fazla tartışılır olması kaçınılmaz olmaktadır. Kanun koyucu, bahse konu nedenlerden ötürü, “özelleştirme işlemlerinin değer saptaması da dahil aleniyet içinde yürütülmesi” ilkesini kanuna yerleştirerek bu amaçların yerine getirilmesini sağlamıştır.

Kanun, “stratejik konularda devletin sahip olacağı imtiyazlı hisse oluşturulması” ilkesini, “ilkeler” başlığına ekleyerek özelleştirmeler nedeniyle ortaya çıkabilecek “ülke menfaatlerine karşı oluşabilecek faaliyetlerden” vatandaşlarını koruma yolunu seçmiştir. Böylece, özelleştirmelerin de yardımıyla serbest ekonomi işleyişine “milli menfaatler” doğrultusunda sınırlama getirilmiştir. Bu anlamda tespit edilecek stratejik kuruluşlardaki kamu payının %50’nin altına düşmesi halinde, bu kuruluşların yetkili organlarında alınacak kararlarda kamuya söz hakkı sağlayacak ve onay hakkı verecek imtiyazlı hisseler oluşturulmuştur. Stratejik kuruluşları belirleme yetkisi Özelleştirme Yüksek Kuruluna ait olmakla birlikte Kanun; ayrı bir madde ile Türk Hava Yolları A.O.’nın, Ziraat Bankasının, Halk Bankasının, Türkiye Petrolleri A.O.’nın ve TMO Alkolid Müessesesinin sermayelerinin %49’dan fazlasının özelleştirilmesi halinde, bu kuruluşlardaki imtiyazlı hisse oluşturulmasını zorunlu kılmıştır.

Özelleştirme Yüksek Kurulunca, kapsam ve programa alınmak suretiyle özelleştirilmesine karar verilen şirket, gayrimenkul gibi her türlü varlığın sağlıklı ve en uygun şartlarda özelleştirilmesini sağlayabilmek amacıyla Kanuna; “özelleştirme uygulamalarında, milli güvenlik ve kamu yararının gerektirdiği durumlar hariç, kamu kurum ve kuruluşları ile kamu tüzel kişiliğine sahip eğitim kurumları ve mahalli

idarelere devir yapılmaması” ilkesini eklemiştir. Uygulamada, sıklıkla özelleştirme kapsam ve programında olan varlıkların; belediyeler, bakanlıklar, üniversiteler ve diğer birçok kurum ve kuruluş tarafından talep edildiği görülmekte, bu durum özelleştirme portföyünü daraltıcı etki yaratmaktadır. Bahse konu ilke ile bu talepler sadece “milli güvenlik ve kamu yararı” durumu hariç tutulmak suretiyle sınırlandırılmıştır.

Daha öncede açıklandığı üzere, özelleştirilecek varlıkların nitelikleri ve ülke ekonomisinin ihtiyaçlarına göre özelleştirme yöntemi belirlenmekte ve bu yöntem tercihi Özelleştirme İdaresi Başkanlığının yetki ve sorumluluğuna bırakılmaktadır. Kanun, “tabii kaynaklar” ile sınırlı olmak üzere özelleştirme yöntemi konusunda bir istisna ilke belirlemiş ve “tabii kaynakların, belli bir süre için sadece işletme hakkının verilmesi suretiyle özelleştirilmesi” kuralını koymuştur. İşletme hakkı verilmesi yöntemi ile yapılan özelleştirmelerde, mülkiyeti kamuda kalmak şartıyla özelleştirilen varlığın işletme hakkı belirli bir süreliğine alıcı firmaya verilmekte, süre sonunda varlık üzerindeki işletme hakkı ortadan kalkmaktadır.

3. Kurumsal yapı, görev ve sorumluluklar

Yukarıda belirtildiği üzere, ekonominin işleyişinin serbestleşmesi yönünde yapılan reform çalışmalarında olduğu gibi özelleştirme uygulamalarına yönelik ilk kurumsal düzenlemeler de 1980 sonrasında, 29.02.1984 tarih ve 2983 sayılı Kanun ile yapılmıştır. Kanuna göre, özelleştirme uygulamalarında ilk karar organı olarak, bir anlamda Özelleştirme Yüksek Kurulunun görevini icra eden Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı Kurulu oluşturulmuştur. Sonraki dönemlerde bu Kurul, Yüksek Planlama Kurulu’na dönüştürülmüştür. Özelleştirme uygulamalarıyla ilgili farklı dönemlerde yapılan düzenlemelerde olduğu gibi kurumsal yapıda yapılan üçüncü düzenleme ile Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi’nin Kamu Ortaklığı İdaresi ve Toplu Konut İdaresi olarak iki idareye ayrılmasından sonra Kamu Ortaklığı İdaresi’nin kuruluş ve görevlerini düzenleyen 10.04.1990 tarih ve 414 sayılı KHK ile daha önce Yüksek Planlama Kurulu’na ait olan yetkiler bu defa doğrudan Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanına verilmiştir. Özelleştirme uygulamaları ve kurumsal yapı ile alakalı sonraki tarihlerde de değişiklikler devam etmiş, bu anlamda 05.05.1994 tarih ve 3987 sayılı Yetki Kanunu’na dayanılarak özelleştirme mevzuatında önemli değişiklikler yapan bir dizi kanun hükmünde kararname çıkarılmış, bunlardan 30.05.1994 tarih ve 530 sayılı

Kanun Hükmünde Kararname ile Kamu Ortaklığı Fonu'ndan ayrı olarak Özelleştirme Fonu ve bu Fonu yönetmek ve özelleştirme uygulamalarını yürütmek üzere de Özelleştirme İdaresi Başkanlığı kurulmuştur. Kamu Ortaklığı İdaresi'nin özelleştirme uygulamaları dışındaki görevleri Hazine Müsteşarlığı'na devredilmiştir. Yetki yasasının Anayasa Mahkemesi tarafından iptalinden sonra kurumsal çerçeveyi oluşturan esas düzenleme 4046 sayılı yasa ile gerçekleştirilmiştir. Bu Yasa çerçevesinde özelleştirmenin karar organı ve uygulamadan sorumlu biriminden oluşan kurumsal yapısı yeniden düzenlenmiştir (Baytan, 1999:19). Yeni düzenleme ile kurumsal yapının Özelleştirme Yüksek Kurulu, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı ve Özelleştirme Fonu'ndan oluşması kararlaştırılmış ve bu şekilde bir yapılanmaya gidilmiş, oluşturulan birimlerin görev ve sorumlulukları ise ayrı ayrı tanımlanmıştır.

a) Özelleştirme Yüksek Kurulu (ÖYK)⁴

Sekreteryâ işlerini Özelleştirme İdaresi Başkanlığının yürüttüğü Özelleştirme Yüksek Kurulunun görevleri, 4046 sayılı Kanunun 3. maddesinde aşağıdaki şekilde sıralanmıştır:

- Bu Kanunun 1 inci maddesinde sayılan kuruluşların "özelleştirme kapsamına" alınmasına, özelleştirme kapsamına alınanlardan mevcut durumu itibarıyla özelleştirilebilir nitelikte olmayanların mali ve hukuki açıdan "özelleştirmeye hazırlanmasına", hazırlık işlemleri tamamlananların bu işlemlerin tamamlanmasından sonra, hazırlık işlemlerine gerek görülmeyenlerin ise doğrudan "özelleştirme programına" alınmasına karar vermek ve özelleştirme kapsamına alınan kuruluşların özelleştirme işlemlerinin tamamlanması için süre tespit etmek,

- Özelleştirme kapsamına alınmış olan kuruluşlardan gerekli görülenlerin özelleştirme kapsamından çıkarılarak eski statülerine iade edilmesine ve/veya özelleştirme programına alınmış kuruluşlardan gerekli görülenlerin özelleştirmeye hazırlanmasına karar vermek,

- Kuruluşların; satış, kiralama, işletme hakkı devri, mülkiyetin gayri ayni hakların tesisi ve işin gereğine uygun sair hukuki tasarruflar ile devredilmelerine

⁴ 703 nolu KHK'nın 85 inci maddesi ile 4046 sayılı Kanun'a "GEÇİCİ MADDE 29 - Bu kanun hükmünde kararnamenin yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla Özelleştirme Yüksek Kurulunca görülmekte olan işler Cumhurbaşkanlığı veya yetkilendireceği makam tarafından sonuçlandırılır" hükmü eklenmek suretiyle ÖYK'nın görevleri ve sorumlulukları Cumhurbaşkanına veya yetkilendireceği makama bırakılmıştır.

ilişkin özelleştirme yöntemlerinden hangisi ile özelleştirileceğini belirlemek,

- Özelleştirme programına alınan kuruluşların "satış, kiralama, işletme hakkı devri, mülkiyetin gayri ayni hakların tesisi ve işin gereğine uygun sair hukuki tasarruflarla gerçek ve/veya özel hukuk tüzel kişilerine devredilmesi" yöntemleriyle yapılan ihaleler sonucunda ihale komisyonlarınca verilen nihaî kararları onaylamak,

- Özelleştirme kapsamına alınan kuruluşlardan gerekli görülenlerin küçültülmesine, faaliyetlerinin süreli veya süresiz olarak durdurulmasına, kapatılmasına veya tasfiyesine karar vermek,

- Yurt içinden ve/veya yurt dışından Özelleştirme Fonunun kullanım alanlarında yararlanmak üzere borç almaya ve bu amaçla Devlet garantili ve garantisiz iç ve dış tahviller ile gerekli görülen hallerde her türlü menkul kıymet ihracı ve diğer kıymetli evrakın düzenlenmesine karar vermek,

- Gerekli görülen hallerde, özelleştirme programındaki kuruluşların hisse senetleri ile bu kuruluşlara ait her türlü menkul kıymet ve diğer kıymetli evrakın satın alınmasına ve tekrar satılmasına karar vermek,

- Özelleştirme Fonu ve Özelleştirme İdaresinin gelir gider programlarını görüşerek onaylamak,

- Özelleştirme İdaresinin yıl içindeki uygulamaları ile gelecek yıl programlarını değerlendirerek varsa aksaklıkları giderecek tedbirleri almak,

- Kanunlarla ve diğer mevzuatla verilen işleri karara bağlamak. Hizmetin ifası için yarar gördüğü hallerde parasal sınırları ile usul ve esaslarını açıkça belirlemek kaydıyla bu maddenin (d) ve (g) bentlerinde yazılı konularda ÖİB'ye yetki vermek.

b) Özelleştirme İdaresi Başkanlığı (ÖİB)⁵

Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, 24.11.1994 tarih ve 4046 sayılı Kanun ile kurularak görev ve yetkileri belirlenmiştir. 4046 sayılı Kanun'un 1. maddesinde sayılan kuruluşların özelleştirilmesi ile ilgili işlemleri yürütmek üzere kamu tüzel

⁵ Anayasada yapılan değişikliklere uyum sağlanması amacı ile bazı kanun ve kanun hükmünde kararnamelerde; 10.05.2018 tarihli ve 7142 sayılı Kanunun verdiği yetkiye dayanılarak, Bakanlar Kurulunca çıkarılan 02.07.2018 tarihli ve 703 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile değişiklikler yapılmış ve bu kapsamda 4046 sayılı Kanun'un Özelleştirme İdaresi Başkanlığının kuruluşu ve görevlerini düzenleyen 4 üncü maddesi yürürlükten kaldırılmıştır. Bilahare 15.07.2018 tarihli ve 30479 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 4 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 353 üncü maddesinde Özelleştirme İdaresi Başkanlığının kuruluşu ve görevleri yeniden düzenlenmiştir.

kişiliğine sahip, özel bütçeli ve geçici bir kurum olarak kurulan Özelleştirme İdaresi Başkanlığının görevleri, 4046 sayılı Kanun'da yapılan değişiklikle 15.07.2018 tarihli ve 4 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 353. maddesinde aşağıdaki şekilde yeniden belirlenmiştir:

- 24.11.1994 tarihli ve 4046 sayılı Özelleştirme Uygulamaları Hakkında Kanun kapsamında Cumhurbaşkanı veya Hazine ve Maliye Bakanı tarafından alınan kararları uygulamak,

- Cumhurbaşkanı veya Hazine ve Maliye Bakanı tarafından verilen görev ve yetkilerle ilgili konularda karar vermek ve gerekli işlemleri yürütmek,

- Kuruluşların özelleştirme kapsamına alınmasına veya özelleştirme kapsamına alınmış olan kuruluşların eski statülerine iade edilmesine veya özelleştirme programındaki kuruluşlardan gerekli görülenlerin özelleştirmeye hazırlanmasına karar verilmesi konusunda Hazine ve Maliye Bakanına teklifte bulunmak,

- Kuruluşların özelleştirilmesine ilişkin her türlü işlemin yerine getirilmesi ile bunların özelleştirilmelerine hazırlık amacıyla yönlendirilmesini, faaliyetlerinin takip ve koordinasyonunu yürütmek,

- Özelleştirme programına alınan kuruluşlardan anonim şirket statüsünde olmayanların anonim şirket haline dönüştürülüp dönüştürülmemelerine karar vermek,

- Özelleştirme programına alınan kuruluşlardan, anonim şirket statüsünde olan ve anonim şirket haline dönüştürülen kuruluşların sermayelerindeki kamu payı %50'nin altına düşünceye, diğerlerinde ise özelleştirme uygulamaları sonucu devredildikleri tarihe kadar sermaye miktarını tespit etmek, kuruluş, birleşme veya bölünmelerinde gerekli düzenlemeleri yapmak, mal varlıkları ile hak ve yükümlülüklerine ilişkin esasları tespit etmek, hesapları ve faaliyetleri ile ilgili her türlü düzenlemeyi yapmak, bu işlemleri kolaylaştırıcı tedbirleri almak,

- Özelleştirme uygulamalarının gerektirdiği özelleştirme ile ilgili her türlü işlemi yürütmek,

- Kanuni sınırlamalar saklı kalmak kaydıyla kuruluşların mali, idari ve hukuki yapıları ile ilgili olarak düzenlemeler yapmak,

- Özelleştirme programındaki kuruluşların; kaynak kullanımlarına, taşınmaz edinmelerine, kiralamalarına ve bu taşınmazlar üzerinde sair akitler yoluyla tasarruf

etmelerine, 04.11.1983 tarihli ve 2942 sayılı Kamulaştırma Kanununun 30. maddesi uyarınca işlem tesis edebilmelerine, yurt içi ve yurt dışı borçlanmalarına, verimliliğin artırılması ilkesi göz önünde bulundurularak yapılacak personel alımı ve azaltılmasına, çalışma şartlarına, personelin yurt dışı geçici görevlendirilmelerine ilişkin talepler hakkında karar vermek,

- Kuruluşların yönetim kurulu başkanlığı ve üyelikleri ile denetim ve tasfiye kurulu üyelikleri ve genel müdürlükleri ile ait oldukları kuruluşlardan ayrı olarak özelleştirme programına alınan ve anonim şirkete dönüştürülmelerine gerek görülmeyen müesseselerde, müessese müdürlükleri ve yönetim komitelerine, işletme ve işletme birimlerinde bunların müdürlüklerine yapılacak atamalar ve bu görevlerden alınma işlemlerine ilişkin olarak Hazine ve Maliye Bakanına teklifte bulunmak,

- 4046 sayılı Kanun kapsamında ihracına karar verilen her türlü menkul kıymet ile diğer kıymetli evrakın düzenlenmesine yönelik olarak bunların adedi, değeri ve ilgili diğer hususları tespit etmek,

- Kuruluşların sermayelerine aynı sermaye konulması hallerinde aynı sermayenin değerlendirilmesini yapmak veya yaptırmak,

- Özelleştirme Fonunu idare etmek,

- Hizmetin gerektirdiği her çeşit araştırma, proje işleri, reklam, tanıtım, halkla ilişkiler işlemleri ve mali denetim ile hukuki, teknik, idari ve mali değerlendirme işlemlerini yapmak ve/veya bu işlerin danışman görevlendirilmesi suretiyle yaptırılmasını temin etmek,

- Özelleştirme programına alınan kuruluşlara, özelleştirme uygulamalarının gerektirdiği hallerde borç vermek, kamu bankalarının uyguladığı en yüksek ticari faiz oranını aşmamak kaydıyla Özelleştirme Fonundan sağlanacak finansmana uygulanacak faiz oranlarını ve şartlarını belirlemek,

- Kanunlarla, Cumhurbaşkanlığı kararnameleriyle ve ilgili diğer mevzuatla verilen görevleri yapmak.

c) Özelleştirme Fonu

4046 Sayılı Kanun'un 9. maddesi ile özelleştirme işlemlerinden elde edilen kaynakların toplanması ve aynı Kanun'un 10. maddesinde açıklanan kullanımların

yapılmasının sağlanması amacıyla Özelleştirme Fonu kurulmuştur⁶.

Fon'un yönetimi ÖİB tarafından icra edilmektedir. Fon'da toplanan gelirler, öncelikle iş kaybı tazminatı ödenmesi ve diğer hizmetlerin verilmesinde, özelleştirme kapsamındaki kuruluşların özelleştirmeye hazırlanması amacıyla idari, mali ve hukuki yönden yapılacak düzenlemelerin gerektirdiği giderlerin karşılanmasında kullanılmaktadır. Fon'un nakit fazlası ise, Hazinesin iç ve dış borç ödemelerinde kullanılmak üzere Hazine hesaplarına intikal ettirilmektedir. Özelleştirme Fonu'ndan diğer herhangi bir fona aktarma yapılamamaktadır. Fonun işleyişi ile ilgili detaylı açıklamalar aşağıda yapılmıştır.

4. Özelleştirme uygulamalarından elde edilen kaynaklar ve kullanımlar

Daha önce de belirtildiği üzere, 24.11.1994 tarih ve 4046 sayılı “Özelleştirme Uygulamalarının Düzenlenmesine ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” çıkarılmış ve bu Kanun ile getirilen yeni düzenlemeler çerçevesinde Fonu da kurulmuştur. Özelleştirme Fonu; özelleştirme gelirleri başta olmak üzere konusu özelleştirme olan faaliyetlerin tamamından elde edilen gelirler ile bu gelirlerin değerlendirmesinden edinilen, kullanımından sağlanan kaynakların tamamının toplandığı ve aynı zamanda ilgili Kanunda belirlenen alanlarda harcamaların ve kullanımların yapıldığı birimdir. Özelleştirme Fonunun, Özelleştirme İdaresi Başkanlığının bütçesinden ayrı ve bağımsız olarak oluşturulan, Merkezi Yönetim Bütçe çalışmalarıyla aynı dönemde hazırlanan/yürütülen ve Özelleştirme Yüksek Kurulu tarafından onaylanan bir bütçesi bulunmaktadır. Özelleştirme İdaresi Başkanlığı teşkilat yapısı içerisinde bulunan Fon, Kanunla verilen yetkiye dayalı olarak Özelleştirme İdaresi Başkanlığınca, ilgili yıl Özelleştirme Fonu Bütçesi sınırları içerisinde yönetilmektedir.

Çalışmada, sadece özelleştirme uygulamalarından elde edilen gelirler değil, özelleştirme uygulamalarından sağlanan gelirlerin de içerisinde olduğu; özelleştirme işlemleri nedeniyle yapılan borçlanmalar, özelleştirme programında olan şirketlerden alınan temettüler ve diğer “kaynakların” tamamı incelenecektir. Bunun nedeni, özelleştirme ile ilgili bütün finansal tasarrufları görebilmektir. Bu sayede, konusu özelleştirme olan ve Fon'da toplanan kaynakların; nasıl sağlandığı, nereden ve ne

⁶ Özelleştirme Fonu'nun elde ettiği kaynaklar ve bu kaynaklardan yapılan kullanımlarla ilgili olarak “Özelleştirme Uygulamalarından Elde Edilen Kaynaklar ve Kullanımlar” başlığı altında aşağıda detaylı analiz yapılacaktır.

kadar elde edildiği görülebilecektir.

a) Özelleştirme kaynakları

Bilindiği gibi, kamu kurum ve kuruluşlarının kaynakları ve harcamaları kanun, yönetmelik ve diğer mevzuatla belirlenir ve yönetilir. Buna uygun olarak Özelleştirme Fonu kaynakları da 4046 sayılı Kanunun ve bu Kanuna dayalı olarak 13.01. 2004 tarih ve 25345 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Özelleştirme Fonu Yönetmeliğinde belirtilmiştir. İlgili yönetmelikte Fon kaynakları aşağıdaki şekilde sıralanmıştır:

- Kuruluş, varlık, iştirak ve diğer taşınmazların satış bedelleri, teminatların nakde çevrilmesinden elde edilen gelirler, Fon bakiyelerinin nemalandırılmasından elde edilen gelirler de dahil özelleştirme uygulamalarından elde edilen tüm gelirler,
- İdarenin kapsam ve programında bulunan kuruluşlardan elde edilen temettüler,
- Kapsam ve/veya programdaki kuruluşlardan yapılan borçlanmalar,
- Özelleştirme uygulamaları çerçevesinde ihraç edilecek her türlü menkul kıymet ile diğer kıymetli evrakın satışından sağlanan gelirler,
- İdareye devredilen kuruluşlara sağlanan finansmandan elde edilen gelirler

Yönetmelikte de açıklandığı gibi Özelleştirme Fonunun kaynakları sadece özelleştirme uygulamalarından elde edilen gelirlerden oluşmamakta ve başka kaynaklar da bulunmaktadır. Özelleştirme uygulamalarından elde edilen gelirleri ve bu gelirler dışındaki kaynakları aşağıdaki Fon Kaynakları tablosundan izlemek mümkündür. Buna göre, 1986 yılından Ekim 2019'a kadar 74.524 milyon dolar kaynak elde edilmiştir. Bu kaynağın %91.1'i özelleştirme uygulamaları gelirlerinden, %6.6'sı özelleştirme kapsam ve programındaki şirketlerden elde edilen temettü gelirlerinden, %1.3'ü Özelleştirme Fonunda toplanan gelirlerin nemalandırılmasından sağlanan faiz gelirlerinden, %0.7'si alıcı firmaların yükümlülüklerini zamanında yerine getirmemelerinden dolayı İdareye verdikleri teminatların nakde çevrilmesinden, %0.04'ü ihale şartname gelirlerinden ve %0.4'ü de diğer gelirlerden oluşmaktadır.

Görüleceği üzere, özelleştirme kaynaklarının %91.1'ni özelleştirme gelirleri oluşturmakla birlikte, kalan %8.9'u da özelleştirme gelirleri dışı kaynaklardan oluşmaktadır. Özelleştirme uygulamaları dışındaki gelir kalemlerinden en büyüğü olan Temettü Gelirleri, programa alınan şirketlerin; idari, mali ve hukuki yönden Özelleştirme İdaresi Başkanlığına bağlı olmalarından kaynaklanmaktadır. Bahse konu

hukuki statü gereği, özelleştirme programında olan şirketlerin bağılılığı da Özelleştirme İdaresine olmakta ve dolayısıyla bu şirketlerin yaptıkları üretim ve ticari faaliyetlerden elde ettikleri gelirler de Özelleştirme Fonuna bırakılmaktadır.

Özelleştirme uygulamalarının başladığı 1982 yılından 2000'li yılların başına kadar geçen süreçte, ülkede yaşanan politik ve ekonomik istikrarsızlıklar nedeniyle özelleştirme uygulamalarında önemli bir mesafe alınamamıştır. Ancak 2002 sonrası ülkede yakalanan siyasi istikrarla birlikte önemli özelleştirme uygulamaları yapılabilmektedir. Bu nedenle dönemler itibarıyla en fazla özelleştirmelerin yapıldığı ve dolayısıyla en fazla kaynağın elde edildiği dönem 2003-2019 dönemi olmuştur. Özelleştirme kaynaklarının %85.5'i bu dönemde sağlanmış, kalan %14.5'i de da 1986-2002 döneminde elde edilebilmiştir.

Tablo 1: Özelleştirme Kaynakları (Milyon ABD Doları)

	1986-2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	TOPLAM	Dağılım (%)
Özelleştirme Uygulamaları Gelirleri	39.652	1.518	3.397	6.709	5.992	4.366	3.008	1.323	1.336	609	67.910	91.1
Temettü Gelirleri	4.240	161	123	171	64	38	61	47	0	0	4.905	6.6
Faiz Gelirleri	793	14	20	23	21	27	22	6	4	2	933	1.3
Teminatın Nakde Çevrilmesi	58	261	127	4	14	31	22	0	1	1	519	0.7
Şartname Gelirleri	20	2	3	2	1	1	1	1	1	0	31	0.04
Diğer Gelirler	71	63	12	2	54	3	15	2	3	2	226	0.4
TOPLAM	44.834	2.019	3.681	6.911	6.146	4.467	3.129	1.379	1.345	614	74.524	100

Kaynak: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/sites/6/2019/11/fongelirgiderekim.pdf>, Erişim Tarihi: Ekim 2020.

AÇIKLAMA: Özelleştirme uygulamalarına ait rakamlar, sözleşme veya devir bedelleri üzerinden değil, gerçekleştirilen özelleştirmelerden sağlanan tahsilatlar üzerinden hesaplanmıştır. Özelleştirme gelirleri de dahil, tablodaki bütün rakamlar Nakit Giriş ve Çıkış rakamlarıdır.

b) Özelleştirme kullanımları

Özelleştirme kaynaklarının nerelerden nasıl elde edileceği 4046 sayılı Kanun ve Özelleştirme Fonu Yönetmeliğince belirlendiği gibi, Özelleştirme Fonunda bulunan kaynakların da nasıl, kim tarafından ve hangi alanlarda kullanılacağı ilgili Kanun ve Yönetmelik tarafından tanımlanmıştır. Genel çerçevesi 4046 sayılı Kanunla belirlenen kullanım alanlarının, Özelleştirme Fonu Yönetmeliğinde, daha detaylı bir şekilde açıklandığı görülmektedir. Şöyle ki:

- Kanunun 21. maddesine göre iş kaybı tazminatı ödenmesi ve iş kaybı nedeniyle verilecek meslek geliştirme, edindirme ve yetiştirme eğitimi hizmetlerinin sağlanması amacıyla açılacak hesaba özelleştirme gelirlerinden Kurul tarafından belirlenecek miktarlarda yapılacak ödemeler ile gerektiğinde bu hesaba yapılacak aktarmalarda,
- Kanunun 22. maddesine göre diğer Kamu kurum ve kuruluşlarına nakledilecek personele, atamalarının yapılıp eski kurumları ile ilişkilerinin kesileceği tarihe kadar geçen sürede tahakkuk edecek aylık ücret, sosyal hak ve yardımlar ile her türlü özlük haklarının ödenmesinde,
- Kanunun 24 üncü maddesi gereğince, 5434 sayılı Emekli Sandığı Kanununa tabi personelden hizmet süresi itibarıyla emeklilik hakkını kazananlara Kanunda belirtilen süre ve şartlar dikkate alınarak T.C. Emekli Sandığı'nın talebi halinde yapılacak ödemelerde,
- Özelleştirme kapsamındaki kuruluşların özelleştirilebilir hale getirilmesi amacıyla, danışmanlık hizmeti alınması da dahil olmak üzere yapılacak özelleştirmeye hazırlık çalışmalarının gerektirdiği harcamaların karşılanmasında,
- Özelleştirme programındaki kuruluşlarda idari, mali ve hukuki yönden yapılacak düzenlemelerin gerektirdiği giderlerin karşılanmasında,
- Kanunun 17. maddesine göre programa alınan kuruluşların, Kanunun 10/f maddesi gereğince sermaye artırımlarına katılınmasında,
- İdarece, Kanunun 4/n maddesinde yer alan; “Özelleştirme kapsamına alınan kuruluşlara, özelleştirme uygulamalarının gerektirdiği hallerde borç verilmesinde”,

- Programa alınan kuruluşlara, Kanunun 10/1 maddesinde yer alan “İdareye devredilen kuruluşlara, İdarece belirlenecek esas ve usuller çerçevesinde borç olarak finansman sağlanmasında”,
- Gerektiğinde, özelleştirme programındaki kuruluşların hisse senetleri ile bu kuruluşlara ait her türlü kıymetli evrakın satın alınmasında,
- Özelleştirme uygulamalarının yerine getirilebilmesi için gereken her türlü mal ve hizmet alımında,
- Fon gelirlerinin %5’ini aşmayacak şekilde, Kurulca onaylanan İdare Bütçesinin oluşturulmasında,
- Özelleştirilen kuruluşların kalan borçlarının tasfiyesinde,
- Özelleştirme tahvilleri, bono ve diğer menkul kıymetlerin itfa edilmesinde,
- Fonun nakit fazlasının, aktarmanın yapılacağı tarihten sonraki Fonun öngörülebilir yüklenimleri değerlendirilmek suretiyle, iç ve dış borç ödemelerinde kullanılmak üzere Hazine hesaplarına aktarılmasında,
- Mevzuatla İdareye verilen sair görevlerin yerine getirilmesinde ve Kurulun özelleştirme ile ilgili olarak belirleyeceği alanlardaki ödemelerin karşılanmasında kullanılır.

Özelleştirme Fonu kaynakları daha önce de açıklandığı şekliyle Özelleştirme İdaresi Başkanlığı tarafından yukarıdaki alanlarda kullanılmaktadır. İlgili Kanun ve Yönetmelik’te de görüldüğü üzere, kullanım alanlarının hiçbirisi gelir amaçlı değildir. Özelleştirme Fonu’nun bütçesi kapsamında belirlenen ve yıl içerisinde öngörülen harcamalar için kaynaklar ayrıldıktan sonra kalan nakit fazlası Hazine’ye aktarılmaktadır. Diğer taraftan, aşağıdaki tabloda da görüldüğü üzere, Özelleştirme Fonu’nun en büyük kullanım/harcama kalemini Hazine’ye aktarımlar oluşturmaktadır. 1986 yılından itibaren yapılan toplam 71.423 milyon dolarlık harcamanın %70.2’sine tekabül eden 50.161 dolarlık kısmı Hazine’ye aktarılmıştır. İlgili mevzuatta belirtildiği gibi, Hazine’ye yapılan aktarımlar ancak iç ve dış borç ödemelerinde kullanılabilir. Hazine’ye yapılan bu aktarımlardan en önemli beklentiler; kamu mali açıkların düşürülmesi, faiz ödemelerinin ve faiz oranlarının azaltılması, kamu borçlanma gereksinimini azaltmasına destek olması ve kamu sektörünün nakit akım pozisyonunun daha güçlü hale gelmesidir.

Tablo 2: Özelleştirme Kullanımları (1986-Ekim 2019) (Milyon ABD Doları)

	1986-2020	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Toplam	Dağılım (%)
Hazineye Aktarımlar	29.715	1.341	825	4.540	3.502	2.305	3.697	2.588	1.158	489	50.161	70.2
İlgili Kuruluşlara Aktarımlar	1.595	215	188	1.186	702	35	21	18	19	5	3.983	5.6
İstihdam Ödemeleri	471	18	11	31	18	8	5	4	5	2	573	0.8
İlan-Reklam-Danışmanlık Giderleri	184	5	9	8	5	5	3	3	2	0	224	0.3
Diğer Giderler	219	27	3	3	3	2	27	16	16	2	318	0.5
Kuruluşlara Sermaye Ödeme	6.687	73	17	25	1.627	52	52	5	29	5	8.570	12
Kuruluşlara Borç Ödemeleri	2.624	610	-89	2.979	1.187	-	58	-54	28	46	7.390	10.3
İdari Bütçeye Aktarımlar	123	11	11	12	10	8	9	8	7	5	204	0.3
TOPLAM	41.617	2.298	975	8.783	7.054	2.415	3.873	2.589	1.264	554	71.423	100

Kaynak: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/sites/6/2019/11/fongelirgiderekim.pdf>,
Erişim Tarihi: Ekim 2020)

AÇIKLAMA: Rakamlar, Nakit Giriş ve Çıkış rakamlarıdır.

Özelleştirme Fonu'nun en büyük ikinci harcama kalemini %12'lik oranıyla Kuruluşlara Sermaye Ödemeleri oluştururken, üçüncü büyük ödeme kalemini ise %10.3'lük oranıyla Kuruluşlara Borç Ödemeleri kalemi oluşturmaktadır. İki ödeme kaleminin toplam oranı %22.3 gibi yüksek bir orana çıkmaktadır. Söz konusu kullanımlar, özelleştirme kapsam ve programında bulunan şirketlerin kendi faaliyetlerinden dolayı ortaya çıkan finansman ihtiyaçlarından kaynaklanmaktadır. Bilindiği üzere, KİT'lerin finansman ihtiyaçları doğrudan Hazine'den ve/veya bağlı oldukları bakanlıklar tarafından karşılanmaktadır. Fakat özelleştirme kapsam ve programına alınan şirketler; mali, hukuki ve idari açıdan Özelleştirme İdaresi Başkanlığına bağlı oldukları için, finansman ihtiyaçları da Hazine'den veya ilgili bakanlıklardan değil Özelleştirme İdaresi Başkanlığından karşılanmaktadır. Özelleştirme Fonu'ndan yapılan dördüncü büyük kullanımı ise İlgili Kuruluşlara Aktarımlar oluşturmaktadır. Bu aktarım; ilk olarak, halka açık şirketlere ait olan varlıkların özelleştirilmesinden elde edilen gelirlerin, varlığın ait olduğu şirketlere yapılan aktarımlarından ve ikinci olarak da özelleştirme kapsam ve programında olmadığı halde mevzuatla yapılan görevlendirme gereği özelleştirme işleminin Özelleştirme İdaresi Başkanlığına yaptırıldığı varlıkların özelleştirmelerinden elde edilen gelirlerin, bahse konu varlığın sahibi olan kamu kurumuna aktarımından olmak üzere iki nedenden dolayı yapılmaktadır (Yavilioğlu, 2010: 381).

Yukarıda açıklanan kullanım kalemlerinin dışında kalan ve toplam %1.8'lik orana tekabül eden Özelleştirme Fonu Kullanım kalemleri ise; İstihdam ödemeleri, İlan-Reklam-Danışmanlık Ödemeleri, İdari Bütçeye Aktarımlar ve Diğer Giderlerden oluşmaktadır. Bu ödemelerin özelliği harcama alanlarının, özelleştirme işleminin bizatihi kendisinin olmasıdır. Yani bu harcamalar, özelleştirme uygulamaları için yapılan iş ve işlemler nedeniyle ortaya çıkan maliyetler için yapılan ödemelerden oluşmaktadır. Özelleştirme Fonu'ndan yapılan ve yukarıda açıklamaları yapılan diğer harcamalar ise özelleştirme işlemlerinden kaynaklanmamaktadır.

B. Elektrik Dağıtım Şirketlerinin Özelleştirilmesi

Türkiye özelleştirme tarihi boyunca en büyük özelleştirmeler enerji sektöründe olmuştur. Bu anlamda TÜPRAŞ, PETKİM, POAŞ, PETLAS ve İpragaz gibi şirketlerin bulunduğu petrol ve ürünleri alt sektöründe yapılan özelleştirmeler

neticesinde yaklaşık 10.067 milyon dolar, ESGAZ, Bursagaz ve Başkentgaz gibi doğalgaz dağıtım şirketlerinin özelleştirmelerinden 1.325 milyon dolar, hidroelektrik santrallerinin özelleştirmelerinden 958 milyon dolar, termik santralleri ve sahalarının özelleştirmelerinden 8.657 milyon dolar, 18 dağıtım şirketinin özelleştirmesinden 12.683 milyon dolar olmak üzere toplam 33.690 milyon dolarlık büyük bir gelir elde edilmiştir (Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, <https://www.oib.gov.tr/turkiyede-ozelleştirme>, Erişim Tarihi: 22.07.2020). Elde edilen gelir, mali ve finansal büyüklük açısından, özelleştirmesi gerçekleştirilen şirketlerin oluşturdukları sektörler itibarıyla en büyük hacme sahip olan sektördür. Aynı zamanda bahse konu şirketler; üretim kapasitesi, finansal büyüklük, personel istihdamı ve etkilediği ikincil sektörler itibarıyla Türkiye'nin en büyük sektörlerinden birisini oluşturmaktadır.

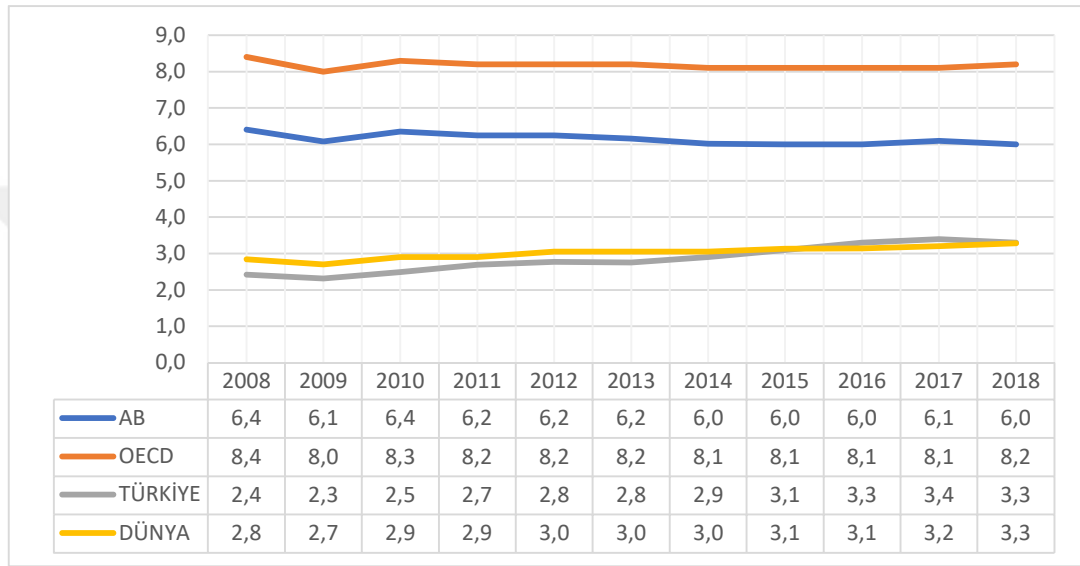
Enerji sektörü özelleştirmelerinin bir ayağını oluşturan elektrik enerjisi sektöründe hem üretim ve hem de dağıtım özelleştirmeleri yapılmıştır. Dağıtım sektörü özelleştirmeleri tamamlanmış, üretim sektörü özelleştirmelerinin ise büyük kısmı tamamlanmış olmasına rağmen halen özelleştirme süreçleri devam eden şirketler ve işletmeler bulunmaktadır.

Elektrik enerjisi sektörü; ekonominin diğer sektörlerine önemli miktarda girdi sağlayan bir sektör özelliği taşımaktadır. Buna bağlı olarak da hem öteki sektörlerdeki gelişmelerden etkilenmekte hem de öteki sektörlerin gelişmesini uyarmaktadır. Diğer taraftan ekonominin gelişmişlik düzeyindeki büyüme, her sektörde enerji tüketimini artırmaktadır (Saatçi ve Dumrul, 2013: 2-4).

Son yıllarda küresel enerji piyasalarının belirleyici özelliklerinden biri, gelişmekte olan piyasa ekonomilerindeki hızlı enerji tüketimidir. Enerji piyasasında OECD ekonomilerinin enerji tüketimi karşılaştırmalı olarak gerilerken, gelişmekte olan ekonomilerin büyüme hızlarıyla birlikte enerji tüketiminin artması söz konusudur. Aşağıdaki grafikte de görüleceği üzere Türkiye, 2008-2015 arası dönemde OECD, AB ve dünya ortalama elektrik enerjisi tüketimlerinin altında iken, bu tarihten sonra dünya ortalamasının üzerinde elektrik enerjisi tüketmeye başlamıştır. Hiç şüphesiz bu gelişmenin ekonomi alanında yaşanan büyümeyle ilişkisi bulunmaktadır. Elektrik (genel olarak enerji) sosyo-ekonomik gelişmenin önemli destekçisidir. Endüstriyel elektrik tüketimindeki artış, bir ülkenin ekonomik ilerlemesinin anlık bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. Yapılan birçok akademik çalışmada, elektrik tüketiminin bir ekonomideki, ekonomik kalkınma durumunun doğrudan bir yansıması

olarak değerlendirilmektedir (Şengönül ve Koşaroğlu, 2018: 432-433).

Gelişmenin ve kalkınmanın en önemli girdilerinden birisi olması dolayısıyla elektrik arz güvenliği başta olmak üzere, rekabetçi ortamda elektrik fiyatlarının belirlenmesi, bir girdi olarak spekülasyon fiyat artışlarının engellenmesi ve ihtiyaç duyulan enerji miktarının sağlanması için yeni yatırımlara gereksinim gün geçtikçe artmakta, dolayısıyla elektrik sektöründe bahse konu talepleri karşılayacak yeni reformlar ve düzenlemeler yapılmaktadır.

Grafik 1: Yıllar itibariyle Kişi Başına Düşen Elektrik Tüketim Miktarı-2008-2018 (MWh)

Kaynak: International Energy Agency, <https://www.iea.org/stats/index.asp>, Erişim Tarihi: 16.05.2020.

Elektrik sektörü; üretim, iletim, dağıtım, toptan satış, perakende satış faaliyetlerinin tamamını içerisine alan bir sektördür. Üretim faaliyeti, farklı enerji kaynaklarının elektrik enerjisine dönüştürülmesi işidir. İletim faaliyetinin konusunu, elektrik enerjisinin yüksek gerilimde üretildiği yerden dağıtım sistemine taşınması sürecini teşkil etmektedir. Toptan satış ve perakende satış faaliyetleri de bu fiziki işleyişin yanında yürütülen ticari faaliyetleri ifade etmektedir (Alma, 2015: 94).

Elektrik dağıtım faaliyeti ise elektrik enerjisinin iletim hatlarından veya dağıtım bölgesi içerisinde yer alan üretim santrallerinden alınarak son kullanıcılara ulaştırılması faaliyeti olarak tanımlanmaktadır. Bir elektrik dağıtım bölgesinde sadece tek bir firma en düşük maliyetle hizmette bulunabileceği için dağıtım şebeke hizmetleri doğal tekel niteliğindedir. Birden fazla firmanın aynı bölgede faaliyette bulunması şebeke yatırımlarının tekrarlanmasına ve dolayısıyla kaynak israfına neden

olacaktır. Bu nedenle özelleştirme ile birlikte elektrik dağıtım faaliyetini yürütmekle görevli şirket serbest bırakılmamış; fiyat, kalite, performans gibi yönlerden kamusal düzenlemeye tabi tutulmuştur. Dağıtım lisansına sahip dağıtım şirketi tüzel kişilerinin başlıca yükümlülükleri arasında; yeni dağıtım tesisleri için yatırım planı yapılması, yeni dağıtım tesislerinin kurulması ve gerekli iyileştirmelerin yapılması, dağıtım sisteminin işletilmesi, bakım ve onarımının yapılması ve talep tahminlerinin hazırlanması yer almaktadır (Düzgün, 2011: 76-77).

Elektrik dağıtım sektörü özelleştirilmeden önce önemli yasal ve kurumsal düzenlemeler yapılmış ve strateji belgeleri yayımlanmış, gerekçe, amaç ve ilkeler belirlenmiş, bir anlamda özelleştirmelerin zemini oluşturulmuştur. Bu nedenle çalışmanın bu kısmında öncelikli olarak elektrik dağıtım şirketlerinin özelleştirme nedenleri, amaçları ve ilkeleri; akabinde bu sektörde yapılan yasal ve kurumsal düzenlemeler incelenecektir.

1. Elektrik dağıtım şirketlerinin özelleştirme gerekçeleri ve amaçları

Türkiye’de enerji alanında gerçekleştirilen serbestleşme yönündeki reformlar: petrol ve ürünleri, gaz, elektrik, yenilenebilir ve sürdürülebilir enerji kaynaklarının üretim, dağıtım ve piyasalarını içeren mevzuat düzenlemelerini; devlete ait olan enerji işletmelerinin, kurum ve kuruluşlarının yeniden yapılandırılmasını; daha etkin ve verimli işletileceği düşüncesiyle, doğal tekel hususlarını da dikkate alarak, enerji işletmelerinin özelleştirmeler aracılığı ile özel sektöre devrinin gerçekleştirilmesini; enerji sektörünü düzenleyen ve sektöre yön veren bir kurum olan Enerji Piyasası Düzenleme Kurulunun (EPDK) oluşturulmasını; özelleştirmeler başta olmak üzere, çeşitli yöntemlerle enerji sektörüne özel sektörün girmesinin yolunun açılmasını, özendirilmesini ve desteklenmesini; serbest piyasa anlayışını önceleyen ve rekabete dayalı bir enerji piyasasının oluşturulmasını ve düzenlenmesini ve nihayet enerji arz güvenliğinin sağlanmasını konu almıştır (Dünya Bankası, 2015: 13).

Dünyada ve Türkiye’de, enerji sektörünün diğer alanlarında olduğu gibi elektrik alanında da yeniden yapılanma ve serbestleşmeleri içeren reformlar, 1980’li yıllarda başlayan liberalleşme ve özelleştirme politikalarından etkilenmiştir. Diğer taraftan her ne kadar elektrik alanında gerçekleştirilen reformların gerekçeleri gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde birtakım farklılıklar arz etse de her iki ülke grubunun reform gerekçeleri, özelleştirme gerekçeleri ile çok önemli benzerlikler

göstermektedir. Türkiye için de aynı özellikleri taşıyan gelişmekte olan ülkelerin elektrik sektörü reform gerekçelerini aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (Bölük, 2010: 35-36):

- Devlet mülkiyetindeki ve işletimindeki elektrik sektörünün zayıf performansı ve ortaya çıkan yüksek maliyetler,
- Elektrik hizmetlerinin yetersiz gelişimi ve güvenilir olmayan arz,
- Kamunun, ekonominin diğer sektörlerinden kaynaklanan artan hizmet ve yatırım talepleriyle birlikte elektrik sektörünün de ihtiyacı olan yeni yatırım ve yenilenme taleplerini karşılayacak yeterli kaynağının olmaması,
- Hükümetin özelleştirmeler aracılığıyla gelirlerini artırmak ve bütçe açıklarını azaltmak istemesi,
- Üretim teknolojisindeki hızlı gelişmelerin hem elektrik üretimi hem de dağıtım aşamalarını kapsayan yeni teknolojik yapılanmaya imkân sağlaması.

Elektrik sektöründe gerçekleştirilen reform çalışmaları; dikey entegre kamu işletmelerinin üretim, nakil ve dağıtım aşamalarının yasal, kurumsal ve fonksiyonel olarak ayrıştırılmasını ve doğal tekel niteliğinde olmayan kısımların (yani nakil haricindekiler) yeniden yapılandırılmasını ve serbestleştirilmesini içermektedir. Özelleştirmeler de reform ve serbestleştirme çalışmalarının bir parçası olarak düşünülmüştür. Türkiye’de elektrik dağıtım şirketlerinin özelleştirilme amaçları aşağıda sıralanmıştır (Dünya Bankası, 2016:10):

- Elektrik dağıtım varlıklarının etkili ve verimli bir şekilde işletilmesi yoluyla maliyetleri düşürmek;
- Elektrik sektöründe arz kalitesini ve güvenliğini artırmak,
- Teknik kayıpları Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ülkelerinin seviyesine indirerek teknik olmayan kayıpları (kaçakları) önlemek,
- Dağıtım şebekesinin verimliliğini sağlamaya ve şebekeyi genişletmeye yönelik yatırımların devlet bütçesi üzerinde herhangi bir yük oluşturmadan özel sektör tarafından yapılmasını sağlamak.

Sonraki bölümlerde de görüleceği üzere, dağıtım şirketlerinin özelleştirilmeleri sonucu amaçlanan hususların önemli bir kısmı gerçekleşmiş, dağıtım şirketlerinin çoğunda kayıp ve kaçak oranları OECD ülkelerinin altına çekilmiş, yatırımlar artmış ve hizmet kalitesi yükselmiştir.

2. Elektrik sektöründe yasal ve kurumsal düzenlemeler

Türkiye, 1980 öncesi dönemde, ekonomide büyük oranda devlet mülkiyetinin ve kontrolünün hakim olduğu devlet kontrollü ithalat ikamesine dayalı bir sanayileşme stratejisine sahipti. 1970 yılının son yıllarında dünyada yaşanan petrol ve borç krizinden sonra, dünyada olduğu gibi Türkiye’de de hem iç piyasalar hem de uluslararası ticaret bakımından serbest piyasa ekonomisine geçiş süreci başlatıldı. Elektrik sektörü de bu gelişmelerden etkilendi ve Türkiye elektrik sektöründe dönüşüm programı uygulamaya başladı. Elektrik sektörü için finansman ihtiyacı ile ekonomik verimliliği artırma isteği özel sektörün de Türkiye’de elektrik arzına katılımını sağlamayı amaçlamasına yol açtı. Özel sektör katılımı sadece finansman temin etmek için değil aynı zamanda piyasa odaklı tecrübeler, en son teknolojilere sahip olmak ve kamu sektörü yönetimine göre genellikle daha hızlı bir uygulamayı sağlamak için amaçlanmıştır. Dönüşüm ve yeniden yapılandırma süreci, elektrik piyasasının üretim, iletim ve dağıtım gibi operasyonel bileşenlerinin özel sektöre açılması ile 1980’lerin ilk yarısında başlamıştır (Dünya Bankası, 2015:59). Bu süreç iki ayrı aşamaya ayrılabilir:

- Birinci aşama: 1984–2001.

- İkinci aşama: 2001 yılında elektrik Piyasası Kanunu kabul edildikten sonra başlayan dönem.

a) Birinci aşama düzenlemeleri (1984-2001)

11.04.1953’te toplanan Birinci İstişari Enerji Kongresi’nin ardından, Türkiye’de elektrik, üretim, iletim ve dağıtımının merkezi bir kurum tarafından yürütülmesinin gerekliliğini içeren karar doğrultusunda Türkiye Elektrik Kurumunun (TEK) kurulmasına karar verilmiştir. 1970 yılında 1312 sayılı yasa ile TEK kurularak elektrik üretim, iletim ve dağıtım işlerinin bir kamu tekeli olarak merkezileştirilmesi gündeme gelmiştir. Böylece, imtiyazlı şirketlerin görev bölgeleri ve belediye sınırları dışında bütün yurttaki elektriğin üretim, iletim, dağıtım ve satış hizmetleri TEK bünyesinde, dikey entegre bir yapılanma içerisinde toplanmıştır. 2.234,9 MW kurulu güç ile faaliyete geçen TEK’in hizmetlerinden bütün yurt genelinde olumlu sonuçlar alınmasından sonra Etibank, İller Bankası ve DSİ gibi kamu kuruluşlarının elindeki santraller ve şebekeler TEK’e devredilmiştir. 1982 yılında çıkarılan bir yasa ile de üretim ve iletim dışında elektrik dağıtım hizmetleri belediyelerden alınarak TEK’e

bırakılmıştır (Türkiye Elektrik Dağıtım AŞ, 2020: 16-17). Bu tarihten sonra, serbest piyasaya geçiş ve serbestleşme genel eğilimi ve giderek artan elektrik talebinin kısıtlı kamu kaynakları ile karşılanamayacağı endişesi nedeniyle elektrik sektörünün reformu, serbestleştirilmesi ve özelleştirilmesi hep gündemde olmuş ve yasal düzenlemelerle bahse konu değişikliklerin yolu açılmıştır. Bu anlamdaki önemli düzenlemeleri kronolojik olarak aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür (Turgut, 2015: 101-3; Bölük, 2010:35-36; Çetintaş ve Bicil, 2015: 10-11; Ongun, 2015):

1984 yılında 3096 sayılı Kanunla Türkiye Elektrik Kurumunun tekeline son verilerek özel sektöre; elektriğin üretilmesi, nakli ve satışı hususunda imkan tanınmıştır.

1994 yılında 93/4789 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile TEK; üretim ve iletim piyasalarından sorumlu olarak Türkiye Elektrik Üretim İletim A.Ş. (TEAŞ) ve dağıtım piyasalarından sorumlu olarak Türkiye Elektrik Dağıtım A.Ş. (TEDAŞ) şeklinde ikiye bölünmüştür.

1994 yılında Yap İşlet Devret (YİD) şeklindeki girişimlere vergi istisnası/muafiyeti sağlayan 3996 sayılı Kanun çıkarılarak, özel sektörün bu modelle piyasaya girmeleri teşvik edilmiştir.

1997 yılında 4283 sayılı Kanun yürürlüğe girmiş ve Yap İşlet (Yİ) modeli ile yeni termik santrallerin faaliyete geçirilmesi ve işletmeye açılması özendirilmiştir.

1999 yılında gerçekleştirilen Anayasa değişikliği ve yürürlüğe giren 4501 sayılı Kanuna ile; imtiyaz sözleşmelerine özel hukuk kurallarının uygulanması ve ulusal veya uluslararası tahkime başvurulmasının önü açılmıştır.

2000 yılı Ekim ayında 2000/1312 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile elektrik sektörünün dikey bütünleşik yapısı sona erdirilmiştir. Bu Kararla, 1994'te TEK'in ikiye ayrılmasına benzer bir uygulama izlenmiş ve TEAŞ; Türkiye Elektrik Ticaret ve Taahhüt AŞ (TETAŞ), Elektrik Üretim AŞ (EÜAŞ) ve Türkiye Elektrik İletim AŞ (TEİAŞ) olmak üzere üç ayrı şirket olarak bölünmüş ancak sektörde kamu kesimi ağırlığı devam etmiştir.

Birinci dönemde ağırlıklı olarak; elektrik üretiminde ve dağıtımında devlet tekeline son veren ve elektrik sektörüne özel sektör katılımını sağlayan yapısal değişiklikler yapılmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte, atılan bu ilk adımların yeterince sağlam bir hukuki temelini olmadığı görülmüştür. Bu dönemde elektrik sektörünün

serbestleşmesi, uzun vadeli bir yeniden yapılandırma planının bir sonucu olmaktan ziyade yüksek talep artışının ve buna göre ortaya çıkan acil yatırım ihtiyacından kaynaklanmıştır. Reform çabalarının ilk aşamasının genel sonucu üretim sektöründe orta düzeyde bir özel sermaye girişi olarak özetlenebilir (Dünya Bankası, 2015:63)

b) İkinci aşama düzenlemeleri (2001 ve sonrası)

Elektrik sektöründe ikinci aşama düzenlemeleri, aşağıdaki hususlardan oluşmuştur (Turgut, 2015: 101-3; Bölük, 2010:35-36; Çetintaş ve Bicil, 2015: 10-11; Ogun, 2015):

2001 yılında elektrik endüstrisindeki reformların kanuni çerçevesini oluşturan, Türkiye Elektrik Piyasasının rekabete açılmasını amaçlayan ve aynı zamanda bir Avrupa Birliği Uyum Yasası olan 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu (EPK) yürürlüğe girmiştir. Bahse konu Kanunun ilk maddesinde amaç olarak; “Elektriğin yeterli, kaliteli, sürekli, düşük maliyetli ve çevreyle uyumlu bir şekilde tüketicilerin kullanımına sunulması için, rekabet ortamında özel hukuk hükümlerine göre faaliyet gösterebilecek, mali açıdan güçlü, istikrarlı ve şeffaf bir elektrik enerjisi piyasasının oluşturulması ve bu piyasada bağımsız bir düzenleme ve denetimin sağlanmasıdır” ifadesi yer almıştır. 4628 sayılı kanun ile Türkiye Elektrik Piyasası dikey bütünleşik yapıdan üretim ve satış faaliyetlerinin rekabete açıldığı, doğal tekel niteliği taşıyan nakil (dağıtım ve iletim) faaliyetlerinin düzenlemeye tabi tutulduğu bir yapıya dönüştürülmesi öngörülmüştür. Kanunda piyasa faaliyetleri; piyasada faaliyet gösterecek tüzel kişilerin üretim, iletim, dağıtım, toptan satış, perakende satış, perakende satış hizmeti, ticaret, ithalat ve ihracat faaliyetleri olarak nitelendirilmiştir.

EPK, kamuya ait elektrik varlıklarına sahip olan TEAŞ’ı üç ayrı tüzel kişilik altında ayırmıştır: Elektrik Üretim AŞ (EÜAŞ-üretim aşaması), Türkiye Elektrik Dağıtım AŞ (TEDAŞ-dağıtım aşaması) ve Türkiye İletim AŞ (TEİAŞ-iletim aşaması). Bunların yanı sıra Kanun, Türkiye Elektrik Taahhüt ve Ticaret AŞ’nin (TETAŞ-toptan satış) de kurulmasını öngörmüştür. TETAŞ; Yap-İşlet (Yİ), Yap-İşlet-Devret (YİD) ve İşletme Hakkı Devri (İHD) sözleşmelerinin sahibi pozisyonundadır. TETAŞ bir geçiş dönemi şirkettir ve ana hedefi bu üstlenilen anlaşmalardan ortaya çıkan maliyetlerin finansmanını sağlamaktır.

EÜAŞ 6 portföy şirketine bölünmüştür. Türkiye genelinde 21 adet dağıtım bölgesi bulunmaktadır. EPDK tarafından 2006 yılından itibaren 21 tüzel kişiliğe 30 yıl

süre ile perakende satış lisansı verilmiştir.

Nakil kısmında sadece piyasa operatörü olarak TEİAŞ sorumlu iken, diğer tüm aşamalara özel kesim girişlerine izin verilmektedir. TEİAŞ yeni sistemde taraflar arasındaki güç işlemlerini dengeleyecek, dengeleme ve uzlaştırma mekanizması için hem fiziksel hem de finansal olarak iletimden sorumludur.

EPK, EPDK'yı kurmuş ve bu Kurula, yeni piyasa düzeninin kurallarını belirleme yetkisi vermiştir. Doğal tekel faaliyetleri konusunda uygun teşvikler yaratmak ve performans tabanlı düzenleyici çerçeve benimseyen EPDK, tarife düzenlemelerinin yanı sıra lisans izinlerini de vermektedir. Üretim, nakil, dağıtım, ithalat-ihracat, toptan satış ve perakende piyasalardaki katılım, lisans gerektirmektedir.

EPK ile getirilen düzenlemelerden birisi de elektrik üretim ve dağıtım varlıklarının özelleştirilmesi konusudur. Bu kapsamda yasanın 14. Maddesinde: “Bakanlık; TEDAŞ, Elektrik Üretim Anonim Şirketi, bunların müessese, bağlı ortaklık, iştirak, işletme ve işletme birimleri ile varlıklarının özelleştirilmesine yönelik öneri ve görüşlerini Özelleştirme İdaresi Başkanlığına bildirir. Özelleştirme işlemleri, 4046 sayılı “Özelleştirme Uygulamalarının Düzenlenmesine ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” hükümleri çerçevesinde Özelleştirme İdaresi Başkanlığı tarafından yürütülür.” denilmektedir.

Yüksek Planlama Kurulu 17.03.2004 tarihli ve 2004/3 sayılı kararıyla; “Elektrik Enerjisi Sektörü Reformu ve Özelleştirme Strateji Belgesi”ni yayımlamıştır. Bu belge ile reform sürecine ivme kazandırmak ve özelleştirmeyi de içeren bir sektör reformu yol haritası ortaya koymak amaçlanmıştır. Bahse konu strateji belgesi, elektrik dağıtım şirketlerinin özelleştirmeleri sürecinde oluşturulan en önemli karar özelliğini taşımaktadır.

2009 yılı içerisinde Yüksek Planlama Kurulu 18.05.2009 tarihli ve 2009/11 sayılı kararıyla “Elektrik Enerjisi Piyasası ve Arz Güvenliği Strateji Belgesi”ni yayımlamıştır. Bu belge ile sürecin hızlandırılması amaçlanmıştır. Strateji Belgesinde, 2004 yılında açıklanan Strateji Belgesinde olduğu gibi, dağıtım ve üretim özelleştirmelerinin rekabetçi bir piyasa yapısının oluşturulması için önemli araçlar olduğu kabul edilmiştir. Ayrıca özelleştirmede temel hedefin sektörde rekabeti tesis etmek, üretim ve dağıtım sektörlerinde verimliliği arttırmak ve arz güvenliğini sağlamak olduğu vurgulanmıştır.

3. Dağıtım şirketleri özelleştirmelerinde ilkeler ve yöntem

Dağıtım şirketlerinin özelleştirme ilkeleri, bir anlamda sürece yol gösterici özellik taşımaktadır. İlkelerin belirlendiği “Strateji Belgesiyle” özelleştirmeler daha hızlı planlanmış, uygulanmış ve sonuçlandırılmıştır. Dağıtım şirketlerinin taşıdığı özelliklerden dolayı; özelleştirmelerle ilgili çıkarılan Kanun Hükmünde Kararnamelerin ve alınan idari kararların ve gerçekleştirilen uygulamaların Anayasa Mahkemesi ve Danıştay tarafından iptal edilmeleri nedeniyle özelleştirme faaliyetlerinde kullanılacak yöntemin belirlenmesi önemli ve hassas olan bir diğer husus olmuştur. Bu nedenlerden dolayı, diğer konular analiz edilmeden önce “temel ilkelerin” ve “özelleştirme yönteminin” incelenmesi yerinde olacaktır.

a) Dağıtım şirketleri özelleştirmelerinde temel ilkeler

Elektrik üretim şirketlerinin özelleştirmelerinin ilke, yöntem ve kontrol ve denetim kararları, 17.03.2004 Tarih ve 2004/3 Sayılı YPK Kararı ile “Elektrik Enerjisi Sektörü Reformu ve Özelleştirme Stratejisi Belgesi” vasıtasıyla belirlenmiştir. Bu belgede belirlenen ilkeler doğrultusunda dağıtım şirketlerinin özelleştirmelerinin; hangi kurum tarafından, hangi yöntemle, ne kadar süre için yapılacağı belirlenmiştir. Strateji Belgesinde açıklanan, enerji özelleştirmelerinin ve dolayısıyla elektrik dağıtım şirketlerinin özelleştirmelerinin temel ilkeleri aşağıdaki şekilde oluşturulmuştur (17.03.2004 Tarih ve 2004/3 Sayılı YPK Kararı “Elektrik Enerjisi Sektörü Reformu ve Özelleştirme Stratejisi Belgesi, <http://mevzuat.dpt.gov.tr/ypk/2004/03.pdf> 2, Erişim Tarihi: Ocak 2017):

- Özelleştirmeler, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı (ÖİB) tarafından 4046 sayılı Kanun çerçevesinde yapılacaktır.
- Özelleştirme uygulamalarında sadece gelire odaklı bir yaklaşım sergilenmeyecektir.
- Özelleştirmeler sonrasında elektrik enerjisi fiyatlarında kalıcı artışlara yol açılmamasına dikkat edilecektir.
- Özelleştirmelere, serbest bir elektrik piyasası amaç ve hedeflerini gerçekleştirme kabiliyetine sahip ve mali açıdan güçlü şirketlerin katılımları özendirilecektir.
- Zaruri işletme ve bakım faaliyetleri ile zaruri yatırımlar, özelleştirme sürecinden bağımsız olarak aksatılmaksızın sürdürülecektir.

- Üretim ve dağıtım varlıklarının özelleştirilmesinin hızlandırılması ve kolaylaştırılması açısından ÖİB tarafından ihtiyaç duyulması halinde, bu belge kapsamında gerekli görülen yasal düzenlemeler yapılacaktır.
- Serbestleşmiş bir piyasada perakende satış lisansı sahibi dağıtım şirketlerinin üretim faaliyeti gösteren veya gösterecek yatırımcılara güven verecek bir yapıda olması gerektiğinden özelleştirmelere dağıtım sektöründen başlanacaktır.
- Elektrik enerjisi üretiminde rekabetçi bir yapı oluşturulmasını teminen, üretim varlıkları uygun bir şekilde gruplandırılarak özelleştirilecektir.
- Özelleştirme uygulamalarında, mevcut kamu yükümlülüklerinin dikkate alındığı ve Devlet garantilerinin gerekmediği bir sistem oluşturulacaktır.

Strateji Belgesinden de görüldüğü üzere; elektrik dağıtım şirketlerinin özelleştirme uygulamalarının Özelleştirme İdaresi Başkanlığı tarafından gerçekleştirilmesi, özelleştirme uygulamalarının sadece gelir esaslı değil enerji fiyatlarının optimum fiyatlara çekilmesini sağlayacak bir yöntemle yapılması, rekabetçi ve serbest bir elektrik piyasasının oluşturulmasını sağlayacak uygulamaların sağlanması, hem verimliliği artıracak hem de finansal açıdan güçlü ve deneyimli firmaların sisteme dahil edilmesinin sağlanması ve nihayet yapılacak özelleştirmelerin devlete ilave bir yük oluşturmayacak şekilde gerçekleştirilmesi temel ilkeler olarak belirlenmiştir.

Bahse konu Strateji Belgesi ilkeleri doğrultusunda yapılan özelleştirme sürecinde, güçlü mali yapıya sahip şirketlerin katılımının sağlanması esas alınmış ve buna uygun olarak ihale şartnamelerinde önyeterlilik koşulları ve özel şartlara yer verilmiştir. Bu süreçte özelleştirme öncesi kurulan 18 dağıtım şirketi ile TEDAŞ arasında dağıtım bölgesine ilişkin işletme hakkı devir sözleşmeleri imzalanmış; ihaleler neticesinde de bu şirketlerin hisseleri özel sektöre (alıcı firmalara) devredilmiştir. İşletme hakkı süresi ise 30 yıl olarak belirlenmiştir.

b) Dağıtım şirketlerinin özelleştirme yöntemleri

Dağıtım şirketlerinin özelleştirme süreçlerinde öncelikli olarak, dağıtım bölgelerinin işletme hakları bölgesel kamu dağıtım şirketlerine (TEDAŞ iştiraklerine) devredilmiş ve daha sonra bu şirketlerin hisselerinin tamamı ÖİB tarafından satılmıştır. Hisselere sahip olan yatırımcılara, TEDAŞ ile yapılmış olan İHD anlaşması

ve ÖİB ile yapılan hisse satış anlaşması uyarınca dağıtım varlıklarının işletme hakkı verilmiştir. Öngörülen piyasa yapısı altında, özelleştirilen elektrik dağıtım şirketleri, EPDK tarafından verilen dağıtım lisansı kapsamında dağıtım bölgelerinde tekel olarak faaliyet gösterecektir (perakendeci olarak değil dağıtım hizmet sağlayıcıları olarak). Anlaşma kapsamında işletmeciler, şebeke varlıklarının hem yenilenmesi hem de genişletilmesi için yatırım yükümlülüklerini yerine getirmek zorundadır. Bu süreçten de anlaşılacağı üzere dağıtım şirketlerinin özelleştirme yöntemi, İşletme Hakkı Devri Yöntemiyle desteklenen Hisse Satış Modeli olmuştur. Bu model, özelleştirme uygulamalarında istisnai olarak kullanılan bir yöntemdir.

4046 sayılı Özelleştirme Kanununun 18/c maddesinde işletme hakkı devri yöntemi şu şekilde tanımlanmıştır, “Kuruluşların bir bütün olarak veya aktiflerindeki mal ve hizmet üretim birimlerinin mülkiyet hakkı saklı kalmak kaydıyla bedel karşılığında belli süre ve şartlarla işletilmesi hakkının verilmesidir.” Bu durumda, işletme hakkının konusu, 4046 sayılı Özelleştirme Kanunu’nun 1. maddesinde sayılan kuruluşlar⁷ olmaktadır.

İşletme hakkı devri yöntemi ile yapılan özelleştirmede, kuruluşların mülkiyet devri söz konusu olmamakla birlikte, işletme ve yönetim hakları bir bedel karşılığı devredilmektedir. Yani işletme hakkının verilmesi mülkiyet hakkının devredilmesi anlamına gelmemektedir. İşletme hakkı devredilen kuruluşun mülkiyeti, bu hakkı ihale yoluyla devreden kamu kurumunda kalmaktadır. Burada devrin konusu, sadece sözleşmede belirtilen sürelerle ilgili mal ve hizmet üretim birimlerinin kullanılması hakkıdır. Zira işletme hakkının devredilmesinde amaç, özelleştirme ilkeleri ve felsefesi çerçevesinde, kamu kurum ve kuruluşlarınca yürütülen mal ve hizmet üretimi faaliyetlerinin etkinlik ve verimlilik artışı gayeleriyle, bunların kullanım haklarının

⁷ 4046 sayılı Özelleştirme Kanununda 1. Maddesinde sıralanan kuruluşlar şunlardır:

Kanunda İktisadi devlet teşekkülleri, bunların müessesesi, bağlı ortaklık, işletme, işletme birimleri ile varlıkları ve iştirakleri,

Kamu iktisadi teşebbüsleri statüsü dışında kalmakla beraber sermayesinin tamamı veya yarısından fazlası devlete ve/veya diğer kamu tüzelkişilerine ait olan ticari amaçlı kuruluşları ile bu kuruluşlara ait müessese, bağlı ortaklık, işletme, işletme birimleri ve varlıkları,

Genel ve katma bütçeli idareler ile bunlara bağlı döner sermayeli kuruluşların ve kamu iktisadi teşebbüslerinden kamu iktisadi kuruluşlarının gördükleri kamu hizmetleri ile doğrudan doğruya ilgili olmayan varlıklar ve iştirakleri,

Belediye ve il özel idarelerine ait ticari amaçlı kuruluşlar ile pay oranlarına bakılmaksızın her türlü iştirakleri,

Genel ve katma bütçeli idarelerle bunlara bağlı döner sermayeli kuruluşların, mal ve hizmet üretim birimleri ve varlıkları (baraj, gölet, otoyol, yataklı tedavi kurumları, limanlar ve benzeri diğer mal ve hizmet üretim birimleri) ile bu Kanunun 35 inci maddesinin (B) fıkrasında belirtilen kamu iktisadi kuruluşlarının temel kuruluş amaçlarına uygun mal ve hizmet üretim birimleri.

özel girişimcilere devredilmesidir (Keşli ve Sarısu, 2009: 199-200)

Blok Satış Yöntemi ise kamuya ait işletmelerin ve/veya kamunun ortaklığı olan şirketlere ait hisselerin bir kısmının veya tamamının kapalı teklif, pazarlık ya da açık artırma usulleri kullanılarak bir veya birden fazla alıcıdan oluşan bir gruba, ortaklık hakları ve yükümlülükleriyle birlikte satışını içermektedir (Yavilioğlu, 2010: 340)

Elektrik dağıtım şirketlerinin özelleştirmesinde yukarıda bahsedildiği gibi işletme hakkı devri yöntemiyle desteklenen blok satış modeliyle gerçekleştirilmiştir. Bu modele göre, yatırımcı elektrik dağıtım şirketlerinin hisselerinin tek sahibidir, ancak dağıtım şebekesi varlıklarının veya dağıtım varlıklarının işletilmesi için gerekli başka unsurların mülkiyetine sahip değildir. Tüm dağıtım varlıklarının mülkiyeti TEDAŞ'tadır. 21 bölge içinde, TEDAŞ iştiraki bölgesel elektrik dağıtım şirketlerinin 18'i 2009 ile 2013 yılları arasında birbiri ardına yapılan ihaleler yoluyla özelleştirilmiş ve bu şirketlerin hisselerinin %100'ü, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı tarafından blok satış yöntemiyle satılmıştır. Her bir yatırımcıya, elektrik dağıtım şirketi hisseleri yoluyla, şirketin işletme hakkı devri sözleşmesi ve Özelleştirme İdaresi Başkanlığı ile yaptığı hisse satış anlaşmasına istinaden dağıtım varlıklarının işletme hakkı verilmiştir.

Tablo 3: Dağıtım Şirketlerinin Özelleştirilme Yöntem, Süreç ve Alan Bilgileri

	Özelleşme Tarihi	Özelleşme Geliri (Milyon \$)	Yöntem ve Hisse		Alıcı Firma ve Menşei			Abone, Alan ve Kapsadığı Şehirler		
			Özelleşme Yöntemi	Satılan Hisse	Alıcı Firma	Sahiplik Durumu	Menşei	Abone Sayısı	Alan (Km2)	Kapsadığı Şehirler
Akdeniz	28.05.2013	546	İHD-Blok Satış	%100	AK DEN Enerji Dağıtım ve Perakende Satış Hizmetleri A.Ş.	Limak, Kolin, Cengiz	Yerli	1.733	36.797	Antalya, Burdur, Isparta
Aras	28.06.2013	129	İHD-Blok Satış	%100	Doğu Aras Enerji Yatırımları A.Ş.	Kiler - Çalık	Yerli	815	70.991	Erzurum, Ağrı, Ardahan, Kars, Bayburt, Erzincan, Iğdır
Başkent	28.01.2009	1.162	İHD-Blok Satış	%100	Enerjisa Elektrik Dağıtım A.Ş.	EnerjiSA-e.on	Yerli	3.075	60.121	Ankara, Kırıkk, Zong., Kast., Çankırı, Bartın, Karabük
Boğaziçi	28.05.2013	1.960	İHD-Blok Satış	%100	BEDA Enerji Dağıtım ve Perakende Satış Hizmetleri A.Ş.	Limak, Kolin, Cengiz	Yerli	4.326	3.573	İstanbul Avrupa Yakası
Çamlıbel	31.08.2010	259	İHD-Blok Satış	%100	Çamlı Enerji Dağıtım ve Perakende Satış Hizmetleri A.Ş.	Limak, Kolin, Cengiz	Yerli	746	52.714	Sivas, Tokat, Yozgat
Çoruh	30.09.2010	227	İHD-Blok Satış	%100	Çoruh Aksa Elektrik Hizmetleri A.Ş.	AKSA	Yerli	1.013	29.222	Trabzon, Artvin, Giresun, Rize, Gümüşhane
Dicle	28.06.2013	387	İHD-Blok Satış	%100	Dicle Enerji Yatırım Sanayi ve Ticaret A.Ş.	İşkaya-Doğu	Yerli	1.274	60.630	Diyarbakır, Şanlıurfa, Siirt, Mardin, Batman, Şırnak
Fırat	31.12.2010	230	İHD-Blok Satış	%100	Fırat Aksa Elektrik Hiz. A.Ş.	AKSA	Yerli	680	37.323	Elâzığ, Bingöl, Malatya, Tunceli
Gediz	29.05.2013	1.231	İHD-Blok Satış	%100	GDZ Enerji Yatırımları A.Ş.	Elsan, Tümaş, Karaçay	Yerli	2.533	25.244	İzmir, Manisa
İstanbul AY	31.07.2013	1.227	İHD-Blok Satış	%100	Enerjisa Elektrik Dağıtım A.Ş.	EnerjiSA-e.on	Yerli	2.465	1.742	İstanbul Anadolu Yakası
Meram	30.10.2009	440	İHD-Blok Satış	%100	Alcen Enerji Dağıtım ve Perakende Satış Hizmetleri A.Ş.	Alarko	Yerli	1.531	76.935	Nevşehir, Niğde, Konya, Karaman, Kırşehir, Aksaray
Osmangazi	31.05.2010	485	İHD-Blok Satış	%100	Dedeli Yatırım İnşaat Taah. Elektrik Dağıtım San. Tic. AŞ	Yıldızlar	Yerli	1.311	50.304	Eskişehir, Afyon, Bilecik, Kütahya, Uşak
Sakarya	11.02.2009	600	İHD-Blok Satış	%100	Akcez Enerji Yatırımları Sanayi ve Ticaret A.Ş.	Akcez	Yerli	1.307	19.422	Sakarya, Bolu, Düzce, Kocaeli
Toroslar	30.09.2013	1.725	İHD-Blok Satış	%100	Enerjisa Elektrik Dağıtım A.Ş.	EnerjiSA-e.on	Yerli	2.958	46.858	Adana, Gaziantep, Hatay, Mersin, Kilis, Osmaniye
Trakya	30.12.2011	575	İHD-Blok Satış	%100	İC İçtaş Elektrik Ticaret A.Ş.	İçtaş	Yerli	822	18.740	Edirne, Kırklareli, Tekirdağ
Uludağ	31.08.2010	940	İHD-Blok Satış	%100	Uluğ Enerji Dağıtım ve Perakende Satış Hizmetleri AŞ	Limak, Kolin, Cengiz	Yerli	2.386	36.160	Balıkesir, Bursa, Çanakkale, Yalova
Vangölü	26.07.2013	118	İHD-Blok Satış	%100	Vangölü Enerji Yatırım A.Ş.	Türkerler	Yerli	485	41.755	Bitlis, Hakkari, Muş, Van
Yeşilirmak	29.12.2010	442	İHD-Blok Satış	%100	Çalık Elektrik Dağıtım A.Ş.	Çalık	Yerli	1.521	39.633	Samsun, Amasya, Çorum, Ordu, Sinop
TOPLAM		12.683						30.981	708.164	

Kaynak: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, *Türkiye’de Özelleştirme*, <https://www.oib.gov.tr/turkiyede-ozellestirme>, Erişim Tarihi: 14.07.202; EPDK, Elektrik Piyasası Gelişim Raporları (<http://epdk.gov.tr/Detay/Icerik/3-0-0-102/yillik-rapor-elektrik-piyasasi-gelisim-raporlari>, Erişim Tarihi: 13.05.2020).

AÇIKLAMALAR:

1. Alıcı Firma: Özelleştirilen dağıtım şirketini almak için yatırımcılar tarafından kurulan yeni şirketi,
2. Sahiplik Durumu: Dağıtım şirketini satın alan şirket ve/veya şirketleri,
3. Abone Sayısı: Dağıtım şirketlerinin 2018 yılı abone sayılarını (tüketici sayıları),
4. Alan: Dağıtım şirketlerinin faaliyet gösterdikleri yüzölçümünü ifade etmektedir.

4. Elektrik dağıtım bölgelerinin oluşumu

Yukarıda da açıklandığı üzere, elektrik sektöründe arz güvenliğini sağlamak, kamu dışı kaynaklarla yatırım yapılması imkanını yakalamak, dağıtım sektöründe serbest piyasa koşullarını ve rekabete dayalı bir piyasa ortamını oluşturmak amacıyla kamu mülkiyetindeki elektrik dağıtım şirketlerinin özelleştirilmesine karar verilmiş, bu çerçevede 17 Mart 2004 tarihli ve 2004/3 sayılı Yüksek Planlama Kurulu kararı ile Elektrik Enerjisi Sektörü Reformu ve Özelleştirme Strateji Belgesi yayımlanmıştır. Buna göre, Türkiye'nin dağıtım şebekesi coğrafi yakınlık, yönetsel yapı, enerji talebi ve diğer teknik ve mali etkenler dikkate alınarak aşağıda yer alan haritada belirtildiği üzere Türkiye 21 elektrik dağıtım bölgesine ayrılmıştır. Dağıtım bölgeleri, birden fazla ili içerisine alacak şekilde ayrılmıştır. Bir istisna olarak İstanbul ili, Avrupa ve Anadolu Yakası olarak iki ayrı dağıtım bölgesine ayrılmış ve farklı iki alıcı firma tarafından işletimi üstlenilmiştir.

Yukarıda yer alan Tablo 3'de gösterildiği gibi, dağıtım bölgelerinde faaliyet gösteren dağıtım şirketlerinden yüzölçümü itibarıyla en geniş alana sahip ilk üç şirket; Meram EDAŞ (Nevşehir, Niğde, Konya, Karaman, Kırşehir, Aksaray), Aras EDAŞ (Erzurum, Ağrı, Ardahan, Kars, Bayburt, Erzincan, Iğdır) ve Dicle EDAŞ (Diyarbakır, Şanlıurfa, Siirt, Mardin, Batman, Şırnak) olarak sıralanmakta, en küçük alanda faaliyet gösteren şirketler ise İstanbul Anadolu Yakası EDAŞ (İstanbul Anadolu Yakası), Boğaziçi EDAŞ (İstanbul Avrupa Yakası) ve Trakya EDAŞ (Edirne, Kırklareli, Tekirdağ) olarak sıralanmaktadır.

Tablodan görülebileceği gibi, dağıtım şirketleri abone sayılarına (tüketici sayılarına) göre değerlendirildiğinde ise; özelleştirildikleri tarihlere göre en fazla abonesi olan ilk üç şirket Boğaziçi EDAŞ (İstanbul Avrupa Yakası), Başkent EDAŞ (Ankara, Kırıkkale, Zonguldak, Kastamonu, Çankırı, Bartın, Karabük) ve Toroslar EDAŞ (Adana, Gaziantep, Hatay, Mersin, Kilis, Osmaniye) olarak; en düşük abone sayısına sahip olanlar ise Vangölü EDAŞ (Bitlis, Hakkari, Muş, Van), Fırat EDAŞ (Elâzığ, Bingöl, Malatya, Tunceli) ve Çamlıbel EDAŞ (Sivas, Tokat, Yozgat) olarak sıralanmaktadır.

Enerji Dağıtım Şirketleri Haritası

Harita 1: Türkiye’de Elektrik Dağıtım Şirketlerinin Faaliyet Bölgeleri

Kaynak: <https://www.enerjiekonomisi.com/hangi-sirket-hangi-bolgenin-elektrigini-dagitiyor/7832/>, Erişim Tarihi: 22.08.2020)

İKİNCİ BÖLÜM

ELEKTRİK DAĞITIM ŞİRKETLERİNİN ÖZELLEŞTİRME ÖNCESİ VE SONRASI KARŞILAŞTIRMALI PERFORMANS ANALİZLERİ

Bu çalışmanın amacı, elektrik dağıtım şirketleri özelleştirmelerinin; elektrik dağıtım şirketlerinin ve dağıtım sektörünün üretim, istihdam ve gelirini nasıl etkilediğini incelemek ve analiz etmektir. Söz konusu amacı gerçekleştirmek için özelleştirme sonrası;

- Kayıp ve kaçak oranlarındaki değişimler,
- İstihdam sayısında meydana gelen değişimler ve
- Şirketlerin gelirlerinde meydana gelen değişimler

tespit edilecek ve bu tespitler üzerinden performans analizi yapılacaktır. Doğaldır ki böyle bir analiz için öncelikli olarak şirketlerin incelenmesi ve analiz edilmesi gerekecektir. Buradan hareketle, bu bölümde 2009-2013 arası özelleştirmeleri gerçekleştirilen 18 elektrik dağıtım şirketinin ayrıntılı incelemesi yapılacak, sonraki bölümde ise burada yapılan şirket incelemelerinden elde edilen bulgular ve kümülatif veriler üzerinden nihai değerlendirmeler gerçekleştirilecektir.

I. ŞİRKET İNCELEME VE ANALİZLERİNDE UYGULANAN YÖNTEM

Bahse konu şirket inceleme ve analizleri iki şekilde gerçekleştirilecektir.

İlk olarak, analiz ve incelemeye konu edilen her bir şirketin özelleştirme öncesi ve özelleştirme sonrası; kayıp ve kaçak oranlarının, istihdam değişimlerinin ve gelir değişimlerinin “kendi içinde” dönemsel karşılaştırması yapılacaktır. Bunun için;

- Kayıp ve kaçak oranlarında meydana gelen değişimleri etkileyen ve kayıp ve kaçak oranlarındaki değişimleri tespit etmede ve değerlendirmede yardımcı olacak aşağıdaki faktörlerin miktar ve oransal değişimleri incelenip analiz edilecektir.
 - Abone (Tüketici) sayılarında meydana gelen artışlar ve azalışlar, oluşan farklar ve oransal değişimler,
 - Elektrik dağıtım sistemine giren enerji miktarlarında meydana gelen artışlar ve azalışlar ile ortaya çıkan oransal değişimler,
 - Faturalı tüketilen enerji miktarında meydana gelen artışlar ve azalışlar ile ortaya çıkan oransal değişimler,

- Kayıp ve kaçak miktarlarında meydana gelen artışlar ve azalışlar ile ortaya çıkan oransal değişimler,
- Elektrik dağıtım şirketlerini devralan alıcı firmaların yaptıkları yıllık ve toplam yatırımlar,
- Elektrik dağıtım sistemleri için döşenen yeni iletim hattı uzunlukları ile meydana gelen oransal değişimler,
- Elektrik dağıtım sistemlerinde kullanılan trafo sayıları ile meydana gelen oransal değişimler.

Yukarıdaki incelemelerden elde edilecek bulgulardan da faydalanılarak kayıp ve kaçak oranlarındaki dönemsel değişimler değerlendirilecek ve dünya, OECD ve AB ortalamaları ile karşılaştırmaları yapılacaktır.

- İstihdam sayısında meydana gelen değişimleri tespit etmek için aşağıdaki başlıklar incelenecektir.
 - Kadrolu ve taşeron statüde çalışan personel sayıları ve meydana gelen değişim oranları,
 - Elektrik dağıtım şirketlerinin özelleştirme öncesi ve özelleştirme sonrası personel sayılarında meydana gelen değişimlerin, sektördeki kadrolu ve taşeron statüde çalışan personel sayılarında meydana getirdiği değişim,
 - Yukarıdaki değişimlerin, ülke istihdamında meydana getirdikleri değişimler.
- Şirketlerin gelirlerinde meydana gelen değişimleri tespit etmek için, gelir tablolarından faydalanılarak özelleştirme öncesi ve özelleştirme sonrası net kar/zarar durumları incelenecektir.

Şirketlerin kayıp ve kaçak oranları, istihdam ve gelir değişimleri incelenirken yapılacak karşılaştırma ve değerlendirmelerde; özelleştirme öncesi için her bir şirketin özelleştirildiği tarihten önceki en son yılın verileri, özelleştirme sonrası için ise 2018 yılı verileri kullanılacaktır. Diğer bir ifadeyle her ne kadar şirketin özelleştirme öncesi son üç yılının verileri ile özelleştirme sonrasının 2018'e kadar olan verileri tablolarda yer alsa da karşılaştırmalar; özelleştirme öncesi son yıl ile verilerin en son elde edildiği yıl olan 2018 yılı arasında yapılacaktır. Özelleştirme öncesi son üç yılın verileri ile 2018 yılına kadar olan yıllara ait veriler tablolara konulmak ve grafik oluşturmak

suretiyle de şirketin karşılaştırma yapılan göstergelerinin süreç içerisinde nasıl bir seyir izlediğinin görülmesi sağlanacaktır.

Şirketin özelleştirme yılı ise geçiş/devir yılı olarak değerlendirilmiştir. Özelleştirme uygulamalarında, özelleştirme yılı; alıcı firmaların şirketi yeni tanıdıkları ve şirket faaliyetlerine yeni aşına oldukları yıldır. Bu nedenle çoğunlukla özelleştirme yılı verileri; özelleştirme öncesindeki ve özelleştirme sonrasındaki verilerle uyumluluk göstermeyebilmektedirler. Dolayısıyla özelleştirme yılı verileri çoğunlukla karşılaştırmalarda kullanılmamıştır.

Diğer taraftan özelleştirme sonrası karşılaştırma ve değerlendirmelerde net kar/zarar verileri ile iletim hattı uzunlukları ve trafo sayıları aşağıdaki nedenlerden dolayı bahsedilen yöntemden istisna tutulmuştur. Şöyle ki;

Kar ve zarar eden şirketlerin karlılıkları ve zararları; özelleştirme öncesi ve özelleştirme sonrası ayrı ayrı olmak üzere verilerin elde edilebildiği yıllardaki ağırlıklarına göre belirlenmiştir. Örneğin, verilerin elde edilebildiği 3 yılın 2'sinde kar, 1 yılında zarar eden şirket, "özelleştirme öncesi kar eden şirketler" grubuna dahil edilmiş; yine verilerin elde edilebildiği 3 yılın 2'sinde zarar, bir yılında kar eden şirket ise zarar eden şirketler grubuna işlenmiştir. Dolayısıyla burada, verilerin elde edildiği yılların net kar/zarar toplamından hareketle kar veya zarar durumu tespit edilmemiş olup her bir yıl için sonuçlar alınarak, daha fazla yılda elde edilen kar veya zarar durumuna göre gruplandırma yapılmıştır.

Diğer taraftan özelleştirilen elektrik dağıtım şirketlerinin özelleştirme öncesi iletim hattı verileri elde edilemediği için özelleştirme sonrası 2014-2018 verileri kullanılarak değerlendirme yapılmıştır. 2014 tarihi, büyük oranda elektrik dağıtım özelleştirmelerinin hemen sonrasındaki yıl olduğu için inceleme ve karşılaştırma yapmaya elverişli bulunmuştur.

İkinci inceleme ve analiz konusu, elektrik dağıtım şirketlerinin her bir alanda "kendi aralarındaki" karşılaştırmadır. Buna göre 18 EDAŞ'ın araştırma ve incelemesi yapılan; abone sayısı, dağıtım sistemine giren enerji miktarı, faturalı tüketilen enerji miktarı, kayıp ve kaçak oranı, yatırım tutarı, iletim hattı uzunlukları, trafo sayıları ile kadrolu personel, taşeron personel ve toplam istihdam ile abone başına düşen personel sayılarının olduğu veriler kullanılacak ve bu suretle şirketlerin özelleştirme öncesi ve özelleştirme sonrası değerlerinin sıralaması ile özelleştirme öncesine göre özelleştirme

sonrasında gerçekleşen değişim oranları (artış/azalış) sıralaması oluşturulacaktır. Bahse konu alanlardaki sıralama hem miktar ve adet olarak hem de özelleştirme öncesine göre ortaya çıkan değişim (artış/azalış) oranları itibariyle yapılacaktır.

İkinci karşılaştırmayı yapabilmek için, her bir şirkete ait tablolardan faydalanılarak konsolide “faaliyet ve istihdam” tabloları oluşturulmuştur. Karşılaştırmalarda kullanılacak tablolar, bölüm sonuna ilave edilmiştir.

II. İNCELEME VE ANALİZLERDE KULLANILAN KAVRAMLAR VE FORMÜLLER

Aşağıda, inceleme ve analizi yapılan şirketlerin karşılaştırmalarında kullanılan her bir veri konusunun kısa tanımı ile bazı verilerin nasıl elde edildiklerinin formülleri açıklanmıştır. Söz konusu tanım ve formüller, 3. Bölümde detaylı olarak işlenmiştir.

Abone (Tüketici) Sayısı

Tüketici (abone), elektriği kendi kullanımı için alan kişi ve/veya kurumdur. Abone sayısı verileri, EPDK Yıllık Elektrik Piyasası Gelişim Raporlarında yayımlanmaktadır.

Dağıtım Sistemine Giren Enerji Miktarı

EPDK Yıllık Elektrik Piyasası Gelişim Raporlarında dağıtım sistemine giren enerji miktarı belirtilmediğinden, bu rakam, faturalı tüketilen enerji miktarı ile kayıp ve kaçak oranları esas alınarak hesaplanmıştır.

Dağıtım sistemine giren enerji aşağıdaki formülle hesap edilmiştir:

$$DSG = (100 \times FTE) / (100 - KKO)$$

DSGE (GWh) : Dağıtım Sistemine Giren Enerji

FTE (GWh) : Faturalı Tüketilen Enerji

KKO (GWh) : Kayıp ve Kaçak Enerji Oranı

KKM (GWh): Miktarını göstermek üzere

Faturalı Tüketilen Elektrik Miktarı

Faturalanan elektrik enerjisi tüketimine dair verilerdir. Faturaya konu edilmeyen tüketimler (teknik ve teknik olmayan kayıplar ile satış kabul edilmeyen

tüketimler), bu kısımdaki verilere dahil değildir. Faturalı tüketilen elektrik miktarı, EPDK Yıllık Elektrik Piyasası Gelişim Raporlarında yayımlanmaktadır.

Kayıp ve Kaçak Enerji Miktarı

Kayıp ve kaçak enerji miktarı; dağıtım sistemine giren enerji miktarından faturalı tüketilen enerji miktarı çıkarıldıktan sonra ortaya çıkan miktardır ve bu özelliği nedeniyle faturalı tüketilen enerji miktarındaki artış ve azalışlardan doğrudan etkilenmektedir. Bu anlamda, faturalı tüketilen enerji miktarı arttığında kayıp ve kaçak miktarı azalmakta; faturalı tüketilen enerji miktarı azaldığında ise artmaktadır.

Kayıp ve Kaçak Oranı

Dağıtım sistemine giren enerji ile fatura tahakkukuna esas sistemden çıkan enerji arasındaki farktan hareketle hesaplanan, elektrik enerjisinin dağıtım şebekesi üzerinden nakli sırasında dağıtım tesisi unsurlarında oluşan teknik olarak kaybolan enerji ile diğer teknik olmayan nedenlerden kaynaklanan enerjiyi ifade etmektedir.

EPDK Yıllık Elektrik Piyasası Gelişim Raporlarında açıklanan kayıp ve kaçak oranı; kayıp ve kaçak enerji miktarının, dağıtım sistemine giren enerji miktarına bölünmesiyle elde edilmektedir.

Yatırımlar

Elektrik dağıtım şirketlerinin yatırımları; şebeke yatırımları, çevre, güvenlik gibi yasal zorunluluğu olan yatırımlar, şebeke işletim sistemi yatırımları, trafo yatırımları, iletim hattı yatırımları ve yatırım harcaması niteliğindeki diğer harcamalardan oluşmaktadır. Yatırımlar, Enerji Piyasası Denetleme Kurulu (EPDK) kontrol, onay ve denetiminde planlanmakta ve uygulanmaktadır.

Şirketler tarafından yapılan TL bazlı yatırımlar; ilgili yılın Merkez Bankası ABD Doları Alış-Satış Kuru ortalaması alınarak ABD Dolarına çevrilmiş, tablolara bu karşılıklar işlenmiştir.

İletim Hattı Yatırımları

Çalışmada, özelleştirilen elektrik dağıtım şirketlerinin özelleştirme öncesi hat verileri elde edilemediği için özelleştirme sonrası 2014-2018 verileri kullanılarak değerlendirme yapılmıştır. Veriler, EPDK Yıllık Elektrik Piyasası Gelişim Raporlarında yayımlanmaktadır.

Trafo Kurulumu Yatırımları

Trafo sayılarının inceleme ve analizi, enerji iletim hatlarının analiz ve incelemesindeki aynı gerekçelerle 2014-2018 arası dönemle sınırlandırılmıştır. Bu veriler de EPDK Yıllık Elektrik Piyasası Gelişim Raporlarında yayımlanmaktadır.

Kapsam İçi ve Kapsam Dışı Personel

İş Kanunu kapsamında KİT ve bağlı ortaklıklarda; kapsam dışı personel ve kapsam içi personel olmak üzere iki ayrı statüde personel istihdam edilmektedir. Ayırım, sendikalarla işveren arasında yapılan toplu iş sözleşmesinden faydalanmaya göre yapılmakta; toplum iş sözleşmesinden faydalananlara **kapsam içi**, faydalanamayanlara ise **kapsam dışı personel** denilmektedir. Çalışmada; kapsam içi ve kapsam dışı personelin toplamı, kadrolu personel olarak işlenmiştir.

Taşeron Personel

4857 Sayılı İş Kanunu’nda taşeron yerine “alt işveren” terimi kullanılmaktadır. Alt işveren, bir işyerinde sözleşmeyle tanınmış olan belli bir iş ve hizmeti işveren adına yapan kişidir. Taşeron/alt işverenin istihdam ettiği işçiye ise **taşeron işçi** denilmektedir.

Nakle Tabi Personel

4046 sayılı Özelleştirme Kanununun 22. maddesi çerçevesinde; özelleştirme kapsam ve programına alınan, özelleştirme uygulaması gerçekleştirilen, özelleştirme kapsam ve programında iken kapatılan veya tasfiye edilen şirketlerde çalışan 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu’na tabi personel, kapsam dışı personelin de içerisinde olduğu sözleşmeli personel, nakle tabi personel kapsamında değerlendirilmektedir. Bu personeller, Özelleştirme İdaresi Başkanlığının bildirimi ve Devlet Personel Başkanlığı aracılığıyla diğer kamu kurum ve kuruluşlarına nakledilebilmektedir.

Ülke İstihdam Sayısında Meydana Gelen Değişimler

Çalışmada, dağıtım şirketlerinin özelleştirilmesi sonucunda ülkenin istihdam sayısında ne yönde bir değişiklik olduğunun tespit edilmesi de amaçlanmıştır. “Ülke İstihdam sayısında Meydana Gelen Değişim” ifadesi, şirketlerdeki personel artış ve azalışlarının, ülke istihdamını ne kadarlık bir personel sayısı ile etkilediğini ifade etmek için kullanılmıştır. Bu suretle, şirketlerde meydana gelen personel artış ve azalışlarından hareketle Ülke Toplam Kadrolu Personel Sayısı, Ülke Toplam Taşeron

Personel sayısı ve Ülke Toplam İstihdam Sayısı hesaplanmıştır. Hesaplamalarda aşağıdaki formüller kullanılmıştır:

Ülke Kadrolu Personel Artışı

Ülke Kadrolu Personel Artışı = (Kapsam Dışı Personel + Özelleştirme Sonrası Kadrolu Personel + 4/B’li Personel) – Özelleştirme Öncesi Toplam Kadrolu Personel

Ülke Taşeron Personel Sayısı

Ülke Taşeron Personel sayısı = Özelleştirme Sonrası Toplam Taşeron Personel Sayısı – Özelleştirme Öncesi Topla Taşeron Personel Sayısı

Ülke Toplam İstihdam Artışı aşağıdaki gibi hesaplanmıştır:

Ülke Toplam İstihdam Artışı = Ülke Kadrolu Personel Artışı + Özelleştirme Sonrası Taşeron Personel Artışı

Net Kar/Zarar Durumu

Kar ve zarar eden şirketlerin kar ve zarar durumları; özelleştirme öncesi ve özelleştirme sonrası ayrı ayrı olmak üzere verilerin elde edilebildiği yıllardaki ağırlıklarına göre belirlenmiştir. Örneğin, verilerin elde edilebildiği 3 yılın 2’sinde kar, 1 yılında zarar eden şirket, kar eden şirketler grubuna dahil edilmiş; yine verilerin elde edilebildiği 3 yılın 2’sinde zarar, bir yılında kar eden şirket ise zarar eden şirketler grubuna işlenmiştir. Dolayısıyla burada, verilerin elde edildiği yılların net kar/zarar toplamından hareketle karlılık veya zarar durumu tespit edilmemiş olup her bir yıl için sonuçlar alınarak, daha fazla yılda elde edilen kar veya zarar durumuna göre gruplandırma yapılmıştır.

III. ELEKTRİK DAĞITIM ŞİRKETLERİNİN ÖZELLEŞTİRME ÖNCESİ VE SONRASI KARŞILAŞTIRMALI PERFORMANS ANALİZLERİ

Alfabetik sıralamaya göre inceleme ve analizi yapılan şirket değerlendirmeleri, hazırlanan tablolar üzerinden gerçekleştirilmiştir. Değerlendirmelerde, mümkün olduğunca, tablolardaki başlık sıralamaları dikkate alınmıştır. Şirket değerlendirmeleri sonunda, her bir faktörün değişim oranı ile birlikte; kayıp ve kaçak oranlarının, şirket net kar/zararlarının ve istihdam sayısındaki değişim oranların hangi yönde ve hangi büyüklükte değiştikleri verilmiştir.

A. Akdeniz Elektrik Dağıtım AŞ

Akdeniz Elektrik Dağıtım AŞ'nin %100 hissesinin tamamı, 546 milyon Dolar bedel karşılığında, işletme hakkı devri destekli blok satış yöntemiyle özelleştirilerek 28.05.2013 tarihinde yapılan devir sözleşmesi ile AK DEN Enerji Dağıtım ve Perakende Satış Hizmetleri AŞ'ye 30 yıllığına devredilmiştir. Şirket; Antalya, Burdur ve Isparta illerini kapsayan 36.797 km²'lik alanda faaliyetlerini sürdürmektedir.

Aşağıdaki tabloda, satış devri yapılan Şirketin özelleştirme öncesi ve sonrası; yatırım, üretim, istihdam ve gelir tablosu verileri üzerinden performans karşılaştırması yapılmıştır. Tablodan da görüleceği üzere, özelleştirildikten sonra şirketin verilerinde önemli iyileşmeler olmuştur. Şöyle ki;

Abone sayısı, özelleştirme öncesi son yıl olan 2012 yılından en son verilerin alındığı 2018 yılına kadar %25 (431.000 abone) artış göstermiştir. Abone sayısındaki artış oranı itibariyle EDAŞ'lar arasında düşük artış gösteren şirketlerden birisi olmuştur. Diğer taraftan özelleştirme öncesi dönemde 1.733.000 abone sayısı ile EDAŞ'lar arasında 7. sırada bulunan şirket, özelleştirme sonrasında abone sayısını 2.164.000'e çıkararak aynı sıradaki yerini korumuştur.

Abone sayısındaki artışın da etkisiyle dağıtım sistemine giren enerji miktarında ve faturalı tüketilen enerji miktarında önemli değişimler gerçekleşmiştir. Bu anlamda en son verilerin alındığı 2018 yılında özelleştirme öncesi son yıl olan 2012 yılına göre; Dağıtım Sistemine Giren Enerji Miktarında %56, Dağıtım Sisteminde Faturalı Tüketilen Enerji miktarında ise %68'lik bir artış yaşanmıştır. Böylece Akdeniz Elektrik Dağıtım Şirketi, EDAŞ'lar arasında dağıtım sistemine giren enerji miktarı açısından en fazla artış oranı sağlayan şirket olurken, faturalı tüketilen enerji miktarındaki artış oranıyla da en fazla artış gerçekleştiren 2. şirket olmuştur. Faturalı tüketilen enerji miktarında sağlanan artışın, kayıp ve kaçakların azaltılmasında büyük etkisi olduğu bilinmektedir.

Kayıp ve kaçak oranlarının azaltılması ve özelleştirme sonrasında artan enerji talebinin hizmet alanlarına ulaştırılması için gerekli olan alt yapı yatırımları da artmıştır. Bu anlamda verilerin elde edilebildiği özelleştirme sonrası ilk yıl olan 2014 yılından en son verilerin sağlandığı 2018 yılına kadar 17.000 km yeni hat çekilmiş ve 2.092 adet yeni trafo kurulmuştur. İletim hatları ve trafo kurulum verilerinin

incelendiği 2014-2018 döneminde şirket; EDAŞ'lar arasında yeni çekilen iletim hatları bakımından ilk sırada yer almıştır. Bahse konu dönemde yeni trafo kurumları yönüyle sadece %12'lik bir oransal artış gerçekleştirilerek, bu alanda EDAŞ'lar arasında adet olarak 9. sırada yer alırken oransal olarak en az yatırım yapan 5. şirket olmuştur. Çoğu EDAŞ'larda özelleştirme sonrası trafo kurulum yatırımlarının, iletim hattı yatırımlarından daha fazla olduğu görülürken, Akdeniz EDAŞ'ta tersi bir durum gerçekleşmiş; iletim hattı yatırımları, oransal olarak trafo kurulumu yatırımlarının önüne geçmiştir.

Yeni iletim hatlarının çekilmesi, yeni trafoların inşası ve diğer alanlar için sözleşme tarihinden sonra, 28.05.2013 – 31.12.2018 tarihleri arasında, Alıcı Firma tarafından toplam 356 milyon Dolar yatırım yapılmıştır. Bu miktar, Şirketin özelleştirilmeyip de kamuda kalması durumunda kamu tarafından yapılması gereken olan yatırım tutarını da göstermesi açısından önemlidir.

Özelleştirme sonrası Akdeniz Elektrik Dağıtım AŞ'de yaşanan önemli bir iyileşme de hem kayıp ve kaçak oranlarında hem de kayıp ve kaçak miktarlarında gerçekleşen azalmalardır. Buna göre, özelleştirme öncesi son yıl olan 2012 yılında %12.3 şeklinde gerçekleşen kayıp kaçak oranı, en son verilerin elde edildiği 2018 yılında %5.8'e gerileyerek özelleştirme sonrasında %53'lük bir iyileşmenin yaşanması sonucunu doğurmuştur. Akdeniz EDAŞ, özelleştirme öncesine göre %53 oranında düşürmeyi başardığı kayıp ve kaçak oranı ile 18 EDAŞ arasında en yüksek performans sağlayan şirket olmuştur. Diğer taraftan, özelleştirme öncesi dönemde 757 GWh olan kayıp ve kaçak miktarının özelleştirme sonrasında 559'a gerilediği görülmüştür. Kayıp ve kaçak miktarlarında ve oranlarında yakalanan performans artışına; abone sayısındaki artışın, faturalı tüketilen enerji miktarındaki yükselmenin, yapılan yeni yatırımların ve personel sayısındaki artışın etki ettiği düşünülmektedir.

Kayıp ve kaçak oranlarında sağlanan bu iyileşmeyle; özelleştirme öncesindeki %12.3 kayıp ve kaçak oranı ile Dünya (%8.25), OECD (%6.32), AB (%6.22) ortalamalarının ve Dicle-Vangölü-Aras EDAŞ hariç 15 EDAŞ ortalamasının (%6.8) üzerinde olan şirket; özelleştirme sonrasında bütün ortalamaların altında yakaladığı %5.8'lik oran ile önemli bir performans göstermiştir.

Tablo 4: Akdeniz Elektrik Dağıtım AŞ'nin Faaliyet Bilgileri

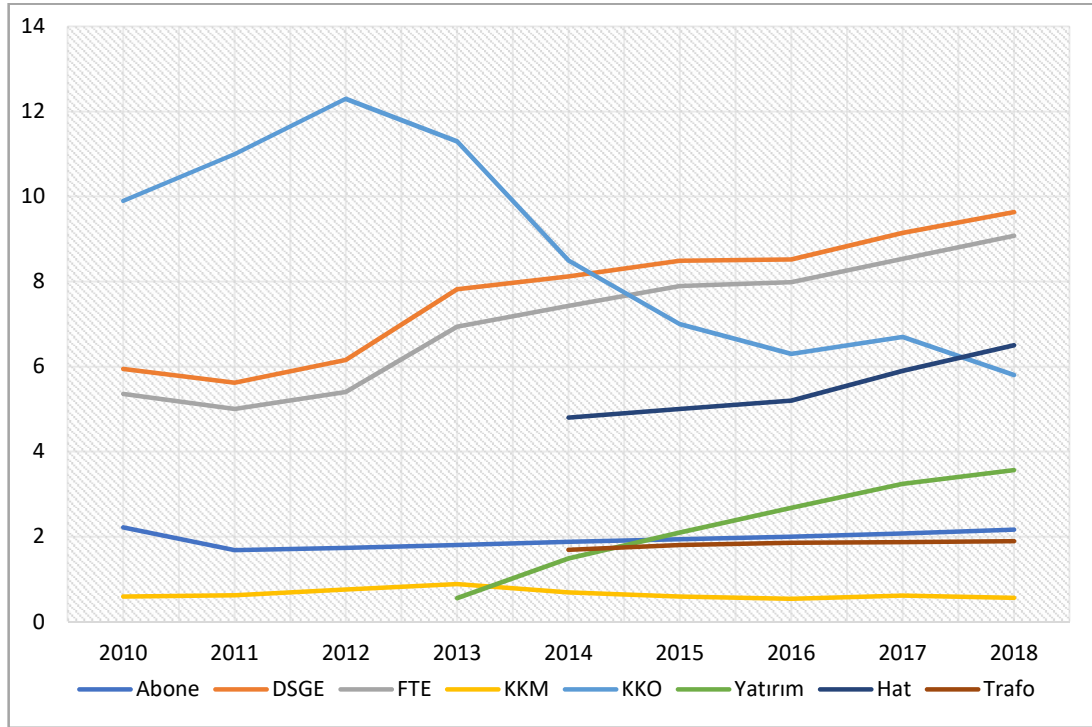
	ÖZELLEŞTİRME ÖNCESİ			SÖZLEŞME YILI	ÖZELLEŞTİRME SONRASI				
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
ÜRETİM, YATIRIM VE MALİ TABLO ÖZET BİLGİLERİ									
Özelleşmeden Elde Edilen Gelir (Milyon \$)				546					
Toplam Tüketici/Abone Sayısı (1.000 adet)	2.219	1.679	1.733	1.803	1.876	1.941	2.000	2.076	2.164
Dağıtım Sistemine Giren Enerji (GWh)	5.942	5.624	6.158	7.820	8.119	8.487	8.520	9.145	9.633
<i>Faturalı Tüketilen Enerji (GWh)</i>	<i>5.354</i>	<i>5.005</i>	<i>5.401</i>	<i>6.936</i>	<i>7.429</i>	<i>7.893</i>	<i>7.983</i>	<i>8.532</i>	<i>9.074</i>
<i>Kayıp ve Kaçaklar (GWh)</i>	<i>588</i>	<i>619</i>	<i>757</i>	<i>884</i>	<i>690</i>	<i>594</i>	<i>537</i>	<i>613</i>	<i>559</i>
<i>Kayıp ve Kaçaklar (%)</i>	<i>9,9</i>	<i>11</i>	<i>12,3</i>	<i>11,3</i>	<i>8,5</i>	<i>7</i>	<i>6,3</i>	<i>6,7</i>	<i>5,8</i>
Alıcı Firmaca Yapılan Yatırım (Milyon \$)				55,6	92,8	61,1	58,4	56,4	32,5
Hat Uzunlukları (1.000 Km)					48	50	52	59	65
Trafo Sayısı (Adet)					16.871	18.044	18.576	18.674	18.963
Özelleşme Öncesi Net Kar/Zarar (Milyon TL)	Kar	Kar	Kar	Zarar					
Özelleşme Sonrası Net Kar/Zarar (Milyon TL)					Zarar	Kar	Kar	-	-
İSTİHDAM BİLGİLERİ									
Özelleşme Öncesi Personel (28.05.2013)				1.967					
<i>Kadrolu Personel</i>				530					
<i>Kapsam Dışı Personel</i>				70					
<i>Kapsam İçi Personel</i>				460					
<i>Taşeron Personel</i>				1.437					
Özelleşme Sonrası Personel (31.12.2018)									1.937
<i>Kadrolu Personel</i>									269
<i>Taşeron Personel</i>									1.668
4/B ile Kamuya Geçen Personel									368
Ülke Kadrolu Personel Artışı/Azalışı									177
Ülke Taşeron Personel Artışı/Azalışı									231
Ülke Toplam İstihdam Artışı									408

Kaynak: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı (İlgili yıllara ait faaliyet ve istihdam verileri, Özelleştirme İdaresi Başkanlığına yaptığımız resmi başvuru neticesinde, İdarece tarafımıza iletilen verilerden oluşturulmuştur.); Türkiye Elektrik Dağıtım AŞ (Türkiye Elektrik Dağıtım AŞ'ye yapılan resmi başvuru neticesinde tarafımıza iletilen veriler.); EPDK Elektrik Piyasası Gelişim Raporları (<http://epdk.gov.tr/Detay/Icerik/3-0-0-102/yillik-rapor-elektrik-piyasasi-gelisim-raporlari>, Erişim Tarihi: 13.05.2020)

AÇIKLAMALAR

1. 2013 ve öncesine ait faaliyet ve istihdam verilerinin tamamı ile bütün yılların bilanço verileri Özelleştirme İdaresi Başkanlığından; 2013 sonrası yıllara ait veriler ise EPDK internet sitesinde yayımlanan Elektrik Piyasası Gelişim Raporlarından alınmıştır.
2. Şirketin dağıtım ve perakende satış faaliyetleri 2013 yılından itibaren ayrıştırıldığından, 2013 öncesi değerler alınan ve satılan enerji miktarlarını, 2013 ve sonrası değerler ise dağıtım bölgesi sistemine giren ve faturalı tüketilen enerji miktarlarını göstermektedir.
3. EPDK raporlarında dağıtım sistemine giren enerji miktarı belirtilmediğinden, bu rakam, faturalı tüketilen enerji miktarı ile kayıp-kaçak oranları esas alınarak hesaplanmıştır.
4. Toplam tüketici sayısı, dağıtım sistemini kullanan tüketici sayılarını göstermektedir.
5. TL bazlı yatırım tutarları; yatırım yapılan yılın TC Merkez Bankası ABD Doları alım ve satım kurlarının ortalamasına bölünerek ABD Doları karşılıkları bulunmuş ve tabloya işlenmiştir.

%5.8'e kadar gerileyen Akdeniz EDAŞ'ın kayıp ve kaçak oranlarının süreç içerisinde nasıl bir değişim gösterdiğini ve kayıp ve kaçak oranlarını etkileyen faktörlerin ne yönde hareket ettiğini, Tablo 4'teki verilerin yardımıyla oluşturulan aşağıdaki grafikten de izlemek mümkündür.

Grafik 2: Akdeniz Elektrik Dağıtım AŞ'nin Kayıp ve Kaçak Performansı

Grafikten de takip edileceği üzere, şirketin özelleştirildiği tarihten sonra; dağıtım sistemine giren enerji miktarı, faturalı tüketilen enerji miktarı, abone sayısı, toplam yatırım miktarı, trafo sayıları ve iletim hattı uzunlukları yukarı yönlü hareket etmiş ve yıllar itibarıyla artış göstermişlerdir. Bahse konu faktörlerin tamamı, kayıp ve kaçak oranlarını belirli şartlarda etkileyen faktörlerdir. Diğer faktörlerle beraber yukarıda bahsedilen faktörlerin de etkisiyle kayıp ve kaçak oranları aşağı yönlü hareket etmiştir. Özellikle faturalı tüketilen enerji miktarı ile kayıp ve kaçak oranının

ters yönde hareket ettiği, faturalı tüketilen enerji miktarının artarken kayıp ve kaçak oranının düştüğü görülmektedir. Kayıp ve kaçak oranlarında en yüksek düşüş/azalma, 2013- 2016 yılları arasında gerçekleşmiş, 2017 yılındaki hafif bir yükselmeden sonra azalmaya devam etmiştir.

Bütün bu gelişmeler sonucunda, özelleştirme öncesi kar eden Şirket, özelleştirme yılı olan 2013 yılında ve özelleştirme sonrası ilk yılda zarar açıklamasına rağmen, verilerin alınabildiği son iki yılda yeniden artan miktarlarda kar etmeye devam etmiştir.

Akdeniz Elektrik Dağıtım AŞ’de özelleştirme sonrasında yaşanan iyileşme alanlarından birisi de istihdam edilen personel sayısındaki artış olmuştur. Buna göre;

- Hisse devir tarihi olan 28.05.2013 itibariyle şirkette, 70’i kapsam dışı, 460’ı kapsam içi ve 1.437’si de taşeron statüde olmak üzere toplam 1.967 personel çalışmaktaydı. Buna göre incelemesi yapılan EDAŞ’lar arasında özelleştirme öncesinde en düşük personel istihdamının yapıldığı 7. şirketin, 1.967 personel ile Akdeniz EDAŞ olduğu tespit edilmiştir.
- Kapsam dışı statüde çalışan 70 personel, nakle tabi personel olduğu için; Özelleştirme İdaresinin bildirimi ile Devlet Personel Başkanlığı tarafından uygun kamu kurum ve kuruluşlarına geçişleri yapılmıştır.
- Kalan 460 kapsam içi personelin tamamı ise özelleştirme sonrasında şirket bünyesinde kalarak bütün hakları ile şirkette çalışmaya devam etmişlerdir.
- Sonraki yıllarda kapsam içi statüde olup da şirkette çalışmaya devam eden personelden 368’inin, 4/B statüsünde sözleşmeli olarak kamuya geçişleri yapılmıştır.
- 4/B statüsünde sözleşmeli olarak kamuya geçişleri yapılan personeller ayrıldıktan sonra, 2018 yıl sonu itibariyle Şirkette çalışan kadrolu personel sayısının 269, taşeron personel sayısının ise 1.668 kişi olmak üzere toplam 1.937 kişi olduğu görülmüştür. İstihdam edilen bu personel sayısı ile EDAŞ’lar arasında en fazla personel istihdam eden 13. şirket olmuştur.
- Özelleştirme öncesine göre şirkette 30 kişilik bir personel azalışı gerçekleşmiş, bu azalışı ile EDAŞ’lar arasında en fazla personel azalışı gerçekleştiren 6. şirket olmuştur.
- Şirketin özelleştirme sonrası personel sayısında azalış ortaya çıkarken, özelleştirilmesi nedeniyle etkilediği Ülke Personel Sayısında artış ortaya

çıkmiştir. Bahse konu farklılıklar; özelleştirme öncesi, şirkette kapsam dışı statüde çalışırken özelleştirme nedeniyle nakle tabi personel kapsamında uygun kamu kurum ve kuruluşlarına nakilleri yapılarak çalışmaya devam eden “kapsam dışı” personel ile özelleştirme öncesi şirkette çalışırken, özelleştirme sonrasında bütün haklarıyla şirkette çalışmaya devam eden personelden 4/B statüsünde kamu kurum ve kuruluşlarına sözleşmeli olarak geçen ve buralarda çalışmaya devam eden personelden kaynaklanmaktadır. Bu çalışmadaki amaçlardan birisi de özelleştirmeler sonucunda çalışan ve çalışmayan personeldeki değişiklikleri ortaya çıkarmaktır. Bu nedenle ülke istihdam sayıları hesaplanırken hem kapsam dışı statüde ve hem de 4/B statüsünde çalışan personel hesaplama katılmaktadır. Buna göre özelleştirme sonrasında kapsam dışı ve 4/B statüsünde çalışan personel verileri de hesaba katıldığında; Ülke Kadrolu Çalışan Personel istihdamında 177 kişilik, Ülke Taşeron Personel sayısında 231 kişilik, Ülke Toplam İstihdam İstihdamında ise 408 kişilik bir artış sağlandığı tespit edilmiştir.

- Akdeniz EDAŞ, özelleştirilmesi nedeniyle ilave Ülke Kadrolu Personel artışı EDAŞ’lar içerisinde en az olan 3. Şirket olurken, Ülke Taşeron Personel artışı en fazla olan 7. şirket olmuştur. Ülke Toplam İstihdam artışına ilave en az katkı yapan 5. şirket olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda, Akdeniz EDAŞ’ın faaliyetlerinde kadrolu personelden çok taşeron personel kullandığı görülmektedir.

Akdeniz Elektrik Dağıtım AŞ’nin özelleştirilmesi nedeniyle temel faaliyet göstergelerinde ortaya çıkan performans değişikliklerini, özelleştirme öncesiyle karşılaştırmalı olarak aşağıdaki gibi özet şekilde sıralamak mümkündür:

- Abone sayısı %25 artış göstermiştir.
- Dağıtım sistemine giren enerji miktarı %56, faturalı tüketilen enerji miktarında ise %68 oranında çok yüksek artışlar olmuştur.
- 356 milyon Dolar tutarında yeni yatırım yapılmış; bu vesileyle iletim hatlarında %35, trafo kurulumlarında ise %12’lik bir artış gerçekleştirilmiştir.
- Özelleştirme öncesinde 881 aboneye bir personel düşerken, özelleştirme sonrasında 1.117 aboneye bir personel düşürülmüştür.

- 177 kişilik Ülke Kadrolu Personel artışına, 231 kişilik Ülke Taşeron Personel artışına, 408 kişilik de Ülke Toplam İstihdam artışına katkı yapılmıştır.

Bu faaliyetlerin sonucunda;

- Kayıp ve kaçak oranları %53'lük bir iyileşmeyle %12.3'ten %5.8'e indirilerek; dünya (%8.25), OECD (%6.32) ve AB (%6.22) ortalamalarının altına çekilmiştir.
- Şirket, özelleştirme öncesi dönemde net kar açıklayan şirketler arasında yer alırken, özelleştirme yılında (2013) ve özelleştirme sonrası ilk yılda net zarar beyan etmesine rağmen sonraki yıllarda artan miktarlarda net kar açıklamaya devam etmiştir.

B. Aras Elektrik Dağıtım AŞ

İşletme hakkı destekli blok satış yöntemiyle özelleştirmesi gerçekleştirilen ve %100 hissesinin tamamı 129 milyon Dolar bedelle satılan Aras Elektrik Dağıtım AŞ'nin, alıcı firma olan Doğu Aras Enerji Yatırımları AŞ'ye 30 yıllık süreyle devri, 28.06.2013 tarihinde yapılmıştır. Şirket; Erzurum, Ağrı, Ardahan, Kars, Bayburt, Erzincan ve Iğdır illerini kapsayan 70.991 km²'lik alanda faaliyet yapmaktadır. Faaliyet alanı itibariyle EDAŞ'lar arasında en büyük 2. dağıtım şirkettir.

Devri gerçekleştirilen ve halihazırda faaliyetlerine devam eden Şirketin özelleştirme öncesi ve sonrası; yatırım, üretim, istihdam ve bilanço verileri üzerinden performans karşılaştırması aşağıdaki tabloda yapılmıştır. Tablodan da görüleceği üzere, özelleştirildikten sonra Şirketin verilerinde önemli değişiklikler olmuştur. Buna göre;

Aras EDAŞ, faaliyet bölgesi itibariyle EDAŞ'lar içerisinde en büyük 2. alanda faaliyet göstermesine rağmen, özelleştirme öncesi dönemde 815.000 abone sayısı ile en düşük 4. sırada, özelleştirme sonrası dönemde ise 1.003.000 abone ile yine aynı sırada yer alabilmiştir. Tüketici sayısı itibariyle, özelleştirme öncesi son yıl olan 2012 yılından en son verilerin alındığı 2018 yılına kadar ancak %23 (188.000 abone) artış gösterebilmiştir. Bilindiği gibi abone sayısındaki artış oranının büyük olması, faturalı tüketilen enerjinin oransal olarak artmasına, dolayısıyla kayıp ve kaçak miktarının göreceli olarak azalmasına etki etmektedir.

Abone sayısındaki düşük artış, elektrik enerjisi talebini de düşük oranda artırmış ve bu suretle en son verilerin alındığı 2018 yılında özelleştirme öncesi son yıl olan 2012 yılına göre; Dağıtım Sistemine Giren Enerji Miktarı 2.748 GWh'ten %11 artışla 3.037 GWh'e, Faturalı Tüketilen Enerji miktarı ise 1.970 GWh'ten %18'lik artışla 2.320 GWh'e çıkmıştır. Bu miktar ve oranlarla hem dağıtım sistemine giren enerjide hem de faturalı tüketilen enerjide çok düşük artışlar gerçekleştirilebildiği görülmektedir. Diğer taraftan faturalı tüketilen enerji miktarındaki artış, abone performansından sonra oransal olarak bütün faaliyet alanları içerisinde şirketin en yüksek performans sağladığı 2. alan olmuştur. Bahse konu artışların, kayıp ve kaçak oranlarına da etki ettiği bilinmektedir.

Özelleştirme sonrasında düşük düzeylerde de olsa artan enerji talebinin hizmet alanlarına ulaştırılması ve kayıp ve kaçak oranlarının azaltılması için gerekli olan alt yapı yatırımları da artmıştır. Bu anlamda verilerin elde edilebildiği özelleştirme sonrası ilk yıl olan 2014 yılından en son verilerin sağlandığı 2018 yılına kadar 5.000 km yeni hat çekilmiş ve 1.397 adet yeni trafo kurulmuştur. Aras EDAŞ, 2014 yılında iletim hattı uzunluğu itibariyle EDAŞ'lar arasında 9. sırada iken, bu tarihten sonra gerçekleştirdiği %10'luk ilave iletim hattı yatırımlarıyla hat uzunluğunu 2018 yılında 52.000 km'ye çıkararak EDAŞ'lar arasında 8. sıraya çıkmıştır. Diğer taraftan 2014 yılında 12.188 olan trafo adedi ile EDAŞ'lar arasında 12. sırada olan şirket, ilave %11 yeni trafo kurulumu yapsa dahi EDAŞ'lar arasındaki yeri değişmemiştir.

Yeni iletim hattı çekilmesi, yeni trafoların inşası ve diğer alanlar için sözleşme tarihinden sonra, 28.06.2013-31.12.2018 tarihleri arasında, Alıcı Firma tarafından toplam 269 milyon Dolar yatırım yapılmıştır. Faaliyet alanının büyüklüğüne rağmen yapılan toplam yatırımların düşük kaldığı görülmektedir. Fakat düşük de olsa yapılan yatırımların, şirketin özelleştirilmeyip de kamuda kalması durumunda kamu tarafından yapılması gerekecek olan yatırım tutarını da göstermesi açısından önemi bulunmaktadır.

İletim hatlarında ve trafo kurulumlarında yapılan yeni yatırımlarla birlikte abone sayısındaki ve faturalı tüketilen enerji miktarındaki kısmi artışlar, kayıp ve kaçak miktarında ve oranında da kısmi azalmaya neden olmuştur. Fakat, gerçekleşen bu düşüslere ve yaşanan iyileşmelere rağmen şirket hala en büyük kayıp ve kaçak miktarından ve kayıp ve kaçak oranından birine sahiptir.

Tablo 5: Aras Elektrik Dağıtım AŞ'nin Faaliyet Bilgileri

	ÖZELLEŞTİRME ÖNCESİ			SÖZLEŞME YILI	ÖZELLEŞTİRME SONRASI				
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
ÜRETİM, YATIRIM VE MALİ TABLO ÖZET BİLGİLERİ									
Özelleşmeden Elde Edilen Gelir (Milyon \$)				129					
Toplam Tüketici Sayısı (1.000 adet)	771	795	815	842	880	907	936	963	1.003
Dağıtım Sistemine Giren Enerji (GWh)	2.440	2.649	2.748	2.858	2.812	2.771	2.945	3.078	3.037
<i>Faturalı Tüketilen Enerji (GWh)</i>	<i>1.815</i>	<i>1.950</i>	<i>1.970</i>	<i>2.069</i>	<i>2.075</i>	<i>2.034</i>	<i>2.188</i>	<i>2.321</i>	<i>2.320</i>
<i>Kayıp ve Kaçaklar (GWh)</i>	<i>625</i>	<i>699</i>	<i>778</i>	<i>789</i>	<i>737</i>	<i>737</i>	<i>757</i>	<i>757</i>	<i>717</i>
<i>Kayıp ve Kaçaklar (%)</i>	<i>25,6</i>	<i>26,4</i>	<i>28,3</i>	<i>27,6</i>	<i>26,2</i>	<i>26,6</i>	<i>25,7</i>	<i>24,6</i>	<i>23,6</i>
Alıcı Firmaca Yapılan Yatırım (Milyon \$)				8,5	54,8	64,4	58,8	53,4	29
Hat Uzunlukları (1.000 Km)					52	54	55	56	57
Trafo Sayısı (Adet)					12.188	12.625	12.825	13.289	13.585
Özelleşme Öncesi Net Kar/Zarar (Milyon TL)	Kar	Kar	Kar	Zarar					
Özelleşme Sonrası Net Kar/Zarar (Milyon TL)					Zarar	Kar	Kar	Kar	Kar
İSTİHDAM BİLGİLERİ									
Özelleştirme Öncesi Personel (28.06.2013)				2.365					
<i>Kadrolu Personel</i>				<i>792</i>					
<i>Kapsam Dışı Personel</i>				<i>377</i>					
<i>Kapsam İçi Personel</i>				<i>415</i>					
<i>Taşeron Personel</i>				<i>1.573</i>					
Özelleştirme Sonrası Personel (30.12.2018)									1.781
<i>Kadrolu Personel</i>									<i>462</i>
<i>Taşeron Personel</i>									<i>1.319</i>
4/B ile Kamuya Geçen Personel									316
Ülke Kadrolu Personel Artışı/Azalışı									363
Ülke Taşeron Personel Artışı/Azalışı									-254
Ülke Toplam İstihdam Artışı									109

Kaynak: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı (İlgili yıllara ait faaliyet ve istihdam verileri, Özelleştirme İdaresi Başkanlığına yaptığımız resmi başvuru neticesinde, İdarece tarafımıza iletilen verilerden oluşturulmuştur.); EPDK Elektrik Piyasası Gelişim Raporları (<http://epdk.gov.tr/Detay/Icerik/3-0-0-102/yillik-rapor-elektrik-piyasasi-gelisim-raporlari>, Erişim Tarihi: 13.05.2020), Aras EDAŞ Yıllık Faaliyet Raporları (<https://www.arasedas.com/activityReport>, Erişim Tarihi: 07.05.2020); Türkiye Elektrik Dağıtım AŞ (Türkiye Elektrik Dağıtım AŞ'ye yapılan resmi başvuru neticesinde tarafımıza iletilen veriler.).

AÇIKLAMALAR:

1. 2013 ve öncesine ait faaliyet ve istihdam verilerinin tamamı Özelleştirme İdaresi Başkanlığından; 2013 sonrası yıllara ait veriler ise EPDK internet sitesinde yayımlanan Elektrik Piyasası Gelişim Raporlarından alınmıştır.
2. Özelleştirme sonrası Gelir Tablosu verileri 2015 yılı hariç Aras EDAŞ Yıllık Faaliyet Raporlarından ve 2015 yılı verileri ise yine Özelleştirme İdaresi Başkanlığından alınmıştır.
3. Şirketin dağıtım ve perakende satış faaliyetleri 2013 yılından itibaren ayrıştırıldığından, 2013 öncesi değerler alınan ve satılan enerji miktarlarını, 2013 ve sonrası değerler ise dağıtım bölgesi sistemine giren ve faturalı tüketilen enerji miktarlarını göstermektedir.
4. EPDK raporlarında dağıtım sistemine giren enerji miktarı belirtilmediğinden, bu rakam, faturalı tüketilen enerji miktarı ile kayıp-kaçak oranları esas alınarak hesaplanmıştır.
5. Toplam tüketici sayısı, dağıtım sistemini kullanan tüketici sayılarını göstermektedir.
6. TL bazlı yatırım tutarları; yatırım yapılan yılın TC Merkez Bankası ABD Doları alım ve satım kurlarının ortalamasına bölünerek ABD Doları karşılıkları bulunmuş ve tabloya işlenmiştir.

Özelleştirme öncesi dönemde 778 GWh kayıp ve kaçak enerji miktarı ile 7. sırada yer alan şirket, özelleştirme sonrasında da 717 GWh ile sadece 8. sıraya gerileyebilmiştir.

Kayıp ve kaçak oranları ise çok yüksek düzeylerde kalmaya devam etmektedir. Aras Elektrik Dağıtım AŞ, EDAŞ'lar arasında kayıp ve kaçak oranı en yüksek olan üçüncü şirkettir. Bu anlamda özelleştirme öncesi son yıl olan 2012 yılında %28.3 olan kayıp ve kaçak oranı, en son verilerin elde edildiği 2018 yılında %23,6'ya gerileyerek özelleştirme sonrasında sadece %17'lik bir iyileşme sağlanabilmiş ve değişim oranı itibariyle 13. sırada yer alabilmiştir.

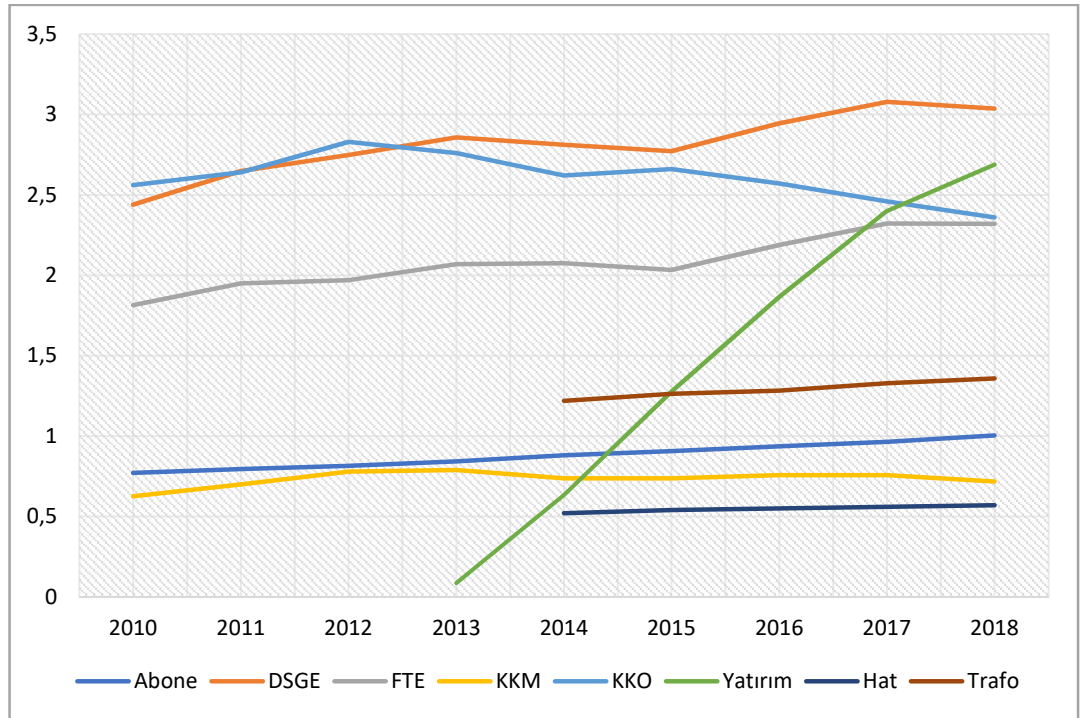
Diğer taraftan Aras EDAŞ; Dicle ve Vangölü EDAŞ'larla birlikte hem özelleştirme öncesi dönemi hem de özelleştirme sonrası dönemi içerisine alan bütün yıllarda Türkiye'nin kayıp ve kaçak oranını yükselten şirketlerden birisidir. Dolayısıyla bu şirkette gerçekleşecek iyileşmeler, Türkiye kayıp ve kaçak ortalamasına da büyük etki oluşturacak ve ortalamayı aşağı çekecektir.

Yapılan inceleme ve araştırma sonucunda, özelleştirme öncesinde %28.3 olan oranın, özelleştirme sonrasında %23.6'ya düşürülmesinde belirli şartlarda; daha önce abone olmadan elektrik kullanan tüketicilerin abone yapılmasının, faturalı tüketici sayısının artırılmasının, yeni hat ve trafoların kurularak teknik kayıpların azaltılmasının etkisinin olduğu görülmektedir.

Aşağıdaki grafikten de takip edileceği üzere özelleştirme öncesi son üç yılda da artış gösteren Aras EDAŞ'ın kayıp ve kaçak oranları, 2015 yılı hariç özelleştirme sonrasında yavaş ama sürekli bir düşüş seyri izlemiştir. Kayıp ve kaçak oranının arttığı 2015 yılında faturalı tüketilen enerji miktarında da düşüş yaşanmıştır.

Grafikte de görüldüğü gibi, şirketin özelleştirildiği tarihten sonra; kayıp ve kaçak oranlarını belirli şartlarda etkileyen dağıtım sitemine giren enerji miktarı, faturalı tüketilen enerji miktarı, abone sayısı, toplam yatırım miktarı, trafo sayıları ve iletim hattı uzunlukları yukarı yönlü hareket etmiş ve yıllar itibariyle artış göstermişlerdir. Diğer faktörlerle beraber yukarıda bahsedilen faktörlerin de etkisiyle kayıp ve kaçak oranları yavaş ama düzenli bir şekilde aşağı yönlü hareket etmiştir. Aşağı yönlü bu hareketin çok yüksek olmadığı görülmektedir. Özellikle faturalı tüketilen enerji miktarı ile kayıp ve kaçak oranının ters yönde hareket ettiği, faturalı tüketilen enerji miktarının artarken kayıp ve kaçak oranının düştüğü izlenmektedir.

Aras EDAŞ'ın faaliyet gösterdiği bölgedeki kayıp ve kaçakların en önemli özelliğinin, teknik kayıplardan ziyade teknik olmayan kayıplardan kaynaklanıyor olmasıdır.

Grafik 3: Aras Elektrik Dağıtım AŞ'nin Kayıp ve Kaçak Performansı

Bütün bu gelişmeler sonucunda; özelleştirme öncesi kar eden Şirket, özelleştirme yılı olan 2013 yılında ve özelleştirme sonrası ilk yılda zarar açıklamasına rağmen, sonraki yıllarda yeniden kar etmeye devam etmiştir.

Aras Elektrik Dağıtım AŞ'de yaşanan personel sayısındaki değişiklikler ise aşağıdaki gibi gerçekleşmiştir:

- Hisse devir tarihi olan 28.06.2013 itibariyle şirkette, 377'si kapsam dışı, 415'i kapsam içi ve 1.573'ü de taşeron statüde olmak üzere toplam 2.365 personel çalışmaktaydı.
- Kapsam dışı statüde çalışan 377 personel, nakle tabi personel olduğu için; Özelleştirme İdaresinin bildirimi ile Devlet Personel Başkanlığı tarafından uygun kamu kurum ve kuruluşlarına geçişleri yapılmıştır.
- Kalan 415 kapsam içi personelin tamamı ise özelleştirme sonrasında şirket bünyesinde kalarak bütün hakları ile şirkette çalışmaya devam etmişlerdir.
- Sonraki yıllarda kapsam içi olup da şirkette çalışmaya devam eden personelden 316'sının, 4/B statüsünde sözleşmeli olarak kamuya geçişleri yapılmıştır.
- 4/B statüsünde sözleşmeli olarak kamuya geçişleri yapılan personeller Şirketten ayrıldıktan sonra; 2018 yıl sonu itibariyle Şirkette çalışan kadrolu personel sayısının 462, taşeron personel sayısının ise 1.319 kişi olmak üzere toplam 1.781 kişi olduğu görülmüştür.
- Özelleştirme öncesine göre şirkette 594 kişilik bir personel azalması gerçekleşmiş, bu azalış ile EDAŞ'lar arasında en fazla personel azalışı gerçekleşen şirket olmuştur.
- Bu veriler ışığında, şirketin özelleştirilmesi sonucunda; Ülke Kadrolu Personel İstihdamına 363 kişilik artış katkısı yapıldığı, Ülke Taşeron Personel Sayısının 254 kişilik bir azalma ile düşürüldüğü ve Ülke Toplam İstihdam Sayısının ise 109 kişilik bir artış ile yukarı çıkarıldığı tespit edilmiştir. Şirket, toplam istihdama sağladığı katkı itibariyle EDAŞ'lar arasında en az katkı yapan 3. şirket olmuştur.

Aras Elektrik Dağıtım AŞ'nin özelleştirilmesi nedeniyle temel faaliyet göstergelerinde ortaya çıkan performans değişikliklerini, özelleştirme öncesiyle karşılaştırmalı olarak aşağıdaki gibi özet şekilde sıralamak mümkündür:

- Abone sayısı %23 artış göstermiştir.
- Dağıtım sistemine giren enerji miktarında %11, faturalı tüketilen enerji miktarında ise %18 oranında artış olmuştur.
- 129 milyon Dolar tutarında yeni yatırım yapılmış; bu vesileyle trafo kurulumlarında %11'lik, iletim hatlarında ise %10'luk bir artış gerçekleştirilmiştir.

- Özelleştirme öncesinde 345 aboneye bir personel düşerken, özelleştirme sonrasında 563 aboneye bir personel düşürülmüş ve bu alanda net bir gerileme yaşanmıştır.
- 363 kişilik Ülke Kadrolu Personel artışına ve 254 kişilik de Ülke Taşeron Personel azalmasına etki ederek, Ülke Toplam İstihdam artışına 109 kişilik katkı yapılmıştır.

Bu faaliyetlerin sonucunda;

- Kayıp ve kaçak oranları %17'lik bir iyileşmeyle %28.3'ten %23.6'ya indirilmesine rağmen bu oranın; dünya (%8.25), OECD (%6.32), AB (%6.22) ve Dicle-Vangölü-Aras hariç Türkiye ortalamalarının çok üstünde olduğu görülmüştür.
- Şirket hem özelleştirme öncesinde hem de özelleştirme sonrasında net kar açıklayan EDAŞ'lar arasında yer almıştır.

C. Başkent Elektrik Dağıtım AŞ

Şirketin özelleştirmesi 28.01.2009 tarihinde blok satış yöntemiyle ve 1.162 milyon Dolar tutarında satış bedeli karşılığı yapılmıştır. Enerjisa Elektrik Dağıtım AŞ, 30 yıl süreyle şirketin işletme hakkı devrini almıştır. Şirket; Ankara, Kırıkkale, Zonguldak, Kastamonu, Çankırı Bartın ve Karabük illerini kapsayan 60.121 km²'lik bölgede faaliyet göstermektedir. 18 EDAŞ içerisinde faaliyet alanı itibariyle en büyük 4. bölgedir.

Aşağıdaki tabloda, devri gerçekleştirilen ve halihazırda faaliyetlerine devam eden Şirketin özelleştirme öncesi ve sonrası; yatırım, üretim, istihdam ve mali tablolarındaki verileri üzerinden performans değerlendirmesi yapılmıştır. Buna göre;

Özelleştirme öncesi dönemde 3.075 abone sayısı ile EDAŞ'lar arasında en fazla aboneye sahip 2. şirket konumunda iken, özelleştirme sonrasında abone sayısını %37 (1.124.000 abone) yükselterek 4.199'a çıkarmış ve 2. sıradaki yerini yine korumuştur. Şirket, artırdığı 1.124.000 abone ile EDAŞ'lar arasında abone sayısını en fazla yükselten şirket olurken; özelleştirme öncesine göre yaptığı %37 artış performansı ile EDAŞ'lar arasında 5. sırada yer almıştır. Artan tüketici sayısının ve özelleştirme öncesine göre artan tüketici sayısı değişim oranının, kayıp ve kaçak

kullanımlarının azaltıldığına ve faturalı kullanımların artırıldığına işaret ettiği bilinmektedir.

Tüketici sayısındaki yüksek artış, elektrik enerjisi talebini de artırmıştır. Özelleştirme öncesi dönemde şirketin dağıtım sistemine giren enerji miktarı 12.171 GWh iken, özelleştirme sonrasında bu miktar %33 artarak 16.206 GWh'e yükselmiş ve bu yükseliş, şirketi EDAŞ'lar arasında 5. sıradan 4. sıraya çıkarmıştır. Faturalı tüketilen enerji miktarındaki artışın da dağıtım sistemine giren enerji miktarındaki artışa eşlik ettiği tespit edilmiştir. Buna göre özelleştirme öncesi dönemde 11.161 GWh olan faturalı tüketim miktarının, özelleştirme sonrasında 15.217 GWh'ye çıktığı görülmüş; %36'lık bu artışın, şirketin özelleştirme öncesi dönemdeki sıralamasını bir basamak artırarak 4. sıradan 3. sıraya yükselttiği tespit edilmiştir. Özelleştirme öncesine göre özelleştirme sonrasında faturalı tüketilen enerji artış oranının dağıtım sistemine giren enerji artış oranından yüksek olması; özelleştirme öncesi dönemde faturasız kullanılan enerjinin özelleştirme sonrasında azaldığına ve dolayısıyla kayıp ve kaçakların azaltıldığına işaret etmektedir.

Özelleştirme sonrasında artan enerji talebinin hizmet alanlarına ulaştırılması ve kayıp ve kaçak oranlarının azaltılması için gerekli olan alt yapı yatırımları da artmıştır. Başkent EDAŞ, özelleştirme sonrası 28.01.2009 - 31.12.2018 tarihleri arasında, yeni hat, yeni trafo ve diğer alanlara yaptığı 1.320.000 Dolarlık yatırım ile EDAŞ'lar arasında ilk sırada yer almıştır. Bu miktar, Şirketin özelleştirilmeyip de kamuda kalması durumunda kamu tarafından yapılması gerekecek olan yatırım tutarını da göstermesi açısından önemlidir.

Bu anlamda verilerin elde edilebildiği özelleştirme sonrası 2014 yılından en son verilerin sağlandığı 2018 yılına kadarki 5 yıllık süre içerisinde 7.000 km uzunluğunda döşenen yeni iletim hattı ile 2014 yılında 105.000 km olan hat uzunluğu 112.000 km'ye çıkarılmış ve hat uzunluğu itibarıyla EDAŞ'lar arasında ilk sıradaki yerini sürdürmüştür.

Şirket, 2014 yılından 2018 yılına kadar 4.620 yeni trafo kurulumunu yaparak en fazla trafo kuran şirketler arasında yer almıştır. (2009 yılında özelleştirilen Şirketin, 2010-2013 arası yeni hat ve yeni trafo verileri elde edilememiştir) Hem yeni iletim hattı çekilmesi hem de yeni trafoların kurulmasının kayıp ve kaçak oranının düşürülmesine katkı yaptığı tespit edilmiştir.

Tablo 6: Başkent Elektrik Dağıtım AŞ Faaliyet Bilgileri

	ÖZELLEŞTİRME ÖNCESİ			SÖZLEŞME YILI	ÖZELLEŞTİRME SONRASI								
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
ÜRETİM, YATIRIM VE MALİ TABLO ÖZET BİLGİLERİ													
Özelleşmeden Elde Edilen Gelir (Milyon \$)				1.162									
Toplam Tüketici Sayısı (1.000 adet)	2.848	2.951	3.075	3.190	3.301	3.463	3.561	3.321	3.847	3.970	4.100	4.219	4.199
Dağıtım Sistemine Giren Enerji (GWh)	9.775	10.916	12.171	12.142	11.882	11.797	12.060	13.673	13.543	14.975	15.335	15.972	16.206
<i>Faturalı Tüketilen Enerji (GWh)</i>	8.837	9.966	11.161	11.134	10.908	10.594	10.926	12.593	12.500	13.927	14.262	15.014	15.217
<i>Kayıp ve Kaçaklar (GWh)</i>	938	950	1010	1008	974	1203	1134	1080	1043	1048	1073	958	989
<i>Kayıp ve Kaçaklar (%)</i>	9,6	8,7	8,3	8,3	8,2	10,2	9,4	7,9	7,7	7	7	6	6,1
Alıcı Firmaca Yapılan Yatırım (Milyon \$)				64,7	83,5	146,2	142,5	134,3	124	148,9	181,1	166,4	128,8
Hat Uzunlukları (1.000 Km)									105	108	110	110	112
Trafo Sayısı (Adet)									27.818	29.354	30.467	30.647	32.438
Özelleşme Öncesi Net Kar/Zarar (Milyon TL)	Zarar	Zarar	Kar	Zarar									
Özelleşme Sonrası Net Kar/Zarar (Milyon TL)					Kar	Kar	Kar	Kar	Kar	Kar	Kar	Kar	Kar
İSTİHDAM BİLGİLERİ													
Özelleştirme Öncesi Personel (28.01.2009)				2.659									
<i>Kadrolu Personel</i>				2.659									
<i>Kapsam Dışı Personel</i>				926									
<i>Kapsam İçi Personel</i>				1.733									
<i>Taşeron Personel</i>				0									
Özelleştirme Sonrası Personel (31.12.2018)													5.098
<i>Kadrolu Personel</i>													3.457
<i>Taşeron Personel</i>													1.641
4/B ile Kamuya Geçen Personel													155
Ülke Kadrolu Personel Artışı/Azalışı													1.879
Ülke Taşeron Personel Artışı/Azalışı													1.641
Ülke Toplam İstihdam Artışı													3.520

Kaynak: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı (İlgili yıllara ait faaliyet ve istihdam verileri, Özelleştirme İdaresi Başkanlığına yaptığımız resmi başvuru neticesinde, İdarece tarafımıza iletilen verilerden oluşturulmuştur.); EPDK Elektrik Piyasası Gelişim Raporları (<http://epdk.gov.tr/Detay/Icerik/3-0-0-102/yillik-rapor-elektrik-piyasasi-gelisim-raporlari>, Erişim Tarihi: 13.05.2020), Başkent EDAŞ Yıllık Faaliyet Raporları (<https://www.baskentedas.com.tr/Pages/Bilgilendirme/YasalBildirimler/Faaliyet-Raporlari.aspx>, Erişim Tarihi: 07.05.2020); Türkiye Elektrik Dağıtım AŞ (Türkiye Elektrik Dağıtım AŞ'ye yapılan resmi başvuru neticesinde tarafımıza iletilen veriler.).

AÇIKLAMALAR:

1. 2013 ve öncesine ait faaliyet ve istihdam verilerinin tamamı Özelleştirme İdaresi Başkanlığından; 2013 sonrası yıllara ait veriler ise EPDK internet sitesinde yayımlanan Elektrik Piyasası Gelişim Raporlarından alınmıştır.
2. Özelleştirme öncesi Gelir Tablosu (Net Kar/Zarar Durumu) verileri ile 2009-2012 arası özelleştirme sonrası Gelir Tablosu verileri Özelleştirme İdaresi Başkanlığından; özelleştirme sonrası 2013-2018 arası veriler ise Başkent EDAŞ Faaliyet Raporlarından alınmıştır.
3. Şirketin dağıtım ve perakende satış faaliyetleri 2013 yılından itibaren ayrıştırıldığından, 2013 öncesi değerler alınan ve satılan enerji miktarlarını, 2013 ve sonrası değerler ise dağıtım bölgesi sistemine giren ve faturalı tüketilen enerji miktarlarını göstermektedir.
4. EPDK raporlarında dağıtım sistemine giren enerji miktarı belirtilmediğinden, bu rakam, faturalı tüketilen enerji miktarı ile kayıp-kaçak oranları esas alınarak hesaplanmıştır.
5. Toplam tüketici sayısı, dağıtım sistemini kullanan tüketici sayılarını göstermektedir.
6. TL bazlı yatırım tutarları; yatırım yapılan yılın TC Merkez Bankası ABD Doları alım ve satım kurlarının ortalamasına bölünerek ABD Doları karşılıkları bulunmuş ve tabloya işlenmiştir.

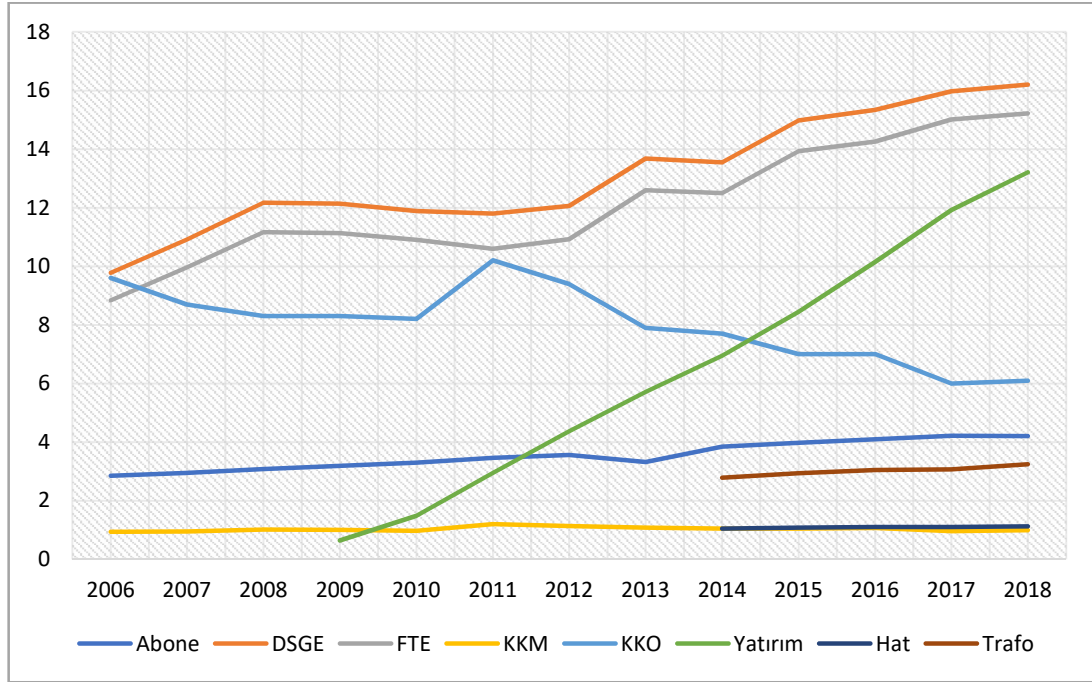
Başkent Elektrik Dağıtım AŞ, dağıtım şirketleri arasında kayıp kaçak oranları standart seviyelerde olan şirketlerden birisidir. Başkent EDAŞ'ta yeni trafo kurulumlarının, yeni iletim hatlarının döşenmesinin, ilave personel alımlarının, faturalı tüketilen enerji oranlarının yükselmesinin ve abone sayısının artırılmasının hem kayıp ve kaçak miktarlarını ve hem de kayıp ve kaçak oranlarını düşürdüğü tespit edilmiştir. Özelleştirme öncesi dönemde 1.010 GWh olan kayıp ve kaçak miktarının özelleştirme sonrasında 989'a gerilediği; yine özelleştirme öncesinde %8.3 olan kayıp ve kaçak oranının %27'lik bir iyileşme ile %6.1'e düştüğü tespit edilmiştir.

Sağlanan bu iyileşme ile özelleştirme öncesinde Dünya, OECD, AB ortalamalarının ve Dicle EDAŞ, Vangölü EDAŞ ve Aras EDAŞ hariç 15 EDAŞ ortalamasının üzerinde olan şirket; özelleştirme sonrasında bütün ortalamaların altında bir oran yakalayarak önemli bir performans göstermiştir.

Aşağıdaki grafikte de görüldüğü üzere Başkent EDAŞ'ın kayıp ve kaçak oranları, 2011 ve 2018 yılları hariç, özelleştirme öncesinden itibaren düzenli bir şekilde azalmıştır. Diğer taraftan kayıp ve kaçak oranlarını belirli şartlar altında etkileyen faturalı tüketilen enerji miktarı, abone sayısı, yatırım miktarları, trafo kurulumları ve iletim hattı döşemeleri de yine yıllar itibarıyla düzenli olarak artış göstermiştir.

Bütün bu gelişmeler sonucunda; özelleştirmenin yapıldığı yılda ve özelleştirme öncesi son üç yılın iki yılında net zarar açıklayan Şirket, özelleştirme sonrası yılların tamamında artan miktarlarda net kar beyan etmiştir. Bu anlamda, özelleştirme sonrasında elde ettiği yüksek performans sonucunda; özelleştirme öncesi gelir tablolarında net zarar açıklayan şirket, özelleştirme sonrasında net kar açıklayan

şirketler grubuna geçmiş ve özelleştirme öncesinde zarar açıklayıp da özelleştirme sonrasında net kar açıklayan 7 şirketten birisi olmuştur.

Grafik 4: Başkent Elektrik Dağıtım AŞ'nin Kayıp ve Kaçak Performansı

Şirketin özelleştirilmesi sonrasında üretim, yatırım ve mali tablolarında görülen iyileşmeler istihdam artışına da yansımış, bunun sonucunda dağıtım şirketleri arasında en yüksek istihdam oranlarından birisine ulaşılmıştır.

- Hisse devir tarihi olan 28.01.2009 itibariyle şirkette, 926'sı kapsam dışı, 1.733'ü kapsam içi statüde olmak üzere toplam 2.659 personel çalışmaktaydı. Diğer EDAŞ'lardan farklı olarak özelleştirme öncesi dönemde şirkette taşeron personel çalıştırılmadığı görülmüştür.
- Kapsam dışı statüde çalışan 926 personel, nakle tabi personel olduğu için; Özelleştirme İdaresinin bildirimi ile Devlet Personel Başkanlığı tarafından uygun kamu kurum ve kuruluşlarına geçişleri yapılmıştır.
- Kalan 1.733 kapsam içi personelin tamamı ise özelleştirme sonrasında şirket bünyesinde kalarak bütün hakları ile şirkette çalışmaya devam etmişlerdir.
- Sonraki yıllarda kapsam içi olup da şirkette çalışmaya devam eden personelden 155'inin, 4/B statüsünde sözleşmeli olarak kamuya geçişleri yapılmıştır.
- 4/B statüsünde sözleşmeli olarak kamuya geçişleri yapılan personeller Şirketten ayrıldıktan sonra; 2018 yıl sonu itibariyle Şirkette çalışan kadrolu

personel sayısının 3.457, taşeron personel sayısının ise 1.641 kişi olmak üzere toplam 5.098 kişi olduğu görülmüştür.

- Araştırma ve analizi yapılan EDAŞ'lar arasında, özelleştirme öncesinde en fazla personel istihdamının yapıldığı 5. şirketin Başkent EDAŞ olduğu tespit edilmiştir.
- Özelleştirme sonrası dönemde ise toplam 5.098 personel istihdam ettiği ve bu sayı ile EDAŞ'lar arasında en fazla personel istihdam eden 3. şirket olduğu görülmüştür.
- Özelleştirme öncesine göre şirkette 2.439 kişilik bir personel artışı gerçekleşmiş, bu artış ile EDAŞ'lar arasında en fazla personel artışı gerçekleşen 2. şirket olmuştur.
- Bu veriler ışığında, şirketin özelleştirilmesi sonucunda; Ülke Kadrolu Personel İstihdamında 1.879 kişilik bir artışa, Ülke Taşeron Personel Sayısında 1.641 kişilik bir artışa ve nihayet Ülke Toplam İstihdam Sayısında da 3.520 kişilik yüksek artışa etki eden bir değişim olduğu tespit edilmiştir. Şirket, Ülke Toplam İstihdamına sağladığı katkı itibarıyla EDAŞ'lar arasında en fazla katkı yapan şirket olmuştur.

Başkent Elektrik Dağıtım AŞ'nin özelleştirilmesi nedeniyle temel faaliyet göstergelerinde ortaya çıkan performans değişikliklerini, özelleştirme öncesiyle karşılaştırmalı olarak aşağıdaki gibi özet şekilde sıralamak mümkündür:

- Abone sayısı %37 artış göstermiştir.
- Dağıtım sistemine giren enerji miktarı %33, faturalı tüketilen enerji miktarında ise %36 oranında artış olmuştur.
- 1.162 milyon Dolar tutarında yeni yatırım yapılmış; bu vesileyle iletim hatlarında %7, trafo kurulumlarında ise %17'lik bir artış gerçekleştirilmiştir.
- Özelleştirme öncesinde 1.156 aboneye bir personel düşerken, özelleştirme sonrasında personel sayısı artırılarak 824 aboneye bir personel düşürülmesi sağlanmıştır.
- 1.879 kişilik Ülke Kadrolu Personel artışına, 3.520 kişilik de Ülke Toplam İstihdam artışına katkı yapılmıştır.

Bu faaliyetlerin sonucunda;

- Şirket, özelleştirme öncesi net zarar açıklayan 7 şirketten birisi iken, özelleştirme sonrası 9 yılın (2010-2018) tamamında ve artan miktarlarda kar beyan eden şirketlerden birisi olmuştur.
- Kayıp ve kaçak oranları %27'lik bir iyileşmeyle %8.3'ten %%6.1'e indirilerek; dünya (%8,25), OECD (%6.32) ve AB (%6.22) ortalamalarının altına çekilmiştir.

D. Boğaziçi Elektrik Dağıtım AŞ

Boğaziçi Elektrik Dağıtım AŞ'nin %100 hissesinin tamamı 1.960 milyon Dolar bedelle BEDA Enerji Dağıtım ve Perakende Satış Hizmetleri AŞ'ye satılmıştır. Özelleştirme uygulaması 28.05.2013 tarihinde yapılan, dağıtım şirketleri arasında satış bedeli en yüksek olan Boğaziçi Elektrik Dağıtım AŞ, İstanbul Avrupa Yakasında faaliyet göstermektedir. 3.573 km²'lik faaliyet alanı itibariyle EDAŞ'lar arasında en küçük faaliyet alanına sahip ikinci şirkettir.

Aşağıdaki tabloda, devri gerçekleştirilen ve halihazırda faaliyetlerine devam eden Şirketin, karşılaştırmalı olarak özelleştirme öncesi ve sonrası; yatırım, üretim, istihdam ve mali tablo verileri üzerinden performans değerlendirmesi yapılmıştır. Buna göre;

Şirketin abone sayısı, özelleştirme öncesi son yıl olan 2012 yılında 4.326.000 iken, özelleştirme sonrası verilerin elde edildiği 2018 yılına kadar bu sayı %16'lık (703.000 adet) bir artış göstererek 5.029.000'a yükselmiştir. Böylece şirket abone sayısı itibariyle en fazla abone artışı gösteren 5. şirket olurken, değişim oranı itibariyle en düşük artış gösteren 2. şirket olmuştur.

Tüketici sayısındaki artış, elektrik enerjisi talebini de artırmış ve bu suretle en son verilerin alındığı 2018 yılında özelleştirme öncesi son yıl olan 2012 yılına göre; Dağıtım Sistemine Giren Enerji Miktarında %44, Dağıtım Sisteminde Faturalı Tüketilen Enerji miktarında ise %55'lik bir artış yaşanmıştır.

Özelleştirme öncesi dönemde, dağıtım sistemine giren enerji miktarı açısından dağıtım şirketleri arasında 19.151 GWh ile ikinci sırada olan şirket, özelleştirme sonrası dönemde 27.616 GWh ile birinci sıraya çıkmıştır. Şirket, "faturalı tüketilen enerji" miktarında da hem özelleştirme öncesi (16.700 GWh) hem de özelleştirme sonrasında (25.959 GWh) ilk sırada yer almıştır. Bu anlamda Boğaziçi EDAŞ, dağıtım

sistemine giren enerji ile faturalı tüketilen enerji arasında uyumluluk gösteren şirketlerden birisi durumunda olmuştur.

Dağıtım sistemine giren ve faturalı tüketilen enerji miktarı açısından Boğaziçi EDAŞ ile Dicle EDAŞ karşılaştırması önem arz etmektedir. Zira dağıtım şirketine giren enerji miktarında birbirine en yakın iki şirket Boğaziçi ve Dicle EDAŞ'tır. Tablo 22'de de görüleceği üzere; özelleştirme öncesi dönemde dağıtım sistemine giren enerji miktarı açısından Dicle EDAŞ ilk sırada yer alırken faturalı tüketilen enerji açısından özelleştirme öncesi dönemde 9. sırada yer alabilmiştir. Aynı durum özelleştirme sonrası dönem için de gerçekleşmiş; bu dönemde dağıtılan enerji miktarı açısından 2. sırada yer alan Dicle EDAŞ, özelleştirme sonrası faturalı tüketilen enerji açısından 7. sırada yer alabilmiştir. Bu durum, Dicle EDAŞ'ta kayıp ve kaçak miktarlarının çok yüksek olduğunu göstermektedir. Boğaziçi EDAŞ ise hem özelleştirme öncesi hem de özelleştirme sonrası dönemlerde, dağıtılan ve faturalı tüketilen enerji miktarlarındaki sıralamalarda uyumluluk göstererek bir ve ikinci sıralarda yer almıştır. Bu durumda dağıtım sistemine giren enerji miktarında birbirine en yakın olan iki şirket, faturalı tüketilen enerji miktarında ciddi manada ayrılmaktadır.

Özelleştirme sonrasında artan enerji talebinin hizmet alanlarına ulaştırılması ve kayıp ve kaçak oranlarının azaltılması için gerekli olan alt yapı yatırımları da kısmen artış göstermiştir. Bahse konu şirketin özelleştirme öncesi 12.571 olan trafo sayısı, özelleştirme sonrasında 2.181 adet yeni trafo kurulumu gerçekleştirilerek 14.752'ye çıkarılmıştır. Şirket, trafo sayısı itibariyle hem özelleştirme öncesinde hem de özelleştirme sonrasında 18 EDAŞ arasında 11. sırada yer alırken, özelleştirme sonrası yeni kurulan trafo sayıları itibariyle 8. sırada yer almıştır.

Boğaziçi EDAŞ, faaliyet alanı en küçük olan ikinci şirket olması nedeniyle dağıtım sistemine giren enerji miktarına göre hat uzunluğu en kısa olan EDAŞ'tır. Özelleştirme öncesi dönemde 47.000 km'lik hat uzunluğu ile 11. sırada olan şirket, özelleştirme sonrasında hemen hemen hiç yeni hat çekmeyerek aynı uzunluktaki hat ile faaliyetlerini sürdürmüştür.

Yeni trafoların inşası ve diğer alanlar için sözleşme tarihinden sonra, 28.05.2013 - 31.12.2018 tarihleri arasında, Alıcı Firma tarafından toplam 559 milyon Dolarlık yatırım yapılmış ve bu yatırım ile EDAŞ'lar arasında en fazla yatırım yapan 5. şirket olmuştur.

Tablo 7: Boğaziçi Elektrik Dağıtım AŞ Faaliyet Bilgileri

	ÖZELLEŞTİRME ÖNCESİ			SÖZLEŞME TARİHİ	ÖZELLEŞTİRME SONRASI				
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
ÜRETİM, YATIRIM VE MALİ TABLO ÖZET BİLGİLERİ									
Özelleşmeden Elde Edilen Gelir (Milyon \$)				1.960					
Toplam Tüketici Sayısı (1.000 adet)	4.080	4.207	4.326	4.464	4.616	4.732	4.872	5.042	5.029
Dağıtım Sistemine Giren Enerji (GWh)	19.403	19.185	19.151	23.883	24.518	25.313	25.712	26.629	27.616
<i>Faturalı Tüketilen Enerji (GWh)</i>	<i>17.288</i>	<i>16.710</i>	<i>16.700</i>	<i>21.519</i>	<i>22.262</i>	<i>22.934</i>	<i>23.244</i>	<i>24.845</i>	<i>25.959</i>
<i>Kayıp ve Kaçaklar (GWh)</i>	<i>2.115</i>	<i>2.475</i>	<i>2.451</i>	<i>2.364</i>	<i>2.256</i>	<i>2.379</i>	<i>2.468</i>	<i>1.784</i>	<i>1.657</i>
<i>Kayıp ve Kaçaklar (%)</i>	<i>10,9</i>	<i>12,9</i>	<i>12,8</i>	<i>9,9</i>	<i>9,2</i>	<i>9,4</i>	<i>9,6</i>	<i>6,7</i>	<i>6</i>
Alıcı Firmaca Yapılan Yatırım (Milyon \$)				24,4	89,1	130,4	128,4	106,9	79,6
Hat Uzunlukları (1.000 Km)					47	32	32	44	47
Trafo Sayısı (Adet)					12.571	13.319	13.838	14.069	14.752
Özelleşme Öncesi Net Kar/Zarar (Milyon TL)	Kar	Kar	Kar	Zarar					
Özelleşme Sonrası Net Kar/Zarar (Milyon TL)					Zarar	Kar	Kar	Kar	-
İSTİHDAM BİLGİLERİ									
Özelleştirme Öncesi Personel (28.05.2013)				4.446					
<i>Kadrolu Personel</i>				1.216					
<i>Kapsam Dışı Personel</i>				423					
<i>Kapsam İçi Personel</i>				793					
<i>Taşeron Personel</i>				3.230					
Özelleştirme Sonrası Personel (31.12.2018)									4.838
<i>Kadrolu Personel</i>									715
<i>Taşeron Personel</i>									4.123
4/B ile Kamuya Geçen Personel									922
Ülke Kadrolu Personel Artışı/Azalışı									844
Ülke Taşeron Personel Artışı/Azalışı									893
Ülke Toplam İstihdam Artışı									1.737

Kaynak: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı (İlgili yıllara ait faaliyet ve istihdam verileri, Özelleştirme İdaresi Başkanlığına yaptığımız resmi başvuru neticesinde, İdarece tarafımıza iletilen verilerden oluşturulmuştur.); EPDK Elektrik Piyasası Gelişim Raporları (<http://epdk.gov.tr/Detay/Icerik/3-0-0-102/yillik-rapor-elektrik-piyasasi-gelisim-raporlari>, Erişim Tarihi: 13.05.2020); Türkiye Elektrik Dağıtım AŞ (Türkiye Elektrik Dağıtım AŞ'ye yapılan resmi başvuru neticesinde tarafımıza iletilen veriler).

AÇIKLAMALAR:

1. 2013 ve öncesine ait faaliyet ve istihdam verilerinin tamamı Özelleştirme İdaresi Başkanlığından; 2013 sonrası yıllara ait veriler ise EPDK internet sitesinde yayımlanan Elektrik Piyasası Gelişim Raporlarından alınmıştır.
2. Özelleştirme öncesi ve özelleştirme sonrası Gelir Tablosu (Net Kar/Zarar Durumu) verilerinin tamamı Özelleştirme İdaresi Başkanlığından alınmıştır.
3. Şirketin dağıtım ve perakende satış faaliyetleri 2013 yılından itibaren ayrıştırıldığından, 2013 öncesi değerler alınan ve satılan enerji miktarlarını, 2013 ve sonrası değerler ise dağıtım bölgesi sistemine giren ve faturalı tüketilen enerji miktarlarını göstermektedir.
4. EPDK raporlarında dağıtım sistemine giren enerji miktarı belirtilmediğinden, bu rakam, faturalı tüketilen enerji miktarı ile kayıp-kaçak oranları esas alınarak hesaplanmıştır.
5. Toplam tüketici sayısı, dağıtım sistemini kullanan tüketici sayılarını göstermektedir.
6. TL bazlı yatırım tutarları; yatırım yapılan yılın TC Merkez Bankası ABD Doları alım ve satım kurlarının ortalamasına bölünerek ABD Doları karşılıkları bulunmuş ve tabloya işlenmiştir.

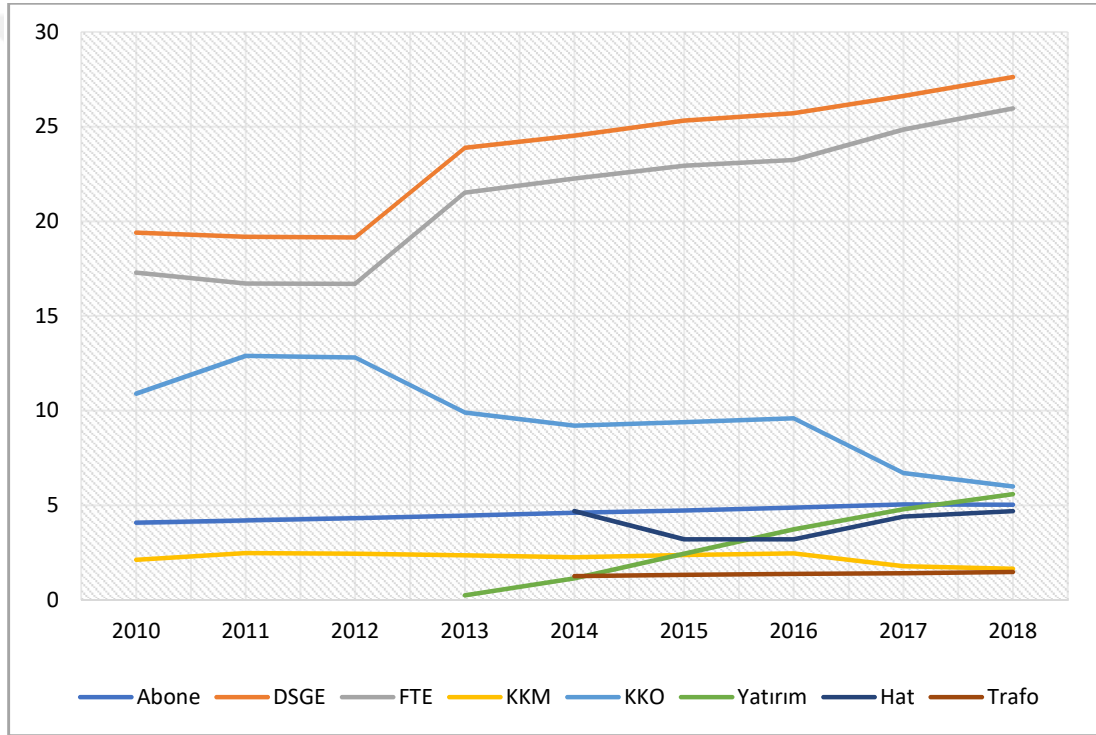
Bu miktar, Şirketin özelleştirilmeyip de kamuda kalması durumunda kamu tarafından yapılması gerekecek olan yatırım tutarını da göstermesi açısından önemlidir. Şirket, EDAŞ'lar arasında en yüksek abone sayısına ve en yüksek dağıtım sistemine giren ve faturalı tüketilen enerji miktarına sahip olmasına rağmen, Şirketin faaliyet gösterdiği bölgede yaptığı yatırım tutarı o ölçüde büyük olmamıştır. Buna etki eden birinci faktörün şirketin faaliyet alanının küçüklüğü, ikinci faktörün ise özelleştirme öncesinde gerekli yatırımların yapılmasının olduğu düşünülmektedir.

Boğaziçi Elektrik Dağıtım AŞ, dağıtım şirketleri arasında kayıp kaçak oranları uluslararası standartlarda olan şirketlerden bir diğeridir. Şirketin kayıp ve kaçak miktarı, özelleştirme öncesi dönemde 2.451 GWh ile EDAŞ'lar arasında 2. sırada iken, özelleştirme sonrasında 1.657 GWh ile 4. sıraya inmiştir. Şirketin kayıp ve kaçak performansını kayıp ve kaçak miktarı açısından değerlendirmek yeterli bir değerlendirme ölçütü olmayacaktır. Çünkü Boğaziçi EDAŞ, 18 EDAŞ tarafından dağıtılan toplam enerjinin %14.6'sını ve faturalı tüketilen enerjinin %16'sını kullanan EDAŞ olarak, araştırma ve incelemesi yapılan 18 EDAŞ'ın en büyüğüdür. Bu nedenle burada ortaya çıkacak kayıp ve kaçak miktarları da doğal olarak diğer şirketlerden daha büyük olacaktır. Dolayısıyla bu Şirketin kayıp ve kaçak performansını, kayıp ve kaçak oranları üzerinden değerlendirmek daha doğru olacaktır.

Özelleştirme öncesi dönemde %12.8 kayıp ve kaçak oranıyla 5. sırada olan Şirket, özelleştirme sonrası dönemde EDAŞ'lar arasında Akdeniz EDAŞ ile birlikte en iyi performansı göstererek, özelleştirme öncesi duruma göre %53'lük bir iyileşme gerçekleştirmek suretiyle kayıp ve kaçak oranını %6'ya indirmiş ve EDAŞ'lar arasında 13. sıraya girebilmiştir. Bu oran OECD ortalaması olan %6.32'in, %6.22 olan

AB ortalamasının, %8.25 olan dünya ortalamasının ve Dicle EDAŞ, Vangölü EDAŞ ve Aras EDAŞ hariç 15 EDAŞ ortalaması olan %6.8'in altında bir orandır.

Boğaziçi EDAŞ'ın kayıp ve kaçak oranlarının yıllar itibariyle düzenli bir şekilde azaldığı aşağıdaki grafikte de görülmektedir. Özelleştirme öncesi yıllarda arttığı takip edilen şirket kayıp ve kaçak oranları, 2015 yılı hariç diğer bütün yıllarda azalmıştır. Kayıp ve kaçak oranlarını belirli şartlarda etkileyen faktörlerden; faturalı tüketilen enerji miktarının, abone sayısının, yatırım tutarlarının, trafo kurulumlarının ve iletim hattı döşemelerinin ise yine yıllar itibariyle düzenli bir şekilde arttıkları grafikten izlenmektedir. Bu artışların, kayıp ve kaçak oranlarının düşmesinde etki ettiği görülmektedir.

Grafik 5: Boğaziçi Elektrik Dağıtım AŞ'nin Kayıp ve Kaçak Performansı

Yukarıda karşılaştırmalı olarak analiz edilen faaliyetlerin neticesinde, özelleştirme öncesine göre temel faaliyet alanlarında ve yatırımlarında daha iyi performans gösterdiği tespit edilen Boğaziçi EDAŞ'ın hem özelleştirme öncesinde hem de özelleştirme sonrasında kar eden 11 şirketten birisi olduğu görülmüştür.

Şirket, özelleştirme öncesi son üç yılın tamamında, özelleştirme sonrasında ise verilerin elde edilebildiği dört yılın üçünde yüksek kar açıklamıştır. Şirketin zarar

açıkladığı tek yıl, özelleştirme sonrası ilk yıldır (2014) ve genellikle özelleştirilen şirketlerin özelleştirildikleri yıl ile sonraki yılda zarar açıkladıkları görülmektedir.

Şirketin özelleştirilmesi sonrasında şirketin personel değişimleri de aşağıdaki gibi gerçekleşmiştir:

- Hisse devir tarihi olan 28.05.2013 itibariyle şirkette, 423'ü kapsam dışı, 793'ü kapsam içi ve 3.230'u da taşeron statüde olmak üzere toplam 4.446 personel çalışmaktaydı. Tablo 24'te görüldüğü üzere Boğaziçi EDAŞ, özelleştirme öncesi dönemde en fazla istihdam sağlayan şirket olmuştur.
- Kapsam dışı statüde çalışan 423 personel, nakle tabi personel olduğu için; Özelleştirme İdaresinin bildirimi ile Devlet Personel Başkanlığı tarafından uygun kamu kurum ve kuruluşlarına geçişleri yapılmıştır.
- Kalan 793 kapsam içi personelin tamamı ise özelleştirme sonrasında şirket bünyesinde kalarak bütün hakları ile şirkette çalışmaya devam etmişlerdir.
- Sonraki yıllarda kapsam içi olup da şirkette çalışmaya devam eden personelden 922'sinin, 4/B statüsünde sözleşmeli olarak kamuya geçişleri yapılmıştır. Araştırma ve incelemesi yapılan 18 EDAŞ arasında 4/B kapsamında sözleşmeli olarak kamuya en fazla personelin geçiş yaptığı şirket, 922 personel ile Boğaziçi EDAŞ olmuştur.
- 4/B statüsünde sözleşmeli olarak kamuya geçişleri yapılan personeller Şirketten ayrıldıktan sonra; 2018 yıl sonu itibariyle Şirkette çalışan kadrolu personel sayısının 715, taşeron personel sayısının ise 4.123 kişi olmak üzere toplam 4.838 kişi olduğu görülmüştür.
- Özelleştirme öncesine göre şirkette 392 kişilik bir personel artışı gerçekleşmiş, bu artış ile EDAŞ'lar arasında en fazla personel artışı gerçekleşen 5. şirket olmuştur.
- Bu veriler ışığında, şirketin özelleştirilmesi sonucunda; Ülke Kadrolu Personel İstihdamında 844 kişilik bir artışa, Ülke Taşeron Personel Sayısında 893 kişilik bir artışa ve nihayet Ülke Toplam İstihdam Sayısında da 1.737 kişilik yüksek artışa etki eden bir değişim olduğu tespit edilmiştir. Şirket, Ülke Toplam İstihdamına sağladığı katkı itibariyle EDAŞ'lar arasında en fazla katkı yapan 4. şirket olmuştur.

Boğaziçi Elektrik Dağıtım AŞ'nin özelleştirilmesi nedeniyle temel faaliyet göstergelerinde ortaya çıkan performans değişikliklerini, özelleştirme öncesiyle karşılaştırmalı olarak aşağıdaki gibi özet şekilde sıralamak mümkündür:

- Abone sayısı %16 artış göstermiştir.
- Dağıtım sistemine giren enerji miktarı %44, faturalı tüketilen enerji miktarında ise %55 oranında artış olmuştur.
- 559 milyon Dolar tutarında yeni yatırım yapılmış; bu vesileyle trafo kurulumlarında %17'lik artış gerçekleştirilirken, iletim hatlarında ise herhangi bir artış gerçekleştirilememiştir.
- Özelleştirme öncesinde 973 aboneye bir personel düşerken, özelleştirme sonrasında 1.039 aboneye bir personel düşürülmüştür.
- 844 kişilik Ülke Kadrolu Personel artışına, 893 kişilik Ülke taşeron Personel artışına ve 1.737 kişilik de Ülke Toplam İstihdam artışına katkı yapılmıştır.

Bu faaliyetlerin sonucunda;

- Kayıp ve kaçak oranları %53'lük bir iyileşmeyle %12.8'den %6'ya indirilerek; dünya (%8.25), OECD (%6.32) ve AB (%6.22) ortalamalarının altına çekilmiştir.
- Şirket hem özelleştirme öncesinde hem de özelleştirme sonrasında kar açıklayan şirketlerden birisi olmuştur.

E. Çamlıbel Elektrik Dağıtım AŞ

Çamlıbel Elektrik Dağıtım AŞ'nin %100 hissesinin tamamı yaklaşık 259 milyon Dolar bedelle Limak Holding, Cengiz İnşaat ve Kolin İnşaat şirketlerinin sahibi oldukları Çamlı Enerji Dağıtım ve Perakende Satış Hizmetleri AŞ'ye satılmıştır. Şirketin özelleştirmesi, işletme hakkı devri destekli blok satış yöntemiyle yapılmış ve devir işlemleri 31.08.2010 tarihinde tamamlanmıştır. Sivas, Tokat ve Yozgat illerini kapsayan 52.714 km²'lik alanda faaliyet gösteren şirket, faaliyet alanı itibarıyla EDAŞ'lar arasında en büyük 5. şirket olma özelliği taşımaktadır.

Devri gerçekleştirilen ve halihazırda faaliyetlerine devam eden Şirketin özelleştirme öncesi ve sonrası; yatırım, üretim, istihdam ve mali tablolarındaki verileri üzerinden performans değerlendirmesi, aşağıdaki tabloda yapılmıştır. Buna göre;

Özelleştirme öncesi son yıl olan 2009 yılında 746.000 olan abone sayısı, en son verilerin alındığı 2018 yılına kadar %31 (229.000 abone) oranında artış göstererek 975.000 aboneye çıkmıştır. Abone sayısı itibariyle hem özelleştirme öncesinde hem de özelleştirme sonrasında EDAŞ'lar arasında en az aboneye sahip 3. şirket olmuştur. Bununla birlikte abone sayısındaki artış oranı itibariyle 12. sırada yer alarak, bu alanda performansını artıran şirketlerden birisi olmuştur.

Tüketici sayısındaki nispi artış oranı, elektrik enerjisi talebini de artırmış ve bu suretle en son verilerin alındığı 2018 yılında özelleştirme öncesi son yıl olan 2009 yılına göre; Dağıtım Sistemine Giren Enerji Miktarı 2.325 GWh'ten %13 artış sağlanarak 2.631 GWh'e yükselmiş; Faturalı Tüketilen Enerji miktarı ise 2.146 GWh'ten %16'lık bir artışla 2.497 GWh'e çıkmıştır. Hem dağıtım sistemine giren enerji hem de faturalı tüketilen enerji her ne kadar miktar olarak EDAŞ'lar arasında son sıralarda kalsa da değişim (artış) oranı itibariyle şirketin her iki alanda da orta düzeyde bir performans sağladığı görülmektedir.

Kayıp ve kaçak oranlarının azaltılması ve özelleştirme sonrasında artan enerji talebinin hizmet alanlarına ulaştırılması için gerekli olan alt yapı yatırımları da artmıştır. Bu anlamda verilerin elde edilebildiği özelleştirme sonrası 2014 yılından en son verilerin sağlandığı 2018 yılına kadarki 5 yıllık süre içerisinde 4.000 km yeni hat çekilerek iletim hattı uzunluğu 42.000 km'den 46.000 km'ye yükseltilmiş; 1.732 adet yeni trafo kurulumu gerçekleştirilerek de 10.351 olan trafo sayısı 12.083 adede çıkarılmıştır. (2010 yılında özelleştirilen Şirketin, 2011-2013 arası yeni hat ve yeni trafo verileri elde edilememiştir.) İletim hattı uzunluğu itibariyle hem özelleştirme öncesinde hem de özelleştirme sonrasında EDAŞ'lar arasında 13. sırada olan şirket, %10'luk değişim (artış) oranı itibariyle iyi bir performans sağlayarak 8. sırada yer almıştır. Trafo adedi itibariyle de durum yaklaşık aynıdır. Özelleştirme öncesi dönemde EDAŞ'lar arasında 15. sırada olan şirket, özelleştirme sonrasında 14. sıraya çıkarken, trafo kurulumunda %17'lik değişim (artış) oranı itibariyle de aynı orana sahip 4 şirketle beraber 7. sırayı paylaşarak iyi bir performans sergilemiştir.

Yeni trafoların inşası, yeni hatların çekilmesi ve diğer alanlar için sözleşme tarihinden sonra, 31.08.2010 - 31.12.2018 tarihleri arasında, Alıcı Firma tarafından toplam 238 milyon Dolarlık yatırım yapılmıştır. Bu miktar, Şirketin özelleştirilmeyip de kamuda kalması durumunda kamu tarafından yapılması gerekecek olan yatırım tutarını da göstermesi açısından önemlidir.

Tablo 8: Çamlıbel Elektrik Dağıtım AŞ Faaliyet Bilgileri

	ÖZELLEŞTİRME ÖNCESİ			SÖZLEŞME YILI	ÖZELLEŞTİRME SONRASI							
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
ÜRETİM, YATIRIM VE MALİ TABLO ÖZET BİLGİLERİ												
Özelleşmeden Elde Edilen Gelir (Milyon \$)				259								
Toplam Tüketici Sayısı (1.000 adet)	714	726	746	830	810	831	858	877	899	918	946	975
Dağıtım Sistemine Giren Enerji (GWh)	2.162	2.289	2.325	2.379	2.343	2.481	2.473	-	2.439	2.382	2.646	2.631
<i>Faturalı Tüketilen Enerji (GWh)</i>	<i>1.972</i>	<i>2.088</i>	<i>2.146</i>	<i>2.208</i>	<i>2.123</i>	<i>2.275</i>	<i>2.285</i>	-	<i>2.266</i>	<i>2.239</i>	<i>2.471</i>	<i>2.497</i>
<i>Kayıp ve Kaçaklar (GWh)</i>	<i>190</i>	<i>201</i>	<i>179</i>	<i>171</i>	<i>220</i>	<i>206</i>	<i>188</i>	-	<i>173</i>	<i>143</i>	<i>175</i>	<i>134</i>
<i>Kayıp ve Kaçaklar (%)</i>	<i>8,8</i>	<i>8,8</i>	<i>7,7</i>	<i>7,2</i>	<i>9,4</i>	<i>8,3</i>	<i>7,6</i>	<i>7,7</i>	<i>7,1</i>	<i>6</i>	<i>6,6</i>	<i>5,1</i>
Alıcı Firmaca Yapılan Yatırım (Milyon \$)					13,4	34	33,3	30,3	36,2	32,6	34,9	23,2
Hat Uzunlukları (1.000 Km)								42	43	46	45	46
Trafo Sayısı (Adet)								10.351	10.634	11.267	11.818	12.083
Özelleşme Öncesi Net Kar/Zarar (Milyon TL)	Zarar	Zarar	Kar	Kar								
Özelleşme Sonrası Net Kar/Zarar (Milyon TL)					Kar	Kar	Kar	Kar	-	Zarar	-	-
İSTİHDAM BİLGİLERİ												
Özelleştirme Öncesi Personel (31.08.2010)				1.435								
<i>Kadrolu Personel</i>				<i>543</i>								
<i>Kapsam Dışı Personel</i>				248								
<i>Kapsam İçi Personel</i>				295								
<i>Taşeron Personel</i>				892								
Özelleştirme Sonrası Personel (31.12.2018)												1.238
<i>Kadrolu Personel</i>												<i>214</i>
<i>Taşeron Personel</i>												<i>1.024</i>
4/B ile Kamuya Geçen Personel												253
Ülke Kadrolu Personel Artışı/Azalışı												172
Ülke Taşeron Personel Artışı/Azalışı												132
Ülke Toplam İstihdam Artışı												304

Kaynak: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı (İlgili yıllara ait faaliyet ve istihdam verileri, Özelleştirme İdaresi Başkanlığına yaptığımız resmi başvuru neticesinde, İdarece tarafımıza iletilen verilerden oluşturulmuştur.); EPDK Elektrik Piyasası Gelişim Raporları (<http://epdk.gov.tr/Detay/Icerik/3-0-0-102/yillik-rapor-elektrik-piyasasi-gelisim-raporlari>, Erişim Tarihi: 13.05.2020); Türkiye Elektrik Dağıtım AŞ (Türkiye Elektrik Dağıtım AŞ'ye yapılan resmi başvuru neticesinde tarafımıza iletilen veriler).

AÇIKLAMALAR:

1. 2013 ve öncesine ait faaliyet ve istihdam verilerinin tamamı Özelleştirme İdaresi Başkanlığından; 2013 sonrası yıllara ait veriler ise EPDK internet sitesinde yayımlanan Elektrik Piyasası Gelişim Raporlarından alınmıştır.
2. Özelleştirme öncesi ve özelleştirme sonrası Gelir Tablosu (Net Kar/Zarar Durumu) verilerinin tamamı Özelleştirme İdaresi Başkanlığından alınmıştır.
3. Şirketin dağıtım ve perakende satış faaliyetleri 2013 yılından itibaren ayrıştırıldığından, 2013 öncesi değerler alınan ve satılan enerji miktarlarını, 2013 ve sonrası değerler ise dağıtım bölgesi sistemine giren ve faturalı tüketilen enerji miktarlarını göstermektedir.
4. EPDK raporlarında dağıtım sistemine giren enerji miktarı belirtilmediğinden, bu rakam, faturalı tüketilen enerji miktarı ile kayıp-kaçak oranları esas alınarak hesaplanmıştır.
5. Toplam tüketici sayısı, dağıtım sistemini kullanan tüketici sayılarını göstermektedir.
6. TL bazlı yatırım tutarları; yatırım yapılan yılın TC Merkez Bankası ABD Doları alım ve satım kurlarının ortalamasına bölünerek ABD Doları karşılıkları bulunmuş ve tabloya işlenmiştir.

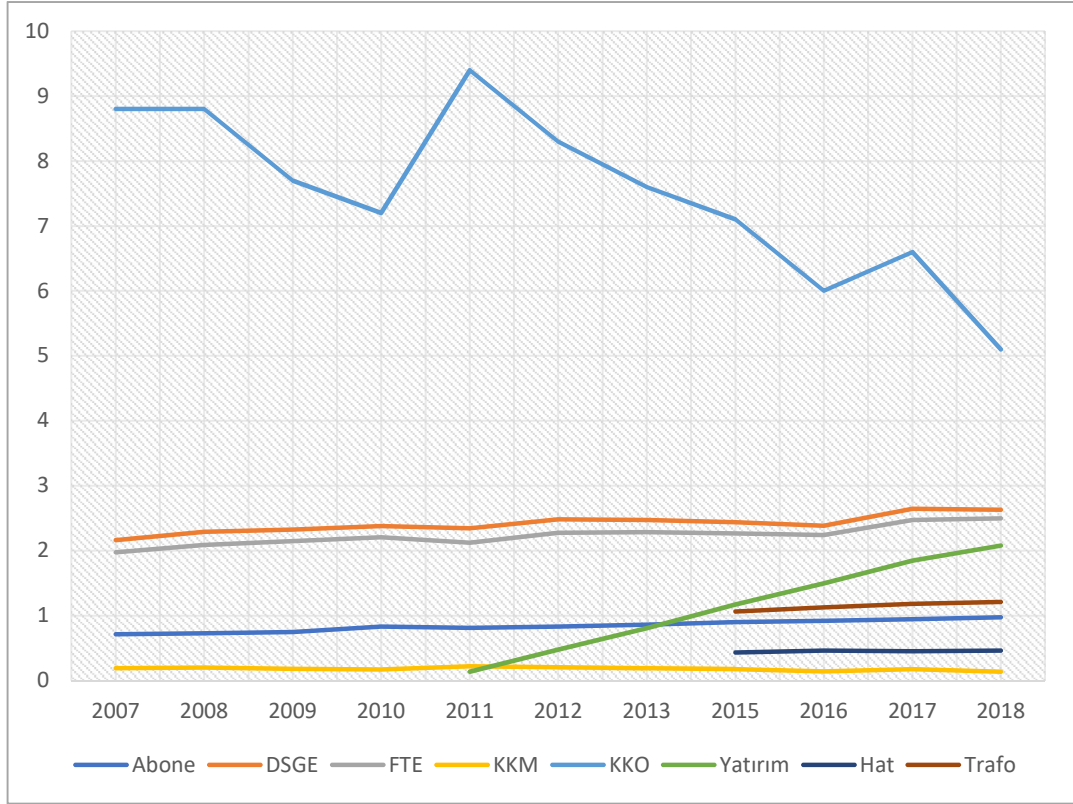
Çamlıbel Elektrik Dağıtım AŞ, dağıtım şirketleri arasında kayıp kaçak oranları en düşük seviyelerde olan şirketlerden birisidir. Özelleştirme sonrasında yapılan yatırımlar, abone sayısında gerçekleşen artış oranları, dağıtım sistemine giren ve faturalı tüketilen enerji miktarlarının değişim oranlarında sağlanan iyileşmeler, yeni iletim hattı ve trafo kurulumlarında yaşanan artışlar sonucunda Şirkette; özelleştirme öncesi ve sonrasında hem kayıp ve kaçak miktarında hem de kayıp ve kaçak oranında önemli bir performans sağlanmıştır.

Buna göre özelleştirme öncesi son yıl olan 2009 yılında 179 GWh olan kayıp ve kaçak miktarında %25'lik bir iyileşme sağlanarak özelleştirme sonrasında 134 GWh'ye düşürülmüştür. Bahse konu düşüş oranı EDAŞ'lar arasında en iyi 3. sırada yer almasını sağlamıştır.

Benzer yüksek performans kayıp ve kaçak oranlarında da gösterilerek; özelleştirme öncesi %7.7 olan kayıp ve kaçak oranı, en son verilerin elde edildiği 2018 yılında %5.1'e gerileyerek özelleştirme sonrasında %34'lük yüksek bir düşüş sağlanmıştır. Şirket, yakaladığı düşüş oranıyla EDAŞ'lar arasında bu alanda en iyi performans gösteren 4. şirket olmuştur.

Şirketin kayıp ve kaçak oranlarında yakaladığı yüksek performansı, yıllar itibariyle aşağıdaki grafikten de takip etmek mümkündür. Görüldüğü üzere, özelleştirme sonrası ilk yılda yaşanan çok yüksek bir artış ile 2017 yılında yaşanan küçük artış dışındaki yılların tamamında, kayıp ve kaçak oranlarında düzenli bir azalma gerçekleşmiştir. İstisna yıllarda faturalı tüketilen enerji miktarının da ters yönde (azalış yönünde) hareket etmesi; kayıp ve kaçak oranıyla faturalı tüketilen enerji miktarı arasındaki ilişkiyi göstermesi açısından önemlidir. Diğer taraftan kayıp ve

kaçak oranlarını belirli şartlarda etkileyen; yatırım tutarlarının, iletim hattı döşemelerinin, trafo kurulumlarının ve abone sayılarının da yıllar itibariyle düzenli bir şekilde arttığı da grafikte izlenmektedir.

Grafik 6: Çamlıbel Elektrik Dağıtım AŞ'nin Kayıp ve Kaçak Performansı

Bütün bu gelişmeler sonucunda; özelleştirme öncesi son üç yılın ikisinde zarar eden ve özelleştirme öncesi dönemde net zarar beyan eden 7 şirketten birisi olan şirket, özelleştirme sonrasında verilerin alınabildiği beş yılın dört yılında kar, sadece bir yılında net zarar açıklayarak kar eden şirketler grubuna katılmıştır.

Şirketin özelleştirilmesi sonrasında üretim, yatırım ve mali tablolarında görülen iyileşmeler istihdam artışına da yansımış ve ölçek itibariyle yüksek sayılabilecek istihdam oranlarından birisine ulaşılmıştır.

- Hisse devir tarihi olan 31.08.2010 itibariyle şirkette, 248'i kapsam dışı, 295'i kapsam içi ve 892'si de taşeron statüde olmak üzere toplam 1.435 personel çalışmaktaydı. Bu personel sayısı ile EDAŞ'lar arasında en az personel istihdam eden 4. şirket olmuştur.

- Kapsam dışı statüde çalışan 248 personel, nakle tabi personel olduğu için; Özelleştirme İdaresinin bildirimi ile Devlet Personel Başkanlığı tarafından uygun kamu kurum ve kuruluşlarına geçişleri yapılmıştır.
- Kalan 295 kapsam içi personelin tamamı ise özelleştirme sonrasında şirket bünyesinde kalarak bütün hakları ile şirkette çalışmaya devam etmişlerdir.
- Sonraki yıllarda kapsam içi olup da şirkette çalışmaya devam eden personelden 253'ünün, 4/B statüsünde sözleşmeli olarak kamuya geçişleri yapılmıştır.
- 4/B statüsünde sözleşmeli olarak kamuya geçişleri yapılan personeller Şirketten ayrıldıktan sonra; 2018 yıl sonu itibariyle Şirkette çalışan kadrolu cari personel sayısının 214, taşeron personel sayısının ise 1.024 kişi olmak üzere toplam 1.238 kişi olduğu görülmüştür. Bahse konu özelleştirme sonrası toplam istihdam sayısı, EDAŞ'lar arasında en az personel istihdam eden 2. Şirket olması sonucunu doğurmuştur.
- Özelleştirme öncesine göre şirkette 197 kişilik bir personel azalışı gerçekleşmiştir.
- Bu veriler ışığında, şirketin özelleştirilmesi sonucunda; Ülke Kadrolu Personel İstihdamında 172 kişilik, Ülke Taşeron Personel Sayısında 132 kişilik ve nihayet Ülke Toplam İstihdam Sayısında da 304 kişilik artışa etki eden bir değişim olduğu tespit edilmiştir. Şirket, Ülke Toplam İstihdamına katkı itibariyle EDAŞ'lar arasında en az katkı yapan 4. şirket olmuştur.

Çamlıbel Elektrik Dağıtım AŞ'nin özelleştirilmesi nedeniyle temel faaliyet göstergelerinde ortaya çıkan performans değişikliklerini, özelleştirme öncesiyle karşılaştırmalı olarak aşağıdaki gibi özet şekilde sıralamak mümkündür:

- Abone sayısı %31 artış göstermiştir.
- Dağıtım sistemine giren enerji miktarı %13, faturalı tüketilen enerji miktarında ise %16 oranında artış olmuştur.
- 238 milyon Dolar tutarında yeni yatırım yapılmış; bu vesileyle trafo kurulumlarında %17, iletim hatlarında ise %10 düzeyinde bir artış gerçekleştirilmiştir.
- Özelleştirme öncesinde 520 aboneye bir personel düşerken, özelleştirme sonrasında 788 aboneye bir personel düşmüştür.

- 172 kişilik Ülke Kadrolu Personel artışına, 132 kişilik Ülke Taşeron Personel Artışına ve 304'de Ülke Toplam İstihdam artışına katkı yapılmıştır.

Bu faaliyetlerin sonucunda;

- Kayıp ve kaçak oranları %34'lük bir iyileşmeyle %7.7'den %5.1'e indirilerek; dünya (%8.25), OECD (%6.32) ve AB (%6.22) ortalamalarının oldukça altına çekilmiştir.
- Özelleştirme öncesinde zarar eden şirket, özelleştirme sonrasında kar açıklayan şirketlerden birisi olmuştur.

F. Çoruh Elektrik Dağıtım AŞ

%100 hissesinin tamamı 227 milyon Dolar bedelle Çoruh Aksa Elektrik Hizmetleri AŞ'ye işletme hakkı devri destekli blok satış yöntemiyle satılan Çoruh Elektrik Dağıtım AŞ'nin devir işlemleri 30.09.2010 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Şirket; Trabzon, Artvin, Giresun, Rize ve Gümüşhane illerini kapsayan 29.222 km²'lik alanda faaliyet göstermektedir. Faaliyet alanı itibarıyla EDAŞ'lar arasında 13. sırada yer almaktadır.

Aşağıdaki tabloda, devri gerçekleştirilen ve halihazırda faaliyetlerine devam eden Şirketin; yatırım, üretim, istihdam ve mali tablolarındaki verileri üzerinden özelleştirme öncesi ve sonrası performans karşılaştırması yapılmıştır. Buna göre;

Abone sayısı, özelleştirme öncesi son yıl olan 2009 yılından en son verilerin alındığı 2018 yılına kadar %34 (347.000 abone) oranında artış göstererek; 1.013.000 aboneden 1.360.000 aboneye yükselmiştir. Bu oranla, EDAŞ'lar arasında en fazla abone artışı sağlayan 9. şirket olmuştur.

Tüketici sayısındaki artış, elektrik enerjisi talebini de artırmış ve bu suretle en son verilerin alındığı 2018 yılında özelleştirme öncesi son yıl olan 2009 yılına göre; Dağıtım Sistemine Giren Enerji Miktarında %51, Faturalı Tüketilen Enerji miktarında ise %57'lik bir artış yaşanmıştır. Bahse konu artış oranlarıyla özelleştirme öncesi dağıtım sistemine giren enerji miktarı 2.609 GWh'ten 3.933 GWh'e; faturalı tüketilen enerji miktarı da 2.312 GWh'ten 3.622 GWh'ye yükselmiştir.

Tablo 9: Çoruh Elektrik Dağıtım AŞ Faaliyet Bilgileri

	ÖZELLEŞTİRME ÖNCESİ			SÖZLEŞME YILI	ÖZELLEŞTİRME SONRASI							
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
ÜRETİM, YATIRIM VE MALİ TABLO ÖZET BİLGİLERİ												
Özelleşmeden Elde Edilen Gelir (Milyon \$)				227								
Toplam Tüketici Sayısı (1.000 adet)	959	990	1.013	1.052	1.097	1.129	1.165	1.206	1.238	1.269	1.304	1.360
Dağıtım Sistemine Giren Enerji (GWh)	2.382	2.541	2.609	2.844	3.151	3.239	3.334	3.500	3.579	3.734	3.876	3.933
<i>Faturalı Tüketilen Enerji (GWh)</i>	2.096	2.272	2.312	2.514	2.817	2.915	3.021	3.185	3.246	3.387	3.562	3.622
<i>Kayıp ve Kaçaklar (GWh)</i>	286	269	297	330	334	324	313	315	333	347	314	311
<i>Kayıp ve Kaçaklar (%)</i>	12	10,6	11,4	11,6	10,6	10	9,4	9	9,3	9,3	8,1	7,9
Alıcı Firmaca Yapılan Yatırım (Milyon \$)					33	28	45	27	22	31	49	30
Hat Uzunlukları (1.000 Km)								55	56	57	58	59
Trafo Sayısı (Adet)								11.245	10.972	11.177	11.683	12.062
Özelleşme Öncesi Net Kar/Zarar (Milyon TL)	Zarar	Kar	Kar	Kar								
Özelleşme Sonrası Net Kar/Zarar (Milyon TL)					Kar	Kar	Kar	Kar	Kar	Kar	Kar	-
İSTİHDAM BİLGİLERİ												
Özelleştirme Öncesi Personel (30.09.2010)				2.007								
<i>Kadrolu Personel</i>				662								
<i>Kapsam Dışı Personel</i>				292								
<i>Kapsam İçi Personel</i>				370								
<i>Taşeron Personel</i>				1.345								
Özelleştirme Sonrası Personel (31.12.2018)												1.666
<i>Kadrolu Personel</i>												386
<i>Taşeron Personel</i>												1.280
4/B ile Kamuya Geçen Personel												99
Ülke Kadrolu Personel Artışı/Azalışı												115
Ülke Taşeron Personel Artışı/Azalışı												-65
Ülke Toplam İstihdam Artışı												50

Kaynak: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı (İlgili yıllara ait faaliyet ve istihdam verileri, Özelleştirme İdaresi Başkanlığına yaptığımız resmi başvuru neticesinde, İdarece tarafımıza iletilen verilerden oluşturulmuştur.); EPDK Elektrik Piyasası Gelişim Raporları (<http://epdk.gov.tr/Detay/Icerik/3-0-0-102/yillik-rapor-elektrik-piyasasi-gelisim-raporlari>, Erişim Tarihi: 13.05.2020). Çoruh EDAŞ Faaliyet Raporları (<https://www.coruhedas.com.tr/Bilgi/Danisma/FaaliyetRaporlari>, Erişim Tarihi: 11.07.2020); Türkiye Elektrik Dağıtım AŞ (Türkiye Elektrik Dağıtım AŞ'ye yapılan resmi başvuru neticesinde tarafımıza iletilen veriler).

AÇIKLAMALAR:

1. 2013 ve öncesine ait faaliyet ve istihdam verilerinin tamamı Özelleştirme İdaresi Başkanlığından; 2013 sonrası yıllara ait veriler ise EPDK internet sitesinde yayımlanan Elektrik Piyasası Gelişim Raporlarından alınmıştır.
2. 2013-2015 tarihleri arası Gelir Tablosu (Net Kar/Zarar Durumu) verileri Çoruh EDAŞ Faaliyet Raporlarından, diğer yıllara ait Gelir Tablosu verilerinin tamamı ise Özelleştirme İdaresi Başkanlığından alınmıştır.
3. Şirketin dağıtım ve perakende satış faaliyetleri 2013 yılından itibaren ayrıştırıldığından, 2013 öncesi değerler alınan ve satılan enerji miktarlarını, 2013 ve sonrası değerler ise dağıtım bölgesi sistemine giren ve faturalı tüketilen enerji miktarlarını göstermektedir.
4. EPDK raporlarında dağıtım sistemine giren enerji miktarı belirtilmediğinden, bu rakam, faturalı tüketilen enerji miktarı ile kayıp-kaçak oranları esas alınarak hesaplanmıştır.
5. Toplam tüketici sayısı, dağıtım sistemini kullanan tüketici sayılarını göstermektedir.
6. TL bazlı yatırım tutarları; yatırım yapılan yılın TC Merkez Bankası ABD Doları alım ve satım kurlarının ortalamasına bölünerek ABD Doları karşılıkları bulunmuş ve tabloya işlenmiştir.

Şirket, dağıtım sistemine giren enerji miktarındaki artış oranı itibariyle EDAŞ'lar arasında 2. sırada yer alırken, faturalı tüketilen enerji miktarındaki artış oranı itibariyle de 3. sırada yer bulmuştur. Bu oran, yüksek bir performans değeri olarak düşünülmelidir. Faturalı tüketilen enerji miktarındaki artış oranı, kayıp ve kaçak oranlarının düşürülmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

Kayıp ve kaçak oranlarının azaltılmasının sağlanması ve özelleştirme sonrasında artan tüketici sayısı nedeniyle artan enerji talebinin hizmet alanlarına ulaştırılması için gerekli olan alt yapı yatırımları da artmıştır. Bu anlamda verilerin elde edilebildiği özelleştirme sonrası 2014 yılından en son verilerin sağlandığı 2018 yılına kadarki 5 yıllık süre içerisinde 4.000 km yeni hat çekilmiş ve 817 adet yeni trafo kurulmuştur. (2010 yılında özelleştirilen Şirketin, 2011-2013 arası yeni hat ve yeni trafo verileri elde edilememiştir). Buna göre; 2014 yılında 55.000 km olan iletim hattı uzunluğu %6 oranında bir artışla 2018 yılında 59.000 km'ye, 11.245 adet olan trafo sayısı da %7 oranında artışla 12.062 adede yükselmiştir.

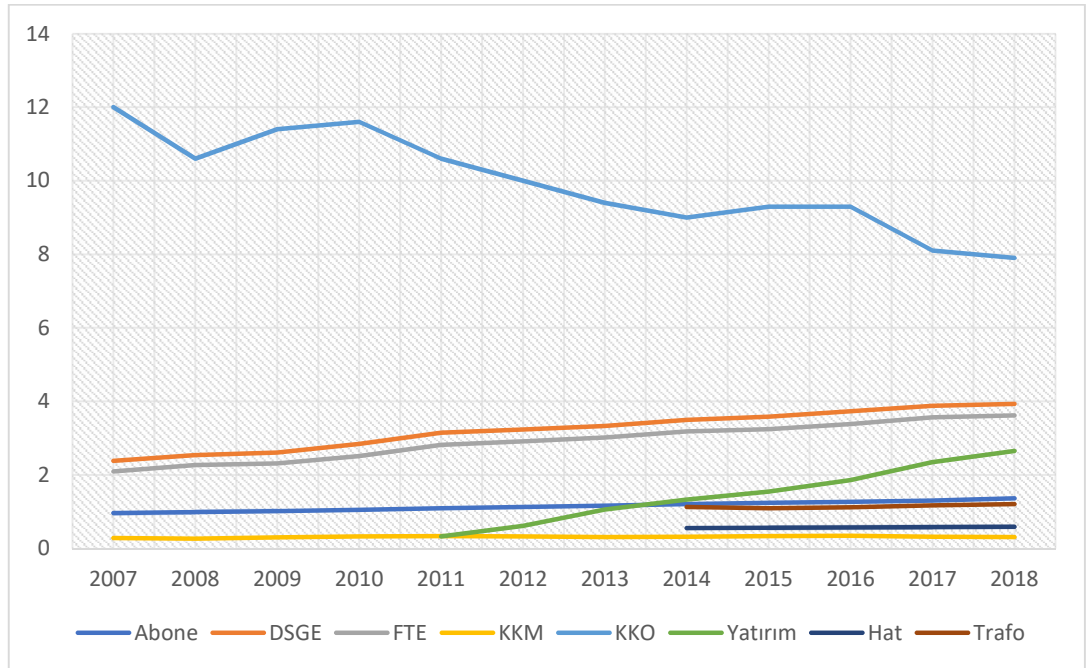
Yeni hatların çekilmesi, yeni trafoların inşası ve diğer alanlar için sözleşme tarihinden sonra, 30.09.2010 - 31.12.2018 tarihleri arasında, Alıcı Firma tarafından toplam 266 milyon Dolarlık yüksek miktarda yatırım yapılmıştır. Bu miktar, Şirketin özelleştirilmeyip de kamuda kalması durumunda kamu tarafından yapılması gerekecek olan yatırım tutarını da göstermesi açısından önemlidir.

Çoruh Elektrik Dağıtım AŞ, dağıtım şirketleri arasında kayıp kaçak oranları uluslararası standart seviyelerin üzerinde olan şirketlerden birisidir. Özelleştirme sonrasında yapılan yüksek yatırımlar ve sağlanan önemli iyileşmeler sonucunda; Şirkette, özelleştirme öncesi son yıl olan 2009 yılında %11.4 olan kayıp kaçak oranı

%31 oranında bir iyileşmeyle en son verilerin elde edildiği 2018 yılında %7.9'a gerilemiştir.

Özelleştirme sonrasında yakalanan %31'lik iyileşme oranı, EDAŞ'lar arasında en iyi 5. kayıp ve kaçak iyileşme oranı olmasına rağmen şirketi daha iyi bir sıralamaya sokamamış, özelleştirme öncesi sıralamadan bir basamak negatif pozisyona çıkarmıştır. Bu durum; Akdeniz, Boğaziçi gibi dağıtım şirketlerinin Çoruh EDAŞ'tan daha iyi kayıp ve kaçak performansı yakalamalarından kaynaklanmıştır.

Şirketin kayıp ve kaçak oranlarının yıllar itibariyle nasıl bir seyir izlediğini aşağıdaki grafikten de izlemek mümkündür. Görüleceği üzere, 2015 yılı hariç, özelleştirme sonrası diğer bütün yıllarda kayıp ve kaçak oranlarında düzenli bir azalma gerçekleşmiştir. Kayıp ve kaçak oranlarının artış gösterdiği 2015 yılında trafo sayılarında da bir azalma olduğu tespit edilmiştir. Diğer taraftan, belirli şartlarda kayıp ve kaçak oranlarını etkileyen; abone sayılarının, faturalı tüketilen enerji miktarının, yatırım tutarlarının, iletim hattı ve trafo sayılarının da düzenli arttığı grafikten izlenmektedir.

Grafik 7: Çoruh Elektrik Dağıtım AŞ'nin Kayıp ve Kaçak Performansı

Bütün bu gelişmeler sonucunda; özelleştirme öncesi son üç yılın bir yılında zarar eden Şirket, özelleştirmenin yapıldığı yılda ve özelleştirme sonrası yılların tamamında kar etmiştir. Yıllar itibariyle en fazla yılda kar eden şirketlerin iyilerinden birisi durumuna gelmiştir.

Şirketin özelleştirilmesi sonrasında üretim, yatırım ve mali tablolarında görülen iyileşmeler istihdam artışına da yansımış, bunun sonucunda dağıtım şirketleri arasında en yüksek istihdam oranlarından birisine ulaşılmıştır.

- Hisse devir tarihi olan 30.09.2010 itibariyle şirkette, 292'si kapsam dışı, 370'i kapsam içi ve 1.345 kişisi de taşeron statüde olmak üzere toplam 2007 personel çalışmaktaydı. Bu personel sayısı ile şirket, özelleştirme öncesi en az istihdam sağlayan 4. şirket olmuştur.
- Kapsam dışı statüde çalışan 292 personel, nakle tabi personel olduğu için; Özelleştirme İdaresinin bildirimi ile Devlet Personel Başkanlığı tarafından uygun kamu kurum ve kuruluşlarına geçişleri yapılmıştır.
- Kalan 370 kapsam içi personelin tamamı ise özelleştirme sonrasında şirket bünyesinde kalarak bütün hakları ile şirkette çalışmaya devam etmişlerdir.
- Sonraki yıllarda kapsam içi olup da şirkette çalışmaya devam eden personelden 99'unun, 4/B statüsünde sözleşmeli olarak kamuya geçişleri yapılmıştır.
- 4/B statüsünde sözleşmeli olarak kamuya geçişleri yapılan personeller Şirketten ayrıldıktan sonra; 2018 yıl sonu itibariyle Şirkette çalışan kadrolu personel sayısının 386, taşeron personel sayısının ise 1.280 kişi olmak üzere toplam 1.666 kişi olduğu görülmüştür. Bahse konu personel sayısı, EDAŞ'lar arasında en az personel çalıştıran 3. şirketin Çoruh EDAŞ olduğunu göstermektedir.
- Özelleştirme öncesine göre şirkette 341 kişilik bir personel azalması gerçekleşmiş, bu azalış ile EDAŞ'lar arasında en fazla personel azalışı gerçekleşen 2. şirket olmuştur.
- Bu veriler ışığında, şirketin özelleştirilmesi sonucunda; Ülke Kadrolu Personel İstihdamına 115 kişilik artış katkısı yapıldığı, Ülke Taşeron Personel Sayısının 65 kişilik bir azalma ile düşürüldüğü ve Ülke Toplam İstihdam Sayısının ise 50 kişilik bir artış ile yukarı çıkarıldığı tespit edilmiştir. Şirket, toplam istihdama sağladığı katkı itibariyle EDAŞ'lar arasında en az katkı yapan 2. şirket olmuştur.

Çoruh Elektrik Dağıtım AŞ'nin özelleştirilmesi nedeniyle temel faaliyet göstergelerinde ortaya çıkan performans değişikliklerini, özelleştirme öncesiyle karşılaştırmalı olarak aşağıdaki gibi özet şekilde sıralamak mümkündür:

- Abone sayısı %34 artış göstermiştir.
- Dağıtım sistemine giren enerji miktarı %51, faturalı tüketilen enerji miktarında ise %57 oranında artış olmuştur.
- 266 milyon Dolar tutarında yeni yatırım yapılmış; bu vesileyle trafo kurulumlarında %7, iletim hatlarında ise %6 düzeyinde bir artış gerçekleştirilmiştir.
- Özelleştirme öncesinde 1.530 aboneye bir personel düşerken, özelleştirme sonrasında personel sayısı artırılarak 816 aboneye bir personel düşürülmesi sağlanmıştır.
- 115 kişilik Kadrolu Personel artışına, 1.395 kişilik de Toplam İstihdam artışına katkı yapılmıştır.

Bu faaliyetlerin sonucunda;

- Kayıp ve kaçak oranları %34'lük bir iyileşmeyle %11.4'ten %7.9'a düşürülmesine rağmen; bu oran OECD (%6.32), AB (%6.22) ve Dicle-Vangözü-Aras EDAŞ'lar hariç 15 EDAŞ'ın ortalamasının (%6.8) üstünde kalırken, sadece dünya ortalamasının (%8.25) altına düşmüştür.
- Şirket hem özelleştirme öncesinde hem de özelleştirme sonrasında kar eden şirketler arasındadır.

G. Dicle Elektrik Dağıtım AŞ

İşletme Hakkı Devri destekli blok satış yöntemiyle 28.06.2013 tarihinde 387 milyon Dolar bedelle özelleştirilen şirket; Diyarbakır, Şanlıurfa, Siirt, Mardin, Batman ve Şırnak bölgesini içerisine alan 60.630 km²'lik alanda faaliyet göstermektedir. Faaliyet alanı itibarıyla EDAŞ'lar arasında en büyük 3. şirkettir.

Aşağıdaki tabloda, devri gerçekleştirilen ve halihazırda faaliyetlerine devam eden Şirketin özelleştirme öncesi ve sonrası; yatırım, üretim, istihdam ve mali tablolarındaki verileri üzerinden performans analizi yapılmıştır. Buna göre;

Tablo 23'te görüldüğü üzere Dicle EDAŞ, faaliyet bölgesi itibarıyla EDAŞ'lar içerisinde 3. en büyük alanda faaliyet göstermesine rağmen, özelleştirme öncesi dönemde abone sayısı itibarıyla 1.274.000 abone sayısı ile 12. sırada, özelleştirme sonrası dönemde ise 1.839.000 abone ile 10. sırada yer alabilmiştir. Yani şirket, 18 EDAŞ arasında büyük alanda faaliyet gösteren şirketler arasında iken abone sayısı itibarıyla ortanın altında olan şirketler arasında yer almıştır.

Tablo 10: Dicle Elektrik Dağıtım AŞ Faaliyet Bilgileri

	ÖZELLEŞTİRME ÖNCESİ			SÖZLEŞME YILI	ÖZELLEŞTİRME SONRASI				
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
ÜRETİM, YATIRIM VE MALİ TABLO ÖZET BİLGİLERİ									
Özelleşmeden Elde Edilen Gelir (Milyon \$)				387					
Toplam Tüketici Sayısı (1.000 adet)	1.167	1.221	1.274	1.385	1.417	1.532	1.676	1.757	1.839
Dağıtım Sistemine Giren Enerji (GWh)	16.478	17.780	19.341	20.793	20.450	20.416	21.182	22.580	22.483
<i>Faturalı Tüketilen Enerji (GWh)</i>	<i>5.718</i>	<i>5.085</i>	<i>5.667</i>	<i>5.115</i>	<i>5.276</i>	<i>5.696</i>	<i>6.863</i>	<i>7.948</i>	<i>10.140</i>
<i>Kayıp ve Kaçaklar (GWh)</i>	<i>10.760</i>	<i>12.695</i>	<i>13.674</i>	<i>15.678</i>	<i>15.174</i>	<i>14.720</i>	<i>14.319</i>	<i>14.632</i>	<i>12.343</i>
<i>Kayıp ve Kaçaklar (%)</i>	<i>65,3</i>	<i>71,4</i>	<i>70,7</i>	<i>75,4</i>	<i>74,2</i>	<i>72,1</i>	<i>67,6</i>	<i>64,8</i>	<i>54,9</i>
Alıcı Firmaca Yapılan Yatırım (Milyon \$)				14,2	40,9	88,8	79,7	108,8	57,5
Hat Uzunlukları (1.000 Km)					72	65	70	71	74
Trafo Sayısı (Adet)					44.562	50.901	56.738	59.144	62.086
Özelleşme Öncesi Net Kar/Zarar (Milyon TL)	Zarar	Kar	Zarar	Zarar					
Özelleşme Sonrası Net Kar/Zarar (Milyon TL)					Kar	Kar	Kar	-	-
İSTİHDAM BİLGİLERİ									
Özelleştirme Öncesi Personel (28.06.2013)				3.213					
<i>Kadrolu Personel</i>				931					
<i>Kapsam Dışı Personel</i>				402					
<i>Kapsam İçi Personel</i>				529					
<i>Taşeron personel</i>				2.282					
Özelleştirme Sonrası Personel (31.12.2018)									5.955
<i>Kadrolu Personel</i>									<i>2.606</i>
<i>Taşeron Personel</i>									<i>3.349</i>
4/B ile Kamuya Geçen Personel									0
Ülke Kadrolu Personel Artışı/Azalışı									2.077
Ülke Taşeron Personel Artışı/Azalışı									1.067
Ülke Toplam İstihdam Artışı									3.144

Kaynak: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı (İlgili yıllara ait faaliyet ve istihdam verileri, Özelleştirme İdaresi Başkanlığına yaptığımız resmi başvuru neticesinde, İdarece tarafımıza iletilen verilerden oluşturulmuştur.); EPDK Elektrik Piyasası Gelişim Raporları (<http://epdk.gov.tr/Detay/Icerik/3-0-0-102/yillik-rapor-elektrik-piyasasi-gelisim-raporlari>, Erişim Tarihi: 13.05.2020); Türkiye Elektrik Dağıtım AŞ (Türkiye Elektrik Dağıtım AŞ’ye yapılan resmi başvuru neticesinde tarafımıza iletilen veriler).

AÇIKLAMALAR:

1. 2013 ve öncesine ait faaliyet ve istihdam verilerinin tamamı Özelleştirme İdaresi Başkanlığından; 2013 sonrası yıllara ait veriler ise EPDK internet sitesinde yayımlanan Elektrik Piyasası Gelişim Raporlarından alınmıştır.
2. Gelir Tablosu (Net Kar/Zarar Durumu) verilerinin tamamı Özelleştirme İdaresi Başkanlığından alınmıştır.
3. Şirketin dağıtım ve perakende satış faaliyetleri 2013 yılından itibaren ayrıştırıldığından, 2013 öncesi değerler alınan ve satılan enerji miktarlarını, 2013 ve sonrası değerler ise dağıtım bölgesi sistemine giren ve faturalı tüketilen enerji miktarlarını göstermektedir.
4. EPDK raporlarında dağıtım sistemine giren enerji miktarı belirtilmediğinden, bu rakam, faturalı tüketilen enerji miktarı ile kayıp-kaçak oranları esas alınarak hesaplanmıştır.
5. Toplam tüketici sayısı, dağıtım sistemini kullanan tüketici sayılarını göstermektedir.
6. TL bazlı yatırım tutarları; yatırım yapılan yılın TC Merkez Bankası ABD Doları alım ve satım kurlarının ortalamasına bölünerek ABD Doları karşılıkları bulunmuş ve tabloya işlenmiştir.

Buna rağmen şirketin tüketici sayısı, özelleştirme öncesi son yıl olan 2012 yılından, en son verilerin alındığı 2018 yılına kadar %44 (565.000 abone) gibi yüksek oranda bir artış göstermiştir. Bu artış oranı, EDAŞ'lar arasındaki en yüksek artış oranıdır. Bu oranın büyük olması, faturalı tüketilen enerjinin artması, dolayısıyla kayıp ve kaçak miktarının göreceli olarak azalması anlamını taşımaktadır.

Dağıtım sistemine giren enerji miktarı itibariyle; özelleştirme öncesi dönemde 18 EDAŞ arasında ilk sırada yer alan şirket, özelleştirme sonrası dönemde 2. sıraya gerilemiştir. Diğer bir ifadeyle Şirket, özelleştirme öncesi dönemde dağıtım sistemine giren toplam enerjinin %12.7'sini alırken, özelleştirme sonrası dönemde %11.9'unu alabilmiştir. Faturalı tüketilen enerji miktarında ise özelleştirme öncesi dönemde EDAŞ'lar arasında 5.667 GWh ile 9. sırada olan şirket, özelleştirme sonrasında 10.140 GWh ile 7. sıraya yükselmiştir. Bu fark, 18 EDAŞ arasında, faturalı tüketilen enerji miktarında %79'luk oran ile en büyük değişim oranı anlamına gelmektedir. Bu oran, abone sayısındaki artış oranıyla ve dağıtım sistemine giren enerji miktarındaki azalışla birlikte değerlendirildiğinde daha anlamlı olacaktır. Zira abone sayısındaki artış oranı itibariyle de en yüksek artış Dicle EDAŞ'ta gerçekleşmişken, dağıtım sistemine giren enerjide de oransal olarak da azalma gerçekleşmiştir. Her iki değişim de faturalı tüketilen enerji miktarındaki artışı desteklemiştir. Sonuç olarak şirketin sağladığı en yüksek performans, faturalı tüketimi artırmak olmuştur. Faturalı Tüketilen Enerji Miktarındaki yüksek artışın nedeni ise kayıp ve kaçak oranlarındaki düşüştür.

Özelleştirme sonrasında artan enerji talebinin hizmet alanlarına ulaştırılması ve kayıp ve kaçak oranlarının azaltılması için gerekli olan alt yapı yatırımları da artmıştır. Bu anlamda verilerin elde edilebildiği özelleştirme sonrası 2014 yılından en son

verilerin sağlandığı 2018 yılına kadarki 5 yıllık süre içerisinde 2.000 km yeni hat çekilmiş ve 17.524 adet yeni trafo kurulmuştur.

Hat uzunluğu itibariyle 2014 yılında 72.000 km'lik uzunluğu ile 6. sırada olan Dicle EDAŞ, 2018 yılına kadar gerçekleştirilen yatırımlarla 18 EDAŞ içerisinde 74.000 km ile en uzun hatta sahip 5. şirket olmuştur.

2014 yılında 44. 562 trafo ile 2. sırada olan şirket, yapılan yeni yatırımlarla 2018 yılında trafo sayısını 62.086'ya yükseltmiştir. İnceleme ve analizi yapılan 18 EDAŞ için 2014-2018 tarihleri arasında yeni kurulan 64.431 trafonun %26.8'i (17.524 adet) Dicle EDAŞ tarafından kurulmuştur. Yeni kurulan trafoların, kayıp ve kaçak oranlarının düşürülmesinde önemli etkisinin olduğu bilinmektedir.

Yeni trafoların inşası, yeni hatların çekilmesi ve diğer alanlar için sözleşme tarihinden sonra, 28.06.2013 - 31.12.2018 tarihleri arasında, Alıcı Firma tarafından toplam 390 milyon Dolarlık yüksek miktarda yatırım yapılmıştır. Bu miktar, Şirketin özelleştirilmeyip de kamuda kalması durumunda kamu tarafından yapılması gereken olan yatırım tutarını da göstermesi açısından önemlidir.

Yatırım tutarlarında, abone sayısında, trafo sayısında ve faturalı tüketilen enerji miktarındaki artışlar kayıp ve kaçak miktarında ve kayıp ve kaçak oranında azalmaya neden olmuştur. Fakat gerçekleşen bu düşüşlere ve yaşanan iyileşmelere rağmen şirket hala en büyük kayıp ve kaçak miktarına ve kayıp ve kaçak oranına sahip olan şirkettir. Özelleştirme öncesi dönemde 13.674 GWH kayıp ve kaçak enerji miktarı ile ilk sırada yer alan şirket, özelleştirme sonrasında da 12.343 GWH ile yine ilk sırada yer almıştır.

Kayıp ve kaçak oranında ise özelleştirme öncesi dönemde %70.7 gibi çok yüksek bir oranla ilk sırada yer alan şirket, özelleştirme sonrası dönemde de %54.9 kayıp ve kaçak oranıyla ilk sıradaki yerini korumuştur.

Dicle EDAŞ, Kayıp ve kaçak oranları itibariyle özelleştirme öncesi döneme göre %22'lik bir iyileşme gösterebilmiş ve değişim oranı itibariyle 11. sırada yer almıştır. Bölge şartları dikkate alındığında, gerçekleşen veriler başarılı bulunmalıdır.

Diğer taraftan, Dicle EDAŞ hem özelleştirme öncesi dönemi hem de özelleştirme sonrası dönemi içerisinde alan bütün yıllarda Türkiye'nin kayıp ve kaçak oranını yükselten bir özellik taşımaktadır. Dolayısıyla bu şirkette gerçekleşecek

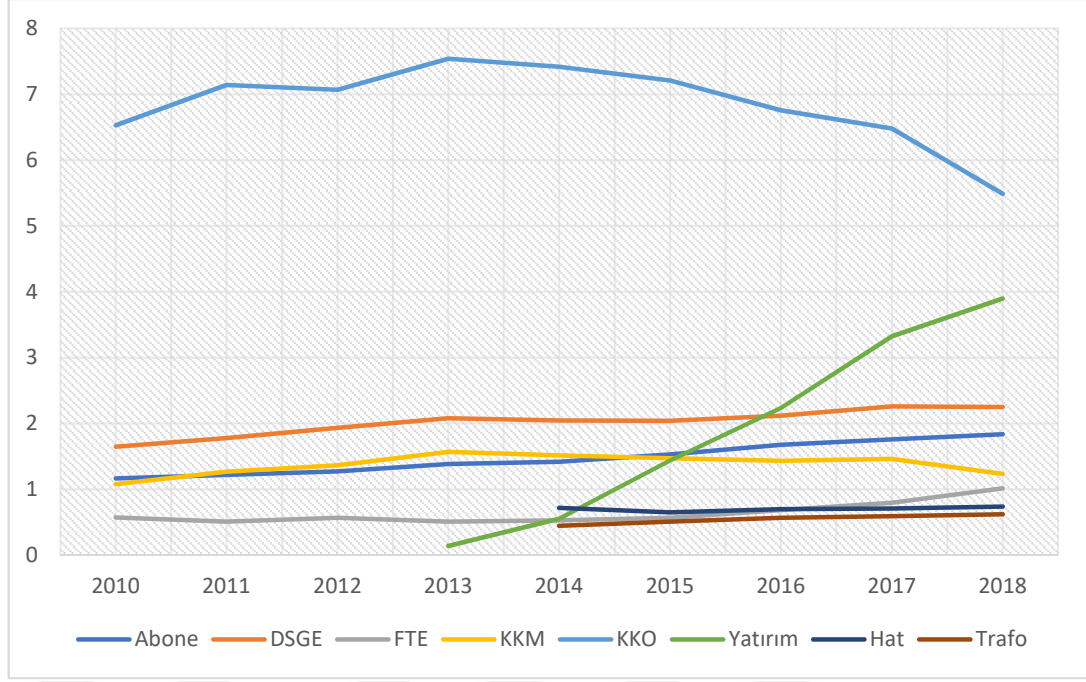
iyileşmeler, Türkiye kayıp ve kaçak ortalamasına da büyük etki oluşturacak ve ortalamayı aşağı çekecektir.

Yapılan inceleme ve araştırma sonucunda, her ne kadar Dicle EDAŞ'ın kayıp ve kaçak oranları 18 şirket içerisinde en yüksek oranlarda olsa da özelleştirme öncesinde %70.7 olan oranın özelleştirme sonrasında %54.9'a düşürülmesinde; daha önce abone olmadan elektrik kullanan tüketicilerin abone yapılmasının, faturalı tüketici sayısının artırılmasının, yeni hat ve trafoların kurularak teknik kayıpların azaltılmasının ve son olarak da personel istihdamının artırılmasının etkisinin olduğu görülmektedir.

Dicle EDAŞ'ın faaliyet gösterdiği bölgedeki kayıp ve kaçakların en önemli özelliğinin; teknik kayıplardan ziyade teknik olmayan kayıp ve kaçaklardan kaynaklanıyor olmasıdır.

Şirketin kayıp ve kaçak oranını ve belirli şartlarda bu oranı etkileyen diğer faktörlerin yıllar itibariyle seyrini aşağıdaki grafikten de izlemek mümkündür. Grafikteki değişkenlerin hareketlerine göre, belirli şartlarda kayıp ve kaçak oranlarının azalmasına en fazla etki ettiği düşünülen faturalı tüketilen enerji miktarının, yıllar itibariyle dağıtım sistemine giren enerji miktarından daha yüksek oranlarda arttığı ve bu iki değişkenin birbirine yaklaştığı görülmektedir. Bu yaklaşma, kayıp ve kaçak oranını aşağı yönlü hareket ettirmektedir. Gerçekten de özelleştirme sonrası dağıtım sistemine giren enerji miktarı %16 artarken, aynı dönemde faturalı tüketilen enerji miktarı %79 gibi çok yüksek bir oranda artmıştır. Bu oran, EDAŞ'lar arasında da en yüksek orandır. Benzer yüksek artışın abone sayısında da yaşandığı grafikten gözükmemektedir. Şirket, özelleştirme sonrası abone sayısı artış oranı itibariyle de EDAŞ'lar arasında en yüksek artış gösteren şirkettir. Abone sayısındaki artışın da nüfus artış oranından yüksek olması halinde faturalı tüketimi artırdığı ve dolayısıyla kayıp ve kaçak oranlarını azalttığı bilinmektedir.

Uygulanan işletme politikalarının gelir tablolarına da yansıdığı görülmüş, özelleştirme öncesinde net zarar açıklayan 7 şirketten biri olan Dicle EDAŞ, özelleştirme sonrasında net kar açıklayan şirketler grubuna dahil olmuştur.

Grafik 8: Dicle Elektrik Dağıtım AŞ'nin Kayıp ve Kaçak Performansı

Şirketin özelleştirilmesi sonrasında üretim, yatırım ve mali tablolarında görülen iyileşmeler istihdam artışına da yansımış, bunun sonucunda dağıtım şirketleri arasında en yüksek istihdam oranlarından birisine ulaşılmıştır.

- Hisse devir tarihi olan 28.06.2013 itibariyle şirkette, 402'si kapsam dışı, 529'u kapsam içi ve 2.282'si de taşeron statüde olmak üzere toplam 3.213 personel çalışmaktaydı.
- Kapsam dışı statüde çalışan 402 personel, nakle tabi personel olduğu için; Özelleştirme İdaresinin bildirimi ile Devlet Personel Başkanlığı tarafından uygun kamu kurum ve kuruluşlarına geçişleri yapılmıştır.
- Kalan 529 kapsam içi personelin tamamı ise özelleştirme sonrasında şirket bünyesinde kalarak bütün hakları ile şirkette çalışmaya devam etmişlerdir.
- Sonraki yıllarda kapsam içi olup da şirkette çalışmaya devam eden personelden, 4/B statüsünde sözleşmeli olarak kamuya geçen personel olmamıştır.
- 2018 yıl sonu itibariyle Şirkette çalışan kadrolu personel sayısının 2.606, taşeron personel sayısının ise 3.349 kişi olmak üzere toplam 5.955 kişi olduğu görülmüştür.

- Özelleştirme öncesine göre şirkette 2.742 kişilik yüksek bir personel artışı gerçekleşmiş, bu artış ile EDAŞ'lar arasında en fazla personel artışı gerçekleştiren şirket olmuştur.
- Bu veriler ışığında, şirketin özelleştirilmesi sonucunda; Ülke Kadrolu Personel İstihdamına 2.077 kişilik artış katkısı yapıldığı, Ülke Taşeron Personel Sayısına 1.067 kişilik bir artış sağlandığı ve Ülke Toplam İstihdam Sayısının ise 3.144 kişilik bir artış ile yukarı çıkarıldığı tespit edilmiştir. Şirket, Ülke Toplam İstihdamına sağladığı katkı itibarıyla EDAŞ'lar arasında en fazla katkı yapan 2. şirket olmuştur.

Dicle Elektrik Dağıtım AŞ'nin özelleştirilmesi nedeniyle temel faaliyet göstergelerinde ortaya çıkan performans değişikliklerini, özelleştirme öncesiyle karşılaştırmalı olarak aşağıdaki gibi özet şekilde sıralamak mümkündür:

- Abone sayısı %44 artış göstermiştir.
- Dağıtım sistemine giren enerji miktarında %16, faturalı tüketilen enerji miktarında ise %79 oranında artış olmuştur.
- 390 milyon Dolar tutarında yeni yatırım yapılmış; bu vesileyle trafo kurulumlarında %39'luk, iletim hatlarında ise %3'lük bir artış gerçekleştirilmiştir.
- Özelleştirme öncesinde 397 aboneye bir personel düşerken, özelleştirme sonrasında personel sayısı artırılarak 309 aboneye bir personel düşürülmesi sağlanmıştır.
- 2.077 kişilik Ülke Kadrolu Personel artışına, 1.067 kişilik Ülke Taşeron Personel artışına ve 3.144 kişilik de Toplam İstihdam artışına katkı yapılmıştır.

Bu faaliyetlerin sonucunda;

- Kayıp ve kaçak oranları %22'lik bir iyileşmeyle %70.7'den %54.9'a indirilmesine rağmen bu oranın; dünya (%8.25), OECD (%6.32) ve AB (%6.22) ortalamalarının çok üstünde olduğu görülmüştür.
- Özelleştirme öncesinde net zarar açıklayan 7 şirketten birisi olan Dicle EDAŞ, özelleştirme sonrasında kar beyan eden şirketler grubuna katılmıştır.

H. Fırat Elektrik Dağıtım AŞ

%100 hissesinin tamamı 230 milyon Dolar bedelle ve işletme hakkı devri destekli blok satış yöntemiyle özelleştirmesi gerçekleştirilen Fırat Elektrik Dağıtım AŞ'nin alıcı firma olan Fırat Aksa Elektrik Hizmetleri AŞ'ye devri 31.12.2010 tarihinde yapılmıştır. Şirket; Elazığ, Bingöl, Malatya ve Tunceli illerini kapsayan 37.323 km²'lik alanda faaliyet göstermektedir. Faaliyet alanı büyüklüğü itibariyle EDAŞ'lar arasında 10. sırada yer almaktadır.

Devri gerçekleştirilen ve halihazırda faaliyetlerine devam eden Şirketin özelleştirme öncesi ve sonrası; yatırım, üretim, istihdam ve bilanço verileri üzerinden performans değerlendirmesi aşağıdaki tabloda yapılmıştır. Buna göre;

Tüketici sayısı, özelleştirme öncesi son yıl olan 2009 yılından en son verilerin alındığı 2018 yılına kadar %41 (277.000 abone) artış göstermiştir. Özelleştirme öncesi dönemde 680.000 olan abone sayısı, özelleştirme sonrası dönemde 957.000 aboneye yükselmiştir. Abone sayısı itibariyle hem özelleştirme öncesinde hem de özelleştirme sonrasında en az abonesi olan 2. şirket iken, abone sayısındaki artış oranı itibariyle en fazla artış sağlayan 2. şirket olmuştur.

Tüketici sayısındaki artış, elektrik talebini artırmış ve bu suretle 2018 yılından özelleştirme öncesi son yıl olan 2009 yılına göre; Dağıtım Sistemine Giren Enerji Miktarında %18, Faturalı Tüketilen Enerji miktarında ise %23'lük artış yaşanmıştır. Buna göre özelleştirme öncesinde dağıtım sistemine giren enerji miktarının 2.366 GWh'ten, özelleştirme sonrasında 2.802 GWh'e yükseldiği tespit edilmiştir. Faturalı tüketilen enerji miktarının ise 2.047 GWh'ten, özelleştirme sonrasında EDAŞ'lar arasında bir basamak yukarı çıkarak 2.513 GWh'e yükseldiği görülmüştür.

Şirkette, kayıp ve kaçak oranlarının azaltılması ve özelleştirme sonrasında artan enerji talebinin hizmet alanlarına ulaştırılması için gerekli olan alt yapı yatırımları da artmıştır. Bu anlamda verilerin elde edilebildiği 2014 yılından en son verilerin sağlandığı 2018 yılına kadar 4.000 km yeni hat çekilmiş ve 1.883 adet yeni trafo kurulmuştur. (Özelleştirme sonrası 2011-2013 yılları arası yeni hat ve yeni trafo verileri elde edilememiştir.) Buna göre 2014 yılında 43.000 km olan iletim hattı uzunluğu, bu tarihten 2018 yılına kadar %9 artışla 47.000 km'ye yükseltilmiş, trafo sayısı ise 10.475 adetten %18 artışla 12.358 adete çıkarılmıştır. Şirketin trafo sayısındaki artış oranı, EDAŞ'lar arasında en yüksek 4. artış oranı olmuştur.

Tablo 11: Fırat Elektrik Dağıtım AŞ Faaliyet Bilgileri

	ÖZELLEŞME ÖNCESİ		SÖZLEŞME YILI	ÖZELLEŞME SONRASI							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
ÜRETİM, YATIRIM VE MALİ TABLO ÖZET BİLGİLERİ											
Özelleşmeden Elde Edilen Gelir (Milyon \$)			230								
Toplam Tüketici Sayısı (1.000 adet)	662	680	698	734	763	797	828	858	888	917	957
Dağıtım Sistemine Giren Enerji (GWh)	2.396	2.366	2.585	2.855	2.978	3.291	2.970	2.567	2.603	2.767	2.802
<i>Faturalı Tüketilen Enerji (GWh)</i>	<i>2.147</i>	<i>2.047</i>	<i>2.270</i>	<i>2.558</i>	<i>2.668</i>	<i>2.978</i>	<i>2.688</i>	<i>2.300</i>	<i>2.327</i>	<i>2.463</i>	<i>2.513</i>
<i>Kayıp ve Kaçaklar (GWh)</i>	<i>249</i>	<i>319</i>	<i>315</i>	<i>297</i>	<i>310</i>	<i>313</i>	<i>282</i>	<i>267</i>	<i>276</i>	<i>304</i>	<i>289</i>
<i>Kayıp ve Kaçaklar (%)</i>	<i>10,4</i>	<i>13,5</i>	<i>12,2</i>	<i>10,4</i>	<i>10,4</i>	<i>9,5</i>	<i>9,5</i>	<i>10,4</i>	<i>10,6</i>	<i>11</i>	<i>10,3</i>
Alıcı Firmaca Yapılan Yatırım (Milyon \$)				25,5	23,7	58,9	20,5	25	23,6	17,2	29,9
Hat Uzunlukları (1.000 Km)							43	45	46	47	47
Trafo Sayısı (Adet)							10.475	11.088	11.524	11.853	12.358
Özelleşme Öncesi Net Kar/Zarar (Milyon TL)	Kar	Kar	Zarar								
Özelleşme Sonrası Net Kar/Zarar (Milyon TL)				Kar	Kar	Kar	Kar	Kar	Kar	Kar	-
İSTİHDAM BİLGİLERİ											
Özelleştirme Öncesi Personel (31.12.2010)			1.296								
<i>Kadrolu Personel</i>			735								
<i>Kapsam Dışı Personel</i>			361								
<i>Kapsam İçi Personel</i>			374								
<i>Taşeron Personel</i>			561								
Özelleştirme Sonrası Personel (31.12.2018)											1.954
<i>Kadrolu Personel</i>											306
<i>Taşeron Personel</i>											1.648
4/B ile Kamuya Geçen Personel											257
Ülke Kadrolu Personel Artışı/Azalışı											189
Ülke Taşeron Personel Artışı/Azalışı											1.087
Ülke Toplam İstihdam Artışı											1.276

Kaynak: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı (İlgili yıllara ait faaliyet ve istihdam verileri, Özelleştirme İdaresi Başkanlığına yaptığımız resmi başvuru neticesinde, İdarece tarafımıza iletilen verilerden oluşturulmuştur.); EPDK Elektrik Piyasası Gelişim Raporları (<http://epdk.gov.tr/Detay/Icerik/3-0-0-102/yillik-rapor-elektrik-piyasasi-gelisim-raporlari>, Erişim Tarihi: 13.05.2020), Fırat EDAS Faaliyet Raporları (<https://www.firatedas.com.tr/Bilgi/Danisma/FaaliyetRaporlari>, Erişim Tarihi: 21.07.2020); Türkiye Elektrik Dağıtım AŞ (Türkiye Elektrik Dağıtım AŞ'ye yapılan resmi başvuru neticesinde tarafımıza iletilen veriler).

AÇIKLAMALAR:

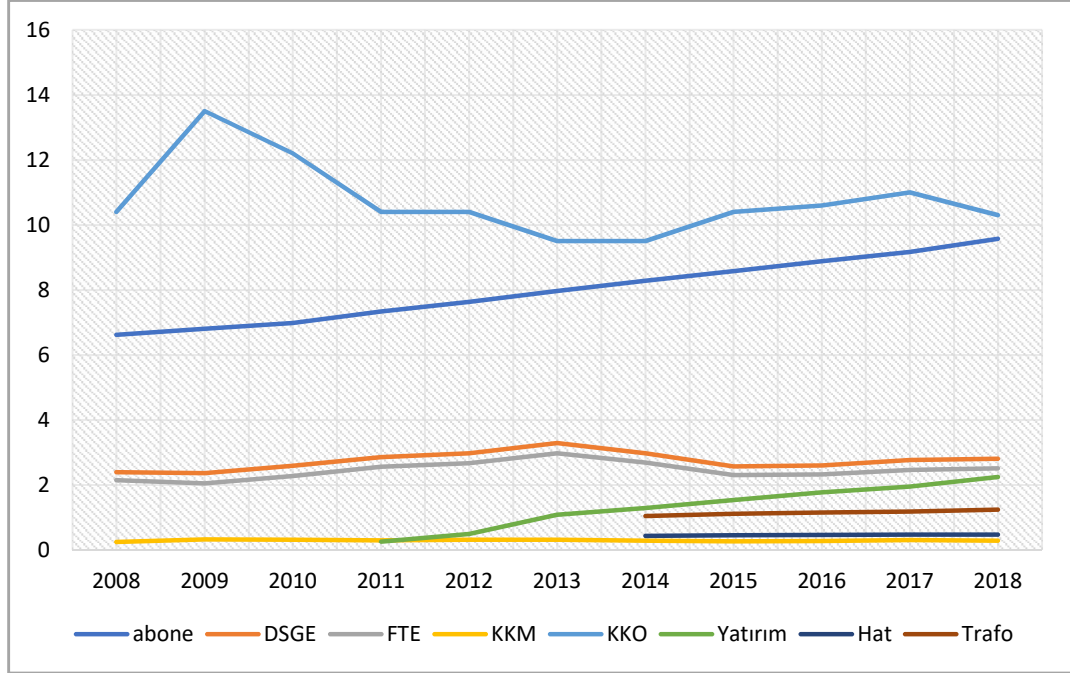
1. 2013 ve öncesine ait faaliyet ve istihdam verilerinin tamamı Özelleştirme İdaresi Başkanlığından; 2013 sonrası yıllara ait veriler ise EPDK internet sitesinde yayımlanan Elektrik Piyasası Gelişim Raporlarından alınmıştır.
2. 2014-2015 tarihleri arası Gelir Tablosu (Net Kar/Zarar Durumu) verileri Fırat EDAŞ Faaliyet Raporlarından, diğer yıllara ait Gelir Tablosu verilerinin tamamı ise Özelleştirme İdaresi Başkanlığından alınmıştır.
3. Şirketin dağıtım ve perakende satış faaliyetleri 2013 yılından itibaren ayrıştırıldığından, 2013 öncesi değerler alınan ve satılan enerji miktarlarını, 2013 ve sonrası değerler ise dağıtım bölgesi sistemine giren ve faturalı tüketilen enerji miktarlarını göstermektedir.
4. EPDK raporlarında dağıtım sistemine giren enerji miktarı belirtilmediğinden, bu rakam, faturalı tüketilen enerji miktarı ile kayıp-kaçak oranları esas alınarak hesaplanmıştır.
5. Toplam tüketici sayısı, dağıtım sistemini kullanan tüketici sayılarını göstermektedir.
6. TL bazlı yatırım tutarları; yatırım yapılan yılın TC Merkez Bankası ABD Doları alım ve satım kurlarının ortalamasına bölünerek ABD Doları karşılıkları bulunmuş ve tabloya işlenmiştir.

Yeni hat çekilmesi, yeni trafoların inşası ve diğer alanlar için sözleşme tarihinden sonra, 31.12.2010 - 31.12.2018 tarihleri arasında, Alıcı Firma tarafından toplam 224 milyon Dolar yatırım yapılmıştır. Bu miktar, Şirketin özelleştirilmeyip de kamuda kalması durumunda kamu tarafından yapılması gerekecek olan yatırım tutarını da göstermesi açısından önemlidir.

Fırat Elektrik Dağıtım AŞ’de özelleştirme sonrasında önemli iyileşmeler sağlanmasına rağmen kayıp kaçak oranları hala uluslararası standartların üzerinde kalmaya devam etmektedir. Şirkette, özelleştirme öncesi son yıl olan 2009 yılında %13.5 olan kayıp kaçak oranı, en son verilerin elde edildiği 2018 yılında %10.3’e gerileyerek özelleştirme sonrasında %24’lük bir iyileşme sağlanmıştır. Kayıp ve kaçak oranlarında EDAŞ’lar arasında en fazla iyileşme sağlayan 10. şirket olmasına rağmen, bu iyileşme; dünya, AB, OECD ile en yüksek kayıp ve kaçak oranına sahip üç şirket hariç Türkiye ortalamalarının üzerinde kalmıştır.

Aşağıdaki grafikten de görüldüğü üzere, yıllar itibariyle Fırat EDAŞ’ın kayıp ve kaçak performansı, yüksek seviyelerde kalarak inişli ve çıkışlı bir seyir izlemiştir. Aynı ayrı ve farklı oranlarda olmak üzere 2011-2012 ve 2013-2014 yıllarında aynı oranlarda seyreden kayıp ve kaçak oranları, 2015-2017 yılları arasında üç yıl üst üste yükselmiş, 2018 yılında yeniden düşme trendine geçmiştir. Grafikte de görüldüğü gibi benzer iniş ve çıkışlar hem faturalı tüketilen enerji miktarında ve hem de dağıtım sistemine giren enerji miktarında da yaşanmış, bu iki göstergede de 2014 ve 2015 yıllarında azalmalar olmuş, 2016 yılından itibaren yeniden yükselmişlerdir. Belirli şartlarda kayıp ve kaçak oranını etkileyen; abone sayısında, iletim hattı

uzunluklarında, trafo sayılarında ve yatırım miktarlarında ise grafikte görüldüğü gibi yıllar itibariyle düzenli bir artış gerçekleşmiştir.

Grafik 9: Fırat Elektrik Dağıtım AŞ'nin Kayıp ve Kaçak Performansı

Fırat Elektrik Dağıtım AŞ'de özelleştirme sonrasında personel sayısında yaşanan değişimler de aşağıdaki gibi gerçekleşmiştir:

- Hisse devir tarihi olan 31.12.2010 itibariyle şirkette, 361'i kapsam dışı, 374'ü kapsam içi ve 561'i de taşeron statüde olmak üzere toplam 1.296 personel çalışmaktaydı. Şirket, özelleştirme öncesi bu personel sayısı ile EDAŞ'lar arasında en düşük personel istihdam eden şirket olmuştur.
- Kapsam dışı statüde çalışan 361 personel, nakle tabi personel olduğu için; Özelleştirme İdaresinin bildirimi ile Devlet Personel Başkanlığı tarafından uygun kamu kurum ve kuruluşlarına geçişleri yapılmıştır.
- Kalan 374 kapsam içi personelin tamamı ise özelleştirme sonrasında şirket bünyesinde kalarak bütün hakları ile şirkette çalışmaya devam etmişlerdir.
- Sonraki yıllarda kapsam içi olup da şirkette çalışmaya devam eden personelden 257'sinin, 4/B statüsünde sözleşmeli olarak kamuya geçişleri yapılmıştır.
- 4/B statüsünde sözleşmeli olarak kamuya geçişleri yapılan personeller Şirketten ayrıldıktan sonra; 2018 yıl sonu itibariyle Şirkette çalışan kadrolu personel sayısının 306, taşeron personel sayısının ise 1.648 kişi olmak

üzere toplam 1.954 kişi olduğu görülmüştür. Şirketin özelleştirme sonrasında EDAŞ'lar arasında karşılaştırmalı olarak daha az personel istihdam ettiği görülmüştür.

- Özelleştirme öncesine göre şirkette 658 kişilik bir personel artışı gerçekleşmiş, bu artış ile EDAŞ'lar arasında en fazla personel artışı gerçekleştiren 4. şirket olmuştur.
- Bu veriler ışığında, şirketin özelleştirilmesi sonucunda; Ülke Kadrolu Personel İstihdamına 189 kişilik artış katkısı yapıldığı, Ülke Taşeron Personel Sayısına 1.087 kişilik bir artış sağlandığı ve Ülke Toplam İstihdam Sayısının ise 1.276 kişilik bir artış ile yukarı çıkarıldığı tespit edilmiştir. Şirket, Ülke Toplam İstihdamına sağladığı katkı itibarıyla EDAŞ'lar arasında en fazla katkı yapan 5. şirket olmuştur.

Bütün bu gelişmeler sonucunda; özelleştirme öncesi kar eden Şirket, sadece özelleştirme yılında zarar ederken, özelleştirme sonrası bütün yıllarda net kar açıklamıştır.

Fırat Elektrik Dağıtım AŞ'nin özelleştirilmesi nedeniyle temel faaliyet göstergelerinde ortaya çıkan performans değişikliklerini, özelleştirme öncesiyle karşılaştırmalı olarak aşağıdaki gibi özet şekilde sıralamak mümkündür:

- Abone sayısı %41 artış göstermiştir.
- Dağıtım sistemine giren enerji miktarı %18, faturalı tüketilen enerji miktarında ise %23 oranında artış olmuştur.
- 224 milyon Dolar tutarında yeni yatırım yapılmış; bu vesileyle trafo kurulumlarında %18'lik, iletim hatlarında ise %9'luk bir artış gerçekleştirilmiştir.
- Özelleştirme öncesinde 525 aboneye bir personel düşerken, özelleştirme sonrasında personel sayısı artırılarak 490 aboneye bir personel düşürülmesi sağlanmıştır.
- 189 kişilik Ülke Kadrolu Personel artışına, 1.087 kişilik Ülke Taşeron Personel artışına ve 1.276 kişilik de Ülke Toplam İstihdam artışına katkı yapılmıştır.

Bu faaliyetlerin sonucunda;

- Kayıp ve kaçak oranları %24'lük bir iyileşmeyle %13.5'den %10.3'e indirilmesine rağmen bu oranın; dünya (%8.25), OECD (%6.32) ve AB (%6.22) ve en yüksek kayıp ve kaçak oranına sahip 3 şirket hariç Türkiye ortalamalarının (%6.8) çok üstünde olduğu görülmüştür.
- Özelleştirme öncesinde net kar açıklayan şirket, özelleştirme sonrası yılların tamamında da net kar açıklamaya devam etmiştir.

İ. Gediz Elektrik Dağıtım AŞ

İzmir ve Manisa bölgesinde 25.244 km²'lik alanda faaliyet gösteren Gediz EDAŞ; %100 hissesinin tamamı işletme hakkı devri destekli blok satış yöntemiyle ve 1.231 milyon Dolar bedel karşılığında Elsan-Tümaş-Karaçay ortaklığına (Gediz Enerji Yatırımları AŞ) 30 yıllığına 29.05.2013 tarihinde devredilmiştir. Bu satış tutarı EDAŞ'lar arasında en yüksek 3. satış tutarıdır.

Aşağıdaki tabloda, devri gerçekleştirilen ve halihazırda faaliyetlerine devam eden Şirketin özelleştirme öncesi ve sonrası; yatırım, üretim, istihdam ve mali tablolarındaki verileri üzerinden performans değerlendirmesi yapılmıştır. Buna göre;

Özelleştirme öncesi son yıl olan 2012 yılında 2.533 abone sayısı ile EDAŞ'lar arasında 4. sırada olan şirket, özelleştirme sonrasında en son verilerin alındığı 2018 yılına kadar %31 artışla 780.000 yeni abone yaparak abone sayısını 3.313.000'a çıkarmış ve aynı yerini korumuştur. Gediz EDAŞ'ın abone sayısı yüksek kalsa da artış oranı düşük kalan şirketlerden birisidir.

Buna rağmen tüketici sayısındaki artış, elektrik enerjisi talebini de artırmış ve bu suretle en son verilerin alındığı 2018 yılında özelleştirme öncesi son yıl olan 2012 yılına göre; Dağıtım Sistemine Giren Enerji Miktarında %11, Dağıtım Sisteminde Faturalı Tüketilen Enerji miktarında ise %13'lük bir artış yaşanmıştır.

Gerçekleşen bu değişikliklerle; özelleştirme öncesi dönemde 14.271 GWh ile dağıtım sistemine giren enerji miktarı itibarıyla 4. sırada olan şirket, özelleştirme sonrasında bu miktarı 15.876 GWh'ye çıkarmasına rağmen EDAŞ'lar arasındaki sıralaması bir basamak geriye düşerek 5. sıraya gerilemiştir. Aynı durum faturalı tüketilen enerji miktarında da yaşanmış; şirket, özelleştirme öncesi dönemde 13.158 GWh enerji miktarı ile 3. sırada iken, özelleştirme sonrasında 14.828 GWh enerji miktarıyla 4. sıraya gerilemiştir.

Tablo 12: Gediz Elektrik Dağıtım AŞ Faaliyet Bilgileri

	ÖZELLEŞTİRME ÖNCESİ			SÖZLEŞME YILI	ÖZELLEŞTİRME SONRASI				
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
ÜRETİM, YATIRIM VE MALİ TABLO ÖZET BİLGİLERİ									
Özelleşmeden Elde Edilen Gelir (Milyon \$)				1.231					
Toplam Tüketici Sayısı (1.000 adet)	2.442	2.491	2.533	2.758	2.887	2.972	3.061	3.166	3.313
Dağıtım Sistemine Giren Enerji (GWh)	13.698	14.173	14.271	13.863	13.903	14.294	15.008	15.451	15.876
<i>Faturalı Tüketilen Enerji (GWh)</i>	<i>12.671</i>	<i>13.025</i>	<i>13.158</i>	<i>12.518</i>	<i>12.735</i>	<i>13.236</i>	<i>13.912</i>	<i>14.323</i>	<i>14.828</i>
<i>Kayıp ve Kaçaklar (GWh)</i>	<i>1.027</i>	<i>1.148</i>	<i>1.113</i>	<i>1.345</i>	<i>1.168</i>	<i>1.058</i>	<i>1.096</i>	<i>1.128</i>	<i>1.048</i>
<i>Kayıp ve Kaçaklar (%)</i>	<i>7,5</i>	<i>8,1</i>	<i>7,8</i>	<i>9,7</i>	<i>8,4</i>	<i>7,4</i>	<i>7,3</i>	<i>7,3</i>	<i>6,6</i>
Alıcı Firmaca Yapılan Yatırım (Milyon \$)				83,2	61,9	85,4	92,6	99,9	52,7
Hat Uzunlukları (1.000 Km)					53	52	54	55	56
Trafo Sayısı (Adet)					29.613	28.551	29.975	30.879	32.140
Özelleşme Öncesi Net Kar/Zarar (Milyon TL)	Kar	Kar	Kar	Zarar					
Özelleşme Sonrası Net Kar/Zarar (Milyon TL)					Kar	Zarar	Kar	Kar	Kar
İSTİHDAM BİLGİLERİ									
Özelleştirme Öncesi Personel (29.05.2013)				2.944					
<i>Kadrolu Personel</i>				687					
<i>Kapsam Dışı Personel</i>				244					
<i>Kapsam İçi Personel</i>				443					
<i>Taşeron Personel</i>				2.257					
Özelleştirme Sonrası Personel (31.12.2018)									3.120
<i>Kadrolu Personel</i>									739
<i>Taşeron Personel</i>									2.381
4/B ile Kamuya Geçen Personel									289
Ülke Kadrolu Personel Artışı/Azalışı									585
Ülke Taşeron Personel Artışı/Azalışı									124
Ülke Toplam İstihdam Artışı									709

Kaynak: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı (İlgili yıllara ait faaliyet ve istihdam verileri, Özelleştirme İdaresi Başkanlığına yaptığımız resmi başvuru neticesinde, İdarece tarafımıza iletilen verilerden oluşturulmuştur.); EPDK Elektrik Piyasası Gelişim Raporları (<http://epdk.gov.tr/Detay/Icerik/3-0-0-102/yillik-rapor-elektrik-piyasasi-gelisim-raporlari>, Erişim Tarihi: 13.05.2020), Gediz EDAŞ Faaliyet Raporları (<https://www.gdzelektrik.com.tr/tr/corporate/faaliyet-raporlari-35>, Erişim Tarihi: 15.07.2020); Türkiye Elektrik Dağıtım AŞ (Türkiye Elektrik Dağıtım AŞ'ye yapılan resmi başvuru neticesinde tarafımıza iletilen veriler.).

AÇIKLAMALAR:

1. 2013 ve öncesine ait faaliyet ve istihdam verilerinin tamamı Özelleştirme İdaresi Başkanlığından; 2013 sonrası yıllara ait veriler ise EPDK internet sitesinde yayımlanan Elektrik Piyasası Gelişim Raporlarından alınmıştır.
2. Özelleştirme öncesi (Net Kar/Zarar Durumu) Verileri Özelleştirme İdaresi Başkanlığından, şirketin özelleştirildiği yıl ve özelleştirme sonrası yılların verilerinin tamamı Gediz EDAŞ Faaliyet Raporlarından elde edilmiştir.
3. Şirketin dağıtım ve perakende satış faaliyetleri 2013 yılından itibaren ayrıştırıldığından, 2013 öncesi değerler alınan ve satılan enerji miktarlarını, 2013 ve sonrası değerler ise dağıtım bölgesi sistemine giren ve faturalı tüketilen enerji miktarlarını göstermektedir.
4. EPDK raporlarında dağıtım sistemine giren enerji miktarı belirtilmediğinden, bu rakam, faturalı tüketilen enerji miktarı ile kayıp-kaçak oranları esas alınarak hesaplanmıştır.
5. Toplam tüketici sayısı, dağıtım sistemini kullanan tüketici sayılarını göstermektedir.
6. TL bazlı yatırım tutarları; yatırım yapılan yılın TC Merkez Bankası ABD Doları alım ve satım kurlarının ortalamasına bölünerek ABD Doları karşılıkları bulunmuş ve tabloya işlenmiştir.

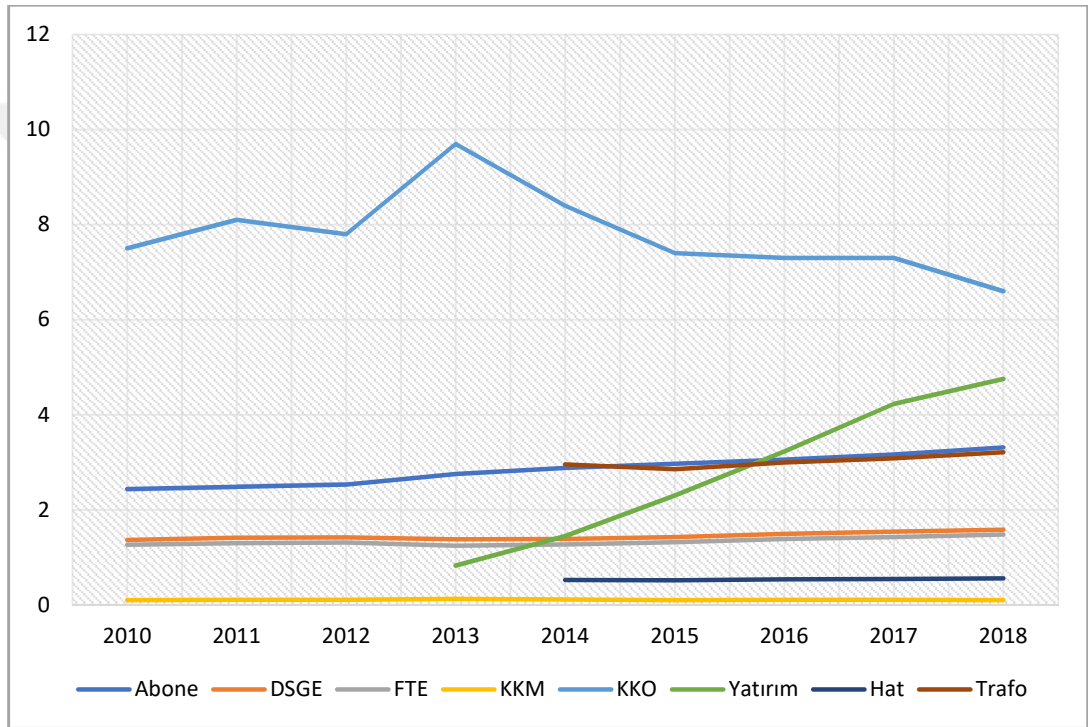
Özelleştirme sonrasında artan enerji talebinin hizmet alanlarına ulaştırılması ve kayıp ve kaçak oranlarının azaltılması için gerekli olan alt yapı yatırımları da artmıştır. Bu anlamda verilerin elde edilebildiği özelleştirme sonrası 2014 yılından en son verilerin sağlandığı 2018 yılına kadarki 5 yıllık süre içerisinde 3.000 km yeni hat çekilmiş ve 2.527 adet yeni trafo kurulmuştur.

İletim hattı ve trafo yatırımları da dahil gerçekleşen yatırımların tamamı için; sözleşme tarihinden sonra, 29.05.2013 - 31.12.2018 tarihleri arasında, Alıcı Firma tarafından toplam 476 milyon Dolarlık yatırım yapılmıştır. Bu miktar, Şirketin özelleştirilmeyip de kamuda kalması durumunda kamu tarafından yapılması gerekecek olan yatırım tutarını da göstermesi açısından önemlidir. Yapılan bu yatırım tutarıyla araştırma ve analizi yapılan şirketler arasında en fazla yatırım yapan 7. şirket olmuştur.

Özelleştirme sonrası, şirketin kayıp ve kaçak miktarları ile kayıp ve kaçak oranlarında düşük oranlı da olsa iyileşmeler olmuştur. Kayıp ve kaçak miktarında %6'lık bir iyileşme, kayıp ve kaçak oranlarında ise %15'lik bir iyileşme sağlanabilmiştir. Buna göre özelleştirme öncesinde %7.8 olan kayıp ve kaçak oranı, özelleştirme sonrasında %6.6'ya gerilemiştir.

Her ne kadar özelleştirme öncesine göre özelleştirme sonrasında kayıp ve kaçak oranlarında ortaya çıkan değişim karşılaştırmalı olarak düşük kalsa dahi, şirketin özelleştirme sonrasında yakaladığı %6,6'lık kayıp ve kaçak oranı; Dünya ortalaması olan %8'in altına inmiş, OECD ortalaması olan %6.32 ve AB ortalaması olan %6.22 seviyelerine yaklaşmış ve nihayetinde Dicle-Vangölü-Aras EDAŞ hariç 15 EDAŞ ortalaması olan %6.8'in de altına düşmüş olduğu görülmektedir. Kayıp ve kaçak oranlarında bu seviyelerin yakalanması kayda değer bir performans olarak değerlendirilmektedir.

Yıllar itibariyle kayıp ve kaçak oranları ile belirli şartlarda kayıp ve kaçak oranlarına etki eden faktörlerin seyrini aşağıdaki grafikten faydalanarak değerlendirmek mümkündür. Buna göre, Gediz EDAŞ'ın özelleştirme öncesi 2010 yılından özelleştirme yılı olan 2013 yılına kadar inişli ve çıkışlı bir seyir izlediği, 2013 yılında anormal bir artış gösterdiği, bu tarihten sonra ise istikrarlı bir şekilde azaldığı görülmektedir. Göstergelerdeki anormal durumlardan birisi de 2015 yılında hem trafo sayısındaki azalma hem de iletim hattı uzunluklarındaki kısalmadır. Diğer yıllarda, kayıp ve kaçak oranını etkileyen faktörlerde bir azalma olmamış, yıllar itibariyle yükselişlerini sürdürmüşlerdir.

Grafik 10: Gediz Elektrik Dağıtım AŞ'nin Kayıp ve Kaçak Performansı

Şirket, özelleştirme öncesi son üç yılın tamamında net kar açıklamıştır. Şirketin, faaliyet raporlarının incelenmesi sonucunda 2014-2018 döneminin dört yılında net kar, sadece bir yılında net zarar açıkladığı tespit edilmiştir. Buna göre gelir tablolarının hem özelleştirme öncesinde hem de özelleştirme sonrasında istikrarlı bir seyir izlediği düşünülmektedir.

Benzer iyileşmeler istihdamda da yaşanmış ve istihdam edilen personel sayısında önemli denilecek artışlar gerçekleşmiştir.

- Hisse devir tarihi olan 29.05.2013 itibariyle şirkette; 244'ü kapsam dışı, 443'ü kapsam içi ve 2.257'si de taşeron statüde olmak üzere toplam 2.944 personel çalışmaktaydı.
- Kapsam dışı statüde çalışan 244 personel, nakle tabi personel olduğu için; Özelleştirme İdaresinin bildirimi ile Devlet Personel Başkanlığı tarafından uygun kamu kurum ve kuruluşlarına geçişleri yapılmıştır.
- Kalan 443 kapsam içi personelin tamamı ise özelleştirme sonrasında şirket bünyesinde kalarak bütün hakları ile şirkette çalışmaya devam etmişlerdir.
- Sonraki yıllarda kapsam içi olup da şirkette çalışmaya devam eden personelden 289'unun, 4/B statüsünde sözleşmeli olarak kamuya geçişleri yapılmıştır.
- 4/B statüsünde sözleşmeli olarak kamuya geçişleri yapılan personeller Şirketten ayrıldıktan sonra; 2018 yıl sonu itibariyle Şirkette çalışan kadrolu personel sayısının 739, taşeron personel sayısının ise 2.381 kişi olmak üzere toplam 3.120 kişi olduğu görülmüştür.
- Özelleştirme öncesine göre şirkette 176 kişilik bir personel artışı gerçekleşmiştir.
- Bu veriler ışığında, şirketin özelleştirilmesi sonucunda; Ülke Kadrolu Personel İstihdamına 585 kişilik artış katkısı yapıldığı, Ülke Taşeron Personel Sayısına 124 kişilik bir artış sağlandığı ve Ülke Toplam İstihdam Sayısının ise 709 kişilik bir artış ile yukarı çıkarıldığı tespit edilmiştir. Şirket, Ülke Toplam İstihdamına sağladığı katkı itibariyle EDAŞ'lar arasında en fazla katkı yapan 11. şirket olmuştur.

Gediz Elektrik Dağıtım AŞ'nin özelleştirilmesi nedeniyle temel faaliyet göstergelerinde ortaya çıkan performans değişikliklerini, özelleştirme öncesiyle karşılaştırmalı olarak aşağıdaki gibi özet şekilde sıralamak mümkündür:

- Abone sayısı %31 artış göstermiştir.
- Dağıtım sistemine giren enerji miktarı %11, faturalı tüketilen enerji miktarında ise %13 oranında artış olmuştur.
- 476 milyon Dolar tutarında yeni yatırım yapılmış; bu vesileyle iletim hatlarında %6, trafo kurulumlarında ise %9'luk bir artış gerçekleştirilmiştir.

- Özelleştirme öncesinde 860 aboneye bir personel düşerken, özelleştirme sonrasında 1.062 aboneye bir personel düşürülmüştür.
- 585 kişilik Ülke Kadrolu Personel artışına, 124 kişilik Ülke Taşeron Personel artışına ve 709 kişilik de Ülke Toplam İstihdam artışına katkı yapılmıştır.

Bu faaliyetlerin sonucunda;

- Kayıp ve kaçak oranları %15'lik bir iyileşmeyle %7.8'den %6.6'ya indirilerek; dünya (%8) ortalamasının altına, OECD (%6.32) ve AB (%6.22) ortalamalarının da yakınına çekilmiştir.
- Şirket, özelleştirme öncesi son üç yılın tamamında net kar açıklarken, özelleştirme sonrası 5 yılın (2014-2018) sadece bir yılında net zarar, kalan 4 yılda ise net kar beyan etmiştir.

J. İstanbul Anadolu Yakası Elektrik Dağıtım AŞ (AYEDAŞ)

İstanbul Anadolu Yakası Elektrik Dağıtım AŞ'nin %100 hissesinin tamamı, 1.227 milyon Dolar bedelle EnerjiSA-e on Elektrik Dağıtım AŞ'ye 30 yıllık süreyle devredilmiştir. Şirketin özelleştirmesi işletme hakkı devri destekli blok satış yöntemiyle yapılmış ve devir işlemleri 31.07.2013 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Şirket, İstanbul Anadolu Yakasında 1.742 km²'lik alanda faaliyet göstermektedir. Faaliyet alanı itibariyle EDAŞ'lar arasında en küçük olan şirkettir.

Yukarıdaki tabloda, devri gerçekleştirilen ve halihazırda faaliyetlerine devam eden Şirketin özelleştirme öncesi ve sonrası; yatırım, üretim, istihdam ve mali tablolarındaki verileri üzerinden performans analizi yapılmıştır. Buna göre;

Faaliyet alanı itibariyle en küçük şirket olmasına rağmen tüketici sayısı itibariyle büyük olan şirketlerden birisidir. Fakat özelleştirme öncesi dönemde 2.465.000 olan abone sayısı, özelleştirme sonrasında 5 yıllık süre içerisinde sadece %16 artarak 2.854.000 aboneye çıkmıştır. Bu artış oranı EDAŞ'lar içerisinde en düşük artış oranı olmuştur.

Tüketici sayısındaki artış, elektrik enerjisi talebini de artırmış ve bu suretle en son verilerin alındığı 2018 yılında özelleştirme öncesi son yıl olan 2012 yılına göre; Dağıtım Sistemine Giren Enerji Miktarında %48, Dağıtım Sisteminde Faturalı Tüketilen Enerji miktarında ise %52'lik bir artış yaşanmıştır.

Tablo 13: İstanbul Anadolu Yakası (AYEDAŞ) Elektrik Dağıtım AŞ Faaliyet Bilgileri

	ÖZELLEŞTİRME ÖNCESİ			SÖZLEŞME YILI	ÖZELLEŞTİRME SONRASI				
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
ÜRETİM, YATIRIM VE MALİ TABLO ÖZET BİLGİLERİ									
Özelleşmeden Elde Edilen Gelir (Milyon \$)				1.227					
Toplam Tüketici Sayısı (1.000 adet)	2.314	2.392	2.465	2.299	2.613	2.676	2.752	2.835	2.854
Dağıtım Sistemine Giren Enerji (GWh)	8.610	8.505	8.482	10.758	11.067	11.596	11.898	12.285	12.573
<i>Faturalı Tüketilen Enerji (GWh)</i>	8.016	7.799	7.778	9.940	10.270	10.784	11.089	11.536	11.819
<i>Kayıp ve Kaçaklar (GWh)</i>	594	706	704	818	797	812	809	749	754
<i>Kayıp ve Kaçaklar (%)</i>	6,9	8,3	8,3	7,6	7,2	7	6,8	6,1	6
Alıcı Firmaca Yapılan Yatırım (Milyon \$)				14,6	55,4	74,1	84,6	70,5	48,7
Hat Uzunlukları (1.000 Km)					21	22	24	24	24
Trafo Sayısı (Adet)					6.508	6.749	7.174	7.388	7.563
Özelleşme Öncesi Net Kar/Zarar (Milyon TL)	Kar	Kar	Kar	Zarar					
Özelleşme Sonrası Net Kar/Zarar (Milyon TL)					Zarar	Zarar	Kar	Kar	Kar
İSTİHDAM BİLGİLERİ									
Özelleştirme Öncesi Personel (31.07.2013)				2.419					
<i>Kadrolu Personel</i>				1.324					
<i>Kapsam Dışı Personel</i>				1					
<i>Kapsam İçi Personel</i>				1.323					
<i>Taşeron Personel</i>				1.095					
Özelleştirme Sonrası Personel (31.12.2018)									2.637
<i>Kadrolu Personel</i>									1.704
<i>Taşeron Personel</i>									933
4/B ile Kamuya Geçen Personel									729
Ülke Kadrolu Personel Artışı/Azalışı									1.110
Ülke Taşeron Personel Artışı/Azalışı									-162
Ülke Toplam İstihdam Artışı									948

Kaynak: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı (İlgili yıllara ait faaliyet ve istihdam verileri, Özelleştirme İdaresi Başkanlığına yaptığımız resmi başvuru neticesinde, tarafımıza iletilen verilerden oluşturulmuştur.); EPDK Elektrik Piyasası Gelişim Raporları (<http://epdk.gov.tr/Detay/Icerik/3-0-0-102/yillik-rapor-elektrik-piyasasi-gelisim-raporlari>, Erişim Tarihi: 13.05.2020); AYEDAŞ 2017 Yılı Faaliyet Raporu (<https://www.ayedas.com.tr/Faaliyet%20Raporlar/ayeda%C5%9F%202017%20faaliyet%20raporu.pdf>, Erişim Tarihi: 19.08.2020); AYEDAŞ 2019 Yılı Faaliyet Raporu (<https://www.ayedas.com.tr/Faaliyet%20Raporlar/ayedas+2019+faaliyet+raporu.pdf>, Erişim Tarihi: 19.08.2020); AYEDAŞ Faaliyet Raporları, (<https://www.ayedas.com.tr/Pages/Bilgilendirme/YasalBildirimler/Faaliyet-Raporlari.aspx>, Erişim Tarihi: 19.08.2020); Türkiye Elektrik Dağıtım AŞ (Türkiye Elektrik Dağıtım AŞ'ye yapılan resmi başvuru neticesinde tarafımıza iletilen veriler)

AÇIKLAMALAR:

1. 2013 ve öncesine ait faaliyet ve istihdam verilerinin tamamı Özelleştirme İdaresi Başkanlığından; 2013 sonrası yıllara ait veriler ise EPDK internet sitesinde yayımlanan Elektrik Piyasası Gelişim Raporlarından alınmıştır.
2. Özelleştirme öncesi Gelir Tablosu (Net Kar/Zarar Durumu) Verileri Özelleştirme İdaresi Başkanlığından, özelleştirme yılı (2013) ve özelleştirme sonrası veriler ise AYEDAŞ Faaliyet Raporlarından alınmıştır.
3. Şirketin dağıtım ve perakende satış faaliyetleri 2013 yılından itibaren ayrıştırıldığından, 2013 öncesi değerler alınan ve satılan enerji miktarlarını, 2013 ve sonrası değerler ise dağıtım bölgesi sistemine giren ve faturalı tüketilen enerji miktarlarını göstermektedir.
4. EPDK raporlarında dağıtım sistemine giren enerji miktarı belirtilmediğinden, bu rakam, faturalı tüketilen enerji miktarı ile kayıp-kaçak oranları esas alınarak hesaplanmıştır.
5. Toplam tüketici sayısı, dağıtım sistemini kullanan tüketici sayılarını göstermektedir.
6. TL bazlı yatırım tutarları; yatırım yapılan yılın TC Merkez Bankası ABD Doları alım ve satım kurlarının ortalamasına bölünerek ABD Doları karşılıkları bulunmuş ve tabloya işlenmiştir.

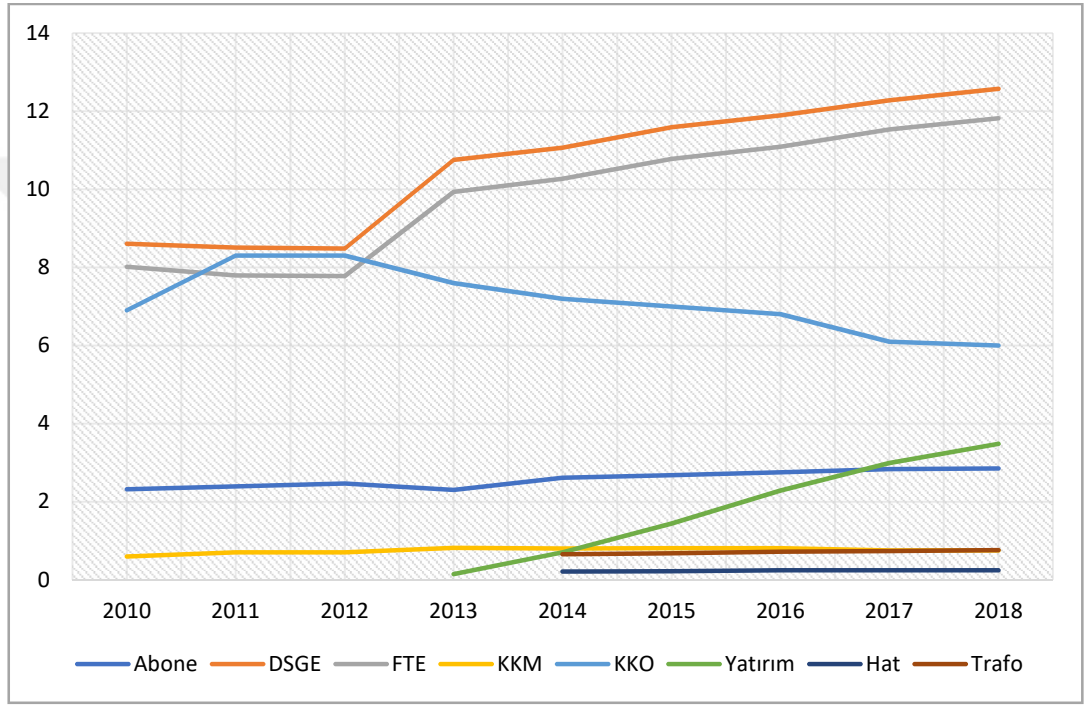
Böylece özelleştirme sonrasında hem dağıtım sistemine giren enerji miktarında hem de faturalı tüketilen enerji miktarında, şirketi bir üst basamağa taşıyan artışlar gerçekleşmiştir. Buna göre özelleştirme öncesinde dağıtım sistemine giren enerji miktarında EDAŞ'lar arasında en fazla artış gösteren 4. şirket olurken, faturalı tüketilen enerji miktarında en fazla artış sağlayan 6. şirket olmuştur.

Şirketin faaliyet alanının çok küçük olması yatırım tutarına, iletim hattı uzunluğuna ve trafo sayısına da etki etmiştir. Sözleşme tarihinden sonra, 31.07.2013 - 31.12.2018 tarihleri arasında, Alıcı Firma tarafından toplam 348 milyon Dolarlık yatırım yapılmıştır. Bu miktar, Şirketin özelleştirilmeyip de kamuda kalması durumunda kamu tarafından yapılması gerekecek olan yatırım tutarını da göstermesi açısından önemlidir.

Bu anlamda verilerin elde edilebildiği özelleştirme sonrası 2014 yılından en son verilerin sağlandığı 2018 yılına kadarki 5 yıllık süre içerisinde gerçekleştirilen iletim hatları ve trafo yatırımları açısından; 2014 yılında EDAŞ'lar arasında en düşük iletim hattı olan 2. şirket iken, bu tarihten 2018 yılına kadar yeni çekilen 3.000 km'lik iletim hattı ile hat uzunluğunu 21.000 km'den 24.000 km'ye çıkarmasına rağmen son sıraya gerilemiştir. Trafo sayısı itibarıyla da durum aynıdır. Şirket, özelleştirme sonrasında 1.055 adet yeni trafo kurarak trafo sayısını 6.508 adetten 7.563'e çıkarmış, fakat bu durum şirketin EDAŞ'lar arasında son sıradaki yerini değiştirmemiştir.

İstanbul Anadolu Yakası Elektrik Dağıtım AŞ, dağıtım şirketleri arasında kayıp kaçak oranları uluslararası standart seviyelerde olan şirketlerden birisidir. Dağıtım sistemine giren enerji miktarındaki artış oranından daha yüksek oranda artan

faturalı tüketilen enerji miktarının, faaliyet alanı küçüklüğüne rağmen istihdam edilen yüksek personel sayısının, yapılan yeni yatırımların ve oransal olarak düşük kalmasına rağmen artan tüketici sayısının, şirketin kayıp ve kaçak oranının düşmesine belirli şartlar altında etki ettiği görülmüştür. Buna göre özelleştirme öncesi dönemde %8.3 olan kayıp ve kaçak oranının, %28’lik bir iyileşme ile özelleştirme sonrasında %6’ya gerilediği tespit edilmiştir. Kayıp ve kaçak oranlarında sağlanan bu iyileşme; şirketin kayıp ve kaçak oranlarını Dünya, OECD ve AB ortalamalarının da altına düşme başarısını sağlamıştır.

Grafik 11: İstanbul Anadolu Yakası Elektrik Dağıtım AŞ’nin Kayıp ve Kaçak Performansı

Yukarıdaki grafik yardımıyla yıllar itibariyle değerlendirildiğinde; özelleştirme öncesi yıllarda istikrarsız bir seyir izleyen kayıp kaçak oranlarının, özelleştirme sonrasında düşü yönünde istikrarlı bir karakter kazandığı görülmektedir. Belirli şartlarda kayıp ve kaçak oranını etkileyen faktörlerden abone sayısının özelleştirme yılında anormal bir düşüş eğilimi gösterdiği, sonraki yıllarda düzenli olarak arttığı; dağıtım sistemine giren enerji miktarı ile faturalı tüketilen enerji miktarının da benzer şekilde özelleştirme öncesi yıllarda azaldığı ve özelleştirme sonrası dönemde istikrarlı bir şekilde arttığı; verileri özelleştirme sonrası yıllar için elde edilebilen yatırım tutarının, trafo sayısının ve iletim hattı uzunluklarının ise istikrarlı bir şekilde yükseldiği izlenmektedir. Bir bütün olarak, özelleştirme öncesinde kayıp ve kaçak oranı ile kayıp kaçak oranını etkileyen faktörlerin istikrarsız

görünümleri olduğu fakat özelleştirme sonrasında bu göstergelerin tamamında pozitif yönde istikrarlı bir seyrin gerçekleştiği grafikte görülmektedir.

Bütün bu gelişmeler sonucunda; özelleştirme öncesi son üç yılın tamamında kar eden Şirket, özelleştirmenin yapıldığı yılda (2013) ve özelleştirme sonrası ilk iki (2014-2015) yılda net zarar açıklamış, özelleştirme sonrası 2016-2018 arası dönemde ise yeniden ve artan miktarlarda net kar açıklamaya devam etmiştir. Böylece bahse konu faaliyetlerin gelir tablolarına yansımalarının da pozitif olmaya başladığı tespit edilmiştir.

Bahse konu gelişmeler, istihdam edilen personel sayısını da pozitif yönde etkilemiştir. Şöyle ki;

- Hisse devir tarihi olan 31.07.2013 itibariyle şirkette, 1'i kapsam dışı, 1.323'ü de kapsam içi ve 1.095'i de taşeron statüde olmak üzere toplam 2.419 personel çalışmaktaydı.
- Kapsam dışı statüde çalışan 1 personel, nakle tabi personel olduğu için; Özelleştirme İdaresinin bildirimi ile Devlet Personel Başkanlığı tarafından uygun kamu kurum ve kuruluşuna geçişi yapılmıştır.
- Kalan 1.323 kapsam içi personelin tamamı ise özelleştirme sonrasında şirket bünyesinde kalarak bütün hakları ile şirkette çalışmaya devam etmişlerdir.
- Sonraki yıllarda kapsam içi olup da şirkette çalışmaya devam eden personelden 729'unun, 4/B statüsünde sözleşmeli olarak kamuya geçişleri yapılmıştır.
- 4/B statüsünde sözleşmeli olarak kamuya geçişleri yapılan personeller Şirketten ayrıldıktan sonra; 2018 yıl sonu itibariyle Şirkette çalışan kadrolu personel sayısının 1.704, taşeron personel sayısının ise 933 kişi olmak üzere toplam 2.637 kişi olduğu görülmüştür. Buna göre özelleştirme öncesine göre şirkette 218 kişilik bir personel artışı gerçekleşmiştir.
- Yukarıdaki personel ve istihdam verilerine göre; özelleştirme öncesinde AYEDAŞ'ın toplam 2.419 personel çalıştırarak EDAŞ'lar arasında en fazla personel çalıştıran 12. şirket olduğu, özelleştirme sonrasında ise toplam 2.637 personel ile en fazla personel istihdam eden 7. şirket konumuna yükseldiği tespit edilmiştir.

Diğer taraftan özelleştirme öncesinde AYEDAŞ'ta çalışan ve özelleşme sonrasında da çalışmaya devam ederken 4/B kapsamında kamu kurum ve kuruluşlarına en fazla geçiş yapan 2. şirketin AYEDAŞ olduğu görülmüştür.

- Bu veriler ışığında, özelleştirilmesi sonucunda Şirketin; Ülke Kadrolu Personel İstihdamına 1.110 kişilik artış katkısı yaptığı, Ülke Taşeron Personel Sayısında 162 kişilik bir azalışa yol açtığı ve Ülke Toplam İstihdam Sayısına ise 948 kişilik bir artış ile yukarı çıkardığı tespit edilmiştir. Şirket, Ülke Toplam İstihdamına sağladığı katkı itibarıyla EDAŞ'lar arasında en fazla katkı yapan 6. şirket olmuştur.

İstanbul Anadolu Yakası Elektrik Dağıtım AŞ'nin özelleştirilmesi nedeniyle temel faaliyet göstergelerinde ortaya çıkan performans değişikliklerini, özelleştirme öncesiyle karşılaştırmalı olarak aşağıdaki gibi özet şekilde sıralamak mümkündür:

- Abone sayısı %16 artış göstermiştir.
- Dağıtım sistemine giren enerji miktarı %48, faturalı tüketilen enerji miktarında ise %52 oranında artış olmuştur.
- 348 milyon Dolar tutarında yeni yatırım yapılmış; bu vesileyle iletim hatlarında %14, trafo kurulumlarında ise %16'lık bir artış gerçekleşmiştir.
- Özelleştirme öncesinde 1.019 aboneye bir personel düşerken, özelleştirme sonrasında 1.082 aboneye bir personel düşürülmüştür.
- 1.110 kişilik Ülke Kadrolu Personel artışına, 162 kişilik Ülke Taşeron Personel Sayısının azalışına ve 948 kişilik de Ülke Toplam İstihdam artışına katkı yapılmıştır.

Bu faaliyetlerin sonucunda;

- Kayıp ve kaçak oranları %28'lik bir iyileşmeyle %8.3'ten %6'ya indirilerek; dünya (%8.25), OECD (%6.32) ve AB (%6.22) ortalamaları ile Dicle EDAŞ, Vangölü EDAŞ ve Aras EDAŞ hariç 15 EDAŞ ortalamasının (%6.8) altına çekilmiştir.
- Özelleştirme öncesi son üç yılda da net kar açıklayan şirket, özelleştirme sonrasında ilk iki yılında (2014-2015) net zarar açıklarken kalan üç yılda (2016-2018) ise net kar beyan etmiştir.

K. Meram Elektrik Dağıtım AŞ

30.10.2009 tarihinde, %100 hissesinin tamamı, blok satış yöntemiyle ve 440 milyon Dolar bedel karşılığında 30 yıllığına şirketin işletme hakkı devri, Alcen Enerji Dağıtım ve Perakende Satış Hizmetleri AŞ'ye verilmiştir. Nevşehir, Niğde, Konya, Karaman, Kırşehir ve Aksaray illerini kapsayan 76.935 km²'lik alanda faaliyet gösteren şirket, faaliyet gösterdiği alan itibariyle EDAŞ'lar arasında en büyük şirket özelliğini taşımaktadır.

Aşağıdaki tabloda, devri gerçekleştirilen ve halihazırda faaliyetlerine devam eden Şirketin özelleştirme öncesi ve sonrası; yatırım, üretim, istihdam ve mali tablolarındaki verileri üzerinden karşılaştırmalı performans analizi yapılmıştır. Buna göre;

Tüketici sayısı, özelleştirme öncesi son yıl olan 2008 yılından en son verilerin alındığı 2018 yılına kadar önemli bir artış göstermiştir. Özelleştirme öncesi 1.531.000 abone sayısı olan şirkette, özelleştirme sonrası 563.000 abonelik artış gerçekleşmiştir. Bahse konu abone sayıları ile hem özelleştirme öncesinde hem de özelleştirme sonrasında en fazla abonesi olan 8. şirket olmuştur. Şirketin özelleştirme öncesine göre sıralamadaki yerini değiştirmese de %37'lik abone sayısındaki artış oranının, EDAŞ'lar arasında önemli sayılabilecek bir artış oranı olduğu değerlendirilmektedir.

Tüketici sayısındaki artış, elektrik enerjisi talebini de artırmış ve bu suretle en son verilerin alındığı 2018 yılında özelleştirme öncesi son yıl olan 2008 yılına göre dağıtım sistemine giren enerji miktarı ile faturalı tüketilen enerji miktarında önemli oransal artışlar yaşanmıştır. Dağıtım sistemine giren enerji miktarındaki %49'luk artış oranı, EDAŞ'lar arasında en yüksek değişim gösteren 3. şirket olmasını sağlamıştır. Aynı durum faturalı tüketilen enerji miktarındaki artış oranında da yaşanmış; burada gerçekleşen %52'lik değişim ile şirket, EDAŞ'lar arasında faturalı tüketilen enerji miktarında en fazla artış oranı sağlayan 5. şirket olmuştur. Söz konusu alanlardaki yüksek değişim oranlarının kayıp ve kaçak miktarlarında da değişiklik sağladığı bilinmektedir.

Özelleştirme sonrasında artan enerji talebinin hizmet alanlarına ulaştırılması ve kayıp ve kaçak oranlarının azaltılması için gerekli olan alt yapı yatırımları da artmıştır.

Yeni trafoların inşası, yeni hatların çekilmesi ve diğer alanlar için sözleşme tarihinden sonra, 30.10.2009 - 31.12.2018 tarihleri arasında, Alıcı Firma tarafından toplam 640 milyon Dolarlık yatırım yapılmıştır. Bu miktar, Şirketin özelleştirilmeyip de kamuda kalması durumunda kamu tarafından yapılması gerekecek olan yatırım tutarını da göstermesi açısından önemlidir. Bahse konu yatırım tutarıyla şirket, özelleştirme sonrası en fazla yatırım yapan şirketler arasında 3. sırada yer almıştır.

Verilerin elde edilebildiği özelleştirme sonrası 2014 yılından en son verilerin sağlandığı 2018 yılına kadarki 5 yıllık süre içerisinde 9.000 km yeni hat ve 8.421 adet yeni trafo yatırımı yapılmıştır. Bahse konu yatırımlar ile iletim hattı uzunluğu 77.000 km'den 86.000 km'ye, trafo sayısı da 46.096 adetten 54.517 adete çıkarılmıştır. Şirket, EDAŞ'lar arasında en fazla iletim hattı döşeyen 4. şirket olurken, trafo kurulumunda ise 2. şirket olmuştur.

Meram Elektrik Dağıtım AŞ, kayıp kaçak oranları bakımından uluslararası kayıp ve kaçak standart seviyelerini yakalamış şirketlerden birisidir. Özelleştirme öncesi dönemde %8.4 olan kayıp ve kaçak oranı, yukarıda anlatılan yatırımlar ve faaliyetler sayesinde özelleştirme sonrasında %20'lik bir iyileştirme performansı ile %6.7'ye düşmesi sağlanmıştır. Bu performans şirketi; dünya ortalamasının altına, OECD ve AB ortalamalarının yakın seviyelerine düşürmüştür. Diğer taraftan özelleştirme öncesinde bulunduğu 10. sıra ile karşılaştırmalı olarak diğer EDAŞ'lardan nispeten daha iyi olan şirket, özelleştirme sonrasında 8. sıraya gerilemiştir. Bu durumda kayıp ve kaçak performansında, özelleştirme sonrasında özelleştirme öncesine göre daha iyi bir performans sergilemiş olmakla birlikte diğer EDAŞ'lara göre küçük de olsa gerilediği tespit edilmiştir.

Tablo 14: Meram Elektrik Dağıtım AŞ Faaliyet Bilgileri

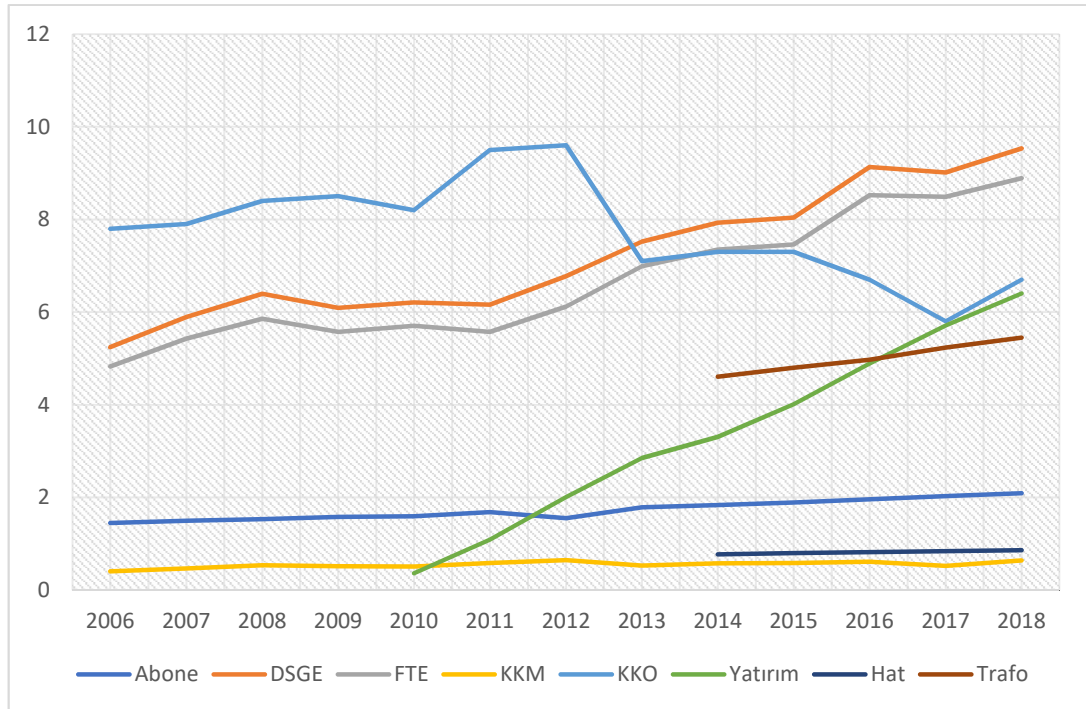
	ÖZELLEŞTİRME ÖNCESİ			SÖZLEŞME YILI	ÖZELLEŞTİRME SONRASI								
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
ÜRETİM, YATIRIM VE MALİ TABLO ÖZET BİLGİLERİ													
Özelleşmeden Elde Edilen Gelir (Milyon \$)				440									
Toplam Tüketici Sayısı (1.000 adet)	1.449	1.495	1.531	1.582	1.595	1.686	1.552	1.789	1.839	1.890	1.964	2.028	2.094
Dağıtım Sistemine Giren Enerji (GWh)	5.239	5.891	6.396	6.092	6.212	6.159	6.773	7.522	7.931	8.044	9.134	9.014	9.532
<i>Faturalı Tüketilen Enerji (GWh)</i>	4.830	5.426	5.859	5.574	5.703	5.574	6.123	6.988	7.352	7.457	8.522	8.491	8.893
<i>Kayıp ve Kaçaklar (GWh)</i>	409	465	537	518	509	585	650	534	579	587	612	523	639
<i>Kayıp ve Kaçaklar (%)</i>	7,8	7,9	8,4	8,5	8,2	9,5	9,6	7,1	7,3	7,3	6,7	5,8	6,7
Alıcı Firmaca Yapılan Yatırım (Milyon \$)					36,8	72,2	91,9	84,5	45,2	70,4	87,7	82,5	68,9
Hat Uzunlukları (1.000 Km)									77	80	82	84	86
Trafo Sayısı (Adet)									46.096	47.972	49.736	52.382	54.517
Özelleşme Öncesi Net Kar/Zarar (Milyon TL)	Zarar	Zarar	Zarar	Kar									
Özelleşme Sonrası Net Kar/Zarar (Milyon TL)					Kar	Kar	Kar	Kar	Kar	Kar	Kar	Kar	-
İSTİHDAM BİLGİLERİ													
Özelleştirme Öncesi Personel (30.10.2009)				2.550									
<i>Kadrolu Personel</i>				903									
<i>Kapsam Dışı Personel</i>				401									
<i>Kapsam İçi Personel</i>				502									
<i>Taşeron Personel</i>				1.647									
Özelleştirme Sonrası Personel (31.12.2018)													2.512
<i>Kadrolu Personel</i>													722
<i>Taşeron Personel</i>													1.790
<i>4/B ile Kamuya Geçen Personel</i>													296
Ülke Kadrolu Personel Artışı/Azalışı													516
Ülke Taşeron Personel Artışı/Azalışı													143
Ülke Toplam İstihdam Artışı													659

Kaynak: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı (İlgili yıllara ait faaliyet ve istihdam verileri, Özelleştirme İdaresi Başkanlığına yaptığımız resmi başvuru neticesinde, İdarece tarafımıza iletilen verilerden oluşturulmuştur.); EPDK Elektrik Piyasası Gelişim Raporları (<http://epdk.gov.tr/Detay/Icerik/3-0-0-102/yillik-rapor-elektrik-piyasasi-gelisim-raporlari>, Erişim Tarihi: 13.05.2020); Türkiye Elektrik Dağıtım AŞ (Türkiye Elektrik Dağıtım AŞ'ye yapılan resmi başvuru neticesinde tarafımıza iletilen veriler).

AÇIKLAMALAR:

1. 2013 ve öncesine ait faaliyet ve istihdam verilerinin tamamı Özelleştirme İdaresi Başkanlığından; 2013 sonrası yıllara ait veriler ise EPDK internet sitesinde yayımlanan Elektrik Piyasası Gelişim Raporlarından alınmıştır.
2. Özelleştirme öncesi ve özelleştirme sonrası Gelir Tablosu (Net Kar/Zarar Durumu) Verilerinin tamamı Özelleştirme İdaresi Başkanlığından alınmıştır.
3. Şirketin dağıtım ve perakende satış faaliyetleri 2013 yılından itibaren ayrıştırıldığından, 2013 öncesi değerler alınan ve satılan enerji miktarlarını, 2013 ve sonrası değerler ise dağıtım bölgesi sistemine giren ve faturalı tüketilen enerji miktarlarını göstermektedir.
4. EPDK raporlarında dağıtım sistemine giren enerji miktarı belirtilmediğinden, bu rakam, faturalı tüketilen enerji miktarı ile kayıp-kaçak oranları esas alınarak hesaplanmıştır.
5. Toplam tüketici sayısı, dağıtım sistemini kullanan tüketici sayılarını göstermektedir.
6. TL bazlı yatırım tutarları; yatırım yapılan yılın TC Merkez Bankası ABD Doları alım ve satım kurlarının ortalamasına bölünerek ABD Doları karşılıkları bulunmuş ve tabloya işlenmiştir.

Aşağıdaki grafikte görüldüğü üzere Meram EDAŞ, her ne kadar özelleştirme öncesine göre özelleştirme sonrasında kayıp ve kaçak oranını %20 bir iyileşme ile azımsanmayacak bir oranda düşüren bir şirket olsa da yıllar itibariyle bahse konu oranlarda sürekli inişler ve çıkışlar yaşanmıştır. Buna göre özelleştirme öncesi yıllarda ve özelleştirme yılında sürekli artış eğilimi gösteren oran, özelleştirme sonrasındaki ilk yıl düşmüş ve/fakat akabinde yine yükselmiştir. 2013 yılındaki sert bir düşüşten sonra yeniden yükselmiş, dönem sonuna kadar bu inişli çıkışlı durum devam etmiştir. Benzer eğilim daha küçük düzeylerde de olsa abone sayısında ve faturalı tüketilen enerji miktarında da yaşanmıştır. Kayıp ve kaçak oranını belirli şartlarda etkileyen diğer faktörlerde ise istikrarlı bir artış gerçekleştiği görülmektedir.

Grafik 12: Meram Elektrik Dağıtım AŞ'nin Kayıp ve Kaçak Performansı

Yukarıdaki faaliyetler neticesinde şirketin gelir tablolarında da değişiklikler olduğu görülmüştür. Özelleştirme öncesi son üç yılın tamamında zarar açıklayan şirket, özelleştirme yılı olan 2009 tarihinden 2017 yılına kadar her yıl kesintisiz net kar beyan etmiş ve karlılık açısından en iyi şirketlerden birisi olduğu görülmüştür.

Şirketin özelleştirilmesi sonrasında üretim, yatırım ve mali tablolarında görülen iyileşmeler istihdam artışına da yansımıştır. Şöyle ki;

- Hisse devir tarihi olan 30.10.2009 itibariyle şirkette, 401'i kapsam dışı, 502'si kapsam içi ve 1.647'si de taşeron statüde olmak üzere toplam 2.550 personel çalışmaktaydı.
- Kapsam dışı statüde çalışan 401 personel, nakle tabi personel olduğu için; Özelleştirme İdaresinin bildirimi ile Devlet Personel Başkanlığı tarafından uygun kamu kurum ve kuruluşuna geçişi yapılmıştır.
- Kalan 502 kapsam içi personelin tamamı ise özelleştirme sonrasında şirket bünyesinde kalarak bütün hakları ile şirkette çalışmaya devam etmişlerdir.
- Sonraki yıllarda kapsam içi olup da şirkette çalışmaya devam eden personelden 296'sının, 4/B statüsünde sözleşmeli olarak kamuya geçişleri yapılmıştır.
- 4/B statüsünde sözleşmeli olarak kamuya geçişleri yapılan personeller Şirketten ayrıldıktan sonra; 2018 yıl sonu itibariyle Şirkette çalışan kadrolu personel sayısının 722, taşeron personel sayısının ise 1.790 kişi olmak üzere toplam 2.512 kişi olduğu görülmüştür.
- Meram EDAŞ, Özelleştirme öncesinde toplam 1.647 personel ile EDAŞ'lar arasında en fazla personel istihdam eden 6. şirket iken, özelleştirme sonrasında 2.512 personel istihdamı ile 8. sırada yer almıştır.
- Özelleştirme öncesine göre şirkette 38 kişilik personel azalışı olduğu tespit edilmiştir.
- Bu veriler ışığında, özelleştirilmesi sonucunda Şirketin; Ülke Kadrolu Personel İstihdamına 516 kişilik artış katkısı yaptığı, Ülke Taşeron Personel Sayısında 143 kişilik bir artış katkısı sağladığı ve nihayet Ülke Toplam İstihdam Sayısını ise 659 kişilik bir artış ile yukarı çıkardığı tespit edilmiştir. Şirket, Ülke Toplam İstihdamına sağladığı katkı itibariyle EDAŞ'lar arasında en az katkı yapan 7. şirket olmuştur.

Meram Elektrik Dağıtım AŞ'nin özelleştirilmesi nedeniyle temel faaliyet göstergelerinde ortaya çıkan performans değişikliklerini, özelleştirme öncesiyle karşılaştırmalı olarak aşağıdaki şekilde özetle sıralamak mümkündür:

- Abone sayısı %37 artış göstermiştir.
- Dağıtım sistemine giren enerji miktarı %49, faturalı tüketilen enerji miktarında %52 oranında artış olmuştur.
- 640 milyon Dolar tutarında yeni yatırım yapılmış; bu vesileyle iletim hatlarında %12, trafo kurulumlarında %18'lik artış gerçekleşmiştir.
- Özelleştirme öncesinde 600 aboneye bir personel düşerken, özelleştirme sonrasında 834 aboneye bir personel düşürülmüştür.
- 516 kişilik Ülke Kadrolu Personel artışına, 143 kişilik Ülke Taşeron Personel artışına ve 659 kişilik de Ülke Toplam İstihdam artışına katkı yapılmıştır.

Bu faaliyetlerin sonucunda;

- Kayıp ve kaçak oranları %20'lik bir iyileşme ile %8.4'ten %6.7'ye düşürülerek dünya ortalamasının altına çekilmiş, OECD ve AB ortalamalarına yaklaştırılmıştır.
- Özelleştirme öncesinde net zarar açıklayan şirket, özelleştirme sonrasında bütün yıllarında net kar beyan etmiştir.

L. Osmangazi Elektrik Dağıtım AŞ

Osmangazi Elektrik Dağıtım AŞ'nin %100 hissesinin tamamı 485 milyon Dolar bedelle, Yıldızlar Holding'in sahibi olduğu Dedeli Yatırım İnşaat Taahhüt Elektrik Dağıtım Sanayi AŞ'ye satılmıştır. Şirketin özelleştirmesi işletme hakkı devri yöntemi destekli blok satış yöntemiyle yapılmış ve 30 yıl süre ile devir işlemleri 30.10.2009 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Şirket, Eskişehir, Afyon, Bilecik, Kütahya ve Uşak illerini kapsayan 50.304 km²'lik alanda faaliyet göstermektedir. Faaliyet alanı itibarıyla EDAŞ'lar arasında 6. büyük alanda hizmet vermektedir.

Aşağıdaki tabloda, devri gerçekleştirilen ve halihazırda faaliyetlerine devam eden Şirketin özelleştirme öncesi ve sonrası; yatırım, üretim, istihdam ve mali tablolarındaki verileri üzerinden performans analizi yapılmıştır. Buna göre;

Şirketin abone sayısı, özelleştirme öncesi son yıl olan 2009 yılından en son verilerin alındığı 2018 yılına kadar %36 (475.000 abone) oranında önemli bir artış göstermiştir. Bu durumda özelleştirme öncesi dönemde abone sayısı 1.311.000 iken, özelleştirme sonrasında 1.786.000'e yükselmiştir. Şirket bahse konu abone artışıyla, EDAŞ'lar arasında en yüksek artış gösteren 7. şirket olmuştur. Diğer taraftan abone sayısı itibariyle özelleştirme öncesinde EDAŞ'lar arasında 10. Sırada olan şirket, özelleştirme sonrasında 2 basamak gerileyerek 12. sıraya düşmüştür.

Faturalı tüketilen enerji miktarındaki artışla beraber abone sayısındaki artış, elektrik enerjisi talebini de artırmış ve bu suretle en son verilerin alındığı 2018 yılında özelleştirme öncesi son yıl olan 2009 yılına göre; Dağıtım Sistemine Giren Enerji Miktarı 5.161 GWh'ten %31 artış göstererek 6.764 GWh'e çıkmış; Faturalı Tüketilen Enerji miktarı ise yine %31'lik bir artışla 4.846 GWh'ten 6.331 GWh'e yükselmiştir. Şirket, özelleştirme sonrasında dağıtım sistemine giren enerji miktarındaki artış oranı itibariyle EDAŞ'lar arasında 7. sırada yer alırken, faturalı tüketilen enerji miktarındaki artış sıralamasında 9. sırada yer alabilmiştir.

Faaliyet alan büyüklüğü değişmese de özelleştirme sonrasında artan enerji talebi ile kayıp ve kaçak oranlarının azaltılması politikaları, enerjinin hizmet alanlarına ulaştırılması için gerekli olan alt yapı yatırımlarını da artırmıştır. Bu anlamda verilerin elde edilebildiği özelleştirme sonrası 2014 yılından en son verilerin sağlandığı 2018 yılına kadarki 5 yıllık süre içerisinde 4.000 km yeni hat çekilmiş ve 3.414 adet yeni trafo kurulmuştur. Buna göre; 2014 yılında 42.000 km olan iletim hattı uzunluğuna %10 hat daha ilave edilerek 46.000 km'ye çıkarılmış; 20.560 adet olan trafo sayısına da %17 ilave yapılarak 23.974 adete yükseltilmiştir. Şirket, faaliyet alanı itibariyle EDAŞ'lar arasında 6. sırada, abone sayısı itibariyle de 10. sırada olmasına rağmen; iletim hattı uzunluğu itibariyle hem özelleştirme öncesinde hem de özelleştirme sonrasında 14. sırada yer almıştır.

Tablo 15: Osmangazi Elektrik Dağıtım AŞ Faaliyet Bilgileri

	ÖZELLEŞTİRME ÖNCESİ			SÖZLEŞME YILI	ÖZELLEŞTİRME SONRASI							
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
ÜRETİM, YATIRIM VE MALİ TABLO ÖZET BİLGİLERİ												
Özelleşmeden Elde Edilen Gelir (Milyon \$)				485								
Toplam Tüketici Sayısı (1.000 adet)	1.229	1.267	1.311	1.396	1.432	1.472	1.516	1.565	1.612	1.661	1.720	1.786
Dağıtım Sistemine Giren Enerji (GWh)	5.090	5.319	5.161	5.180	5.295	5.588	5.875	6.057	6.173	6.345	6.580	6.764
<i>Faturalı Tüketilen Enerji (GWh)</i>	<i>4.769</i>	<i>5.042</i>	<i>4.846</i>	<i>4.823</i>	<i>4.940</i>	<i>5.186</i>	<i>5.411</i>	<i>5.585</i>	<i>5.704</i>	<i>5.977</i>	<i>6.119</i>	<i>6.331</i>
<i>Kayıp ve Kaçaklar (GWh)</i>	<i>321</i>	<i>277</i>	<i>315</i>	<i>357</i>	<i>355</i>	<i>402</i>	<i>464</i>	<i>472</i>	<i>469</i>	<i>368</i>	<i>461</i>	<i>433</i>
<i>Kayıp ve Kaçaklar (%)</i>	<i>6,3</i>	<i>5,2</i>	<i>6,1</i>	<i>6,9</i>	<i>6,7</i>	<i>7,2</i>	<i>7,9</i>	<i>7,8</i>	<i>7,6</i>	<i>5,8</i>	<i>7</i>	<i>6,4</i>
Alıcı Firmaca Yapılan Yatırım (Milyon \$)					37,3	13,1	19,1	10,4	16,5	5,6	116,5	11,4
Hat Uzunlukları (1.000 Km)								42	43	43	46	46
Trafo Sayısı (Adet)								20.560	21.358	21.969	23.078	23.974
Özelleşme Öncesi Net Kar/Zarar (Milyon TL)	Zarar	Kar	Kar	Kar								
Özelleşme Sonrası Net Kar/Zarar (Milyon TL)					Kar	Kar	Kar	Kar	Kar	Kar	Kar	Kar
İSTİHDAM BİLGİLERİ												
Özelleştirme Öncesi Personel (31.05.2010)				1.334								
<i>Kadrolu Personel</i>				639								
<i>Kapsam Dışı Personel</i>				255								
<i>Kapsam İçi Personel</i>				384								
<i>Taşeron Personel</i>				695								
Özelleştirme Sonrası Personel (31.12.2018)												1.713
<i>Kadrolu Personel</i>												<i>1.203</i>
<i>Taşeron Personel</i>												<i>510</i>
4/B ile Kamuya Geçen Personel												251
Ülke Kadrolu Personel Artışı/Azalışı												1.070
Ülke Taşeron Personel Artışı/Azalışı												-185
Ülke Toplam İstihdam Artışı												885

Kaynak: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı (İlgili yıllara ait faaliyet ve istihdam verileri, Özelleştirme İdaresi Başkanlığına yaptığımız resmi başvuru neticesinde, İdarece tarafımıza iletilen verilerden oluşturulmuştur.); EPDK Elektrik Piyasası Gelişim Raporları (<http://epdk.gov.tr/Detay/Icerik/3-0-0-102/yillik-rapor-elektrik-piyasasi-gelisim-raporlari>, Erişim Tarihi: 13.05.2020); Osmangazi EDAŞ Faaliyet Raporları (<http://www.osmangaziedas.com.tr/faaliyet-raporu>, Erişim Tarihi: 26.07.2020); Türkiye Elektrik Dağıtım AŞ (Türkiye Elektrik Dağıtım AŞ'ye yapılan resmi başvuru neticesinde tarafımıza iletilen veriler.).

AÇIKLAMALAR:

1. 2013 ve öncesine ait faaliyet ve istihdam verilerinin tamamı Özelleştirme İdaresi Başkanlığından; 2013 sonrası yıllara ait veriler ise EPDK internet sitesinde yayımlanan Elektrik Piyasası Gelişim Raporlarından alınmıştır.
2. Özelleştirme sonrası 2013-2018 dönemi Gelir Tablosu (Net Kar/Zarar Durumu) verileri Osmangazi EDAŞ Faaliyet Raporlarından; Özelleştirme öncesi verileri ile özelleştirme yılı (2010) ve özelleştirme sonrası 2011-2012 verileri Özelleştirme İdaresi Başkanlığından alınmıştır.
3. Şirketin dağıtım ve perakende satış faaliyetleri 2013 yılından itibaren ayrıştırıldığından, 2013 öncesi değerler alınan ve satılan enerji miktarlarını, 2013 ve sonrası değerler ise dağıtım bölgesi sistemine giren ve faturalı tüketilen enerji miktarlarını göstermektedir.
4. EPDK raporlarında dağıtım sistemine giren enerji miktarı belirtilmediğinden, bu rakam, faturalı tüketilen enerji miktarı ile kayıp-kaçak oranları esas alınarak hesaplanmıştır.
5. Toplam tüketici sayısı, dağıtım sistemini kullanan tüketici sayılarını göstermektedir.
6. TL bazlı yatırım tutarları; yatırım yapılan yılın TC Merkez Bankası ABD Doları alım ve satım kurlarının ortalamasına bölünerek ABD Doları karşılıkları bulunmuş ve tabloya işlenmiştir.

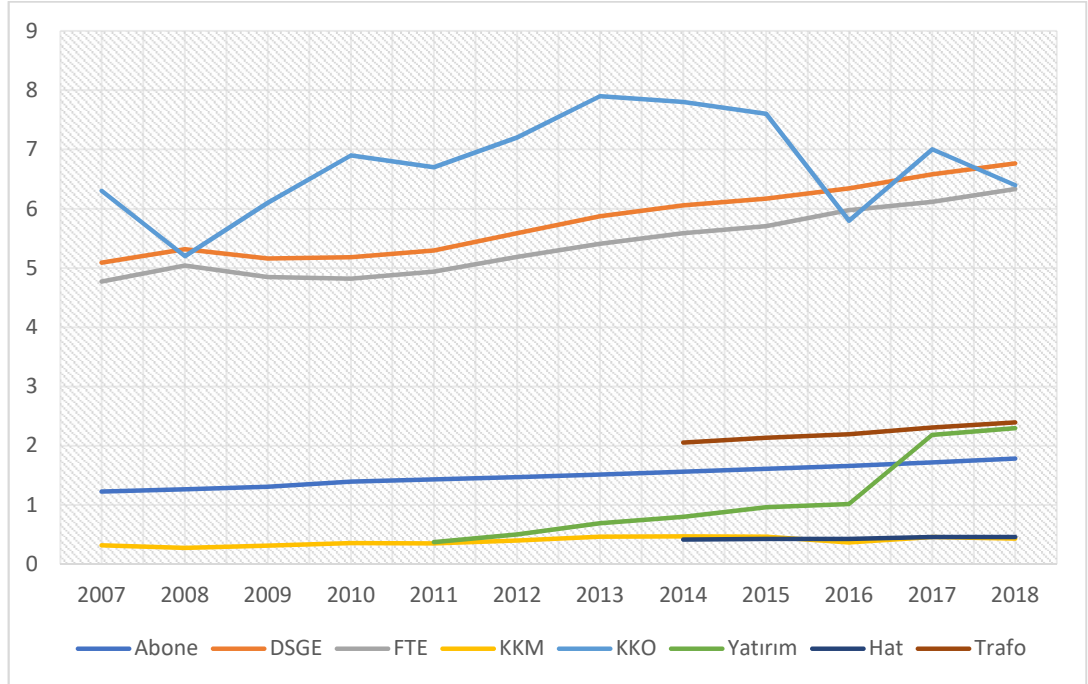
Yeni trafoların inşası, yeni hatların çekilmesi ve diğer alanlar için sözleşme tarihinden sonra, 31.05.2010 - 31.12.2018 tarihleri arasında, Alıcı Firma tarafından toplam 230 milyon Dolarlık yatırım yapılmıştır. Şirket, yatırım miktarı itibarıyla EDAŞ'lar arasında en az yatırım yapan 4. şirket olmuştur. Yine de bu miktar, Şirketin özelleştirilmeyip de kamuda kalması durumunda kamu tarafından yapılması gerekecek olan yatırım tutarını da göstermesi açısından önemlidir.

Osmangazi Elektrik Dağıtım AŞ, kayıp ve kaçak oranları itibarıyla hem özelleştirme öncesinde hem de özelleştirme sonrasında uluslararası standartların altında ve/veya yakınında olan ve bu alandaki göstergeleri itibarıyla EDAŞ'lar arasında iyi olan şirketlerden birisidir. Diğer taraftan Şirket hem özelleştirme öncesinde ve hem de özelleştirme sonrasında kayıp ve kaçak oranları itibarıyla uluslararası standartların altında ve/veya yakınında kalarak başarılı bir performans sergilese de özelleştirme sonrası performansı özelleştirme öncesi performansın gerisinde kalmıştır.

Şöyle ki; özelleştirme sonrasında yapılan yatırımlar ve sağlanan iyileşmelere rağmen Şirkette, özelleştirme öncesi son yıl olan 2009 yılında %6.1 olarak gerçekleşen kayıp ve kaçak oranı, en son verilerin elde edildiği 2018 yılında %6.4 seviyesine çıkmıştır. Dolayısıyla özelleştirme sonrasında %5'lik bir artış gerçekleşmiştir. Böylece şirket; özelleştirme sonrasında bu alanda özelleştirme öncesine göre daha düşük bir performans sergileyerek, özelleştirme sonrası kayıp ve kaçak oranı artan 3 şirketten birisi olmuştur.

Yıllar itibariyle kayıp ve kaçak oranlarının ve bu oranları belirli şartlarda etkileyen faktörlerin gösterildiği aşağıdaki grafikte; kayıp ve kaçak oranlarında hem özelleştirme öncesinde hem de özelleştirme sonrasında olmak üzere %5.2 ile %7.9 aralığında sürekli iniş ve çıkışların yaşandığı, bu düzensizliğe 2014-2018 arasında iletim hatlarında yaşanan iniş ve çıkışların da eşlik ettiği görülmektedir. Fakat şirketin en son 2018 kayıp ve kaçak oranı verilerinin her ne kadar özelleştirme öncesi son yıla göre yüksek olsa da uluslararası standartlara yakın olduğu da izlenmektedir. Diğer taraftan dağıtım sistemine giren enerji miktarı, faturalı tüketilen enerji miktarı, yatırım miktarı, trafo sayısı ve abone sayısı itibariyle tüm yıllarda istikrarlı pozitif bir artışın gerçekleştiği de grafikte gözükmemektedir. Bu istikrarlı yükselişi hem dağıtım sistemine giren enerji miktarındaki ve hem de faturalı tüketilen enerji miktarındaki değişim oranının %31 olarak gerçekleşmesinden de görmek mümkündür.

Bütün bu gelişmeler sonucunda; özelleştirme öncesi son üç yılın bir yılında net zarar açıklayan Şirket, özelleştirmenin yapıldığı yılda ve özelleştirme sonrası yılların tamamında net kar açıklamıştır. Bu verileriyle Şirket, karlılık açısından en iyi olan şirketlerden birisi olmuştur.

Grafik 13: Osmangazi Elektrik Dağıtım AŞ'nin Kayıp ve Kaçak Performansı

Şirketin özelleştirilmesi sonrasında ortaya çıkan personel değişimi ise aşağıdaki gibi gerçekleşmiştir:

- Hisse devir tarihi olan 31.05.2010 itibariyle şirkette, 255'i kapsam dışı, 384'ü kapsam içi ve 695'i de taşeron statüde olmak üzere toplam 1.334 personel çalışmaktaydı. Osmangazi EDAŞ, özelleştirme öncesi personel istihdam sayısı itibariyle EDAŞ'lar arasında en az personel istihdam eden 2. şirket olmuştur.
- Kapsam dışı statüde çalışan 255 personel, nakle tabi personel olduğu için; Özelleştirme İdaresinin bildirimi ile Devlet Personel Başkanlığı tarafından uygun kamu kurum ve kuruluşuna geçişi yapılmıştır.
- Kalan 384 kapsam içi personelin tamamı ise özelleştirme sonrasında şirket bünyesinde kalarak bütün hakları ile şirkette çalışmaya devam etmişlerdir.
- Sonraki yıllarda kapsam içi olup da şirkette çalışmaya devam eden personelden 251'inin, 4/B statüsünde sözleşmeli olarak kamuya geçişleri yapılmıştır.
- 4/B statüsünde sözleşmeli olarak kamuya geçişleri yapılan personeller Şirketten ayrıldıktan sonra; 2018 yıl sonu itibariyle Şirkette çalışan kadrolu personel sayısının 1.203, taşeron personel sayısının ise 510 kişi olmak üzere toplam 1.713 kişi olduğu görülmüştür. Özelleştirme öncesine göre şirkette 379 kişilik personel artışı olduğu tespit edilmiştir.
- Bu veriler ışığında, özelleştirilmesi sonucunda Şirketin; Ülke Kadrolu Personel İstihdamına 1.070 kişilik artış katkısı yaptığı, Ülke Taşeron Personel Sayısında 185 kişilik bir azalmaya neden olduğu ve nihayet Ülke Toplam İstihdam Sayısını ise 885 kişilik bir artış ile yukarı çıkardığı tespit edilmiştir. Şirket, Ülke Toplam İstihdamına sağladığı katkı itibariyle EDAŞ'lar arasında en fazla katkı yapan 7. şirket olmuştur.

Osmangazi Elektrik Dağıtım AŞ'nin özelleştirilmesi nedeniyle temel faaliyet göstergelerinde ortaya çıkan performans değişikliklerini, özelleştirme öncesiyle karşılaştırmalı olarak aşağıdaki şekilde özetle sıralamak mümkündür:

- Abone sayısı %36 artış göstermiştir.
- Dağıtım sistemine giren enerji miktarı %31, faturalı tüketilen enerji miktarında da yine %31 oranında artış olmuştur.
- 230 milyon Dolar tutarında yeni yatırım yapılmış; bu vesileyle iletim hatlarında %10, trafo kurulumlarında %17'lik artış gerçekleştirilmiştir.

- Özelleştirme öncesinde 983 aboneye bir personel düşerken, özelleştirme sonrasında 1.043 aboneye bir personel düşürülmüştür.
- 1.070 kişilik Ülke Kadrolu Personel artışına, 185 kişilik Ülke Taşeron Personel azalışına ve nihai olarak 885 kişilik Toplam İstihdam artışına katkı yapılmıştır.

Bu faaliyetlerin sonucunda;

- Kayıp ve kaçak oranları %6.1'den %6.4'e yükselerek %5'lik bir artış göstermesine rağmen dünya (%8) ortalamasının altında; OECD (%6.32) ve AB (%6.22) ortalamalarının yakınında ve Dicle-Vangölü-Aras hariç incelemesi yapılan 15 EDAŞ ortalamasının ise (%6.8) altında kalmıştır.
- Şirket hem özelleştirme öncesinde hem de özelleştirme sonrasında net kar beyan eden şirketler arasında yer almıştır.

M. Sakarya Elektrik Dağıtım AŞ

Sakarya Elektrik Dağıtım AŞ'nin %100 hissesinin tamamı 600 milyon Dolar bedelle Akcez Enerji Yatırımları Sanayi ve Ticaret AŞ'ye satılmıştır. Şirketin özelleştirmesi 30 yıl işletme hakkı verilmek üzere blok satış yöntemiyle yapılmış ve devir işlemleri 11.02.2009 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Şirket; Sakarya, Bolu, Düzce ve Kocaeli illerini kapsayan 19.422 km²'lik alanda faaliyet göstermektedir. Faaliyet alanı itibariyle EDAŞ'lar arasında en küçük 4. alana sahiptir.

Aşağıdaki tabloda, devri gerçekleştirilen ve halihazırda faaliyetlerine devam eden Şirketin özelleştirme öncesi ve sonrası; yatırım, üretim, istihdam ve mali tablolarındaki verileri üzerinden performans analizi yapılmıştır. Buna göre;

Tüketici sayısı, özelleştirme öncesi son yıl olan 2008 yılından en son verilerin alındığı 2018 yılına kadar %40 (525.000 abone) oranında önemli bir artış göstermiştir. Bu artışla birlikte özelleştirme öncesinde 1.307.000 olan abone sayısı, özelleştirme sonrasında 1.832.000 aboneye yükselmiştir. Abone sayısı itibariyle EDAŞ'lar arasında her ne kadar özelleştirme öncesinde ve özelleştirme sonrasında 11. sırada olsa da değişim (artış) oranı itibariyle 4. sırada olacak performans sergilemiştir.

Abone sayısındaki %40 düzeyinde olan artış, diğer dağıtım şirketlerinde olduğu gibi enerji talebini yüksek oranlarda artırmamış ve bu suretle en son verilerin alındığı 2018 yılında, özelleştirme öncesi son yıl olan 2008 yılına göre; Dağıtım

Sistemine Giren Enerji Miktarı 9.349 GWh'ten %4 artışla 9.704 GWh'e yükselmiş; Faturalı Tüketilen Enerji miktarı ise yine %4'lük bir artışla 8.760 GWh'ten 9.073 GWh'e çıkarılabilmektedir. Böylece şirket; dağıtım sistemine giren enerji miktarındaki artış oranları itibariyle EDAŞ'lar arasında en düşük artışın gerçekleştirildiği 3. şirket olurken, faturalı tüketilen enerji miktarındaki artış oranları itibariyle de yine EDAŞ'lar arasında en düşük artışı gerçekleştiren 3. şirket olmuştur.

Sakarya Elektrik Dağıtım AŞ'de, diğer dağıtım şirketlerinden farklı olarak özelleştirmenin yapıldığı 2009 yılından sonraki yılda (2010), özelleştirmenin yapıldığı 2009 yılına göre; Dağıtım Sistemine Giren Enerji Miktarında %12, Dağıtım Sisteminde Faturalı Tüketilen Enerji miktarında ise %11'lik ani bir düşüş yaşanmıştır. Bu durumda, diğer şirketlerde yapıldığı gibi özelleştirme öncesi son yıl ile 2018 yılı karşılaştırması değil de özelleştirme sonrası ilk yıl (2010) ile 2018 yılı karşılaştırması yapıldığında; Dağıtım Sistemine Giren Enerji Miktarında %22, Dağıtım Sisteminde Faturalı Tüketilen Enerji miktarında ise %21'lik bir artış yaşandığı görülecektir.

Özelleştirme sonrası ilk yıl dikkate alındığında, özelleştirme öncesi son yıla göre daha yüksek olduğu tespit edilen artan enerji talebinin hizmet alanlarına ulaştırılması ve kayıp ve kaçak oranlarının azaltılması için gerekli olan alt yapı yatırımlarını da artırdığı görülmüştür. Bu anlamda verilerin elde edilebildiği özelleştirme sonrası 2014 yılından en son verilerin sağlandığı 2018 yılına kadarki 5 yıllık süre içerisinde iletim hattı uzunluklarında %9'luk bir artış olmuş ve iletim hattı 34.000 km'den 37.000 km'ye çıkarılarak 3.000 km yeni hat çekilmiş; aynı şekilde trafo kurulumlarında da %13 artış olmuş ve trafo sayısı 14.843'ten 16.806'ya çıkarılarak 1.963 adet yeni trafo kurulmuştur.

Yeni trafoların inşası, yeni hatların çekilmesi ve diğer alanlar için sözleşme tarihinden sonra, 11.02.2009 - 31.12.2018 tarihleri arasında, Alıcı Firma tarafından toplam 322 milyon Dolarlık yatırım yapılmıştır. Her ne kadar bahse konu yatırım tutarı EDAŞ'lar arasında en düşük 8. tutar olsa da bu miktar, şirketin özelleştirilmeyip de kamuda kalması durumunda kamu tarafından yapılması gerekecek olan yatırım tutarını da göstermesi açısından önemlidir.

Tablo 16: Sakarya Elektrik Dağıtım AŞ Faaliyet Bilgileri

	ÖZELLEŞTİRME ÖNCESİ			SÖZLEŞME YILI	ÖZELLEŞTİRME SONRASI								
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
ÜRETİM, YATIRIM VE MALİ TABLO ÖZET BİLGİLERİ													
Özelleşmeden Elde Edilen Gelir (Milyon \$)				600									
Toplam Tüketici Sayısı (1.000 adet)	1.319	1.268	1.307	1.347	1.408	1.431	1.430	1.501	1.529	1.578	1.655	1.743	1.832
Dağıtım Sistemine Giren Enerji (GWh)	5.556	8.412	9.349	9.009	7.968	8.241	8.798	8.320	8.674	9.518	9.327	9.661	9.704
<i>Faturalı Tüketilen Enerji (GWh)</i>	4.995	7.890	8.760	8.414	7.474	7.631	8.200	7.771	8.084	8.880	8.711	9.043	9.073
<i>Kayıp ve Kaçaklar (GWh)</i>	561	522	589	595	494	610	598	549	590	638	616	618	631
<i>Kayıp ve Kaçaklar (%)</i>	10,1	6,2	6,3	6,6	6,2	7,4	6,8	6,6	6,8	6,7	6,6	6,4	6,5
Alıcı Firmaca Yapılan Yatırım (Milyon \$)				11,3	14,3	33,7	41,6	53,1	31	31,4	34,3	40,1	31,4
Hat Uzunlukları (1.000 Km)									34	35	35	36	37
Trafo Sayısı (Adet)									14.843	16.052	15.693	16.329	16.806
Özelleşme Öncesi Net Kar/Zarar (Milyon TL)	Kar	Zarar	Zarar	Kar									
Özelleşme Sonrası Net Kar/Zarar (Milyon TL)					Kar	Kar	Kar	Kar	Kar	Kar	-	-	-
İSTİHDAM BİLGİLERİ													
Özelleştirme Öncesi Personel (11.02.2009)				2.048									
<i>Kadrolu Personel</i>				764									
<i>Kapsam Dışı Personel</i>				296									
<i>Kapsam İçi Personel</i>				468									
<i>Taşeron Personel</i>				1.284									
Özelleştirme Sonrası Personel (31.12.2018)													2.260
<i>Kadrolu Personel</i>													1.617
<i>Taşeron Personel</i>													643
4/B ile Kamuya Geçen Personel													2
Ülke Kadrolu Personel Artışı/Azalışı													1.151
Ülke Taşeron Personel Artışı/Azalışı													-641
Ülke Toplam İstihdam Artışı													510

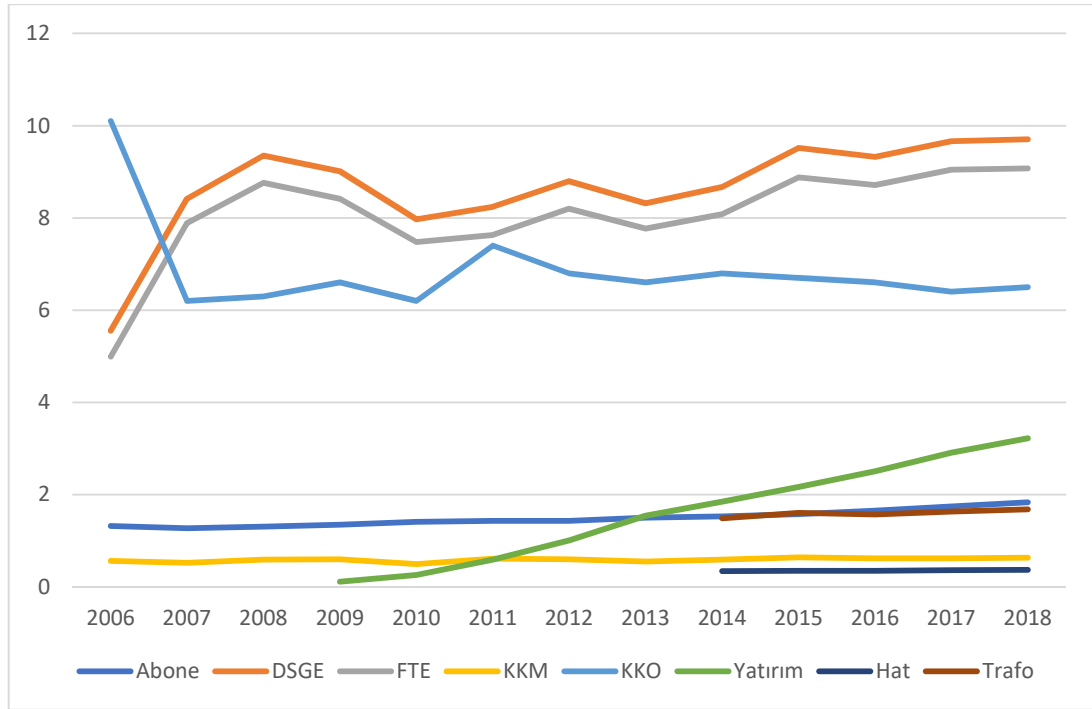
Kaynak: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı (İlgili yıllara ait faaliyet ve istihdam verileri, Özelleştirme İdaresi Başkanlığına yaptığımız resmi başvuru neticesinde, İdarece tarafımıza iletilen verilerden oluşturulmuştur.); EPDK Elektrik Piyasası Gelişim Raporları (<http://epdk.gov.tr/Detay/Icerik/3-0-0-102/yillik-rapor-elektrik-piyasasi-gelisim-raporlari>, Erişim Tarihi: 13.05.2020); Türkiye Elektrik Dağıtım AŞ (Türkiye Elektrik Dağıtım AŞ'ye yapılan resmi başvuru neticesinde tarafımıza iletilen veriler).

AÇIKLAMALAR:

1. 2013 ve öncesine ait faaliyet ve istihdam verilerinin tamamı Özelleştirme İdaresi Başkanlığından; 2013 sonrası yıllara ait veriler ise EPDK internet sitesinde yayımlanan Elektrik Piyasası Gelişim Raporlarından alınmıştır.
2. Özelleştirme öncesi ve özelleştirme sonrası Gelir Tablosu (Net Kar/Zarar Durumu) verilerinin tamamı Özelleştirme İdaresi Başkanlığından alınmıştır.
3. Şirketin dağıtım ve perakende satış faaliyetleri 2013 yılından itibaren ayrıştırıldığından, 2013 öncesi değerler alınan ve satılan enerji miktarlarını, 2013 ve sonrası değerler ise dağıtım bölgesi sistemine giren ve faturalı tüketilen enerji miktarlarını göstermektedir.
4. EPDK raporlarında dağıtım sistemine giren enerji miktarı belirtilmediğinden, bu rakam, faturalı tüketilen enerji miktarı ile kayıp-kaçak oranları esas alınarak hesaplanmıştır.
5. Toplam tüketici sayısı, dağıtım sistemini kullanan tüketici sayılarını göstermektedir.
6. TL bazlı yatırım tutarları; yatırım yapılan yılın TC Merkez Bankası ABD Doları alım ve satım kurlarının ortalamasına bölünerek ABD Doları karşılıkları bulunmuş ve tabloya işlenmiştir.

Sakarya Elektrik Dağıtım AŞ, dağıtım şirketleri arasında kayıp kaçak oranları; hem özelleştirme öncesinde hem de özelleştirme sonrasında uluslararası standartlar seviyesinde olan şirketlerden birisidir. Fakat özelleştirme sonrasında yapılan yatırımlar ve bazı alanlarda sağlanan iyileşmelere rağmen Şirkette, özelleştirme öncesi son yıl olan 2008 yılında %6.3 olarak gerçekleşen kayıp kaçak oranı, en son verilerin elde edildiği 2018 yılında küçük de olsa bir artış göstermiş ve %6.5 seviyesine çıkmıştır. Şirket; özelleştirme öncesinde, EDAŞ'lar arasında en düşük 3. kayıp kaçak oranına sahip iken, özelleştirme sonrasında ortaya çıkan %3'lük artışla 10. sıraya çıkmıştır. Bu durumda şirket, hem kayıp ve kaçak oranları itibariyle özelleştirme sonrası negatif performans sergileyen şirketlerden birisi ve hem de kayıp ve kaçak oranları artan 3 şirketten birisi olmuştur.

Şirketin kayıp ve kaçak oranı ile belirli şartlarda kayıp ve kaçak oranını etkileyen faktörlerin yıllar itibariyle değişim yönünü gösteren aşağıdaki grafikte hem özelleştirme öncesi yıllarda ve hem de özelleştirme sonrası yılların çoğunda olmak üzere; kayıp ve kaçak oranlarında, dağıtım sistemine giren enerji ile faturalı tüketilen enerji miktarlarında iniş ve çıkışların yaşandığı görülmektedir. Söz konusu istikrarsızlığın trafo sayılarında da yaşandığı izlenmektedir. Yukarıda sıralanan göstergelerdeki istikrarsızlıklar belirli bir dönem aralığı ile sınırlı kalmamış neredeyse verilerin elde edildiği bütün yıllarda belirgin bir özellik haline gelmiştir. Fakat meydana gelen iniş ve çıkışlar, şirketin performansını normalin altına düşürecek derecede olmamıştır. Diğer taraftan toplam yatırım tutarları ile iletim hatları yatırımları ise yıllar itibariyle istikrarlı bir artış göstermiştir.

Grafik 14: Sakarya Elektrik Dağıtım AŞ'nin Kayıp ve Kaçak Performansı

Bütün bu gelişmeler sonucunda; özelleştirme öncesi son üç yılın iki yılında net zarar açıklayan Şirket, özelleştirmenin yapıldığı yılda ve özelleştirme sonrası yıllardan verisi alınabilen 6 yılın tamamında da net kar açıklamıştır. Şirket, karlılık açısından en iyi olan şirketlerden birisi olmuştur.

Şirketin özelleştirilmesi nedeniyle personel sayısında yaşanan değişimler aşağıdaki gibi gerçekleşmiştir:

- Hisse devir tarihi olan 11.02.2009 itibariyle şirkette, 296'sı kapsam dışı, 468'i kapsam içi ve 1.284'ü de taşeron statüde olmak üzere toplam 2.048 personel çalışmaktaydı.
- Kapsam dışı statüde çalışan 296 personel, nakle tabi personel olduğu için; Özelleştirme İdaresinin bildirimi ile Devlet Personel Başkanlığı tarafından uygun kamu kurum ve kuruluşuna geçişi yapılmıştır.
- Kalan 468 kapsam içi personelin tamamı ise özelleştirme sonrasında şirket bünyesinde kalarak bütün hakları ile şirkette çalışmaya devam etmişlerdir.
- Sonraki yıllarda kapsam içi olup da şirkette çalışmaya devam eden personelden 2'sinin, 4/B statüsünde sözleşmeli olarak kamuya geçişleri yapılmıştır.

- 4/B statüsünde sözleşmeli olarak kamuya geçişleri yapılan personeller Şirketten ayrıldıktan sonra; 2018 yıl sonu itibariyle Şirkette çalışan kadrolu personel sayısının 1.617, taşeron personel sayısının ise 643 kişi olmak üzere toplam 2.260 kişi olduğu görülmüştür. Nihai olarak, özelleştirme öncesine göre şirkette 212 kişilik personel artışı olduğu tespit edilmiştir.
- Bu veriler ışığında, özelleştirilmesi sonucunda Şirketin; Ülke Kadrolu Personel İstihdamına 1.151 kişilik artış katkısı yaptığı, Ülke Taşeron Personel Sayısında 641 kişilik bir azalmaya neden olduğu ve nihayet Ülke Toplam İstihdam Sayısını ise 510 kişilik bir artış ile yukarı çıkardığı tespit edilmiştir. Şirket, Ülke Toplam İstihdamına sağladığı katkı itibariyle EDAŞ'lar arasında en az katkı yapan 6. şirket olmuştur.

Sakarya Elektrik Dağıtım AŞ'nin özelleştirilmesi nedeniyle temel faaliyet göstergelerinde ortaya çıkan performans değişikliklerini, özelleştirme öncesiyle karşılaştırmalı olarak aşağıdaki gibi özet şekilde sıralamak mümkündür:

- Abone sayısı %40 artış göstermiştir.
- Dağıtım sistemine giren enerji miktarın %4, faturalı tüketilen enerji miktarında da yine %4 oranında çok düşük bir artış olmuştur.
- 322 milyon Dolar tutarında yeni yatırım yapılmış; bu vesileyle iletim hatlarında %9, trafo kurulumlarında ise %13'lük bir artış gerçekleşmiştir.
- Özelleştirme öncesinde 638 aboneye bir personel düşerken, özelleştirme sonrasında 811 aboneye bir personel düşürülmüştür.
- 1.151 kişilik önemli sayıda Ülke Kadrolu Personel artışına, 641 kişilik Ülke Taşeron Personel azalışına ve nihai olarak 510 kişilik Ülke Toplam İstihdam artışına katkı yapılmıştır.

Bu faaliyetlerin sonucunda;

- Kayıp ve kaçak oranlarında düşme olmamış, aksine %3'lük bir artışla %6.3'ten %6.5'e doğru bir yükselme yaşanmış ve/fakat buna rağmen; dünya (%8,25) ve Dicle-Vangölü-Aras hariç incelemesi yapılan 15 EDAŞ ortalamalarının (%6.8) altında, OECD (%6.32) ve AB (%6.22) ortalamalarına yakın seviyelerde kalmıştır.
- Özelleştirme öncesinde net zarar açıklayan 7 şirketten biriyken, özelleştirme sonrasında net kar beyan eden şirketler grubuna dahil olmuştur.

N. Toroslar Elektrik Dağıtım AŞ

Tablo 3'te de belirtildiği üzere Toroslar EDAŞ'ın özelleştirme uygulaması 30.09.2013 tarihinde, en yüksek ikinci satış bedeli olan 1.725 milyon Dolar bedel karşılığı, işletme hakkı devri destekli %100 hissesinin tamamı için blok satış yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Şirket, Adana, Gaziantep, Hatay, Mersin, Kilis ve Osmaniye illerini kapsayan 46.858 km²'lik alanda faaliyet göstermektedir. Alan büyüklüğü itibarıyla de EDAŞ'lar arasında 7. büyük alana sahiptir.

Aşağıdaki tabloda, devri gerçekleştirilen ve halihazırda faaliyetlerine devam eden Şirketin özelleştirme öncesi ve sonrası; yatırım, üretim, istihdam ve mali tablolarındaki verileri üzerinden performans analizi yapılmıştır. Tablodan da görüleceği üzere, özelleştirildikten sonra şirketin verilerinde önemli değişiklikler olmuştur. Buna göre;

Toroslar EDAŞ, abone sayıları itibarıyla özelleştirme öncesinde 2.958.000 abone ile 18 EDAŞ arasında 3. sırada yer alırken özelleştirme sonrası dönemde 920.000 yeni abone sisteme girmiş ve tüketici sayısı 3.878.000'e çıkmıştır. Şirket, sisteme giren yeni abone sayısı itibarıyla EDAŞ'lar arasında en yüksek 2. sırada yer alan şirket olmasına rağmen özelleştirme sonrasındaki toplam abone sayısı itibarıyla sıralamadaki yeri değişmemiştir.

Şirketin yeni ve toplam abone sayıları yüksek olmasına rağmen abone sayısındaki değişim oranı %31 ile EDAŞ'lar arasında 12. sırada yer alabilmiştir. Değişim oranının düşük kalması, kayıp ve kaçak kullanımdan faturalı kullanıma geçen abonelik artışlarının da düşük kaldığına işaret etmektedir.

Tüketici sayısındaki artış, elektrik enerjisi talebini çok sınırlı bir düzeyde artırmış ve bu suretle en son verilerin alındığı 2018 yılında özelleştirme öncesi son yıl olan 2008 yılına göre Dağıtım Sistemine Giren Enerji Miktarında %3'lük bir artış gerçekleşerek 16.943 GWh olan enerji miktarı 17.398 GWh'ye yükselebilmiştir. Bu artış oranı, EDAŞ'lar arasında en düşük ikinci artış olmuştur.

Tablo 17: Toroslar Elektrik Dağıtım AŞ Faaliyet Bilgileri

	ÖZELLEŞTİRME ÖNCESİ			SÖZLEŞME YILI	ÖZELLEŞTİRME SONRASI				
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
ÜRETİM, YATIRIM VE MALİ TABLO ÖZET BİLGİLERİ									
Özelleşmeden Elde Edilen Gelir (Milyon \$)				1.725					
Toplam Tüketici Sayısı (1.000 adet)	2.818	2.883	2.958	3.088	3.432	3.505	3.670	3.805	3.878
Dağıtım Sistemine Giren Enerji (GWh)	16.045	15.801	16.943	13.820	14.892	15.723	16.315	17.192	17.398
<i>Faturalı Tüketilen Enerji (GWh)</i>	<i>14.777</i>	<i>14.031</i>	<i>15.147</i>	<i>11.719</i>	<i>12.926</i>	<i>13.758</i>	<i>14.341</i>	<i>15.232</i>	<i>15.328</i>
<i>Kayıp ve Kaçaklar (GWh)</i>	<i>1.268</i>	<i>1.770</i>	<i>1.796</i>	<i>2.101</i>	<i>1.966</i>	<i>1.965</i>	<i>1.974</i>	<i>1.960</i>	<i>2.070</i>
<i>Kayıp ve Kaçaklar (%)</i>	<i>7,9</i>	<i>11,2</i>	<i>10,6</i>	<i>15,2</i>	<i>13,2</i>	<i>12,5</i>	<i>12,1</i>	<i>11,4</i>	<i>11,9</i>
Alıcı Firmaca Yapılan Yatırım (Milyon \$)				31,6	87,2	126,8	178,7	193,1	152,9
Hat Uzunlukları (1.000 Km)					81	82	84	87	91
Trafo Sayısı (Adet)					38.839	40.292	41.942	43.768	45.702
Özelleşme Öncesi Net Kar/Zarar (Milyon TL)	Kar	Kar	Kar	Zarar					
Özelleşme Sonrası Net Kar/Zarar (Milyon TL)					Zarar	Kar	Zarar	Kar	Kar
İSTİHDAM BİLGİLERİ									
Özelleştirme Öncesi Personel (30.09.2013)				4.344					
<i>-Kadrolu Personel</i>				<i>1.210</i>					
<i>Kapsam Dışı Personel</i>				547					
<i>Kapsam İçi Personel</i>				663					
<i>-Taşeron Personel</i>				<i>3.134</i>					
Özelleştirme Sonrası Personel (31.12.2018)									5.496
<i>Kadrolu Personel</i>									<i>3.599</i>
<i>Taşeron Personel</i>									<i>1.897</i>
4/B ile Kamuya Geçen Personel									618
Ülke Kadrolu Personel Artışı/Azalışı									3.554
Ülke Taşeron Personel Artışı/Azalışı									-1.237
Ülke Toplam İstihdam Artışı									2.317

Kaynak: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı (İlgili yıllara ait faaliyet ve istihdam verileri, Özelleştirme İdaresi Başkanlığına yaptığımız resmi başvuru neticesinde, İdarece tarafımıza iletilen verilerden oluşturulmuştur.); EPDK Elektrik Piyasası Gelişim Raporları (<http://epdk.gov.tr/Detay/Icerik/3-0-0-102/yillik-rapor-elektrik-piyasasi-gelisim-raporlari>, Erişim Tarihi: 13.05.2020). Toroslar EDAŞ Faaliyet Raporları (<https://www.toroslaredas.com.tr/Pages/Bilgilendirme/YasalBildirimler/Faaliyet-Raporlari.aspx>, Erişim Tarihi: 11.07.2020) Toroslar EDAŞ 2019 Yılı Faaliyet Raporu, (<https://www.toroslaredas.com.tr/Faaliyet%20Raporlar/toroslar+2019+faaliyet+raporu.pdf>, Erişim Tarihi: 11.07.2020); Toroslar EDAŞ 2018 Yılı Faaliyet Raporu, (<https://www.toroslaredas.com.tr/Faaliyet%20Raporlar/TOROSLAR%20EDA%20C5%9E%202018%20YILI%20FAAL%20C4%B0YET%20RAPORU.pdf>, Erişim Tarihi: 11.07.2020); Türkiye Elektrik Dağıtım AŞ (Türkiye Elektrik Dağıtım AŞ'ye yapılan resmi başvuru neticesinde tarafımıza iletilen veriler.).

AÇIKLAMALAR:

1. 2013 ve öncesine ait faaliyet ve istihdam verilerinin tamamı Özelleştirme İdaresi Başkanlığından; 2013 sonrası yıllara ait veriler ise EPDK internet sitesinde yayımlanan Elektrik Piyasası Gelişim Raporlarından alınmıştır.
2. Özelleştirme öncesi Gelir Tablosu (Net Kar/Zarar Durumu) verileri Özelleştirme İdaresi Başkanlığından, özelleştirme yılı (2013) ve özelleştirme sonrası Gelir Tablosu verileri ise Toroslar EDAŞ Faaliyet Raporlarından alınmıştır.
3. Şirketin dağıtım ve perakende satış faaliyetleri 2013 yılından itibaren ayrıştırıldığından, 2013 öncesi değerler alınan ve satılan enerji miktarlarını, 2013 ve sonrası değerler ise dağıtım bölgesi sistemine giren ve faturalı tüketilen enerji miktarlarını göstermektedir.
4. EPDK raporlarında dağıtım sistemine giren enerji miktarı belirtilmediğinden, bu rakam, faturalı tüketilen enerji miktarı ile kayıp-kaçak oranları esas alınarak hesaplanmıştır.
5. Toplam tüketici sayısı, dağıtım sistemini kullanan tüketici sayılarını göstermektedir.
6. TL bazlı yatırım tutarları; yatırım yapılan yılın TC Merkez Bankası ABD Doları alım ve satım kurlarının ortalamasına bölünerek ABD Doları karşılıkları bulunmuş ve tabloya işlenmiştir.

Toroslar EDAŞ'ın, 15.147 GWh enerji miktarı ile özelleştirme öncesi dönemde en fazla faturalı enerji tüketimi gerçekleştiren 2. şirket konumunda olduğu, bu durumunu 15.328 GWh enerji ile özelleştirme sonrasında da devam ettirdiği görülmüştür. Fakat, miktar olarak her ne kadar en yüksek şirketlerden birisi olsa da özelleştirme öncesine göre özelleştirme sonrası oransal değişim itibariyle en kötü şirket olmuştur. Yani tüketilen faturalı enerji miktarında özelleştirme öncesine göre sadece %1'lik bir iyileşme göstererek bu alanda performansı en düşük şirket olduğu tespit edilmiştir.

Diğer taraftan Özelleştirme sonrasında artan enerji talebinin hizmet alanlarına ulaştırılması ve kayıp ve kaçakların önlenmesi için gerekli olan alt yapı yatırımları da artmıştır. Bu anlamda verilerin elde edilebildiği özelleştirme sonrası 2014 yılından en son verilerin sağlandığı 2018 yılına kadarki 5 yıllık süre içerisinde 10.000 km yeni hat çekilmiş ve 6.863 adet yeni trafo kurulmuştur. Bu performansı ile şirket; 18 EDAŞ arasında en fazla yeni hat döşeyen 2. şirket, en fazla yeni trafo kurulumu yapan da 3. şirket olmuştur.

Yeni trafoların inşası, yeni iletim hatlarının çekilmesi ve diğer alanlar için sözleşme tarihinden sonra, 30.09.2013 - 31.12.2018 tarihleri arasında, Alıcı Firma toplam 770 milyon Dolarlık yatırım yapmış ve özelleştirme sonrası en fazla yatırım yapan 2. şirket olmuştur. Bu miktar, Şirketin özelleştirilmeyip de kamuda kalması durumunda kamu tarafından yapılması gerekecek olan yatırım tutarını da göstermesi açısından önemlidir.

Tablo 22'den de görüleceği üzere özelleştirme öncesinde 1.796 GWh olan kayıp kaçak miktarı, özelleştirme sonrasında %15'lik bir artış göstererek 2.070

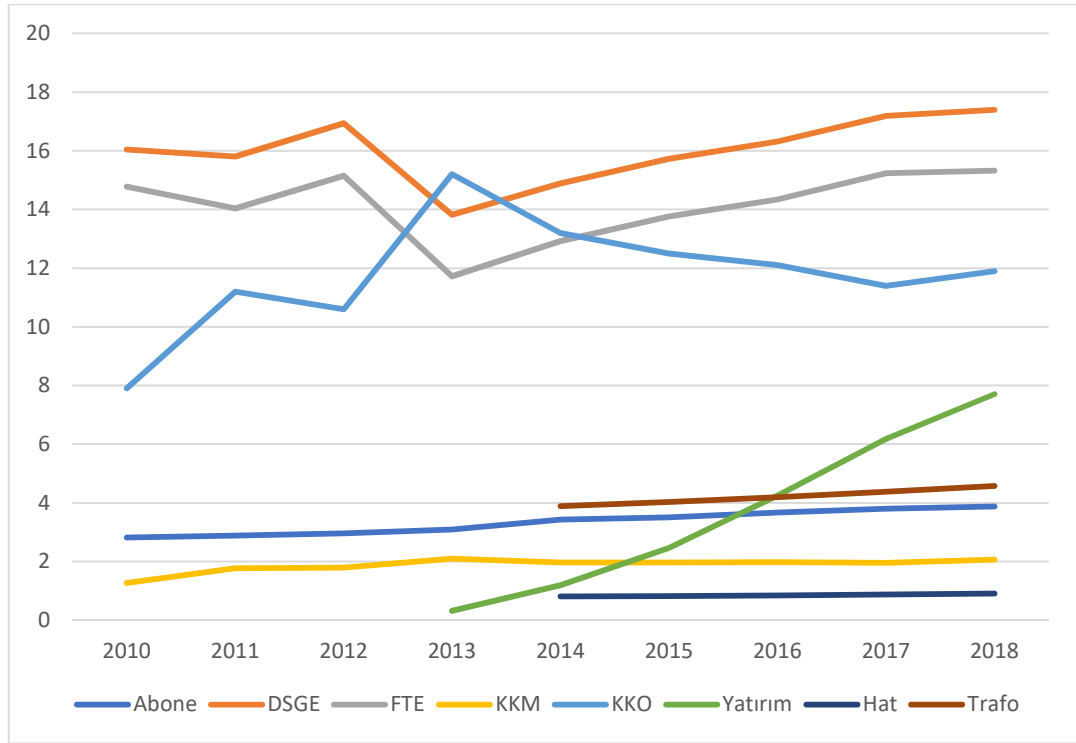
GWh'ye yükselmiş, bu yükseliş şirketi en fazla kayıp ve kaçak miktarı olan 2. şirket durumuna çıkarmıştır.

Diğer taraftan şirketin özelleştirme öncesi kayıp ve kaçak oranı %10.6 iken özelleştirme sonrasında bu oranın %11.9'a yükseldiği görülmüştür. Bu durumda şirket, özelleştirme sonrası EDAŞ'lar arasında en kötü performansı sergileyerek %12'lik artışla kayıp ve kaçak oranı en fazla artan şirket olmuştur.

Toroslar EDAŞ'ın özelleştirme sonrası %11.9'luk kayıp ve kaçak oranının; Dicle EDAŞ, Vangölü EDAŞ ve Aras EDAŞ hariç 15 EDAŞ ortalaması olan %6.8'in, Dünya ortalaması olan %8'in, AB ortalaması olan %6.5'in ve OECD ortalaması olan %6.65'in çok üzerinde olduğu tespit edilmiştir.

Toroslar EDAŞ, aşağıdaki grafikte de görüldüğü üzere; kayıp ve kaçak oranları, dağıtım sistemine giren ve faturalı tüketilen enerji miktarları itibariyle özelleştirme öncesinde istikrarsız bir seyir izlemiştir. Daha anormal bir durum özelleştirme öncesi son yıl ile özelleştirme yılı arasındaki dönem olmuştur. Bu şirkette özelleştirme yılı birçok açıdan negatif performansın yaşandığı bir yıl olmuştur. Bu dönemde bir taraftan dağıtım sistemine giren enerji miktarı ve faturalı tüketilen enerji miktarları itibariyle şiddetli bir düşüş yaşanırken, diğer taraftan yaklaşık %50'lik bir artışla kayıp ve kaçak oranlarında şiddetli bir yükseliş yaşanmıştır. Dolayısıyla kayıp ve kaçak oranlarında ve faturalı tüketilen enerji miktarındaki performans itibariyle özelleştirme öncesi son yıl ile özelleştirme sonrası 2018 yılı mukayese edildiğinde şirketin oldukça düşük bir performans gösterdiği, fakat özelleştirme yılı olan 2013 ile 2018 yılı mukayese edildiğinde pozitif yönde yüksek bir performans gösterdiği görülmektedir.

Grafikten takip edildiği gibi, özelleştirme sonrası yıllarda; 2017-2018 arasında kayıp ve kaçak oranlarında yaşanan yükselmenin dışında, diğer bütün yıllarda hem kayıp ve kaçak oranlarında hem de belirli şartlarda kayıp ve kaçak oranlarını etkileyen diğer bütün faktörlerde pozitif yönde istikrarlı iyileşmeler yaşanmıştır.

Grafik 15: Toroslar Elektrik Dağıtım AŞ'nin Kayıp ve Kaçak Performansı

Yapılan inceleme ve araştırmalar sonucunda her ne kadar yeni hatların döşenmesinde, yeni trafoların kurulmasında ve diğer yatırımların yapılmasında yüksek performans sağlanmış ve istihdam edilen personel sayısı artırılmış olsa da bu iyileşmelerin; diğer EDAŞ'larda olduğu gibi tüketici sayısında bir artış sağlamadığı, faturalı tüketilen enerji miktarını artırmaya etki etmediği ve en önemlisi de kayıp ve kaçak miktar ve oranlarını düşüremediği tespit edilmiştir.

Bütün bu gelişmeler sonucunda; özelleştirme öncesi son üç yılın tamamında kar eden Şirketin, özelleştirmenin yapıldığı yılda ve özelleştirme sonrası 2013-2018 dönemini kapsayan 5 yılın ikisinde net zarar, 3 yılında ise yüksek miktarda net kar açıkladığı görülmüştür. Şirketin 2019 Yılı Faaliyet Raporlarından elde edilen verilere göre, 2019 yılında da yine net kar açıklandığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla şirket, 2019 yılının da dahil edilmesiyle birlikte özelleştirme sonrası 6 yılın ikisinde net zarar, 4 yılında ise net kar açıklamıştır. Sonuç olarak şirket faaliyet raporlarından elde edilen verilere göre, şirketin istikrarlı bir karlılık pozisyonunun olmadığı, bazı yıllar net zarar bazı yıllarda net kar açıklayarak inişli çıkışlı bir tablo sergilediği, dönemin sonlarına

doğru (2017-2019 yıllarında⁸) gelir tablolarında net kar miktarlarında düzenli ve yüksek bir artış sağladığı tespit edilmiştir.

Özelleşmesi sonrasında şirketin yatırımlarında ve az da olsa tüketici sayılarında iyileşmeler yaşanmıştır. Diğer Taraftan kayıp kaçak oranlarında kısmi yükselmeler gerçekleşmiştir. Buna rağmen Toroslar Elektrik Dağıtım AŞ, dağıtım şirketleri arasında en yüksek istihdam artışı sağlayan şirketlerden birisi olmuştur. Şöyle ki;

- Hisse devir tarihi olan 30.09.2013 itibariyle şirkette, 547'si kapsam dışı, 663'ü kapsam içi ve 3.134'ü de taşeron statüde olmak üzere toplam 4.344 personel çalışmaktaydı.
- Kapsam dışı statüde çalışan 547 personel, nakle tabi personel olduğu için; Özelleştirme İdaresinin bildirimi ile Devlet Personel Başkanlığı tarafından uygun kamu kurum ve kuruluşuna geçişi yapılmıştır.
- Kalan 663 kapsam içi personelin tamamı ise özelleştirme sonrasında şirket bünyesinde kalarak bütün hakları ile şirkette çalışmaya devam etmişlerdir.
- Sonraki yıllarda kapsam içi olup da şirkette çalışmaya devam eden personelden 618'inin, 4/B statüsünde sözleşmeli olarak kamuya geçişleri yapılmıştır.
- 4/B statüsünde sözleşmeli olarak kamuya geçişleri yapılan personeller Şirketten ayrıldıktan sonra; 2018 yıl sonu itibariyle Şirkette çalışan kadrolu personel sayısının 3.599, taşeron personel sayısının ise 1.897 kişi olmak üzere toplam 5.496 kişi olduğu görülmüştür. Nihai olarak, özelleştirme öncesine göre şirkette 1.152 kişilik personel artışı olduğu tespit edilmiştir.
- Bu veriler ışığında, özelleştirilmesi sonucunda Şirketin; Ülke Kadrolu Personel İstihdamına 3.554 kişilik artış katkısı yaptığı, Ülke Taşeron Personel Sayısında 1.237 kişilik bir azalmaya neden olduğu ve nihayet Ülke Toplam İstihdam Sayısını ise 2.317 kişilik yüksek bir artış ile yukarı çıkardığı tespit edilmiştir.
- Tablo 24'ten de görüldüğü üzere Toroslar EDAŞ, özelleştirme sonrası istihdam edilen kadrolu personel açısından EDAŞ'lar içerisinde 1. sırada yer alırken, yine özelleştirme sonrası sağlanan Ülke Toplam İstihdam

⁸ Bu çalışmada inceleme dönemi 2018 yılı ile sınırlandırılmış olmakla birlikte, "şirketin gelir tabloları seyrinin nasıl devam ettiğini görebilmek için" burada 2019 yılı net kar/zarar durumu kullanılmıştır.

sayısında EDAŞ'lar içerisinde 3. sırada yer almıştır. Diğer taraftan, 4/B statüsünde sözleşmeli personel olarak kamuya en fazla geçiş yapan kişilerin olduğu şirketler içerisinde 3. şirketin Toroslar EDAŞ olduğu görülmüştür.

Toroslar Elektrik Dağıtım AŞ'nin özelleştirilmesi nedeniyle temel faaliyet göstergelerinde ortaya çıkan performans değişikliklerini, özelleştirme öncesiyle karşılaştırmalı olarak aşağıdaki gibi özet şekilde sıralamak mümkündür:

- Abone sayısı %31 artış göstermiştir.
- Dağıtım sistemine giren enerji miktarı %3, faturalı tüketilen enerji miktarında %1 oranında çok düşük bir artış olmuştur.
- 770 milyon Dolar tutarında yeni yatırım yapılmış; bu vesileyle iletim hatlarında %12, trafo kurulumlarında %18'lik artış gerçekleşmiştir.
- Özelleştirme öncesinde 681 aboneye bir personel düşerken, özelleştirme sonrasında 706 aboneye bir personel düşürülmüştür.
- 3.554 kişilik önemli miktarda Ülke Kadrolu Personel artışına, 1.237 kişilik Ülke Taşeron Personel azalışına ve nihayet 2.317 kişilik yüksek bir Ülke Toplam İstihdam artışına katkı yapılmıştır.

Bu faaliyetlerin sonucunda;

- Kayıp ve kaçak oranlarında düşme olmamış, aksine %12'lik bir artış yaşanarak; dünya, OECD ve AB ortalamalarının üzerine çıkılarak bu alanda negatif bir performans sergilenmiştir.
- Özelleştirme öncesinde net kar açıklayan şirket, özelleştirme sonrasında 2019 dahil 2 yıl net zarar, 4 yıl ise net kar beyan etmiştir.

O. Trakya Elektrik Dağıtım AŞ

Trakya Elektrik Dağıtım AŞ'nin %100 hissesinin tamamı 575 milyon Dolar bedelle IC İçtaş Elektrik Ticaret AŞ'ye satılmıştır. Şirketin özelleştirmesi işletme hakkı devri destekli blok satış yöntemiyle yapılmış ve devir işlemleri 30.12.2011 tarihinde gerçekleştirilmiştir. İşletme hakkı devri 30 yıllığına verilmiştir. Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ illerini kapsayan 18.740 km²'lik alanda faaliyet gösteren şirket, bu faaliyet alanıyla EDAŞ'lar arasında en küçük 3. faaliyet alanına sahip şirket olmuştur.

Aşağıdaki tabloda, devri gerçekleştirilen ve halihazırda faaliyetlerine devam eden Şirketin özelleştirme öncesi ve sonrası; yatırım, üretim, istihdam ve mali tablolarındaki verileri üzerinden performans analizi yapılmıştır. Tablodan da görüleceği üzere, özelleştirildikten sonra şirketin verilerinde önemli değişiklikler olmuştur. Buna göre;

Abone sayısı, özelleştirme öncesi son yıl olan 2010 yılından en son verilerin alındığı 2018 yılına kadar %32 (267.000 abone) oranında artış göstermiş, böylece özelleştirme öncesinde 822.000 olan abone sayısı özelleştirme sonrasında 1.089.000'e yükselmiştir. Hem özelleştirme öncesinde hem de özelleştirme sonrasında abone sayısı itibariyle EDAŞ'lar arasında en düşük abonesi olan 5. şirket olurken, abone artış oranı itibariyle 11. sırada yer almıştır.

Abone sayısındaki nispi artış, elektrik enerjisi talebini de artırmış ve bu suretle en son verilerin alındığı 2018 yılında özelleştirme öncesi son yıl olan 2010 yılına göre; Dağıtım Sistemine Giren Enerji Miktarı 5.326 GWh'ten %30 artışla 6.942 GWh'e yükselmiş, Faturalı Tüketilen Enerji miktarı ise 4.964 GWh'ten %34'lük bir artışla 6.637 GWh'e çıkmıştır. Şirket, hem dağıtım sistemine giren enerji miktarındaki artış oranı ve hem de faturalı tüketilen enerji miktarındaki artış oranı itibariyle EDAŞ'lar arasında 11. sırada yer almıştır.

Şirketin, kayıp ve kaçak oranlarının azaltılması ve özelleştirme sonrasında artan enerji talebinin hizmet alanlarına ulaştırılması için gerekli olan alt yapı yatırımlarını da artırdığı görülmüştür. Bu anlamda verilerin elde edilebildiği özelleştirme sonrası 2014 yılından en son verilerin sağlandığı 2018 yılına kadarki 5 yıllık süre içerisinde iletim hatlarında %32 gibi yüksek bir oranda artış olmuş ve bu artışla 6.000 km yeni hat çekilmiştir. Buna göre 2014 yılında 19.000 km olan iletim hattı uzunluğu, 2018 yılına kadar yapılan ilavelerle 25.000 km'ye çıkarılmıştır. Şirket, döşediği yeni ilave enerji hatlarıyla EDAŞ'lar arasında en fazla yeni iletim hattı döşemesini artıran 2. şirket olmuştur.

Diğer taraftan trafo kurulumlarında da %14 oranında bir artış gerçekleşmiş; 2014 yılında 9.778 adet olan trafo sayısı, ilave kurulan 1.361 adet yeni trafo ile birlikte 2018 yılında 11.139 adede yükseltilmiştir.

Tablo 18: Trakya Elektrik Dağıtım AŞ Faaliyet Bilgileri

	ÖZELLEŞME ÖNCESİ		SÖZLEŞME YILI	ÖZELLEŞTİRME SONRASI						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
ÜRETİM, YATIRIM VE MALİ TABLO ÖZET BİLGİLERİ										
Özelleşmeden Elde Edilen Gelir (Milyon \$)			575							
Toplam Tüketici Sayısı (1.000 adet)	793	822	850	891	928	944	968	991	1.043	1.089
Dağıtım Sistemine Giren Enerji (GWh)	6.176	5.326	5.412	6.118	6.260	6.377	6.474	6.535	6.772	6.942
<i>Faturalı Tüketilen Enerji (GWh)</i>	<i>5.781</i>	<i>4.964</i>	<i>4.957</i>	<i>5.757</i>	<i>5.878</i>	<i>5.975</i>	<i>5.995</i>	<i>6.176</i>	<i>6.427</i>	<i>6.637</i>
<i>Kayıp ve Kaçaklar (GWh)</i>	<i>395</i>	<i>362</i>	<i>455</i>	<i>361</i>	<i>382</i>	<i>402</i>	<i>479</i>	<i>359</i>	<i>345</i>	<i>305</i>
<i>Kayıp ve Kaçaklar (%)</i>	<i>6,4</i>	<i>6,8</i>	<i>8,4</i>	<i>5,9</i>	<i>6,1</i>	<i>6,3</i>	<i>7,4</i>	<i>5,5</i>	<i>5,1</i>	<i>4,4</i>
Alıcı Firmaca Yapılan Yatırım (Milyon \$)				30,7	35,8	29,4	20,2	36,5	40,9	16,5
Hat Uzunlukları (1.000 Km)						19	20	20	22	25
Trafo Sayısı (Adet)						9.778	10.066	10.503	10.839	11.139
Özelleşme Öncesi Net Kar/Zarar (Milyon TL)	Kar	Kar	Zarar							
Özelleşme Sonrası Net Kar/Zarar (Milyon TL)				Kar	Kar	Kar	Kar	Zarar		-
İSTİHDAM BİLGİLERİ										
Özelleştirme Öncesi Personel (30.12.2011)			1.376							
<i>Kadrolu Personel</i>			320							
<i>Kapsam Dışı Personel</i>			110							
<i>Kapsam İçi Personel</i>			210							
<i>Taşeron Personel</i>			1.056							
Özelleştirme Sonrası Personel (31.12.2018)										1.047
<i>Kadrolu Personel</i>										795
<i>Taşeron Personel</i>										252
4/B ile Kamuya Geçen Personel										30
Ülke Kadrolu Personel Artışı/Azalışı										615
Ülke Taşeron Personel Artışı/Azalışı										-804
Ülke Toplam İstihdam Artışı										-189

Kaynak: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı (İlgili yıllara ait faaliyet ve istihdam verileri, resmi başvuru neticesinde, tarafımıza iletilen verilerden oluşturulmuştur.); EPDK Elektrik Piyasası Gelişim Raporları (<http://epdk.gov.tr/Detay/Icerik/3-0-0-102/yillik-rapor-elektrik-piyasasi-gelisim-raporlari>, Erişim Tarihi: 13.05.2020); Trakya Elektrik Dağıtım AŞ 2016 Yılı Faaliyet Raporu (https://tredas.com.tr/upload/files/Anasayfa/Hakk%C3%ACm%C3%ACzda/Bilgi_Toplumu_Hizmetleri/Belgeler/2016_Faaliyet_Raporu.pdf, Erişim Tarihi: 17.07.2020); Türkiye Elektrik Dağıtım AŞ (Türkiye Elektrik Dağıtım AŞ'ye yapılan resmi başvuru neticesinde tarafımıza iletilen veriler.).

AÇIKLAMALAR:

1. 2013 ve öncesine ait faaliyet ve istihdam verilerinin tamamı Özelleştirme İdaresi Başkanlığından; 2013 sonrası yıllara ait veriler ise EPDK internet sitesinde yayımlanan Elektrik Piyasası Gelişim Raporlarından alınmıştır.
2. Özelleştirme sonrası 2015 ve 2016 yıllarına aite Gelir Tablosu (Net Kar/Zarar Durumu) verileri Trakya EDAŞ Faaliyet Raporlarından, diğer yıllara ait Gelir Tablosu verileri Özelleştirme İdaresi Başkanlığından alınmıştır.
3. Şirketin dağıtım ve perakende satış faaliyetleri 2013 yılından itibaren ayrıştırıldığından, 2013 öncesi değerler alınan ve satılan enerji miktarlarını, 2013 ve sonrası değerler ise dağıtım bölgesi sistemine giren ve faturalı tüketilen enerji miktarlarını göstermektedir.
4. EPDK raporlarında dağıtım sistemine giren enerji miktarı belirtilmediğinden, bu rakam, faturalı tüketilen enerji miktarı ile kayıp-kaçak oranları esas alınarak hesaplanmıştır.
5. Toplam tüketici sayısı, dağıtım sistemini kullanan tüketici sayılarını göstermektedir.
6. TL bazlı yatırım tutarları; yatırım yapılan yılın TC Merkez Bankası ABD Doları alım ve satım kurlarının ortalamasına bölünerek ABD Doları karşılıkları bulunmuş ve tabloya işlenmiştir.

Yeni trafoların inşası, yeni hatların çekilmesi ve diğer alanlar için sözleşme tarihinden sonra, 30.12.2011 - 31.12.2018 tarihleri arasında, Alıcı Firma tarafından toplam 210 milyon Dolarlık yatırım yapılmıştır. Her ne kadar bahse konu yatırım tutarı EDAŞ'lar arasında en düşük 2. tutar olsa da bu miktar, Şirketin özelleştirilmeyip de kamuda kalması durumunda kamu tarafından yapılması gerekecek olan yatırım tutarını da göstermesi açısından önemlidir.

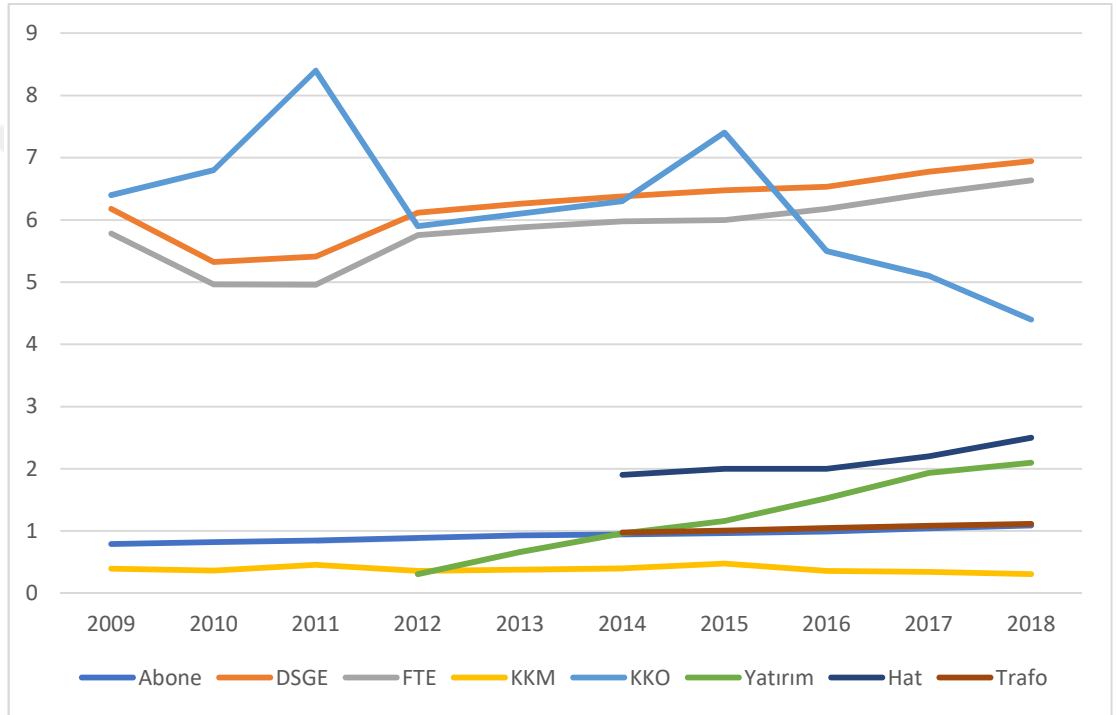
Trakya Elektrik Dağıtım AŞ'nin kayıp kaçak oranları; özelleştirme öncesinde uluslararası standartların yakınında, özelleştirme sonrasında ise altında gerçekleşmiştir. Bu oranlarıyla şirket, özelleştirme sonrasında, dağıtım şirketleri arasında kayıp kaçak oranları en düşük seviyede olan ikinci şirket olma özelliğini taşımaktadır.

Özelleştirme sonrasında yapılan yatırımlar ve sağlanan iyileşmeler sonucunda şirkette; özelleştirme öncesi son yılda %6.8 olan kayıp kaçak oranı, en son verilerin elde edildiği 2018 yılında %4.4'e gerileyerek %35'lik bir iyileşme performansı sağlanmıştır. Trakya EDAŞ, Özelleştirme öncesinde EDAŞ'lar arasında en düşük kayıp ve kaçak oranına sahip 4. şirket iken, bahse konu %35'lik iyileşme oranıyla EDAŞ'lar arasında en yüksek iyileşme sağlayan 3. şirket ve en düşük kayıp ve kaçak oranına sahip 2. şirket olmuştur.

Aşağıdaki grafik yardımıyla yıllar itibarıyla yapılan değerlendirmede, şirketin özelleştirme öncesi yıllardan özelleştirme yılına kadar kayıp ve kaçak oranlarında önemli ve sürekli bir artışın yaşandığı; özelleştirme sonrası ilk yıl olan 2012 yılında önemli bir iyileşme yaşandıktan sonra üç yıl peş peşe yükselmelerin devam ettiği ve

2016 yılından itibaren yeniden düşüşlerin gerçekleştiği görülmektedir. Bununla birlikte şirketin kayıp ve kaçak oranları 2015 yılı hariç diğer bütün yıllarda OECD ve AB ortalamalarının altında kalarak pozitif görünümünü sürdürmüştür.

Grafikten anlaşılabacağı üzere, hem özelleştirme öncesindeki ve hem de özelleştirme sonrasındaki yıllarda, belirli şartlarda kayıp ve kaçak oranını etkileyen; dağıtım sistemine giren enerji miktarı, faturalı tüketilen enerji miktarı, abone sayısı, iletim hattı yatırımları, trafo sayıları ve toplam yatırımlar gibi faktörlerin tamamında istikrarlı iyileşmeler yaşanmış ve bu faktörlerin pozitif görünimleri devam etmiştir.

Grafik 16: Trakya Elektrik Dağıtım AŞ'nin Kayıp ve Kaçak Performansı

Bütün bu gelişmeler sonucunda; özelleştirmenin yapıldığı yılda net zarar açıklayan Şirket, özelleşme öncesinin tamamında ve özelleştirme sonrasında verilerin elde edilebildiği 5 yılın 4'ünde net kar açıklamış, sadece 2016 yılında net zarar beyan etmiştir. Böylece Şirket, karlılık açısından iyi olan şirketlerden birisi olmuştur.

Şirketin özelleştirilmesi sonrasında üretim, yatırım ve mali tablolarında görülen iyileşmeler istihdam artışına da yansımıştır. Buna göre;

- Hisse devir tarihi olan 30.12.2011 itibariyle şirkette, 110'u kapsam dışı, 210'u kapsam içi ve 1.056'sı da taşeron statüde olmak üzere toplam 1.376 personel çalışmaktaydı. Trakya EDAŞ, bahse konu personel sayısı,la

özelleştirme öncesi EDAŞ'lar arasında en düşük istihdam sağlayan 3. şirket olmuştur.

- Kapsam dışı statüde çalışan 110 personel, nakle tabi personel olduğu için; Özelleştirme İdaresinin bildirimi ile Devlet Personel Başkanlığı tarafından uygun kamu kurum ve kuruluşuna geçişi yapılmıştır.
- Kalan 210 kapsam içi personelin tamamı ise özelleştirme sonrasında şirket bünyesinde kalarak bütün hakları ile şirkette çalışmaya devam etmişlerdir.
- Sonraki yıllarda kapsam içi olup da şirkette çalışmaya devam eden personelden 30'unun, 4/B statüsünde sözleşmeli olarak kamuya geçişleri yapılmıştır. Bu sayı, 4/B kapsamında kamu kurum ve kuruluşlarına EDAŞ'lardan geçiş yapan şirket personelleri arasındaki en düşük 3. sayıdır.
- 4/B statüsünde sözleşmeli olarak kamuya geçişleri yapılan personeller Şirketten ayrıldıktan sonra; 2018 yılsonu itibariyle Şirkette çalışan kadrolu personel sayısının 795, taşeron personel sayısının ise 252 kişi olmak üzere toplam 1.047 kişi olduğu görülmüştür. Nihai olarak, özelleştirme öncesine göre şirkette 329 kişilik personel azalışı olduğu tespit edilmiştir. Özelleştirme öncesinde en az personel çalıştıran 3. şirket olan Trakya EDAŞ'ın, özelleştirme sonrasında ise EDAŞ'lar arasında en az personel istihdam eden şirket olduğu anlaşılmıştır.
- Bu veriler ışığında, özelleştirilmesi sonucunda Şirketin; Ülke Kadrolu Personel İstihdamına 615 kişilik artış katkısı yaptığı, Ülke Taşeron Personel Sayısında 804 kişilik bir azalmaya neden olduğu ve nihayet Ülke Toplam İstihdam Sayısını ise 189 kişi azalttığı tespit edilmiştir. Böylece şirket, EDAŞ'lar arasında Ülke Toplam İstihdam Sayısını azaltan tek şirket olma özelliğini taşımıştır.

Trakya Elektrik Dağıtım AŞ'nin özelleştirilmesi nedeniyle temel faaliyet göstergelerinde ortaya çıkan performans değişikliklerini, özelleştirme öncesiyle karşılaştırmalı olarak aşağıdaki gibi özet şekilde sıralamak mümkündür:

- Abone sayısı %32 artış göstermiştir.
- Dağıtım sistemine giren enerji miktarında %30, faturalı tüketilen enerji miktarında ise %34 oranında artış olmuştur.

- 210 milyon Dolar tutarında yeni yatırım yapılmış; bu vesileyle iletim hatlarında %32, trafo kurulumlarında ise %14'lük bir artış gerçekleştirilmiştir.
- Özelleştirme öncesinde 597 aboneye bir personel düşerken, özelleştirme sonrasında 1.040 aboneye bir personel düşürülmüştür.
- 615 kişilik Ülke Kadrolu Personel artışına katkı yapılırken, 804 kişilik Ülke Taşeron Personel Sayısının ve 189 kişilik de Toplam İstihdam Sayısının azalmasına etki edilmiştir.

Bu faaliyetlerin sonucunda;

- Kayıp ve kaçak oranları %35'lik bir iyileşmeyle %6.8'den %4.4'e gerileyerek; dünya (%8.25), OECD (%6.32) ve AB (%6.22) ortalamaları ile Dicle EDAŞ, Vangölü EDAŞ ve Aras EDAŞ hariç 15 EDAŞ ortalamasının (%6.8) oldukça altına çekilmiştir.
- Şirket hem özelleştirme öncesinde hem de özelleştirme sonrasında net kar beyan etmiştir.

P. Uludağ Elektrik Dağıtım AŞ

Uludağ Elektrik Dağıtım AŞ'nin %100 hissesinin tamamı 940 milyon Dolar bedelle Limak Holding, Cengiz İnşaat ve Kolin İnşaat şirketlerinin sahibi oldukları Uludağ Enerji Dağıtım ve Perakende Satış Hizmetleri AŞ'ye satılmıştır. Şirketin özelleştirmesi işletme hakkı devri destekli blok satış yöntemiyle yapılmış ve 30 yıllık işletme hakkının devir işlemleri 31.08.2010 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Şirket; Balıkesir, Bursa, Çanakkale ve Yalova illerini kapsayan 36.160 km²'lik alanda faaliyet göstermektedir. Faaliyet alanı itibarıyla 12. büyük alana sahiptir.

Aşağıdaki tabloda, devri gerçekleştirilen ve hali hazırda faaliyetlerine devam eden Şirketin özelleştirme öncesi ve sonrası; yatırım, üretim, istihdam ve mali tablolarındaki verileri üzerinden performans analizi yapılmıştır. Buna göre;

Abone sayısı, özelleştirme öncesi son yıl olan 2009 yılında 2.386.000 iken özelleştirme sonrasında en son verilerin alındığı 2018 yılına kadar gerçekleşen %34 (804.000 abone) oranındaki artışla 3.190.000'a ulaşmıştır. Bahse konu artış oranıyla; özelleştirme öncesi EDAŞ'lar arasında 6. en fazla aboneye sahip şirket iken, özelleştirme sonrasında 5. sıraya yükselmiştir. Diğer taraftan şirket, özelleştirme sonrası en fazla abone sayısını artıran 3. şirket olma özelliğini de taşımaktadır.

Tüketici sayısındaki artış, elektrik enerjisi talebini de kısmen artırmış ve bu suretle en son verilerin alındığı 2018 yılında özelleştirme öncesi son yıl olan 2009 yılına göre; Dağıtım Sistemine Giren Enerji Miktarı 11.706 GWh'ten %8 artışla 12.647 GWh'e yükselmiş; Faturalı Tüketilen Enerji miktarı ise 11.050 GWh'ten %10'luk bir artışla 12.116 GWh'e çıkmıştır. Şirket, faturalı tüketilen enerji miktarı itibariyle hem özelleştirme öncesinde hem de özelleştirme sonrasında EDAŞ'lar arasında 5. sırada yer alırken, dağıtım sistemine giren enerji miktarıyla da yine her iki dönemde de 6. sırada yer almıştır. Diğer taraftan hem dağıtım sistemine giren enerji miktarındaki artış (değişim) oranı hem de faturalı tüketilen enerji miktarındaki değişim (artış) oranı itibariyle EDAŞ'lar arasında en düşük artışı olan 4. Şirket olmuştur.

Kayıp ve kaçak oranlarının azaltılması ve özelleştirme sonrasında artan enerji talebinin hizmet alanlarına ulaştırılması için gerekli olan alt yapı yatırımları da olmuştur. Bu anlamda verilerin elde edilebildiği özelleştirme sonrası 2014 yılından en son verilerin sağlandığı 2018 yılına kadarki 5 yıllık süre içerisinde 1.006 adet yeni trafo kurulmuş, buna karşın hatlarda 30.000 km azalma yaşanmıştır. Özelleştirme sonrasındaki 5 yıllık sürede hatların azalması hususu sadece Uludağ Elektrik Dağıtım AŞ'de görülmüştür.

Yeni trafoların inşa edilmesi yanında hatlarda yaşanan azalmaya rağmen sözleşme tarihinden sonra, 31.08.2010 - 31.12.2018 tarihleri arasında, Alıcı Firma tarafından toplam 570 milyon Dolarlık yatırım yapılmıştır. Şirket, yatırım miktarı itibariyle EDAŞ'lar arasında en fazla yatırım yapan 4. şirket olmuştur. Bu miktar, Şirketin özelleştirilmeyip de kamuda kalması durumunda kamu tarafından yapılması gerekecek olan yatırım tutarını da göstermesi açısından önemlidir.

Uludağ Elektrik Dağıtım AŞ, hem özelleştirme öncesinde ve hem de özelleştirme sonrasında dağıtım şirketleri arasında kayıp ve kaçak oranları en düşük seviyede olan şirkettir. Özelleştirme sonrasında yapılan yatırımlar ve sağlanan iyileşmeler sonucunda Şirkette; özelleştirme öncesi son yıl olan 2009 yılında %5.6 olan kayıp kaçak oranı, en son verilerin elde edildiği 2018 yılında %4.2'ye gerileyerek özelleştirme sonrasında %25'lik bir iyileşme sağlanmıştır. Her iki dönemdeki kayıp ve kaçak oranları uluslararası standartların oldukça altında kalmış, bu alanda şirketin sağladığı yüksek performans, Türkiye kayıp ve kaçak oranı ortalamasının da aşağı çekilmesine önemli katkı yapmıştır.

Tablo 19: Uludağ Elektrik Dağıtım AŞ Faaliyet Bilgileri

	ÖZELLEŞTİRME ÖNCESİ			SÖZLEŞME YILI	ÖZELLEŞTİRME SONRASI							
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
ÜRETİM, YATIRIM VE MALİ TABLO ÖZET BİLGİLERİ												
Özelleşmeden Elde Edilen Gelir (Milyon \$)				940								
Toplam Tüketici Sayısı (bin adet)	2.205	2.244	2.386	2.460	2.551	2.634	2.729	2.812	2.894	2.984	3.092	3.190
Dağıtım Sistemine Giren Enerji (GWh)	10.186	11.639	11.706	9.913	10.334	10.385	10.377	10.653	11.163	11.712	12.372	12.647
<i>Faturalı Tüketilen Enerji (GWh)</i>	<i>9.442</i>	<i>10.941</i>	<i>11.050</i>	<i>9.199</i>	<i>9.414</i>	<i>9.627</i>	<i>9.651</i>	<i>9.918</i>	<i>10.393</i>	<i>11.056</i>	<i>11.865</i>	<i>12.116</i>
<i>Kayıp ve Kaçaklar (GWh)</i>	<i>744</i>	<i>698</i>	<i>656</i>	<i>714</i>	<i>920</i>	<i>758</i>	<i>726</i>	<i>735</i>	<i>770</i>	<i>656</i>	<i>507</i>	<i>531</i>
<i>Kayıp ve Kaçaklar (%)</i>	<i>7,3</i>	<i>6</i>	<i>5,6</i>	<i>7,2</i>	<i>8,9</i>	<i>7,3</i>	<i>7</i>	<i>6,9</i>	<i>6,9</i>	<i>5,6</i>	<i>4,1</i>	<i>4,2</i>
Alıcı Firmaca Yapılan Yatırım (Milyon \$)					49,4	113,5	55,1	44	100,3	88,6	63,2	56,2
Hat Uzunlukları (1.000 Km)								80	60	62	48	50
Trafo Sayısı (Adet)								23.583	24.358	25.243	23.711	24.589
Özelleşme Öncesi Net Kar/Zarar (Milyon TL)	Zarar	Zarar	Kar	Kar								
Özelleşme Sonrası Net Kar/Zarar (Milyon TL)					Kar	Kar	Zarar	Zarar	Kar	Kar	Kar	-
İSTİHDAM BİLGİLERİ												
Özelleştirme Öncesi Personel (31.08.2010)				2.659								
<i>Kadrolu Personel</i>				<i>808</i>								
<i>Kapsam Dışı Personel</i>				320								
<i>Kapsam İçi Personel</i>				488								
<i>Taşeron Personel</i>				<i>1.851</i>								
Özelleştirme Sonrası Personel (31.12.2018)												2.786
<i>Kadrolu Personel</i>												<i>484</i>
<i>Taşeron Personel</i>												<i>2.302</i>
4/B ile Kamuya Geçen Personel												332
Ülke Kadrolu Personel Artışı/Azalışı												328
Ülke Taşeron Personel Artışı/Azalışı												451
Ülke Toplam İstihdam Artışı												779

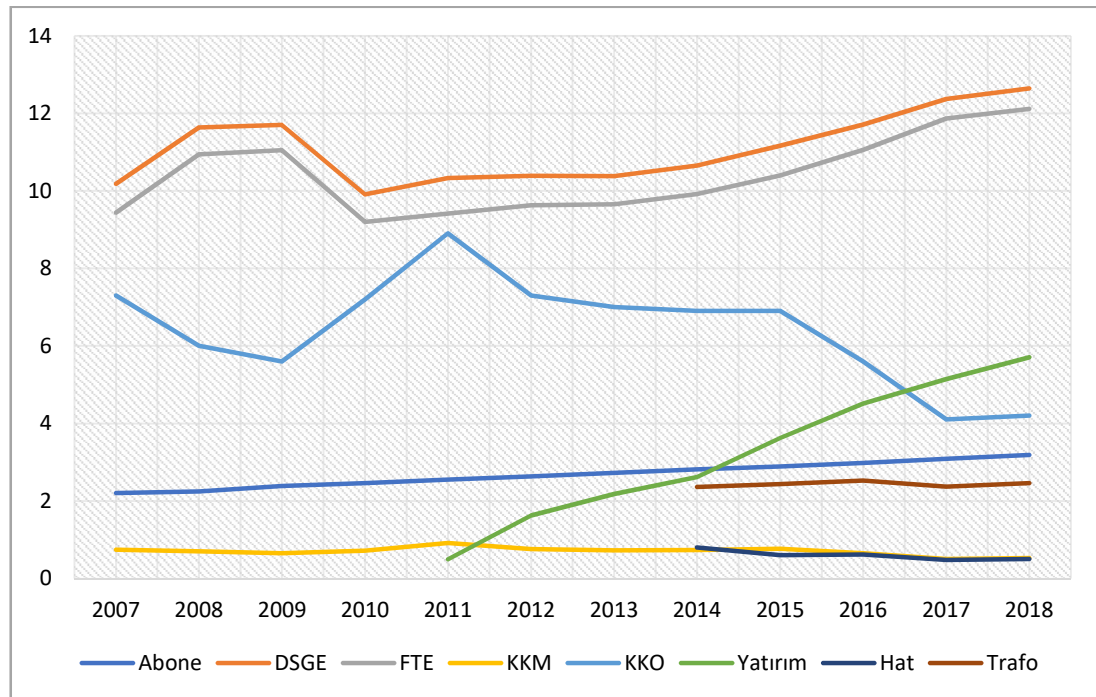
Kaynak: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı (İlgili yıllara ait faaliyet ve istihdam verileri, Özelleştirme İdaresi Başkanlığına yaptığımız resmi başvuru neticesinde, İdarece tarafımıza iletilen verilerden oluşturulmuştur.); EPDK Elektrik Piyasası Gelişim Raporları (<http://epdk.gov.tr/Detay/Icerik/3-0-0-102/yillik-rapor-elektrik-piyasasi-gelisim-raporlari>, Erişim Tarihi: 13.05.2020); Türkiye Elektrik Dağıtım AŞ (Türkiye Elektrik Dağıtım AŞ'ye yapılan resmi başvuru neticesinde tarafımıza iletilen veriler.).

AÇIKLAMALAR:

1. 2013 ve öncesine ait faaliyet ve istihdam verilerinin tamamı Özelleştirme İdaresi Başkanlığından; 2013 sonrası yıllara ait veriler ise EPDK internet sitesinde yayımlanan Elektrik Piyasası Gelişim Raporlarından alınmıştır.
2. Özelleştirme öncesi ve özelleştirme sonrası yıllarına aite Gelir Tablosu (Net Kar/Zarar Durumu) verilerinin tamamı Özelleştirme İdaresi Başkanlığından alınmıştır.
3. Şirketin dağıtım ve perakende satış faaliyetleri 2013 yılından itibaren ayrıştırıldığından, 2013 öncesi değerler alınan ve satılan enerji miktarlarını, 2013 ve sonrası değerler ise dağıtım bölgesi sistemine giren ve faturalı tüketilen enerji miktarlarını göstermektedir.
4. EPDK raporlarında dağıtım sistemine giren enerji miktarı belirtilmediğinden, bu rakam, faturalı tüketilen enerji miktarı ile kayıp-kaçak oranları esas alınarak hesaplanmıştır.
5. Toplam tüketici sayısı, dağıtım sistemini kullanan tüketici sayılarını göstermektedir.
6. TL bazlı yatırım tutarları; yatırım yapılan yılın TC Merkez Bankası ABD Doları alım ve satım kurlarının ortalamasına bölünerek ABD Doları karşılıkları bulunmuş ve tabloya işlenmiştir.

Aşağıdaki grafikten de görüleceği üzere özelleştirme sonrası dönemde yıllar itibariyle, şirketin kayıp ve kaçak oranı ve kayıp ve kaçak oranını belirli şartlarda etkileyen faktörlerde, iletim hatları ve trafo sayıları hariç, istikrarlı ve pozitif süreçler yaşanmıştır. Diğer şirketlerden farklı olarak özelleştirme sonrasında Uludağ EDAŞ'ın hem iletim hatlarında ve hem de trafo sayılarında azalma olmuş ve/fakat azalmaların olduğu yıllarda kayıp ve kaçak oranlarında da pozitif performans yaşanarak azalmalar gerçekleşmiştir.

Şirketin özelleştirme öncesi kayıp ve kaçak oranların da ise istikrarsız bir süreç yaşanmıştır. Diğer taraftan, özelleştirme sonrasındaki ilk yılda yaşanan kayıp ve kaçak oranı, incelemesi yapılan 2007-2018 döneminin en yüksek seviyesine çıkmıştır.

Grafik 17: Uludağ Elektrik Dağıtım AŞ'nin Kayıp ve Kaçak Performansı

Bütün bu gelişmeler sonucunda; özelleştirme öncesi son üç yılın ikisinde net zarar açıklayan şirket, hem özelleştirmenin yapıldığı yılda hem de özelleştirme sonrasında verilerin elde edilebildiği yedi yılın beşinde net kar açıklamış, kalan iki yılında ise net zarar beyan etmiştir.

Özelleştirme uygulaması nedeniyle şirketin personel sayısında aşağıdaki değişiklikler olmuştur:

- Hisse devir tarihi olan 31.08.2010 itibariyle şirkette, 320'si kapsam dışı, 488'i kapsam içi ve 1.851'i de taşeron statüde olmak üzere toplam 2.659 personel çalışmaktaydı. Bahse konu personel istihdamıyla şirket, özelleştirme öncesinde EDAŞ'lar arasında en fazla personel istihdam eden 6. şirket olma özelliği taşımıştır.
- Kapsam dışı statüde çalışan 320 personel, nakle tabi personel olduğu için; Özelleştirme İdaresinin bildirimi ile Devlet Personel Başkanlığı tarafından uygun kamu kurum ve kuruluşuna geçişi yapılmıştır.
- Kalan 488 kapsam içi personelin tamamı ise özelleştirme sonrasında şirket bünyesinde kalarak bütün hakları ile şirkette çalışmaya devam etmişlerdir.
- Sonraki yıllarda kapsam içi olup da şirkette çalışmaya devam eden personelden 332'sinin, 4/B statüsünde sözleşmeli olarak kamuya geçişleri yapılmıştır. Bünyesinde çalışan personelden 4/B kapsamında kamu kurum ve kuruluşlarına en fazla geçiş yapan 5. şirket Uludağ EDAŞ olmuştur.
- 4/B statüsünde sözleşmeli olarak kamuya geçişleri yapılan personeller Şirketten ayrıldıktan sonra; 2018 yılsonu itibariyle Şirkette çalışan kadrolu personel sayısının 484, taşeron personel sayısının ise 2.302 kişi olmak üzere toplam 2.786 kişi olduğu görülmüştür. Nihai olarak, özelleştirme öncesine göre şirkette 127 kişilik personel artışı olduğu tespit edilmiştir. Bu personel sayısı ile şirket, EDAŞ'lar arasında özelleştirme sonrası en fazla personel istihdam eden 6. şirket olma özelliği taşımıştır.
- Bu veriler ışığında, özelleştirilmesi sonucunda Şirketin; Ülke Kadrolu Personel İstihdamına 328 kişilik artış katkısı yaptığı, Ülke Taşeron Personel Sayısına 451 kişilik bir katkı sağladığı ve nihayet Ülke Toplam İstihdam Sayısını ise 779 kişilik yüksek bir artış ile yukarı çıkardığı tespit edilmiştir.

Uludağ Elektrik Dağıtım AŞ'nin özelleştirilmesi nedeniyle temel faaliyet göstergelerinde ortaya çıkan performans değişikliklerini, özelleştirme öncesiyle karşılaştırmalı olarak aşağıdaki gibi özet şekilde sıralamak mümkündür:

- Abone sayısı %34 artış göstermiştir.
- Dağıtım sistemine giren enerji miktarında %8, faturalı tüketilen enerji miktarında ise %10 oranında artış olmuştur.
- 570 milyon Dolar tutarında yeni yatırım yapılmış; bu vesileyle trafo kurulumlarında ise %4'lük bir artış olmakla birlikte, iletim hatlarında %38'lik bir azalma gerçekleşmiştir. Şirket, özelleştirme sonrasında iletim hatları kısaltılan tek şirket olma özelliği taşımaktadır.
- Özelleştirme öncesinde 897 aboneye bir personel düşerken, özelleştirme sonrasında 1.145 aboneye bir personel düşürülmüştür.
- 328 kişilik Ülke Kadrolu Personel artışına, 451 kişilik Ülke Taşeron Personel artışına ve nihayet 779 kişilik de Ülke Toplam İstihdam artışına katkı yapılmıştır.

Bu faaliyetlerin sonucunda;

- Kayıp ve kaçak oranları %25'lik bir iyileşmeyle %5.6'dan %4.2'ye indirilerek; dünya (%8.25), OECD (%6.32) ve AB (%6.22) ortalamaları ile Dicle-Vangölü-Aras hariç 15 EDAŞ ortalamasının (%6.8) oldukça altına çekilmiştir.
- Şirket özelleştirme öncesinde net zarar açıklayan 7 şirketten biriyken, özelleştirme sonrasında net kar beyan eden şirketler arasına katılmıştır.

R. Vangölü Elektrik Dağıtım AŞ

Vangölü Elektrik Dağıtım AŞ'nin %100 hissesinin tamamı 118 milyon Dolar bedelle ve işletme hakkı destekli blok satış yöntemiyle özelleştirilmiştir. Alıcı firma olan Vangölü Enerji Yatırım AŞ'ye 30 yıllığına devri ise 26.07.2013 tarihinde gerçekleşmiştir. Şirket; Bitlis, Hakkari, Muş ve Van illerini içerisine alan 41.755 km²'lik bir alanda faaliyet göstermektedir. Faaliyet alanı itibariyle EDAŞ'lar arasında 8. faaliyet alanı büyüklüğüne sahip dağıtım şirkettir.

Devri gerçekleştirilen ve halihazırda faaliyetlerine devam eden Şirketin özelleştirme öncesi ve sonrası; yatırım, üretim, istihdam ve bilanço verileri üzerinden performans değerlendirmesi aşağıdaki tabloda yapılmıştır. Buna göre;

Tablo 20: Vangölü Elektrik Dağıtım AŞ Faaliyet Bilgileri

	ÖZELLEŞTİRME ÖNCESİ			SÖZLEŞME YILI	ÖZELLEŞTİRME SONRASI				
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
ÜRETİM, YATIRIM VE MALİ TABLO ÖZET BİLGİLERİ									
Özelleşmeden Elde Edilen Gelir (Milyon \$)				118					
Toplam Tüketici Sayısı (1.000 adet)	446	459	485	533	573	600	623	651	684
Dağıtım Sistemine Giren Enerji (GWh)	2.995	3.382	3.827	3.930	4.097	3.873	3.856	3.904	3.644
<i>Faturalı Tüketilen Enerji (GWh)</i>	<i>1.282</i>	<i>1.620</i>	<i>1.791</i>	<i>1.344</i>	<i>1.598</i>	<i>1.561</i>	<i>1.681</i>	<i>1.823</i>	<i>1.851</i>
<i>Kayıp ve Kaçaklar (GWh)</i>	<i>1.713</i>	<i>1.762</i>	<i>2.036</i>	<i>2.586</i>	<i>2.499</i>	<i>2.312</i>	<i>2.175</i>	<i>2.081</i>	<i>1.793</i>
<i>Kayıp ve Kaçaklar (%)</i>	<i>57,2</i>	<i>52,1</i>	<i>53,2</i>	<i>65,8</i>	<i>61</i>	<i>59,7</i>	<i>56,4</i>	<i>53,3</i>	<i>49,2</i>
Alıcı Firmaca Yapılan Yatırım (Milyon \$)				25	23,8	30	26,7	42,8	25,4
Hat Uzunlukları (1.000 Km)					31	38	39	40	41
Trafo Sayısı (Adet)					8.849	10.068	10.234	10.590	10.927
Özelleşme Öncesi Net Kar/Zarar (Milyon TL)	Zarar	Kar	Zarar	Zarar					
Özelleşme Sonrası Net Kar/Zarar (Milyon TL)					Zarar	Kar	Kar	-	-
PERSONEL BİLGİLERİ									
Özelleştirme Öncesi Personel (26.07.2013)				1.623					
<i>Kadrolu Personel</i>				485					
<i>Kapsam Dışı Personel</i>				206					
<i>Kapsam İçi Personel</i>				279					
<i>Taşeron Personel</i>				1.138					
Özelleştirme Sonrası Personel (31.12.2018)									1.953
<i>Kadrolu Personel</i>									725
<i>Taşeron Personel</i>									1.228
4/B ile Kamuya Geçen Personel									234
Ülke Kadrolu Personel Artışı/Azalışı									680
Ülke Taşeron Personel Artışı/Azalışı									90
Ülke Toplam İstihdam Artışı									770

Kaynak: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı (İlgili yıllara ait faaliyet ve istihdam verileri, Özelleştirme İdaresi Başkanlığına yaptığımız resmi başvuru neticesinde, İdarece tarafımıza iletilen verilerden oluşturulmuştur.); EPDK Elektrik Piyasası Gelişim Raporları (<http://epdk.gov.tr/Detay/Icerik/3-0-0-102/yillik-rapor-elektrik-piyasasi-gelisim-raporlari>, Erişim Tarihi: 13.05.2020); Vangölü Elektrik Dağıtım Şirketi 2015 Yılı Faaliyet Raporu (<https://docplayer.biz.tr/18607169-Vangolu-elektrik-dagitim-anonim-sirketi.html>, Erişim Tarihi: 15.06.2020); Türkiye Elektrik Dağıtım AŞ (Türkiye Elektrik Dağıtım AŞ'ye yapılan resmi başvuru neticesinde tarafımıza iletilen veriler.).

AÇIKLAMALAR:

1. 2013 ve öncesine ait faaliyet ve istihdam verilerinin tamamı Özelleştirme İdaresi Başkanlığından; 2013 sonrası yıllara ait veriler ise EPDK internet sitesinde yayımlanan Elektrik Piyasası Gelişim Raporlarından alınmıştır.
2. 2015 yılı Gelir Tablosu (Net Kar/Zarar Durumu) verileri Vangölü EDAŞ 2015 Faaliyet Raporlarından, diğer özelleştirme öncesi ve sonrası Gelir Tablosu (Net Kar/Zarar Durumu) verilerinin tamamı ise Özelleştirme İdaresi Başkanlığından alınmıştır.
3. Şirketin dağıtım ve perakende satış faaliyetleri 2013 yılından itibaren ayrıştırıldığından, 2013 öncesi değerler alınan ve satılan enerji miktarlarını, 2013 ve sonrası değerler ise dağıtım bölgesi sistemine giren ve faturalı tüketilen enerji miktarlarını göstermektedir.
4. EPDK raporlarında dağıtım sistemine giren enerji miktarı belirtilmediğinden, bu rakam, faturalı tüketilen enerji miktarı ile kayıp-kaçak oranları esas alınarak hesaplanmıştır.
5. Toplam tüketici sayısı, dağıtım sistemini kullanan tüketici sayılarını göstermektedir.
6. TL bazlı yatırım tutarları; yatırım yapılan yılın TC Merkez Bankası ABD Doları alım ve satım kurlarının ortalamasına bölünerek ABD Doları karşılıkları bulunmuş ve tabloya işlenmiştir.

Tüketici sayısı, özelleştirme öncesi son yıl olan 2012 yılından en son verilerin alındığı 2018 yılına kadar %41 (199.000 abone) artış göstermiştir. Tablo 22’de de görüldüğü üzere Vangölü EDAŞ, faaliyet bölgesi itibariyle EDAŞ’lar içerisinde en büyük 8. alanda faaliyet göstermesine rağmen, özelleştirme öncesi dönemde 485.000 abone sayısı ile son sırada, özelleştirme sonrası dönemde ise 684.000 abone ile yine son sırada yer alabilmiştir. Şirket, abone sayısı itibariyle son sırada yer almasına rağmen abone sayısında %41’lik artış sağlayarak, bu alanda EDAŞ’lar arasında en iyi 3. performansı göstermiştir.

Abone sayısında yüksek artış oranı yakalamasına rağmen; en son verilerin alındığı 2018 yılında özelleştirme öncesi son yıl olan 2012 yılına göre; Dağıtım Sistemine Giren Enerji Miktarında 3.827 GWh’ten %5 bir azalmayla 3.644 GWh’ye gerilemiştir. Faturalı Tüketilen Enerji miktarında ise 1.791 GWh’ten sadece %3’lük bir artış ile 1.851 GWh’te yükseliş olmuştur.

Abone sayısında gerçekleşen yüksek artış oranına rağmen Dağıtım Sistemine Giren Enerji Miktarında ve Faturalı Tüketilen Enerji miktarında diğer dağıtım şirketlerine göre daha düşük oranlarda enerji girişi ve kullanımı olmuştur. Diğer taraftan abone sayısındaki artış, oransal olarak bütün faaliyet alanları içerisinde şirketin en yüksek performans sağladığı alan olmuştur.

Kayıp ve kaçak oranlarının azaltılması ve özelleştirme sonrasında artan abone sayısı nedeniyle ortaya çıkan enerji talebinin hizmet alanlarına ulaştırılması için şirkette alt yapı yatırımları yapılmıştır. Bu anlamda verilerin elde edilebildiği özelleştirme sonrası ilk yıl olan 2014 yılından en son verilerin sağlandığı 2018 yılına

kadar 10.000 km yeni hat çekilmiş ve 2.078 adet yeni trafo kurulmuştur. Diğer taraftan Vangölü EDAŞ, 2014 yılında iletim hattı uzunluğu itibariyle EDAŞ'lar arasında 31.000 km ile 16. sırada iken, bu tarihten sonra gerçekleştirdiği %32'lik ilave iletim hattı yatırımlarıyla hat uzunluğunu 2018 yılında 41.000 km'ye çıkararak EDAŞ'lar arasında 15. sıraya çıkmıştır. Yeni iletim hattı kurulumundaki değişim oranı itibariyle en fazla yatırım gerçekleştiren 3. şirket olmuştur. Trafo yatırımlarında da benzer bir durum gerçekleşmiş; 2014 yılında 8.849 olan trafo adedi ile EDAŞ'lar arasında 17. sırada olan şirket, ilave %23'lük yeni trafo kurulumu ile trafo sayısını 10.927'ye çıkararak EDAŞ'lar arasında en fazla trafo kurulumu yapan 3. Şirket olmuştur.

Yeni hat çekilmesi, yeni trafoların inşası ve diğer alanlar için sözleşme tarihinden sonra, 26.07.2013 - 31.12.2018 tarihleri arasında, Alıcı Firma tarafından toplam 173 milyon Dolar yatırım yapılmıştır. Yatırım tutarı itibariyle EDAŞ'lar arasında en düşük yatırım yapan dağıtım şirketi olmuştur. Bu miktar, Şirketin özelleştirilmeyip de kamuda kalması durumunda kamu tarafından yapılması gerekecek olan yatırım tutarını da göstermesi açısından yine de önemlidir.

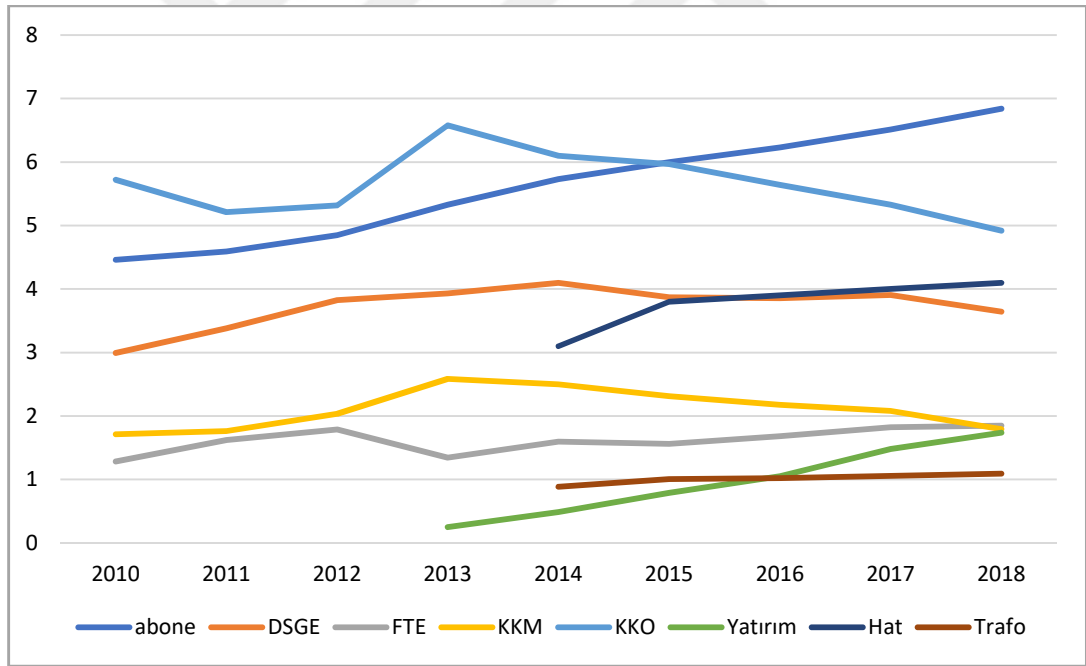
Vangölü Elektrik Dağıtım AŞ, dağıtım şirketleri arasında kayıp kaçak oranlarını en yüksek olan ikinci şirkettir. Özelleştirme sonrasında; ilave iletim hatlarının kurulmasına, yeni trafo kurulumlarının yapılmasına ve abone sayılarında oransal olarak önemli iyileşmeler sağlanmasına rağmen kayıp kaçak oranları hala yüksek değerlerini sürdürmeye devam etmektedir. Şirkette, özelleştirme öncesi son yıl olan 2012 yılında %53.2 olan kayıp kaçak oranı, en son verilerin elde edildiği 2018 yılında %49.2'ye gerileyerek özelleştirme sonrasında sadece %8'lik bir iyileşme sağlanabilmiştir.

Diğer taraftan şirketin özelleştirildiği yıl kayıp kaçak oranlarında ciddi bir artış olmuş ve bir yılda kayıp kaçak oranları %53.2'den %65.8'e yükselmiştir. Bu nedenle kayıp kaçak oranındaki değişim, şirketin özelleştirildiği yıldan önceki en son yıla (2012) göre değil de Şirketin özelleştirildiği yıla göre yapıldığında iyileşmenin %25 gibi yüksek bir oranda olduğu da görülmektedir.

Vangölü EDAŞ'ın faaliyet gösterdiği bölgedeki kayıp ve kaçakların en önemli özelliğinin; teknik kayıplardan ziyade Dicle ve Aras EDAŞ'lar gibi teknik olmayan nedenlerden kaynaklanıyor olmasıdır.

Diğer taraftan Vangölü EDAŞ; Dicle ve Aras EDAŞ'larla birlikte hem özelleştirme öncesi dönemi hem de özelleştirme sonrası dönemi içerisine alan bütün yıllarda Türkiye'nin kayıp ve kaçak oranını yükselten bir özellik taşımaktadır. Dolayısıyla bu şirkette gerçekleşecek iyileşmeler, Türkiye kayıp ve kaçak ortalamasına da büyük etki oluşturacak ve ortalamayı aşağı çekecektir.

Şirketin yıllar itibariyle kayıp kaçak oranlarındaki ve belirli şartlarda kayıp ve kaçak oranlarını etkileyen faktörlerdeki gelişmeleri aşağıdaki grafikten izlemek mümkündür. Görüleceği üzere, özelleştirme yılında hem kayıp ve kaçak oranlarında hem de kayıp kaçak oranlarını etkileyen faturalı tüketilen enerji miktarı ve abone sayısında negatif gelişmeler yaşanmıştır. Özelleştirme sonrasındaki yıllarda ise hemen hemen bütün faktörlerde pozitif performans sergilenmiş, buna göre; kayıp ve kaçak oranları bütün dönem boyunca düşerken, diğer faktörler yine bütün dönem boyunca artmıştır.

Grafik 18: Vangölü Elektrik Dağıtım AŞ'nin Kayıp ve Kaçak Performansı

Bütün bu gelişmeler sonucunda; özelleştirildiği yılda ve özelleştirme öncesi son üç yılın iki yılında net zarar açıklayan Şirket, özelleştirme sonrası ilk yılda da zarar açıklamasına rağmen, sonraki yıllarda artan miktarlarda kar etmeye devam etmiş ve böylece özelleştirme öncesi zarar eden 7 şirket arasında iken, özelleştirme sonrası net kar beyan eden şirketler grubuna dahil olmuştur.

Diğer dağıtım şirketlerinin çoğunluğunda olduğu gibi, Vangölü Elektrik Dağıtım AŞ’de özelleştirme sonrasında yaşanan iyileşme alanlarından birisi de istihdam edilen personel sayısındaki artış olmuştur. Buna göre;

- Hisse devir tarihi olan 26.07.2013 itibariyle şirkette; 206’sı kapsam dışı, 279’u kapsam içi ve 1.138’i de taşeron statüde olmak üzere toplam 1.623 personel çalışmaktaydı.
- Kapsam dışı statüde çalışan 206 personel, nakle tabi personel olduğu için; Özelleştirme İdaresinin bildirimi ile Devlet Personel Başkanlığı tarafından uygun kamu kurum ve kuruluşlarına geçişleri yapılmıştır.
- Kalan 279 kapsam içi personelin tamamı ise özelleştirme sonrasında şirket bünyesinde kalarak bütün hakları ile şirkette çalışmaya devam etmişlerdir.
- Sonraki yıllarda kapsam içi olup da şirkette çalışmaya devam eden personelden 234’ünün, 4/B statüsünde sözleşmeli olarak kamuya geçişleri yapılmıştır.
- 4/B statüsünde sözleşmeli olarak kamuya geçişleri yapılan personeller Şirketten ayrıldıktan sonra; 2018 yılsonu itibariyle Şirkette çalışan kadrolu personel sayısının 725, taşeron personel sayısının ise 1.228 kişi olmak üzere toplam 1.953 kişi olduğu görülmüştür. Nihai olarak, özelleştirme öncesine göre şirkette 330 kişilik personel artışı olduğu tespit edilmiştir.
- Bu veriler ışığında, özelleştirilmesi sonucunda Şirketin; Ülke Kadrolu Personel İstihdamına 680 kişilik artış katkısı yaptığı, Ülke Taşeron Personel Sayısına 90 kişilik bir katkı sağladığı ve nihayet Ülke Toplam İstihdam Sayısını ise 770 kişilik yüksek bir artış ile yukarı çıkardığı tespit edilmiştir.

Vangölü Elektrik Dağıtım AŞ’nin özelleştirilmesi nedeniyle temel faaliyet göstergelerinde ortaya çıkan performans değişikliklerini, özelleştirme öncesiyle karşılaştırmalı olarak aşağıdaki gibi özet şekilde sıralamak mümkündür:

- Abone sayısı %41 artış göstermiştir.
- Dağıtım sistemine giren enerji miktarında %5 azalma, faturalı tüketilen enerji miktarında ise %3 oranında artış olmuştur.

- 173 milyon Dolar tutarında yeni yatırım yapılmış; bu vesileyle trafo kurulumlarında %23'lük, iletim hatlarında ise %32'lik bir artış gerçekleştirilmiştir.
- Özelleştirme öncesinde 299 aboneye bir personel düşerken, özelleştirme sonrasında 350 aboneye bir personel düşürülmüştür.
- 680 kişilik Ülke Kadrolu Personel artışına, 90 kişilik Ülke Taşeron Personel artışına ve nihayet 770 kişilik de Toplam İstihdam artışına katkı yapılmıştır.

Bu faaliyetlerin sonucunda;

- Kayıp ve kaçak oranları %8'lik bir iyileşmeyle %53.2'den %49.2'ye indirilmesine rağmen bu oranın; dünya (%8.25), OECD (%6.32) ve AB (%6.22) ortalamalarının çok üstünde olduğu görülmüştür.
- Şirket özelleştirme öncesinde zarar eden şirketler arasındayken, özelleştirme sonrasında net kar açıklayan EDAŞ'lar arasında yer almıştır.

S. Yeşilirmak Elektrik Dağıtım AŞ

Samsun, Amasya, Çorum, Ordu ve Sinop illerini kapsayan 39.633 km²'lik alanda faaliyet gösteren Yeşilirmak Elektrik Dağıtım AŞ'nin %100 hissesinin tamamı 442 milyon Dolar bedelle Çalık Elektrik Dağıtım AŞ'ye satılmıştır. Şirketin özelleştirmesi, işletme hakkı destekli blok satış yöntemiyle yapılmış ve devir işlemleri 29.12.2010 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Şirket, faaliyet alanı itibariyle EDAŞ'lar arasında 9. sırada yer almaktadır.

Aşağıdaki tabloda, devri gerçekleştirilen ve halihazırda faaliyetlerine devam eden şirketin özelleştirme öncesi ve sonrası; yatırım, üretim, istihdam ve mali tablolarındaki verileri üzerinden performans analizi yapılmıştır. Buna göre;

Abone sayısı, özelleştirme öncesi son yıl olan 2009 yılından en son verilerin alındığı 2018 yılına kadar %36 (553.000 abone) oranında önemli bir artış göstermiştir. Bu artışla özelleştirme öncesi dönemde 1.521.000 olan abone sayısı, özelleştirme sonrasında 2.074.000 aboneye yükselmiştir. Şirket, abone sayısı itibariyle hem özelleştirme öncesinde hem de özelleştirme sonrasında EDAŞ'lar arasında 9. sırada yer alırken, artış oranı itibariyle 8. sırada yer bulmuştur.

Abone sayısındaki artış, elektrik enerjisi talebini de artırmış ve bu suretle en son verilerin alındığı 2018 yılında özelleştirme öncesi son yıl olan 2009 yılına göre;

Dağıtım Sistemine Giren Enerji Miktarı özelleştirme öncesi 4.530 GWh'ten, %18 artış göstererek özelleştirme sonrasında 5.353 GWh'te yükselmiştir. Faturalı Tüketilen Enerji miktarında da benzer bir artış yaşanmış; özelleştirme öncesinde 4.050 GWh'ten %22'lik bir artışla 4.946 GWh'te yükselmiştir.

Kayıp ve kaçak oranlarının azaltılması ve özelleştirme sonrasında artan enerji talebinin hizmet alanlarına ulaştırılması için gerekli olan alt yapı yatırımları da artmıştır. Bu anlamda verilerin elde edilebildiği özelleştirme sonrası ilk yıl olan 2014 yılından en son verilerin sağlandığı 2018 yılına kadar; 6.000 km yeni iletim hattı çekilerek hat uzunluğu 77.000 km'den 83.000 km'ye çıkarılmış ve 4.497 adet yeni trafo kurularak da trafo sayısı 17.377'den 21.874 adede yükseltilmiştir. Her ne kadar iletim hattı uzunluğundaki değişim oranı EDAŞ'lar arasında düşük kalsa da trafo kurulum sayısındaki %26'lık artış oranı EDAŞ'lar arasında en fazla artış sağlayan 2. şirket olmasını sağlamıştır.

Yeni hat çekilmesi, yeni trafoların inşası ve diğer alanlar için sözleşme tarihinden sonra, 29.12.2010 - 31.12.2018 tarihleri arasında, Alıcı Firma tarafından toplam 478 milyon Dolarlık yatırım yapılmıştır. Bu miktar, Şirketin özelleştirilmemesi halinde kamu tarafından yapılması gerekecek olan yatırım tutarını da göstermesi açısından önemlidir. Yatırım miktarı itibarıyla EDAŞ'lar arasında en fazla yatırım yapan 6. şirket konumunda olmuştur.

Yeşilirmak Elektrik Dağıtım AŞ, dağıtım şirketleri arasında kayıp ve kaçak oranları uluslararası standartların biraz üzerinde seyreden şirketlerden birisidir. Özelleştirme sonrasında yapılan yatırımlar ve sağlanan iyileşmeler sonucunda; Şirkette, özelleştirme öncesi son yılda %10.6 olan kayıp kaçak oranı, en son verilerin elde edildiği 2018 yılında %7.6'ya gerileyerek özelleştirme sonrasında %28'lik bir iyileşme sağlanmıştır. Bu oran özelleştirme sonrası kayıp ve kaçak oranlarını düşürmek için hedefler koyup faaliyetler gerçekleştiren EDAŞ'lar içerisinde en iyi 7. sıradır. Özelleştirme öncesinde dünya (%8.25), OECD (%6.32) ve AB (%6.22) ile Dicle-Aras-Vangölü EDAŞ'lar hariç Türkiye ortalamalarının (%6.8) çok üstünde bir ortalamaya sahip olan şirket; sağlanan iyileşmeye rağmen özelleştirme sonrasında dünya ortalamasının altına inmekle birlikte OECD, AB ve Dicle-Vangölü-Aras EDAŞ'lar hariç Türkiye ortalamasının yine üzerinde kalmıştır. Şirketin özelleştirme öncesinde EDAŞ'lar arasında 9. sıradaki yeri özelleştirme sonrasında 7. sıraya çıkmış ve bu alandaki performansı diğer şirketlere göre düşük kalmıştır.

Tablo 21: Yeşilirmak Elektrik Dağıtım AŞ Faaliyet Bilgileri

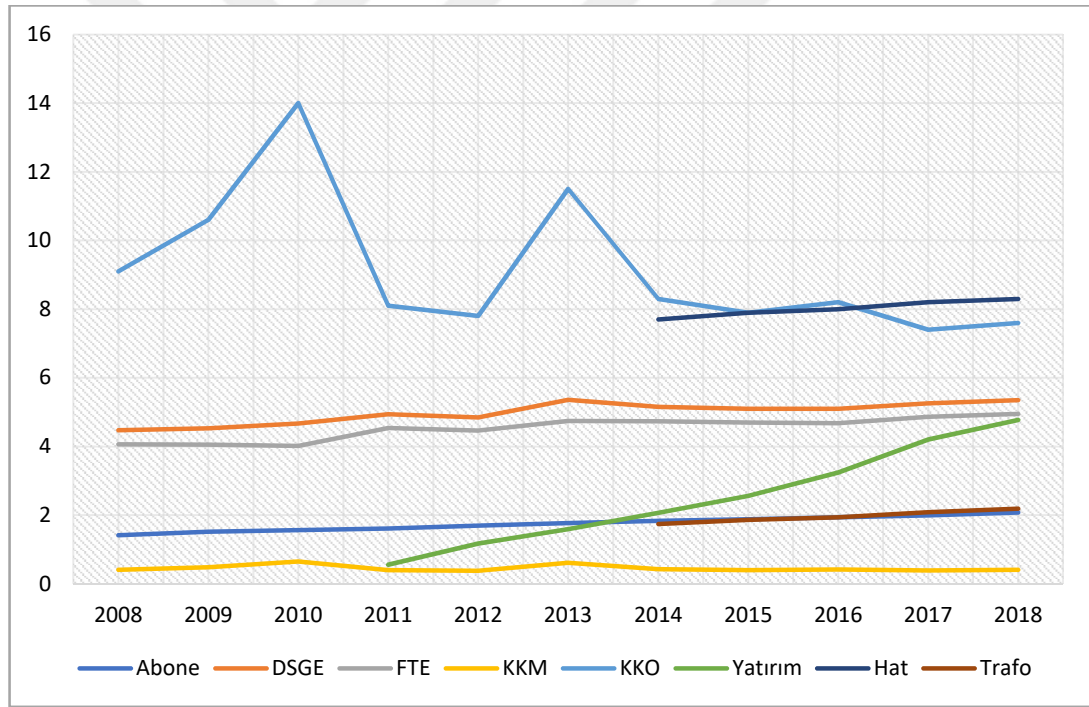
	ÖZELLEŞME ÖNCESİ		SÖZLEŞME YILI	ÖZELLEŞTİRME SONRASI							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
ÜRETİM, YATIRIM VE MALİ TABLO ÖZET BİLGİLERİ											
Özelleşmeden Elde Edilen Gelir (Milyon \$)			442								
Toplam Tüketici Sayısı (1.000 adet)	1.420	1.521	1.566	1.615	1.698	1.767	1.834	1.885	1.938	1.998	2.074
Dağıtım Sistemine Giren Enerji (GWh)	4.470	4.530	4.670	4.938	4.847	5.363	5.159	5.098	5.099	5.255	5.353
<i>Faturalı Tüketilen Enerji (GWh)</i>	<i>4.063</i>	<i>4.050</i>	<i>4.016</i>	<i>4.538</i>	<i>4.469</i>	<i>4.746</i>	<i>4.731</i>	<i>4.695</i>	<i>4.681</i>	<i>4.866</i>	<i>4.946</i>
<i>Kayıp ve Kaçaklar (GWh)</i>	<i>407</i>	<i>480</i>	<i>654</i>	<i>400</i>	<i>378</i>	<i>617</i>	<i>428</i>	<i>403</i>	<i>418</i>	<i>389</i>	<i>407</i>
<i>Kayıp ve Kaçaklar (%)</i>	<i>9,1</i>	<i>10,6</i>	<i>14</i>	<i>8,1</i>	<i>7,8</i>	<i>11,5</i>	<i>8,3</i>	<i>7,9</i>	<i>8,2</i>	<i>7,4</i>	<i>7,6</i>
Alıcı Firmaca Yapılan Yatırım (Milyon \$)				55,6	62,0	41,5	48	49,6	67,2	96,7	57,1
Hat Uzunlukları (1.000 Km)							77	79	80	82	83
Trafo Sayısı (Adet)							17.377	18.673	19.344	20.847	21.874
Özelleştirme Öncesi Net Kar/Zarar (Milyon TL)	Kar	Kar	Kar								
Özelleştirme Sonrası Net Kar/Zarar (Milyon TL)				Kar	Kar	Kar	Kar	Kar	Kar	-	-
İSTİHDAM BİLGİLERİ											
Özelleştirme Öncesi Personel (29.12.2010)			1940								
<i>Kadrolu Personel</i>			<i>876</i>								
<i>Kapsam Dışı Personel</i>			<i>347</i>								
<i>Kapsam İçi Personel</i>			<i>529</i>								
<i>Taşeron Personel</i>			<i>1.064</i>								
Özelleştirme Sonrası Personel (31.12.2018)											2.130
<i>Kadrolu Personel</i>											<i>596</i>
<i>Taşeron Personel</i>											<i>1.534</i>
4/B ile Kamuya Geçen Personel											259
Ülke Kadrolu Personel Artışı/Azalışı											326
Ülke Taşeron Personel Artışı/Azalışı											470
Ülke Toplam İstihdam Artışı											796

Kaynak: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı (İlgili yıllara ait faaliyet ve istihdam verileri, Özelleştirme İdaresi Başkanlığına yaptığımız resmi başvuru neticesinde, İdarece tarafımıza iletilen verilerden oluşturulmuştur.); EPDK Elektrik Piyasası Gelişim Raporları (<http://epdk.gov.tr/Detay/Icerik/3-0-0-102/yillik-rapor-elektrik-piyasasi-gelisim-raporlari>, Erişim Tarihi: 13.05.2020); Yeşilirmak EDAŞ Faaliyet Raporları (<https://www.yesilirmakedas.com/faaliyet-raporlarimiz/>, Erişim Tarihi: 14.06.2020); Türkiye Elektrik Dağıtım AŞ (Türkiye Elektrik Dağıtım AŞ’ye yapılan resmi başvuru neticesinde tarafımıza iletilen veriler.).

AÇIKLAMALAR:

1. 2013 ve öncesine ait faaliyet ve istihdam verilerinin tamamı Özelleştirme İdaresi Başkanlığından; 2013 sonrası yıllara ait veriler ise EPDK internet sitesinde yayımlanan Elektrik Piyasası Gelişim Raporlarından alınmıştır.
2. Özelleştirme öncesi Gelir Tablosu (Net Kar/Zarar Durumu) verileri Özelleştirme İdaresi Başkanlığından, özelleştirme yılı (2010) ve özelleştirme sonrası verilerin tamamı ise Yeşilirmak EDAŞ Faaliyet Raporlarından alınmıştır.
3. Şirketin dağıtım ve perakende satış faaliyetleri 2013 yılından itibaren ayrıştırıldığından, 2013 öncesi değerler alınan ve satılan enerji miktarlarını, 2013 ve sonrası değerler ise dağıtım bölgesi sistemine giren ve faturalı tüketilen enerji miktarlarını göstermektedir.
4. EPDK raporlarında dağıtım sistemine giren enerji miktarı belirtilmediğinden, bu rakam, faturalı tüketilen enerji miktarı ile kayıp-kaçak oranları esas alınarak hesaplanmıştır.
5. Toplam tüketici sayısı, dağıtım sistemini kullanan tüketici sayılarını göstermektedir.
6. TL bazlı yatırım tutarları; yatırım yapılan yılın TC Merkez Bankası ABD Doları alım ve satım kurlarının ortalamasına bölünerek ABD Doları karşılıkları bulunmuş ve tabloya işlenmiştir.

Aşağıdaki grafikte de görüldüğü üzere, şirketin özelleştirme öncesi ve özelleştirme sonrası kayıp ve kaçak oranları ile faturalı tüketilen enerji miktarlarında yıllar itibariyle inişli ve çıkışlı süreçler yaşanmıştır. Diğer faktörlerde ise istikrarlı pozitif pozisyonlar bütün yıllarda devam etmiştir.

Grafik 19: Yeşilirmak Elektrik Dağıtım AŞ'nin Kayıp ve Kaçak Performansı

Bütün bu gelişmeler sonucunda; özelleştirme öncesi son iki yılda da net kar açıklayan Şirket, özelleştirme yılı da dahil özelleştirme sonrası yılların tamamında net kar açıklamaya devam etmiştir.

Şirketin özelleştirilmesi sonrasında üretim, yatırım ve mali tablolarında görülen iyileşmeler istihdam artışına da yansımıştır. Buna göre;

- Hisse devir tarihi olan 29.12.2010 itibariyle şirkette, 347'si kapsam dışı, 529'u kapsam içi ve 1.064'ü de taşeron statüde olmak üzere toplam 1.940 personel çalışmaktaydı.
- Kapsam dışı statüde çalışan 347 personel, nakle tabi personel olduğu için; Özelleştirme İdaresinin bildirimi ile Devlet Personel Başkanlığı tarafından uygun kamu kurum ve kuruluşuna geçişi yapılmıştır.
- Kalan 529 kapsam içi personelin tamamı ise özelleştirme sonrasında şirket bünyesinde kalarak bütün hakları ile şirkette çalışmaya devam etmişlerdir.
- Sonraki yıllarda kapsam içi olup da şirkette çalışmaya devam eden personelden 259'unun, 4/B statüsünde sözleşmeli olarak kamuya geçişleri yapılmıştır.
- 4/B statüsünde sözleşmeli olarak kamuya geçişleri yapılan personeller Şirketten ayrıldıktan sonra; 2018 yılsonu itibariyle şirkette çalışan kadrolu personel sayısının 596, taşeron personel sayısının ise 1.534 kişi olmak üzere toplam 2.130 kişi olduğu görülmüştür. Nihai olarak, özelleştirme öncesine göre şirkette 190 kişilik personel artışı olduğu tespit edilmiştir.
- Bu veriler ışığında, özelleştirilmesi sonucunda Şirketin; Ülke Kadrolu Personel İstihdamına 326 kişilik artış katkısı yaptığı, Ülke Taşeron Personel Sayısına 470 kişilik bir katkı sağladığı ve nihayet Ülke Toplam İstihdam Sayısını ise 796 kişilik bir artış ile yukarı çıkardığı tespit edilmiştir.

Yeşilirmak Elektrik Dağıtım AŞ'nin özelleştirilmesi nedeniyle temel faaliyet göstergelerinde ortaya çıkan performans değişikliklerini, özelleştirme öncesiyle karşılaştırmalı olarak aşağıdaki gibi özet şekilde sıralamak mümkündür:

- Abone sayısı %36 artış göstermiştir.
- Dağıtım sistemine giren enerji miktarında %18, faturalı tüketilen enerji miktarında ise %22 oranında artış olmuştur.
- 478 milyon Dolar tutarında yeni yatırım yapılmış; bu vesileyle trafo kurulumlarında %26'lık, iletim hatlarında ise %8'lik bir artış gerçekleştirilmiştir.
- Özelleştirme öncesinde 784 aboneye bir personel düşerken, özelleştirme sonrasında 974 aboneye bir personel düşürülmüştür.

- 326 kişilik Ülke Kadrolu Personel artışına, 470 kişilik Ülke Taşeron Personel Sayısına ve nihayet 796 kişilik de Ülke Toplam İstihdam artışına katkı yapmıştır.

Bu faaliyetlerin sonucunda;

- Kayıp ve kaçak oranları %28'lik bir iyileşmeyle %10.6'dan %7.6'ya indirilmesine rağmen bu oranın; dünya (%8.25) ortalamasının altında olmakla birlikte OECD (%6.32), AB (%6.22) ve Dicle-Vangölü-Aras hariç Türkiye ortalamalarının (%6.8) üstünde olduğu görülmüştür.
- Şirket hem özelleştirme öncesinde hem de özelleştirme sonrasında net kar açıklayan EDAŞ'lar arasında yer almıştır.

Tablo 22: Elektrik Dağıtım Şirketlerinin Faaliyet Performans Sıralaması -1

SIRALAMA	Abone/Tüketici Sayısı (1.000 Adet)				Sisteme Giren, Faturalı Tüketilen ve Kayıp Kaçak Enerji Miktarı (GWh)									Kayıp Kaçak Oranı (%)		
	Özel. Öncesi	Özel. Sonrası	Fark	Değişim (%)	Dağıtım Sisteme Giren Enerji			Faturalı Tüketilen Enerji			Kayıp Kaçak Miktarı			Özel. Öncesi	Özel. Sonrası	Değişim (%)
					Özel. Öncesi	Özel. Sonrası	Değişim %	Özel. Öncesi	Özel. Sonrası	Değişim %	Özel. Öncesi	Özel. Sonrası	Değişim %			
1	Bğç-4.326	Bğç-5.029	Bşkt-1.124	Dcle (44)	Dcle-19.341	Bğç-27.616	Akdz(56)	Bğç-16.700	Bğç-25.959	Dcle (79)	Dcle-13.674	Dcle-12.343	Bğç (-32)	Dcle (70,7)	Dcle (54,9)	Akdz (-53)
2	Bşkt-3.075	Bşkt-4.199	Tors-920	Fırt (41)	Bğç-19.151	Dcle-22.483	Çorh (51)	Tors-15.147	Tors-15.328	Akdz (68)	Bğç-2.451	Tors-2.070	Akdz (-26)	Van (53,2)	Van (49,2)	Bğç (-53)
3	Tors-2.958	Tors-3.878	Uldğ-804	Van (41)	Tors-16.943	Tors-17.398	Mrm-(49)	Gdz-13.158	Bşkt-15.217	Çorh (57)	Van-2.036	Van-1.793	Çmbl (-25)	Aras (28,3)	Aras (23,6)	Trky (-35)
4	Gdiz-2.533	Gdiz-3.313	Gdiz-780	Skry (40)	Gdz-14.271	Bşkt-16.206	İst (48)	Bşkt-11.161	Gdz-14.828	Bğç (55)	Tors-1.796	Bğç-1.657	Uldğ (-19)	Fırt (13,5)	Tors (11,9)	Çmbl (-34)
5	İst-2.465	Uldğ-3.190	Bğç-703	Bşkt (37)	Bşkt-12.171	Gdz-15.876	Bğç (44)	Uldğ-11.050	Uldğ-12.116	İst (52)	Gdiz-1.113	Gdiz-1.048	Trky (-16)	Bğç (12,8)	Fırt (10,3)	Çorh (-31)
6	Uldğ-2.386	İst-2.854	Dcle-565	Mrm-(37)	Uldğ-11.706	Uldğ-12.647	Bşkt (33)	Skry-8.760	İst-11.819	Mrm-(52)	Bşkt-1.010	Bşkt-989	Yşlrk (-15)	Akdz-12,3	Çorh (7,9)	İst (-28)
7	Akdz-1.733	Akdz-2.164	Mrm-563	Ogzi (36)	Skry-9.349	İst-12.573	Ogzi (31)	İst-7.778	Dcle-10.140	Bşkt (36)	Aras-778	İst-754	Van (-12)	Çorh (11,4)	Yşlrk (7,6)	Yşlrk (-28)
8	Mrm-1.531	Mrm-2.094	Yşlrk-553	Yşlrk (36)	İst-8.482	Skry-9.704	Trky (30)	Mrm-5.859	Akdz-9.074	Trky-(34)	Akdz-757	Aras-717	Dcle (-10)	Tors (10,6)	Mrm (6,7)	Bşkt (-27)
9	Yşlrk- 1.521	Yşlrk-2.074	Skry-525	Çorh (34)	Mrm-6.396	Akdz-9.633	Fırt (18)	Dcle-5.667	Skry-9.073	Ogzi- (31)	İst-704	Mrm-639	Fırt (-9)	Yşlrk (10,6)	Gdiz (6,6)	Uldğ (-25)
10	Ogzi-1.311	Dcle-1.839	Ogzi-475	Uldğ (34)	Akdz-6.158	Mrm-9.532	Yşlrk (18)	Akdz-5.401	Mrm-8.893	Fırt (23)	Uldğ-656	Skry-631	Aras (-8)	Mrm-(8,4)	Skry (6,5)	Fırt (-24)
11	Skry- 1.307	Skry-1.832	Akdz-431	Trky (32)	Trky-5.326	Trky-6.942	Dcle (16)	Trky-4.964	Trky-6.637	Yşlrk (22)	Skry-589	Akdz-559	Gdiz (-6)	Bşkt (8,3)	Ogzi (6,4)	Dcle (-22)
12	Dcle-1.274	Ogzi-1.786	İst-389	Çmbl (31)	Ogzi-5.161	Ogzi-6.764	Çmbl (13)	Ogzi-4.846	Ogzi-6.331	Aras (18)	Mrm-537	Uldğ-531	Bşkt (-2)	İst (8,3)	Bşkt (6,1)	Mrm-(-20)
13	Çorh-1.013	Çorh-1.360	Çorh-347	Gdiz (31)	Yşlrk-4.530	Yşlrk-5.353	Aras (11)	Yşlrk-4.050	Yşlrk-4.946	Çmbl (16)	Yşlrk-480	Ogzi-433	Çorh (5)	Gdiz (7,8)	Bğç (6)	Aras (-17)
14	Trky- 822	Trky-1.089	Fırt-277	Tors (31)	Van-3.827	Çorh-3.933	Gdiz (11)	Çorh-2.312	Çorh-3.622	Gdiz (13)	Trky-362	Yşlrk-407	İst (7)	Çmbl (7,7)	İst (6)	Gdiz (-15)
15	Ars-815	Aras-1.003	Trky-267	Akdz (25)	Aras-2.748	Van-3.644	Uldğ (8)	Çmbl-2.146	Fırt-2.513	Uldğ (10)	Fırt-319	Çorh-311	Skry (7)	Trky (6,8)	Akdz (5,8)	Van (-8)
16	Çmbl- 746	Çmbl-975	Çmbl-229	Aras (23)	Çorh-2.609	Aras-3.037	Skry (4)	Fırt-2.047	Çmbl-2.497	Skry (4)	Ogzi-315	Trky-305	Tors (15)	Skry (6,3)	Çmbl (5,1)	Skry (3)
17	Fırt- 680	Fırt-957	Van-199	Bğç (16)	Fırt-2.366	Fırt-2.802	Tors-(3)	Aras-1.970	Aras-2.320	Van-(3)	Çorh-297	Fırt-289	Mrm-(19)	Ogzi (6,1)	Trky (4,4)	Ogzi (5)
18	Van- 485	Van-684	Aras-188	İst (16)	Çmbl-2.325	Çmbl-2.631	Van-(-5)	Van-1.791	Van-1.851	Tors (1)	Çmbl-179	Çmbl-134	Ogzi (37)	Uldğ (5,6)	Uldğ (4,2)	Tors (12)
Top-lam	30.981	40.320	9.339	(30)	152.860	188.774	(23)	124.807	163.164	(31)	28.053	25.610	(-9)	(16,0)	(12,7)	(-21)

Kaynak: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, (Özelleştirme İdaresi Başkanlığına yapılan 07.09.2020 tarihli resmi başvuru neticesinde, İdarece tarafımıza 08.10.2020 tarih ve 102 sayılı ile iletilen veriler.) ; EPDK Elektrik Piyasası Gelişim Raporları (<http://epdk.gov.tr/Detay/Icerik/3-0-0-102/yillik-rapor-elektrik-piyasasi-gelisim-raporlari>, Erişim Tarihi: 13.05.2020); Elektrik dağıtım şirketlerinin kendi sitelerinde yayımladıkları Faaliyet Raporları.

Tablo 23: Elektrik Dağıtım Şirketlerinin Faaliyet Veri ve Performans Sıralaması -2

SIRALAMA	Faaliyet Alan Büyüklüğü (km2)	Hat Uzunlukları (1.000 km)				Trafo Sayısı (Adet)				Yatırım Tutarı (Milyon \$)	Özel. Öncesi Net Kar/Zarar		Özel. Sonrası Net Kar/Zarar	
		Hat (2014)	Hat (2018)	Fark	% Değişim	Trafo (2014)	Trafo (2018)	Fark	% Değişim		Net Zarar	Net Kar	Net Zarar	Net Kar
1	Meram-76.935	Başkent-105	Başkent-112	Akdeniz-17	Akdeniz-35	Meram-46.096	Dicle-62.086	Dicle-17.524	Dicle-39	Başkent-1.320		Akdeniz		Akdeniz
2	Aras-70.991	Toroslar-81	Toroslar-91	Toroslar-10	Trakya-32	Dicle-44.562	Meram-54.517	Meram-8.421	Yşılırmk-26	Toroslar-770		Aras		Aras
3	Dicle-60.630	Uludağ-80	Meram-86	Vangözü-10	Vangözü-32	Torslar-38.839	Torslar-45.702	Toroslar-6.863	Vangözü-23	Meram-640	Başkent			Başkent
4	Başkent-60.121	Meram-77	Yşılırmak-83	Meram-9	İstanbul-14	Gediz-29.613	Başkent-32.438	Başkent-4.620	Fırat-18	Uludağ-570		Boğaziçi		Boğaziçi
5	Çamlıbel-52.714	Yşılırmak-77	Dicle-74	Başkent-7	Meram-12	Başkent-27.818	Gediz-32.140	Yşılırmk-4.497	Meram-18	Boğaziçi-559	Çamlıbel			Çamlıbel
6	Osmngzi-50.304	Dicle-72	Akdeniz-65	Trakya-6	Toroslar-12	Uludağ-23.583	Uludağ-24.589	Osmngzi-3.414	Toroslar-18	Yşılırmk-478		Çoruh		Çoruh
7	Toroslar-46.858	Çoruh-55	Çoruh-59	Yeşilirmk-6	Aras-10	Osmngzi-20.560	Osmngzi-23.974	Gediz-2.527	Başkent-17	Gediz-476	Dicle			Dicle
8	Vangözü-41.755	Gediz-53	Aras-57	Aras-5	Çamlıbel-10	Yşılırmk-17.377	Yşılırmak-21.874	Boğaziçi-2.181	Boğaziçi-17	Dicle-390		Fırat		Fırat
9	Yşılırmk-39.633	Aras-52	Gediz-56	Çamlıbel-4	Osmngzi-10	Akdiz-16.871	Akdeniz-18.963	Akdeniz-2.092	Çamlıbel-17	Akdeniz-356		Gediz		Gediz
10	Fırat-37.323	Akdeniz-48	Uludağ-50	Çoruh-4	Fırat-9	Sakarya-14.843	Sakarya-16.806	Vangözü-2.078	Osmngzi-17	İstanbul-348		İstanbul		İstanbul
11	Akdeniz-36.797	Boğaziçi-47	Boğaziçi-47	Fırat-4	Sakarya-9	Boğaziçi-12.571	Boğaziçi-14.752	Sakarya-1.963	İstanbul-16	Sakarya-322	Meram			Meram
12	Uludağ-36.160	Fırat-43	Fırat-47	Osmngzi-4	Yşılırmk-8	Aras-12.188	Aras-13.585	Fırat- 1.883	Trakya-14	Aras-269		Osmngzi		Osmngzi
13	Çoruh-29.222	Çamlıbel-42	Çamlıbel-46	Gediz-3	Başkent-7	Çoruh-11.245	Fırat-12.358	Çamlıbel-1.732	Sakarya-13	Çoruh-266	Sakarya			Sakarya
14	Gediz-25.244	Osmngzi-42	Osmngzi-46	İstanbul-3	Çoruh-6	Fırat-10.475	Çamlıbel-12.083	Aras-1.397	Akdeniz-12	Çamlıbel-238		Toroslar		Toroslar
15	Sakarya-19.422	Sakarya-34	Vangözü-41	Sakarya-3	Gediz-6	Çamlıbel-10.351	Çoruh-12.062	Trakya-1.361	Aras-11	Osmngzi-230		Trakya		Trakya
16	Trakya-18.740	Vangözü-31	Sakarya-37	Dicle-2	Dicle-3	Trakya-9.778	Trakya-11.139	İstanbul-1.055	Gediz-9	Fırat-224	Uludağ			Uludağ
17	Boğaziçi-3.573	İstanbul-21	Trakya-25	Boğaziçi-0	Boğaziçi-0	Vangözü-8.849	Vangözü-10.927	Uludağ-1.006	Çoruh-7	Trakya-210	Vangözü			Vangözü
18	İstanbul-1.742	Trakya-19	İstanbul-24	Uldğ (-30)	Uldğ (-38)	İstanbul-6.508	İstanbul-7.563	Çoruh-817	Uludağ- 4	Vangözü-173		Yşılırmk		Yşılırmk
	708.164	979	1.046	97	9,9	362.127	427.558	65.431	16,4	7.839	7	11	0	18

Kaynak: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, (Özelleştirme İdaresi Başkanlığına yapılan 07.09.2020 tarihli resmi başvuru neticesinde, İdarece tarafımıza 08.10.2020 tarih ve 102 sayılı ile iletilen veriler.); EPDK Elektrik Piyasası Gelişim Raporları (<http://epdk.gov.tr/Detay/Icerik/3-0-0-102/yillik-rapor-elektrik-piyasasi-gelisim-raporlari>, Erişim Tarihi: 13.05.2020); Elektrik dağıtım şirketlerinin kendi sitelerinde yayımladıkları Faaliyet Raporları.

Tablo 24: Elektrik Dağıtım Şirketlerinin İstihdam Performans Sıralaması

SIRA	Özelleşme Öncesi Personel				Özelleşme Sonrası Personel			Fark	4/B İstihdam	Kadrolu Personel Artış/Azalış	Taşeron Personel Artış/Azalış	Toplam İstihdam Artış/Azalış
	Kadrolu Personel		Taşeron	Toplam	Kadrolu	Taşeron	Toplam					
	Kapsam Dışı	Kapsam İçi										
1	Başkent-926	Başknt-1.733	Boğaziçi-3.230	Boğaziçi-4.446	Toroslar-3.599	Boğaziçi-4.123	Dicle-5.955	Dicle: 2.742	Boğaziçi-922	Toroslar:3.554	Bşknt: 1.641	Başkent:3.520
2	Toroslar-547	İstnbul-1.323	Toroslar-3.134	Toroslar-4.344	Başkent-3.457	Dicle-3.349	Toroslar-5.496	Başkent: 2.439	İstanbul-729	Dicle:2.077	Fırat: 1.087	Dicle: 3.144
3	Boğaziçi-423	Boğaziçi-793	Dicle-2.282	Dicle-3.213	Dicle-2.606	Gediz-2.381	Başkent-5.098	Toroslar:1.152	Toroslar-618	Başkent:1.879	Dicle: 1.067	Toroslar: 2.317
4	Dicle-402	Toroslar-663	Gediz-2.257	Gediz-2.944	İstanbul-1.704	Uludağ-2.302	Boğaziçi-4.838	Fırat: 658	Akdeniz-368	Sakarya:1.151	Boğaziçi: 893	Boğziçi: 1.737
5	Meram-401	Dicle-529	Uludağ-1.851	Başkent-2.659	Sakarya-1.617	Toroslar-1.897	Gediz-3.120	Boğaziçi: 392	Uludağ-332	İstanbul:1.110	Yşılırmk: 470	Fırat: 1.276
6	Aras-377	Yşılırmk-529	Meram-1.647	Uludağ-2.659	Osmagzi-1.203	Meram-1.790	Uludağ-2.786	Osmngzi: 379	Aras-316	Osmngzi:1.070	Uludağ: 451	İstanbul: 948
7	Fırat-361	Meram-502	Aras-1.573	Meram-2.550	Trakya-795	Akdeniz-1.668	İstanbul-2.637	Vangölü: 330	Meram-296	Boğaziçi-844	Akdeniz: 231	Osmngzi: 885
8	Yşılırmk-347	Uludağ-488	Akdeniz-1.437	İstanbul-2.419	Gediz-739	Fırat-1.648	Meram-2.512	İstanbul: 218	Gediz-289	Vangölü:680	Meram: 143	Yşılırmk: 796
9	Uludağ-320	Sakarya-468	Çoruh-1.345	Aras-2.365	Vangölü-725	Başkent-1.641	Sakarya-2.260	Sakarya: 212	Yşılırmk-259	Trakya:615	Çamlıbel: 132	Uludağ: 779
10	Sakarya-296	Akdeniz-460	Sakarya-1.284	Sakarya-2.048	Meram-722	Yşılırmk-1.534	Yşılırmk-2.130	Yşılırmk: 190	Fırat-257	Gediz:585	Gediz: 124	Vangölü: 770
11	Çoruh-292	Gediz-443	Vangölü-1.138	Çoruh-2.007	Boğaziçi-715	Aras-1.319	Fırat-1.954	Gediz: 176	Çamlıbel-253	Meram:516	Vangölü: 90	Gediz: 709
12	Osmngzi-255	Aras-415	İstanbul-1.095	Akdeniz-1.967	Yşılırmk-596	Çoruh-1.280	Vangölü-1.953	Uludağ: 127	Osmngzi-251	Aras:363	Çoruh: -65	Meram: 659
13	Çamlıbel-248	Osmngai-384	Yşılırmk-1.064	Yşılırmk-1.940	Uludağ-484	Vangölü-1.228	Akdeniz-1.937	Akdeniz: -30	Vangölü-234	Uludağ:328	İstanbul: -162	Sakarya: 510
14	Gediz-244	Fırat-374	Trakya-1.056	Vangölü-1.623	Aras-462	Çamlıbel-1.024	Aras-1.771	Meram: -38	Başkent-155	Yşılırmk:326	Osmgzi: -185	Akdeniz: 408
15	Vangölü-206	Çoruh-370	Çamlıbel-892	Çamlıbel-1.435	Çoruh-386	İstanbul-933	Osmngzi-1.713	Çamlıbel: -197	Çoruh-99	Fırat:189	Aras: -254	Çamlıbel: 304
16	Trakya-110	Çamlıbel-295	Osmngzi-695	Trakya-1.376	Fırat-306	Sakarya-643	Çoruh-1.666	Trakya: -329	Trakya-30	Akdeniz:177	Sakarya: -641	Aras: 109
17	Akdeniz-70	Vangölü-279	Fırat-561	Osmngzi-1.334	Akdeniz-269	Osmngzi-510	Çamlıbel-1.238	Çoruh: -341	Sakarya-2	Çamlıbel:172	Trakya: -804	Çoruh: 50
18	İstanbul-1	Trakya-210	Başkent-0	Fırat-1.296	Çamlıbel-214	Trakya-252	Trakya-1.047	Aras: -594	Dicle-0	Çoruh:115	Torslr: -1.237	Trakya: -189
TOP LA M	5.826	10.258	26.541	42.625	20.599	29.522	50.111	7.486	5.410	15.751	2.981	18.732

Kaynak: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, (Özelleştirme İdaresi Başkanlığına yapılan resmi başvuru neticesinde, İdarece tarafımıza iletilen veriler.); Türkiye Elektrik Dağıtım AŞ, (Türkiye Elektrik Dağıtım AŞ'ye yapılan 23.10.2020 tarihli resmi başvuru neticesinde tarafımıza 28.10.2020 tarih ve 900 sayı ile iletilen veriler.); EPDK Elektrik Piyasası Gelişim Raporları (<http://epdk.gov.tr/Detay/Icerik/3-0-0-102/yillik-rapor-elektrik-piyasasi-gelisim-raporlari>, Erişim Tarihi: 13.05.2020); Elektrik dağıtım şirketlerinin kendi sitelerinde yayımladıkları Faaliyet Raporları.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÖZELLEŞTİRME UYGULAMALARININ ELEKTRİK DAĞITIM SEKTÖRÜNDEKİ ETKİLERİ

Çalışmanın bu kısmında, 18 adet elektrik dağıtım şirketinin; 2. Bölümde ayrıntılı gerçekleştirilen üretim, yatırım, istihdam ve mali tablo analizlerinden elde edilen veriler üzerinden oluşturulan konsolide faaliyet tablolarından hareketle, elektrik dağıtım sektörünün özelleştirme öncesi ve özelleştirme sonrası performans değerlendirmesi yapılacaktır. Bu amaçla bölümün birinci kısmında; öncelikli olarak, özelleştirme uygulamaları için oldukça önemli olan “uygun ekonomik ve politik şartlar zemini” kuralı doğrultusunda, dağıtım şirketlerinin özelleştirme süreçlerinde Türkiye ve dünyadaki ekonomik ve politik şartların uygun olup olmadığına yönelik değerlendirmeler yapılacaktır.

İkinci olarak, 2. Bölümde üretim, yatırım ve mali tablolardan hareketle araştırma ve incelemesi yapılan şirketlerin elde edilen faaliyet verileri; dağıtım sektörünü **bütüncül** analiz etmek ve değerlendirmek amacıyla konsolide edilecektir. Akabinde, oluşturulacak konsolide faaliyet tabloları üzerinden elektrik dağıtım sektörünün özelleştirme öncesi ve özelleştirme sonrası;

- Kayıp ve kaçak oranlarındaki değişiklikler,
- İstihdam sayısındaki değişiklikler,
- Şirketlerin kar/zarar pozisyonlarındaki değişiklikler

ile ilgili performans karşılaştırması ve sonuçların değerlendirmesi yapılacaktır.

I. ÖZELLEŞTİRME SÜRECİNDE EKONOMİK VE POLİTİK ŞARTLAR

Özelleştirme uygulamaları; siyasal sistemlerden, hukuk düzeninden, politik istikrar ve/veya istikrarsızlıktan, ekonomik sistemden, ekonomik istikrar ve/veya istikrarsızlıktan, dünyada meydana gelen jeopolitik olaylardan ve dünya ekonomik konjonktüründen doğrudan etkilenmektedir. Doğaldır ki yukarıda bahsedilen faktörlerin çoğu da bir diğerinden doğrudan veya dolaylı olarak etkilendikleri bilinmektedir. Dolayısıyla gerçekleştirilecek özelleştirmelerin başarısı ya da başarısızlığı da önemli derecede bahse konu faktörlerin gelişimine bağlı olmaktadır. Bu faktörler dikkate alınmadan yapılacak özelleştirme ihalelerinin ya doğrudan iptal edildiği ve/veya ihale yapılsa dahi sonraki süreçlerde, alıcı firmaların yükümlülüklerini yerine getirememeleri nedeniyle sözleşmelerin iptal edildiği görülmüştür. Bu nedenle aşağıda, özelleştirmeleri

gerçekleştirilen elektrik dağıtım şirketlerinin, özelleştirildikleri dönemdeki ekonomik ve politik şartların uygun olup olmadığı, gerçekleştirilen özelleştirmeleri nasıl etkiledikleri analiz edilecektir.

A. Ekonomik Şartların Uygunluğu

Özelleştirme uygulamalarında ekonomik şartların uygunluğu hem devlet hem de yatırımcılar açısından önem arz etmektedir. **Devlet açısından, özelleştirme uygulamalarında ekonomik şartların önemi;** yapılacak özelleştirmeden en yüksek gelirin sağlanabileceği, ihalesi yapılacak şirketlerin özelleştirme sonrası yatırımlarını aksatmayacak ve dolayısıyla özelleştirilecek şirketin verimliliğini ve performansını artıracak tecrübeli, yetkin, güçlü ve finansal açıdan yeterli firmaların, ekonomik şartların uygun olduğu dönemlerde ihalelere girmelerinin daha mümkün olacağı beklentisinden kaynaklanmaktadır.

Özelleştirilecek şirketin ihalesi öncesinde hazırlanan şartnamelerde hem gelir hem yatırım ve hem de şirketin faaliyetlerinin sürdürülmesi için alıcı firmaların üstleneceği sorumluluklar da belirtilmektedir. Yani şirketin özelleştirildikten sonra devlet ile bağlantısı hemen kesilmemekte, belirlenen süre içerisinde alıcı firmaların özelleştirilen şirket için yatırımları, faaliyetleri, bilançoları takip edilmektedir. Dağıtım şirketlerinde olduğu gibi şartnamedeki şartları yerine getirmeyen şirketlerin yeniden kamuya geçişi veya kamu tarafından bir müddet yönetimi yapılabilir. Mesela, imtiyaz yükümlülüklerini yerine getirmemesi ve mevzuat ihlali sebebiyle Ağustos 2013'te Osmangazi EDAŞ yönetimine el konulmuş, EPDK tarafından şirket için yeni yöneticiler ve yeni bir yönetim kurulu ataması yapılmıştır. Bütün bu gerekçeler, devlet açısından en uygun ekonomik şartların olduğu dönemlerde ve en yetkin firmaların ihaleye katılmasının sağlanabileceği şartlarda özelleştirme uygulamalarının (ihalelerin) yapılması gerektiğini göstermektedir.

Bu çalışmada inceleme ve analiz konusu yapılan 18 dağıtım şirketinin özelleştirme uygulamaları 2009 yılında başlayıp 2013 yılında tamamlanmıştır. Fakat bahse konu elektrik dağıtım şirketlerinin ilk özelleştirme çalışmaları 2009 öncesine dayanmaktadır. Bu anlamda, 2004 Elektrik Enerjisi Sektörü Reformu ve Özelleştirme Stratejisi Belgesinde dağıtım özelleştirmesinin tamamlanması için öngörülen tarih 2006 olarak belirlenmiştir. Fakat özelleştirme çalışmalarına bu tarihe kadar başlanamadığı gibi bu tarihten sonra özelleştirme uygulaması yapılan ve sonuçlandırılan işlemlerden

bir kısmı başta ekonomik şartlar olmak üzere Rekabet Kurulunun görüşünün de etkisiyle iptal edilmiş, iptal edilen ihaleler daha sonraki yıllarda ekonomik şartların iyileşmesi üzerine yeniden yapılmıştır.

Özelleştirme İdaresi Başkanlığı 4 adet elektrik dağıtım şirketinin özelleştirme ihalesini 2008 yılında ve 3 adet elektrik dağıtım şirketinin ihalesini de 2009 yılında tamamlamıştır. Diğer 11 ihale 2010 yılında gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte, özellikle küresel finansal kriz sebebiyle, teklif sahipleri ihale şartnamelerindeki finansal yükümlülüklerini yerine getiremediklerinden dolayı bu ihalelerden yedisi tamamlanamamıştır. İhalelerin başarısızlıkla sonuçlanmasının sebeplerini şu şekilde sıralamak mümkündür (Dünya Bankası, 2015: 84):

- İhaleye verilen tekliflerin ABD Doları bazında verilmiş olması ve ihale süreci sırasında ABD Doları/Türk Lirası kuru yaklaşık 1.5 olmasına rağmen, 2010 yılının üçüncü çeyreğinde 1.8'e yükselmiş olması,
- İkinci tarife uygulama döneminde kullanılacak tarife parametreleri ile ilgili gerçekçi olmayan ve iyimser beklentilere dayalı çok yüksek teklif fiyatlarının verilmiş olması (Teklif sahipleri daha sonra 2010 yılında EPDK'nın ilgili parametreleri (brüt kar marjı gibi) belirlemesi ve bölgelerin beklenenden daha az karlı olduğunun ortaya çıkması ile birlikte teklif ettikleri tutarların gerçekçi olmadığının farkına vardılar.),
- Rekabet Kurulu'nun pazar payı sınırlamasını getirmiş olması (Karara göre, bir şirketler grubunun sahip olacağı dağıtım şirketlerinin dağıtabilecekleri enerji, Türkiye'de dağıtılan toplam elektriğin yüzde 30'unu aşamaz. Özelleştirme ihaleleri tamamlandıktan sonra alınan bu karar sebebiyle, bazı şirket grupları en yüksek teklifi verdikleri dağıtım şirketlerinin hisselerini devralmaktan vazgeçmişlerdir.)

Yukarıda sıralanan nedenlerden dolayı yedi ihale iptal edilmek zorunda kalmış ve 2011-2012 yıllarında tekrar ihaleye çıkılarak özelleştirilmiş ve program 2013'te tamamlanabilmiştir.

Ekonomik şartlar, alıcı firmaları da birçok yönden etkilemektedir. Ekonomik şartların alıcı firmalar için en önemli etkisi, gerçekleştirilecek yatırımdan beklentiler üzerine yaptığı etkidir. Yatırım yapacak bir firma için itici faktör, yapacağı yatırımdan kar beklentisidir. Yatırımcı, yapacağı yatırımdan kar elde edebileceğini düşünürse yatırım yapacak, aksi durumda girişimde bulunmayacaktır. Yatırım yapsa

dahi, yukarıda anlatıldığı gibi, ekonomik şartların uygun olmadığı durumda şartnamelerdeki yükümlülükleri yerine getiremediği için vazgeçmek zorunda kalacaktır.

Piyasa şartları hakkında, hem ihaleyi yapacak yani varlığını özelleştirecek kamu tarafı için hem de ihaleye girecek yani özelleştirilecek varlığı alacak alıcı firma için karar vermede yardımcı olacak ekonomik ve finansal göstergeleri; büyüme, faiz oranları, enflasyon oranları, doğrudan yabancı yatırımlar, kapasite kullanım oranları, CDS, PMI ve ekonomik güven endeksi gibi göstergeler olarak sıralamak mümkündür.

Yukarıdaki tabloda, elektrik dağıtım şirketlerinin özelleştirmelerinin yapıldığı 2009-2013 arası ekonomik ve finansal göstergelerinin önemli bir kısmı alınmıştır. Bununla birlikte, dönemin ekonomik şartlarının daha doğru değerlendirilebilmesi için de özelleştirmelerin yapıldığı tarih aralığının iki yıl öncesinin ve iki yıl sonrasının verileri de tabloya konulmuştur.

Özelleştirmelerin yapıldığı dönemin hemen öncesinde yaşanan finansal kriz ve etkileri, ilk dönem elektrik dağıtım şirketlerinin özelleştirme uygulamalarında en belirleyici faktör olmuştur. Öyle ki 2008 ve 2009 yıllarında yapılan elektrik dağıtım şirketleri özelleştirmelerinin bir kısmı krizin etkisiyle iptal edilmek zorunda kalmıştır.

Tablo 25: Özelleştirme Öncesinde, Sürecinde ve Sonrasında Ekonomik ve Politik Şartlar

YILLAR	Dağıtım Özelleştirme Gelirleri	Toplam Özelleştirme Geliri	EKONOMİK GÖSTERGELER (Milyon \$)									POLİTİK ŞARTLAR	
			TÜRKİYE							DÜNYA		TÜRKİYE	
			GSMH (Milyar \$)	Büyüme Oranları	Enflasyon Oranları	Doğrudan Yabancı Yatırımlar	CDS	PMI	Ekonomik Güven Endeksi	Büyüme Oranları (Ortalama)	Doğrudan Yabancı Yatırımlar	HÜKÜMETLER	HÜKÜMET DÖNEMLERİ
2007	0	4.259	677	5	8.39	22.046	170	51,3	110,7	5	1.909.234	2 ve 3. AK Parti	59 ve 60. Hük
2008	0	6.259	663	0,8	10.06	19.851	321	44,5	88,3	3,9	1.499.133	3. AK Parti	60. Hükümet
2009	2.202	2.275	645	-4,7	6.8	8.585	282	47,4	88,2	-0,6	1.190.006	3. AK Parti	60. Hükümet
2010	2.583	3.082	748	8,5	6.4	9.086	167	53,4	106,1	5,1	1.383.779	3. AK Parti	60. Hükümet
2011	575	1.358	730	11,1	10.5	16.142	206	53,1	111,3	3,9	1.591.146	3. AK Parti	60. Hükümet
2012	0	3.021	877	4,8	6.2	13.631	210	51,1	105,6	3,2	1.592.598	4. AK Parti	61. Hükümet
2013	7.323	12.486	951	8,5	7.4	12.771	172	52,5	105,6	3,3	1.443.230	4. AK Parti	61. Hükümet
TOPLAM	12.682	22.222				60.212					7.200.759		
2014	0	6.340	934	5,2	8.2	12.458	181	51,0	102,1	4,1	1.323.863	4. AK Parti	61. Hükümet
2015	0	1.996	855	6,1	8.8	17.259	277	49,7	99,8	3	1.774.001	4. ve 5. AK Parti	61 ve 62. Hük

Kaynakça: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, <https://www.oib.gov.tr/turkiyede-ozelleştirme>, Erişim Tarihi: 11.08.2020); TÜİK (<https://data.tuik.gov.tr/tr/main-category-sub-categories-sub-components2/>, Erişim Tarihi: 16.05.2020); Government Bonds, (<http://www.worldgovernmentbonds.com/cds-historical-data/turkey/5-years/>, Erişim Tarihi: 12.08.2020); İSO (<http://www.iso.org.tr/projeler/iso-turkiye-imalat-pmi/>, Erişim Tarihi: 18.08.2020); Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (<https://www.sbb.gov.tr/temel-ekonomik-gostergeler/#1542268521132-a9825b93-fa4c>, Erişim Tarihi: 17.05.2020); IMF (<http://www.worldgovernmentbonds.com/cds-historical-data/>, Erişim tarihi: 14.07.2020); Doğan, 2016: 39-40.

Buna göre, krizin yaşandığı 2008 yılında ve sonraki yılda (2009) GSMH ve büyüme oranları ile doğrudan yabancı yatırımlar hem dünyada hem de Türkiye’de düşmüş yani hem dünya ekonomisi hem de Türkiye ekonomisi küçülmüştür. Yine aynı yıllarda Türkiye’de Ekonomik Güven Endeksi normal değer olan 100’ün altına, PMI endeksi ise normal değer olan 50’nin altına düşerken CDS primi önemli bir yükselme göstermiştir⁹. Enflasyon oranı ise 2008 yılında önemli bir yükselme gösterirken 2009 yılında hızlı bir düşüş göstermiştir.

Görüldüğü üzere 2008-2009 yıllarının ekonomik göstergeleri, tipik kriz şartlarını taşımaktadır. Bu yıllarda gerçekleştirilen elektrik dağıtım şirketlerinin özelleştirmelerinden bir kısmının alıcı firmaların yükümlülüklerini yerine getirememeleri nedeniyle iptal edilmesini, krizin özelleştirme uygulamalarını da etkilediğinin en açık göstergesi olarak değerlendirmek mümkündür.

⁹ **CDS:** Credit Default Swap (kredi batma riskinin değiş tokuş edilmesi) deyiminin kısaltmasıdır. CDS, bir kişi ya da kuruluşun, kredi sahibinin karşılaşılabileceği alacağın ödenmemesi riskini belirli bir miktar karşılığında üstlenmeyi kabul etmesinin bedelidir. Bu çerçevede bir anlamda kredi sigortası gibi çalışır. Bir ülkenin ya da şirketin CDS primi ne kadar yüksekse borçlanma maliyeti de o kadar yüksek demektir. Çünkü bu prim ister istemez faize yansımaktadır. CDS primi piyasada tıpkı döviz kurları gibi anlık arz ve talebe göre ortaya çıkar. O nedenle risk ölçmekteki en objektif ölçü olarak kabul edilir (Eğilmez, <http://www.mahfiegilmez.com/2020/03/cds-primi-nicin-yukseliyor.html>, Erişim Tarihi: Eylül 2020).

PMI Endeksi: (Purchasing Manager Index), satın alma yöneticileri endeksi olarak Türkçeye tercüme edilmektedir. PMI Endeksi, şirketlerin satın alma yöneticilerinin, mal ve hizmet satın alma eğilimlerini inceleyen bir göstergedir. Bu gösterge temel olarak büyüme öngörülerini açıklamaya yönelik anket niteliği taşımaktadır. Ülkelerin büyüme tahminlerini en iyi şekilde açıklayabilen endekslerden birisidir. PMI’ların 50’den büyük olması önceki aya kıyasla bir iyileşmeye ya da artışa işaret ederken 50’den küçük rakamlar önceki aya göre kötüleşme ya da düşüş olarak değerlendirilmektedir. PMI endeksleri, esas alınan ekonomi ya da sektörün faaliyet koşullarındaki değişimin nicel büyüklüğünü değil, yönünü göstermesi açısından bir eğilim göstergesi özelliği taşımaktadır (<http://www.iso.org.tr/projeler/iso-turkiye-imalat-pmi/>, Erişim Tarihi: Eylül 2020).

Ekonomik Güven Endeksi: Bu endeks, tüketici ve üreticilerin genel ekonomik durumuna ilişkin değerlendirme, beklenti ve eğilimlerini özetleyen bir bileşik endeks olup Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından aylık olarak yayımlanmaktadır. Endeks; tüketici, reel kesim (imalat sanayi), hizmetler, perakende ticaret ve inşaat sektörlerinin beklentilerini birlikte değerlendirmekte olup tüketici (%20), mevsim etkisinden arındırılmış reel kesim (%40), hizmet (%30), perakende ticaret (%5) ve inşaat (%5) sektörlerine ait normalleştirilmiş alt endekslerin ağırlıklandırılarak birleştirilmesinden oluşmaktadır. Ekonomik güven endeksi ve alt endekslerinin (tüketici, reel kesim (imalat sanayi), hizmet sektörü, perakende ticaret ve inşaat sektörü güven endeksleri) 100’den büyük olması genel ekonomik duruma ilişkin iyimserliği, 100’den küçük olması ise genel ekonomik duruma ilişkin kötümserliği gösterir. (Koç, vd., 2017: 17).

Elektrik dağıtım şirketlerinin özelleştirilmelerinin yapıldığı 2009-2013 yılları arasında, krizden çıkış yılı olan 2009 haricinde, diğer bütün yıllarda göstergeler yatırım yapmak için teşvik edici pozitif seviyelerde olduğu görülmüştür. Şöyle ki;

Elektrik dağıtım özelleştirmelerinin başladığı 2009 yılında 645 milyar Dolar olan GSMH, özelleştirmelerin yapıldığı 2009-2013 aralığında düzenli olarak artarak son yıl olan 2013 yılında 951 milyar Dolar seviyesine ulaşmıştır. Dolayısıyla ekonomi büyümüş ve dağıtım şirketlerini alan firmalar dahil yatırımcıların yeni yatırımlar yapmaları için teşvik edici olmuştur.

Büyüme oranları, krizin sonuçlarının ortaya çıktığı 2009 yılında %-4,7 seviyesini görerek dönemin en düşük seviyesine inmesine rağmen, hemen sonraki yıllarda %8,5 ve %11,1 gibi tarihinin en yüksek büyüme seviyelerine ulaşmıştır. 2009 yılı hariç diğer dört yılın ortalama büyüme oranı ise %8,3 gibi çok yüksek bir seviyede gerçekleşmiştir. Büyüme oranlarında yaşanan istikrar, diğer alanları da pozitif yönde etkilemiştir.

Büyüme oranlarının artması; sanayileşmenin artması, kentleşmenin gelişmesi ve mal ve hizmet alanlarında üretim miktarının büyümesi demektir. Bu alanlardaki büyüme ve artışlar elektrik talebinin de artması sonucunu doğurmaktadır. Büyümenin istikrarlı olduğu bahse konu alanlardaki iyileşmeler ve gelişmeler sonucunda, 2009-2013 yılları arasında elektrik tüketici (abone) sayısı da artmış ve dolayısıyla dağıtım şirketlerinin iş hacimleri genişlemiş ve bilançoları ve karlılıkları büyümüştür.

Enflasyon oranları itibariyle de 2009-2013 dönemi, Türkiye tarihinin en düşük oranlarının görüldüğü dönemlerden biri olmuştur. 2011 yılı haricindeki bütün yıllarda enflasyon oranı %8'in altında görülmüş, dönem ortalaması ise %7,46 olarak gerçekleşmiştir. Bu oranlar da yine ekonomi ve finans piyasalarında istikrar ortamının yakalanmasına imkân tanımıştır.

Doğrudan yabancı yatırım miktarları, yabancıların Türkiye ekonomisini yatırım yapmak için uygun bir ekonomi olarak görüp görmediklerini öğrenme açısından önemli bir veri özelliği taşımaktadır. Yabancı yatırımcıların yatırım yapmak için ekonomik göstergeler dışında baktıkları demokratikleşme, yatırım yapmak için gerekli bürokratik işlemlerde kolaylık (İş Yapma Kolaylığı), şeffaflık, hukuksal düzen gibi göstergeler de bulunmakla birlikte, bakılan en başat faktör ekonomik göstergeler olmaktadır. Bahse konu göstergelerin pozitif olması durumunda yatırımlar artmaktadır.

Elektrik dağıtım şirketlerinin özelleştirildiği dönemin öncesinde, 22 ve 20 milyar Dolar gibi tarihinin en yüksek doğrudan yabancı yatırımlarını alan Türkiye, krizin en yoğun sonuçlarının görüldüğü 2009 yılında 8,6 milyar Dolar seviyelerini görmüştür. Buna rağmen, diğer yıllarla mukayese edildiğinde bu tutarın da yüksek olduğu görülmektedir. Diğer yandan, ekonomi göstergelerinde yaşanan iyileşmelerin neticesinde yabancı yatırımcıların Türkiye ekonomisine güveni yeniden oluşmuş ve dönem içerisinde doğrudan yabancı yatırımlarda düzenli artışlar gerçekleşmiştir.

Bir ülke ekonomisiyle ilgili risk algılamasında önemli göstergelerden biri olan Türkiye'nin CDS puanı, krizin yaşandığı 2008 yılında 321, krizin etkilerinin yoğun yaşandığı 2009 yılında ise 282 gibi çok yüksek seviyelerde gerçekleşmiştir. Bu puanlar, dağıtım özelleştirmelerinin yapıldığı dönem öncesinde, özelleştirme uygulamalarının yapılması için uygun bir ortamın olmadığını göstermektedir. CDS puanları, iyileşen ekonomik göstergelerle birlikte 2010 ve sonrasında düşmeye başlamış ve 210 ve altında seyretmiştir. Türkiye'nin CDS puanlarının, ülkenin dahil olduğu OECD ülkeleri ve G20 ülkeleri içerisinde, diğer ülkelere göre yine de yüksek olduğu görülmektedir. Yani, CDS puanları, içerisinde olduğu OECD ve G20 ülkeleri içerisinde diğer ülkelere göre Türkiye'nin nispeten daha riskli ülke olduğunu göstermektedir.

CDS puanlarının dağıtım şirketlerini alan firmaları etkileyen en önemli tarafı, finansman maliyeti üzerine olan etkisidir. Çünkü, dağıtım şirketlerini alan firmalar dahil Türkiye'de yatırım yapan firmaların hemen hemen tamamı kredi ile finansman sağlamaktadır. Dağıtım şirketlerinin özelleştirme tutarlarına bakıldığında, bu tutarlardaki kredilerin yurt içi bankacılık sistemi üzerinden tedariki zor gözükmemektedir. Dolayısıyla yabancı bankalardan finansman talebinde bulunulması gerekmektedir. CDS puanları ise, kredi faiz oranlarını doğrudan etkilemektedir. Yani yüksek CDS puanları, faiz oranlarının da artmasına neden olmakta, bu durum finansman maliyetlerini yükseltmektedir. Yüksek finansman maliyetleri ise, yeni yatırımları daha pahalı hale getirmekte, işletme sürecinde de karlılıkları azaltmaktadır.

Bütün bu değerlendirmelerle birlikte, Türkiye'nin CDS puanları kendi içerisinde yıllar ve dönemler itibarıyla değerlendirildiğinde 2010-2013 arası dönemin CDS puanlarının daha düşük, dolayısıyla risk algılamasının daha zayıf olduğu anlaşılmaktadır. Bahse konu dönemde artan doğrudan yabancı sermaye yatırım tutarları ve artan özelleştirme uygulamaları bu yargıyı güçlendirmektedir.

Ekonominin gelecek seyrinin ne olacağına dair, gelecek beklentilerini göstermesi açısından önemli bir gösterge olan PMI endeksi, diğer göstergelerin çoğunda olduğu gibi 2008 ve 2009 yıllarında normal seviyesinin, yani 50 puanın altında ve negatif pozisyonda gerçekleşmiştir. Dolayısıyla bu yıllarda ekonominin büyümesine dair öngörüler olumsuz olmuştur. Nihayetinde bu yıllardaki büyüme verilerinin de bu öngörüğü desteklediği görülmüştür. 2010-2013 arası ise PMI verileri 50'nin üzerine çıkarak, sanayici, yatırımcı ve işletmecilerin piyasa algısının ve ekonomik büyüme beklentisinin pozitif olduğu kanaatini yansıtmıştır. Bu göstergenin 50'nin üzerinde pozitif seviyede olması yatırımcılar açısından çok önemlidir. Zira yatırımcılar, gelecekte kar edeceklerini düşündüklerinde yatırım yaparlar. Ekonomi yönetimi aynı zamanda beklentileri yönetme alanıdır. Beklentilerin pozitif olması, talebin artmasını, talebin artması, üretimin artmasını, üretimin artması ise yeni yatırımların artmasını sağlayacaktır. Dolayısıyla 2010-2013 yılları arasında PMI verilerinin artması, beklentilerin pozitif olduğunu göstermekte ve bu nedenle yatırım kararlarını doğrudan etkilemektedir. Bu durum, dağıtım şirketlerini alan firmaların kar beklentilerinin de pozitif olduğunu göstermesi açısından önem taşımaktadır.

Dönemin ekonomik şartlarını ve beklentilerini gösteren önemli verilerden birisi de ekonomik güven endeksidir. Çünkü bu endeks, tüketici, reel kesim (imalat sanayi), hizmetler, perakende ticaret ve inşaat sektörlerinin beklentilerini birlikte değerlendirmekte olup piyasayı ve gelecek beklentilerini makro değerlendirme imkanı vermektedir. Bu endeksin 100'den küçük olması genel ekonomik duruma ilişkin kötümserliği, 100'den büyük olması ise genel ekonomik duruma ilişkin iyimserliği göstermektedir.

Buna göre, elektrik dağıtım şirketlerinin özelleştirme uygulamalarının başladığı yıl olan 2008 kriz yılı ile krizin etkilerinin yoğun olarak yaşandığı 2009 yılında endeks 100'ün altında; 2008'de %88.3, 2009 yılında ise %88.2 olarak gerçekleşmiştir. Bu veriler, bahse konu kesimlerin ekonomiye güven duymadıklarını, tüketim, üretim ve yatırımı riskli gördüklerini ifade etmektedir. Elektrik dağıtım özelleştirmelerinin büyük kısmının yapıldığı 2010-2013 arası dönemde ise endeks hep %100'ün üzerinde kalmıştır. Yani bu tarih aralığında tüketiciler, üreticiler ve yatırımcılar piyasaları güvenli bulmuşlardır. Bu dönemde gerçekleşen ekonomik güven endeksi verileri; dağıtım şirketlerini özelleştiren kamu tarafı için dağıtım şirketlerinin özelleştirme döneminin

uygun seçildiğini, dağıtım şirketlerini devralan alıcı firmalar için de uygun dönemde yatırım yaptıklarını göstermektedir.

Türkiye, ekonomik sistem olarak açık ve liberal bir sisteme uygun politikalar izlemektedir. Bu nedenle mal, hizmet ve sermaye piyasaları açısından dünya ile entegre bir durumdadır. Dolayısıyla dünya genelinde yaşanan krizlerden doğrudan etkilendiği gibi, dünyada yaşanan ekonomik iyileşmelerden de doğrudan etkilenmektedir.

Hiç şüphesiz dünyada yaşanan ekonomik ve jeopolitik bütün gelişmeler hem devletleri ve hem de yatırımcıları doğrudan etkilemekte, kararlarını yönlendirmektedir. Yukarıdaki tablodan da görüldüğü gibi, kriz ve kriz sonrası ekonomik büyüme ve doğrudan yabancı yatırımlar, Türkiye’de ve dünyada aynı yönde hareket etmiştir. Yani Türkiye ve dünya krizden aynı şekilde etkilenmiştir. Buna göre 2008 ve 2009 yıllarında Türkiye’de büyüme oranları %0.8 ve %-4.7 gibi düşük seviyelerde gerçekleşirken, dünya büyüme ortalaması da aynı yıllarda sırasıyla %3.9 (bu oran aynı yıldaki Türkiye büyüme oranının üzerinde olmakla birlikte, hareketinin bir önceki yıla göre aşağı yönlü olması, krizin etkisini göstermektedir.) ve %-0.6 olarak, diğer yıllara göre düşük gerçekleşmiştir. Benzer etkinin doğrudan yabancı sermaye yatırımlarında da yaşandığı görülmektedir. Bahse konu yıllarda Türkiye’de doğrudan yabancı sermaye yatırımları düşmüş, aynı eğilim dünya da yaşanmıştır. Tablodaki verilere göre benzer seyrin 2010-2013 yıllarında da yaşandığı görülmektedir. Krizin etkisinin kalmadığı bu yıllarda hem Türkiye’de hem de dünyada iyileşmeler yaşanmıştır.

Birbirine entegre olmuş ve dolayısıyla birbirinden doğrudan etkilenen piyasalarda, yatırımcılar sadece yatırım yapacakları ülkenin ekonomik verilerine değil, bütün dünyadaki ekonomik gelişmelere bakacak ve buna göre yatırım yapacaktır. Dolayısıyla dünyada yaşanan makro ekonomik, finansal ve mali gelişmeler, diğer yatırım kararlarını etkilediği gibi dağıtım şirketlerine yapılacak yatırımlar kararlarını etkilemesi de kaçınılmaz olacaktır.

B. Politik Şartların Uygunluğu

Elektrik dağıtım şirketlerinin özelleştirildikleri 2009-2013 tarih aralığında, ilk yıl hariç diğer yıllardaki pozitif ekonomik şartların varlığının politik şartlarla yakından ilişkisi bulunmaktadır. Çünkü ekonomi, finansal ve mali piyasalar, politik istikrardan ve politik kararlardan doğrudan etkilenirler. Birçok çalışmada politik istikrarın olmadığı

lkelerde ve/veya dönemlerde ekonomik istikrarın da olmadığı görülmüştür. Bu durum, yatırımcı davranışlarını ve dolayısıyla zelletirme uygulamalarını da doğrudan etkilemektedir.

1995-2002 dönemi bahsedilen durum için tipik bir örneklik teşkil etmektedir. Türkiye, 1995-2002 yıllarının büyük kısmında koalisyon hükümetleriyle yönetilmiştir. Sekiz yıllık süreçte 9 hükümet kurulmuş; bunların 6 tanesi koalisyon, biri dışardan destekli, birisi de AK Parti Hkmetleri olmak üzere 3 tanesi de tek partili hkmetlerden oluşmuştur. Bu dönemde sık değişen hükümetler, zayıf koalisyonlar ve erken seçimlerin çokluğu ekonomik yapının istikrarını bozmu, makro ekonomik verilerde sert ini ve ıkılar yaanmıtır. Mesela bu dönemin yıllık enflasyon ortalaması %66,34 gibi yatırımcıları caydıracak kadar yüksek oranlarda gerçekleşmiş, büyüme rakamları %8.3 (1997) ile %-9.5 (2001) arasında sert inip çıkmış, GSMH en yüksek 2002 yılında olmak üzere ancak 238.409 milyon Dolara kadar ıkabilmi, bu dönemin (1995-2002) tamamında Türkiye’ye gelen toplam doğrudan yabancı yatırımlar ise ancak 9.551 milyon Dolara ulaabilmitir¹⁰. Benzer negatif oranları faiz, bütçe ve dış ticaret açıklarında da görmek mümkündür. Bütün bu olumsuz göstergelerin sonucunda bahsedilen dönemin tamamında ancak 5.761 milyon Dolarlık zelletirme uygulaması gerekletirilebilmitir.

1995-2002 döneminde yaşanan ekonomik sorunların kaynağının neredeyse tamamı, 2008 yılında olduğu gibi dünyada yaşanan krizlerden değil, ülkenin yaşadığı iç politik sorunlardan olduğu bilinmektedir. Bunu açıklayan en önemli husus, 8 yılda kurulmak zorunda kalınan9 hükümettir. Bu durum, yatırımcılar için ciddi politik risklerin var olduğunu göstermektedir. Bilindiği gibi politik risk, yatırımcıların politik yapı ile bağlantısını kuran bir kavramdır ve politik glerin, bir ülkenin iç çevresinde belirli bir işletmenin karlılık ve diğer hedeflerini etkileyecek biçimde yarattığı şiddetli değişimleri ifade eder. Hükümetlerin sık değişmesinden dolayı ortaya çıkan ani politika değişikliklerinin neden olduğu politik riskin büyüklüğü; i çevrelerinde süreksizlikler ile öngörülmesi zor belirsizliklere neden olur. Bu durum yatırımcılar için güvensiz bir ortam oluşturur.

¹⁰ Dağıtım irketlerinin özelleştirmelerinin yapıldığı 2009-2013 yıllarında gelen doğrudan yabancı yatırımların toplam tutarı 60.215 milyon Dolardır. Ki kriz tarihi olan 2009 yılında dahi 19.851 milyon Dolarlık doğrudan yabancı yatırım Türkiye’ye gelmiştir. Bu veriler dahi, politik istikrarın yatırımcılar için ne kadar önemli olduğunu göstermesi açısından çok dikkat çekicidir.

Tablo 25’de görüldüğü üzere elektrik dağıtım şirketlerinin özelleştirildiği dönemlerde hep tek parti hükümetleriyle ülke yönetilmiş, yani politik tarafta istikrarlı hükümetler kurulmuştur. Bu durum, ekonomiye yönelik politik kararlara istikrar kazandırmış, ekonomik alana etki edebilecek politik riskleri azaltmış, buna paralel olarak özelleştirme planları başarılı bir şekilde yürütülmüştür. Bunun sonucu olarak dağıtım özelleştirmelerinin yapıldığı 2009-2013 döneminde elektrik dağıtım özelleştirmeleri tamamlanarak, dağıtım hizmetlerinin tamamı, 2004 yılında yayımlanan Strateji Belgesinde planlandığı şekliyle özel sektöre devredilmiştir.

II. ELEKTRİK DAĞITIM SEKTÖRÜNÜN ÖZELLEŞTİRME ÖNCESİ VE SONRASI KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Çalışmanın bu kısmında, ana amaç olarak belirlenen; özelleştirmelerin kayıp ve kaçak oranlarındaki değişime etkileri, sektör ve ülke istihdam sayısına etkileri ile şirketlerin gelirleri üzerine etkileri analiz edilecektir. Böylece yapılan özelleştirmelerin belirlenen alanlardaki nihai etkileri tespit edilmiş olacaktır.

A. Dağıtım Sektörü Özelleştirmelerinin Kayıp ve Kaçak Oranlarına Etkileri

Dağıtım özelleştirmesinin, strateji belgelerinde açıklanan amaçlarından birisi teknik kayıpları makul seviyelere indirmek ve kaçak kullanımları önlemek olarak belirlenmişti. Bu nedenle, dağıtım özelleştirmelerinin kayıp ve kaçak kullanım üzerine etkilerini incelemek, strateji belgesinde açıklanan amaçlara ulaşıp ulaşılamadığının tespit edilmesi açısından da önemli olacaktır.

Elektrik dağıtım sektörünün en önemli performans göstergesi kayıp ve kaçak oranlarıdır. Diğer taraftan, günümüzde enerji kaynaklarının kısıtlılığı ve talebin hızla artması enerji ihtiyacını karşılayamama sorununu meydana getirmektedir. Bu nedenle uygulanan yeni teknolojiler ve politikalarla bu probleme çözüm aranmaktadır. Ekonomik ve sosyal kalkınmayı destekleyecek olan sürekli, güvenilir, kaliteli, temiz ve ekonomik enerji temini, enerji politikalarının başında gelmektedir. Bu politikaların en önemlilerinden birisi de kayıp ve kaçak oranlarının azaltılmasıdır.

Kayıp ve Kaçak Enerji; dağıtım sistemine giren enerji ile fatura tahakkukuna esas sistemden çıkan enerji arasındaki farktan hareketle hesaplanan, elektrik enerjisinin

dağıtım şebekesi üzerinden nakli sırasında dağıtım tesisi unsurlarında oluşan teknik olarak kaybolan enerji ile diğer teknik olmayan nedenlerden kaynaklanan enerjiyi ifade etmektedir.

Kayıp olarak ifade edilen teknik kayıplar, enerjinin aktarımı sonucu oluşan doğal bir durumdur ve asgari seviyelerde tutulması istenir. **Kaçak** olarak belirtilen teknik olmayan kayıplar ise sosyal, ekonomik, bölgesel, yönetsel, politik, altyapısal, güç kalitesi, güvenlik vb. birçok farklı parametreye bağlı karmaşık bir problemdir. Kayıp ve kaçak enerji miktarları birbirinden ayrıştırılamadığından genellikle birlikte kullanılırlar (Düzgün, 2018: 621)

Kayıp ve kaçak enerji miktarı, dağıtım sistemine giren enerji miktarından faturalı tüketilen enerji miktarının çıkarılmasıyla bulunmaktadır. Kayıp ve kaçak oranı ise kayıp ve kaçak enerji miktarının, dağıtım sistemine giren enerji miktarına bölünmesiyle elde edilmektedir.

Yukarıdaki tanımlardan da anlaşılacağı üzere, dağıtım şirketlerinin kayıp ve kaçak oranlarının değerlendirilebilmesi için öncelikli olarak kayıp ve kaçak türlerinin ve hangi sebeplerden kaynaklandığının, şirketlerin dağıtım sistemine giren enerji ile faturalı tüketilen enerji miktarlarının, kayıp ve kaçak enerji miktarlarının, tüketici (abone) sayılarındaki değişimlerin, sisteme yapılan yatırımların analiz edilmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir.

1. Kayıp ve kaçak türleri

Elektrik enerjisinin yanlış ve etkin olmayan bir şekilde kullanılması sonucunda enerji üretiminden tüketime kadar olan aşamalarda teknik ve teknik olmayan kayıplar meydana gelmektedir. Elektrik enerji sistemlerinde meydana gelen bu kayıpları önlemek, mevcut enerji sistemlerinden daha etkin bir şekilde yani enerjinin verimli bir şekilde kullanılmasını sağlamaktadır. Elektrik enerji sistemlerinde meydana gelen güç kayıpları, teknik ve teknik olmayan kayıplar olarak sınıflandırılmaktadır. (Kocaman, Kutlu, 2016: 230,).

a) Teknik kayıplar

Elektrik üretim tesisinden nihai kullanıcıya kadar olan elektrik enerjisinin aktarıldığı süreç içerisinde üretim tesisi ile yükseltici şalt sahası arasındaki mesafenin

kısa olmasından dolayı iletken uzunluğu da az olacağından enerji kayıpları nispeten düşük olmaktadır. Fakat bu durum, kilometrelerce uzunluğa sahip orta ve alçak gerilim hatlarını barındıran ve indirici şalt sahalar ile nihai kullanıcıları kapsayan dağıtım şebekesi için geçerli olmamakta ve yüksek teknik kayıplar meydana gelebilmektedir (Düzgün,

2018: 622).

Teknik kayıplar, elektrik enerji sisteminde kullanılan teknik malzeme ve teçhizatlardan meydana gelen kayıplardır. Bu kayıplar, enerji üretim santrallerinden başlayıp iletim ve dağıtım hatları boyunca tüketiciye ulaşana kadar devam etmektedir. Meydana gelen kayıpların büyük oranı dağıtım sistemlerinde oluşur. Çünkü dağıtım sistemlerinde gerilim seviyesi düşük ve akım yüksektir. Bundan dolayı dağıtım sistemlerindeki enerjinin verimini iyileştirmek enerji kaybını azaltmada daha etkili olacaktır.

Teknik kayıplar, bir dağıtım sisteminde kullanılan donanım ve teçhizatların herhangi birisinde ortaya çıkabilir. Elektrik akımı bir elektrik hattı aracılığıyla yönlendirildiğinde ısı olarak elektrik kaybına sebep olur. Enerji dağıtım sistemlerinde meydana gelen teknik kayıplar; elektrik devre elemanlarında akıma bağlı veya akımdan bağımsız meydana gelen kayıplar olarak ayrılabilir. Yük durumuna göre kayıplar ise yüke bağlı ve yüke bağlı olmayan kayıplar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Akıma Bağlı Kayıplar, akımın karesi ile doğru orantılı olarak değişen ve ısı şeklinde ortama yayılan kayıplardır. Dağıtım sistemindeki meydana gelen kayıpların arasında büyük bir paya sahiptirler. Akımdan Bağımsız Kayıplar Şebeke gerilim altında olduğu müddetçe meydana gelen kayıplardır. Bu kayıplar, dağıtım sisteminde kullanılan güç ve dağıtım trafolarının boşa çalışmasında meydana gelen kayıplar, kaçak akım kayıpları ve kablo ve kondansatörlerin dielektrik kayıplarıdır (Kocaman, Kutlu, 2016: 230-231).

Bir enerji iletim hattında yükten bağımsız kayıplar dışında yük akımının meydana getirdiği kayıplar da vardır. Bu kayıplar, yük akımının karesiyle orantılı olarak değişerek ısı şeklinde yayılırlar. Trafoların bakır kayıpları, ölçü, koruma ve kumanda aletlerinin bobin uçlarında meydana gelen kayıplar, kablo ve klemens bağlantı noktalarında meydana gelen kayıplar, kablo zırh ve kılıflarında meydana gelen kayıplar, iletkenlerden akan yük akımının meydana getirdiği kayıplar ve arıza esnasında meydana gelen kayıplar yüke bağlı kayıplardır. Fakat yük akımı sürekli değiştiği için bu kayıpların hesaplanması oldukça zordur. Yükten Bağımsız Kayıplar, hiç yüklenmeyen fakat gerilim altında bulunan hatlarda meydana gelen kayıplardır. Bu kayıplar hat

gerilim altında olduğu sürece meydana gelir. Kullanılan malzemenin cinsine ve gerilim seviyesine göre değişiklik gösteren kayıplardır. Bunlar; trafoların boşta çalışma kayıpları, kondansatör ve iletkenlerin dielektrik kayıpları, izolatörlerin kaçak kayıpları, korona kayıpları, ölçü, koruma ve kumanda cihazlarında meydana gelen kayıplar ve kaçak akım kayıplarıdır. Büyüklükleri hava koşullarına göre değişen korona, kaçak akım ve izolatör kaçak kayıpları hariç diğerleri sabittir. Bu kayıplar şebekeye yük bağlı olduğu zaman da meydana gelir (Kocaman, Kutlu, 2016: 230-231).

Yukarıda açıklanan teknik kayıpları özetle aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür (İbiş, 2019: 12-13):

- Hat kayıpları,
- Trafo kayıpları,
- Kondansatör kayıpları,
- Akım ve gerilim trafosu kayıpları,
- Sayaç ve diğer ölçüm aletleri kayıpları.

b) Teknik olmayan kayıplar

Enerji dağıtımında teknik olmayan kayıplar, daha çok tüketicilerle alakalı olan bir kavram olup, kasıtlı veya kasıtsız olarak tüketicilerin kaçak veya bilinçsiz enerji kullanımları sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bugünkü lke şartlarında kayıplarla ilgili çalışma yapıldığında teknik olmayan kayıpların toplam dağıtım kayıpları içindeki payı tam olarak kestirilememekle birlikte dağıtım kayıpları içerisindeki oranı yaklaşık %5 olarak öngörülmektedir. Teknik olmayan kayıplar, teknik kayıpların toplam kayıplardan çıkarılmasıyla belirlenmektedir. Bu miktarlar teslim edilen ve tüketilen ama bazı sebeplerden dolayı satış olarak kaydedilmeyen değerleri de kapsamaktadır (Kocaman, Kutlu, 2016: 231). Sonuç olarak teknik olmayan kayıplar; elektrik sistemine dışarıdan yapılan müdahaleler ile meydana gelen kayıplar ile teknik kayıplar araçlarıyla hesaplanamayan ve dikkate alınamayan kayıpları içermektedir. Bunlar, çoğunlukla aşağıdaki sebeplerden meydana gelmektedir (İbiş, 2019: 12-13):

- Daha düşük tüketim göstermesi için sayaçlara müdahale edilmesi,
- Teknik kayıpların hesaplamasında yapılan hatalar,
- Sayaç okuma hizmetini gerçekleştirilen görevlilerin bilerek düşük değerler kayda girmesi,

- Yasal olmayan yollardan enerji bağlantısı sağlanması veya sayacın by-pass edilerek enerji kullanılması,
- Ölçülmeyen veya hatalı sayaçlar,
- Dağıtım hatlarından kanca yöntemi ile enerji sağlanması,
- Sayaç okuma hataları ve gecikmeleri,
- Profillenen sayaçlarda meydana gelen hesaplama hataları,
- Müşteriler tarafından ödemelerin yapılmamasıdır.

Yapılan bir çalışmada kaçak elektrik kullanımının altında yatan sebepler şu şekilde sıralanmaktadır (Düzgün,2018: 623):

- İşsizlik oranının artması,
- Tüketicilerin ekonomik yönden güçlü bir durumda olmamaları,
- Okuma-yazma oranının düşük olması nedeniyle kanuni yükümlülük ve cezai yaptırımlardan bilgi sahibi olunmaması,
- Mevcut cezai yaptırımların yeterli olmaması,
- Elektrik tarifelerinin yüksek olması,
- Kaçağa karşı mücadelenin diğer bazı politik sebepler nedeniyle azaltılması,
- Sayaç okuyanların yozlaşması,
- Komşudan bir şey çalınmasının günah, fakat devletten/özel sektörden çalınmasının mubah karşılanması vb.

Sürdürülebilir büyüme için gerekli olan, temiz, güvenilir ve ucuz enerji ihtiyacımızın karşılanabilmesi için öncelikli olarak kayıp ve kaçak oranının üzerine gidilmeli ve makul seviyelere düşürülmesi sağlanmalıdır.

Tablo 26: Dağıtım Şirketlerinin Konsolide Faaliyet Bilgileri -1

	Abone (Tüketici) Sayısı (1.000 Adet)				Sisteme Giren, Faturalı Tüketilen ve Kayıp Kaçak Enerji Miktarı (GWh)											Kayıp Kaçak Oranı (%)		
	Özel. Öncesi	Özel. Sonrası	Fark	Değişim (%)	Dağıtım Sistemine Giren Enerji			Faturalı Tüketilen Enerji					Kayıp Kaçak Miktarı			Özel. Öncesi	Özel. Sonrası	Değişim (%)
					Özel. Öncesi	Özel. Sonrası	Değişim %	Özel. Öncesi (GWh)	Fatura Oranı (%)	Özel. Sonrası (GWh)	Fatura Oranı (%)	Değişim %	Özel. Öncesi	Özel. Sonrası	Değişim %			
Akdeniz	1.733	2.164	431	25	6.158	9.633	56	5.401	87,71	9.074	94,20	68	757	559	-26	12,3	5,8	-53
Aras	815	1.003	188	23	2.748	3.037	11	1.970	71,69	2.320	76,39	18	778	717	-8	28,3	23,6	-17
Başkent	3.075	4.199	1.124	37	12.171	16.206	33	11.161	91,70	15.217	93,90	36	1010	989	-2	8,3	6,1	-27
Boğaziçi	4.326	5.029	703	16	19.151	27.616	44	16.700	87,20	25.959	94,00	55	2.451	1.657	-32	12,8	6	-53
Çamlıbel	746	975	229	31	2.325	2.631	13	2.146	92,30	2.497	94,91	16	179	134	-25	7,7	5,1	-34
Çoruh	1.013	1.360	347	34	2.609	3.933	51	2.312	88,62	3.622	92,09	57	297	311	5	11,4	7,9	-31
Dicle	1.274	1.839	565	44	19.341	22.483	16	5.667	29,30	10.140	45,10	79	13.674	12.343	-10	70,7	54,9	-22
Fırat	680	957	277	41	2.366	2.802	18	2.047	86,52	2.513	89,69	23	319	289	-9	13,5	10,3	-24
Gediz	2.533	3.313	780	31	14.271	15.876	11	13.158	92,20	14.828	93,40	13	1.113	1.048	-6	7,8	6,6	-15
İstanbul	2.465	2.854	389	16	8.482	12.573	48	7.778	91,70	11.819	94,00	52	704	754	7	8,3	6	-28
Meram	1.531	2.094	563	37	6.396	9.532	49	5.859	91,60	8.893	93,30	52	537	639	19	8,4	6,7	-20
Osmangazi	1.311	1.786	475	36	5.161	6.764	31	4.846	93,90	6.331	93,60	31	315	433	37	6,1	6,4	5
Sakarya	1.307	1.832	525	40	9.349	9.704	4	8.760	93,70	9.073	93,50	4	589	631	7	6,3	6,5	3
Toroslar	2.958	3.878	920	31	16.943	17.398	3	15.147	89,40	15.328	88,10	1	1.796	2.070	15	10,6	11,9	12
Trakya	822	1.089	267	32	5.326	6.942	30	4.964	93,20	6.637	95,61	34	362	305	-16	6,8	4,4	-35
Uludağ	2.386	3.190	804	34	11.706	12.647	8	11.050	94,40	12.116	95,80	10	656	531	-19	5,6	4,2	-25
Vangölü	485	684	199	41	3.827	3.644	-5	1.791	46,80	1.851	50,80	3	2.036	1.793	-12	53,2	49,2	-8
Yeşilirmak	1.521	2.074	553	36	4.530	5.353	18	4.050	89,40	4.946	92,40	22	480	407	-15	10,6	7,6	-28
TOPLAM	30.981	40.320	9.339	30	152.860	188.774	23.5	124.807	84,0	163.164	87,3	30,7	28.053	25.610	-8,7	16,0	12,7	-21

Kaynak: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı (İlgili yıllara ait faaliyet veriler, Özelleştirme İdaresi Başkanlığına yaptığımız resmi başvuru neticesinde, İdarece tarafımıza iletilen verilerden oluşturulmuştur.); Enerji Piyasası Düzenleme Kurulunun (EPDK) Elektrik Piyasası Gelişim Raporları (<http://epdk.gov.tr/Detay/Icerik/3-0-0-102/yillik-rapor-elektrik-piyasasi-gelisim-raporlari>, Erişim Tarihi: 12.04.2020).

AÇIKLAMA: Tablo, 3. Bölümde incelemesi yapılan şirketler için kullanılan tablolardaki veriler konsolide edilerek oluşturulmuştur.

2. Kayıp ve kaçak oranlarını etkileyen faktörler değerlendirmesi

Kayıp ve kaçak oranı; daha öncede belirtildiği üzere, kayıp ve kaçak enerji miktarının dağıtım sistemine giren enerji miktarına bölünmesiyle elde edilmektedir. Kayıp ve kaçak miktarı ise dağıtım sistemine giren enerji miktarından faturalı tüketilen enerji miktarının çıkarılmasıyla elde edilmektedir. Faturalı tüketilen enerji miktarı ise dağıtım sistemine giren enerji miktarından, kayıp ve kaçak enerji miktarının çıkarılması ile bulunmaktadır. Diğer taraftan, abone sayısındaki artışlar ile iletim hatları ve trafo kurulumlarına yapılan yatırımlar da kayıp ve kaçak oranlarına etki etmektedir. Çalışmanın bu kısmında, 2. Bölümde analiz edilen şirketlerin tablolarından elde edilen “konsolide tablolar” olan yukarıdaki Tablo 26 ve aşağıdaki Tablo 27 aracılığıyla bahse konu faktörler incelenecektir.

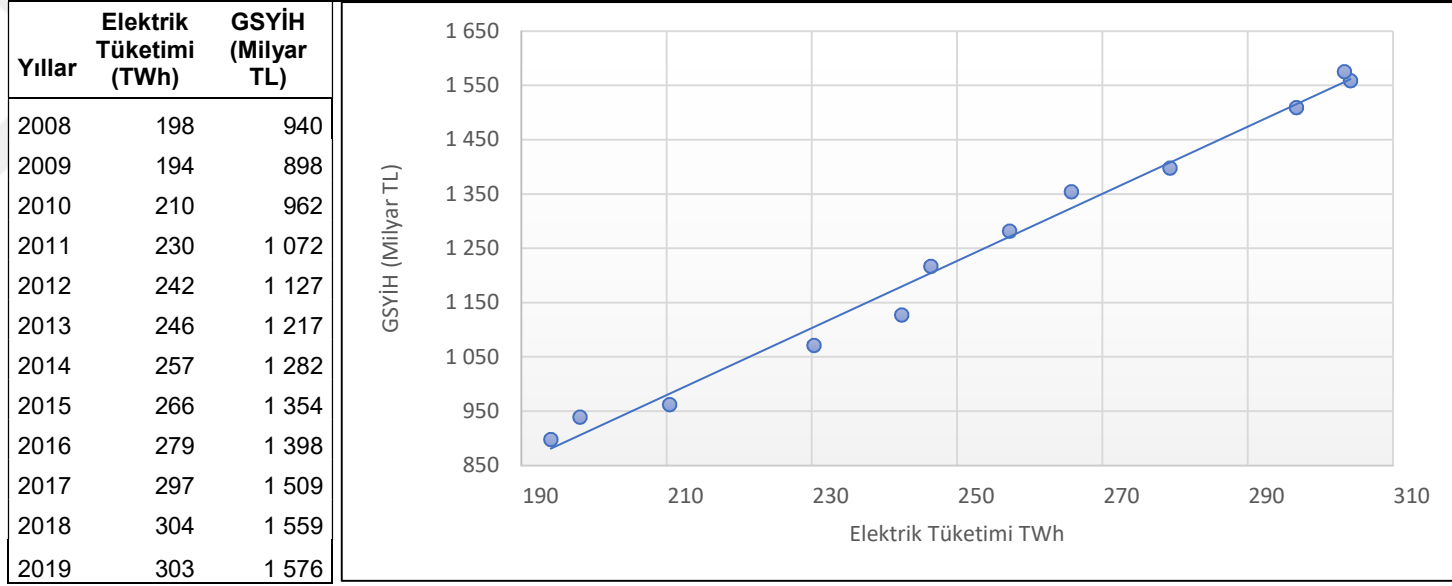
a) Dağıtım sistemine giren, faturalı tüketilen ve kayıp ve kaçak enerji miktarları

Görüleceği üzere, EDAŞ’lardaki kayıp ve kaçak oranlarının doğru değerlendirilebilmesi için öncelikli olarak EDAŞ’lardaki dağıtım sistemine giren, faturalı tüketilen ve kayıp ve kaçak enerji miktarlarının değerlendirilmesi ve ondan sonra kayıp ve kaçak oranlarının analiz edilmesi gerekmektedir.

(1) Dağıtım sistemine giren enerji miktarı

Yapılan akademik çalışmalarda, dağıtım sistemine giren enerji miktarındaki artışların; ülke nüfusunun yükselmesinden, ekonomik gelişmelerden, kentleşmeden, teknolojik gelişmelerden, yaşam standartlarının iyileşmesinden ve kayıp ve kaçakların artmasından kaynaklandığı tespit edilmiştir.

Türkiye’de enerji talebindeki artışların da benzer etkenlerden kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu ilişkinin en açık ve ölçülebilir olanı ekonomik büyüme ile elektrik tüketimi arasındaki ilişkidir. Yukarıdaki Grafik 20’de iki faktör arasındaki doğrusal ilişki açık bir şekilde gözükmemektedir. Bahse konu nedenlerden dolayı incelemesi yapılan dağıtım şirketlerinin ve dağıtım sektörünün sistemlerine giren enerji miktarlarında değişiklikler yaşanmıştır.

Grafik 20: Elektrik Talebi ile GSYİH Arasındaki İlişki

Kaynak: Elektrik tüketimi verisi TEİAŞ'tan alınmıştır. GSYİH, TÜİK'in üretim yoluyla hazırlanmış zincirleme hacim endeksi (2009=100) verisidir.

Sektör Değerlendirmesi

18 Elektrik dağıtım şirketinin inceleme ve analizi neticesinde, özelleştirme öncesine göre özelleştirme sonrasında **genel özellikleri itibariyle** sektörde aşağıdaki değişimlerin yaşandığı tespit edilmiştir:

- Özelleştirme öncesi dönemde toplam 152.860 GWh miktarında enerji elektrik dağıtım sistemine girmiş, özelleştirme sonrası 2018 yılı itibariyle ise bu miktar 188.774 GWh'e yükselmiştir. Buna göre dağıtım sistemine giren enerji miktarında, özelleştirme öncesine göre 2018 yılında %23 oranında bir yükseliş gerçekleşerek, 35.914 GWh'lik bir artış oluşmuştur. Bu durum, ülkemizde enerji talebinin arttığına işaret etmektedir.
- Dağıtım sistemine giren enerji miktarı itibariyle bütün şirketlerin değişimi artış yönünde gerçekleşirken, sadece Vangölü EDAŞ'ın değişimi %5 oranında düşüş yönünde gerçekleşmiştir. Yani özelleştirme sonrasında dağıtım sistemine giren enerji miktarında azalma olan tek şirket Vangölü EDAŞ olmuştur.

Şirketler Değerlendirmesi

Özelleştirmeleri yapılan dağıtım şirketlerinden, özelleştirme öncesinde ve özelleştirme sonrasında dağıtım sistemine giren enerji açısından sektörü en fazla ve en az etkileyen şirketlerin gelişmelerini aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür.

Özelleştirme Öncesinde, dağıtım sistemine giren enerji açısından EDAŞ'ların durumu şu özellikleri taşımıştır:

- Dağıtım sistemine giren enerji miktarından en fazla enerji alan şirketler; 19.341 GWh ile Dicle EDAŞ, 19.151 GWh ile Boğaziçi EDAŞ ve 16.943 GWh ile Toroslar EDAŞ olmuştur. Bu üç EDAŞ'ın dağıtım sistemine giren toplam enerji miktarı, 18 EDAŞ'ın toplam enerji miktarının %36.3'ünü oluşturmuştur.
- Dağıtım sistemine giren enerji miktarında en düşük enerji alan şirketler ise; 2.325 GWh ile Çamlıbel EDAŞ, 2.366 GWh ile Fırat EDAŞ ve 2.609 GWh ile Çoruh EDAŞ olmuştur. Bu şirketlerin dağıtım sistemine giren toplam enerji miktarı ise 18 EDAŞ'ın toplam enerji miktarının %4.8'ine tekabül etmektedir.

Özelleştirme Sonrasında dağıtım sistemine giren enerji açısından, sektörü en fazla ve en az etkileyen şirketlerin durumu ise şu şekilde gerçekleşmiştir:

- Özelleştirme öncesinde olduğu gibi özelleştirme sonrasında da dağıtım sisteminden miktar olarak en fazla enerji alan şirketler aynı olmakla birlikte

sıralamaları değişmiştir. Buna göre özelleştirme öncesinde ilk sırada olan Dicle EDAŞ ikinci sıraya, ikinci sırada olan Boğaziçi EDAŞ ise birinci sıraya yerleşmiştir. Bahse konu 3 şirketin dağıtım sistemine giren toplam enerji miktarı ise 18 EDAŞ'ın toplam enerji miktarının %35.8'ine tekabül etmiş, bu oranla özelleştirme öncesine göre nispi olarak gerileme göstermiştir.

- Özelleştirme sonrasında dağıtım sistemine giren enerji miktarında en düşük enerji alan şirketler ise sırasıyla; 2.631 GWh ile Çamlıbel EDAŞ, 2.802 GWh ile Fırat EDAŞ ve 3.037 GWh ile de Aras EDAŞ olmuştur. Bu üç şirketin dağıtım sistemlerine giren toplam enerji miktarı ise 18 EDAŞ'ın toplam enerji miktarının %4.5'ine karşılık gelmektedir.
- Özelleştirme öncesine göre özelleştirme sonrasında dağıtım sistemine giren enerji miktarında oransal olarak en yüksek artış gerçekleştiren ilk üç şirket sırasıyla; %56 artışla Akdeniz EDAŞ, %51 artışla Çoruh EDAŞ ve %49 artışla Meram EDAŞ olmuştur.
- Özelleştirme öncesine göre özelleştirme sonrasında oransal olarak en düşük artış gerçekleştiren ilk üç şirket ise; Vangölü EDAŞ, Toroslar EDAŞ ve Sakarya EDAŞ şeklinde sıralanmıştır. Toroslar EDAŞ, her ne kadar miktar olarak dağıtım sistemine en fazla enerji girişı olan 3. EDAŞ olsa da özelleştirme öncesine göre en düşük artış gösteren 2. şirket olmuştur.

(2) Faturalı tüketilen enerji miktarı¹¹

Kayıp ve kaçak oranlarına etki eden en önemli faktör, faturalı tüketilen enerji miktarıdır. Çünkü faturalı tüketilen enerji miktarındaki artış ve azalışlar, kayıp ve kaçak enerji miktarını değiştirmekte, bu değişim de kayıp ve kaçak oranlarını etkilemektedir. Bu nedenle aşağıda, ilk olarak dağıtım sektöründe faturalı kullanılan enerji miktarında ortaya çıkan değişimler, akabinde dağıtım şirketlerinin faturalı enerji kullanımlarında

¹¹ Bu kısımda faturalanan elektrik enerjisi tüketimine dair bilgiler yer almaktadır. Bu kapsamda faturaya konu edilmeyen tüketimler (teknik ve teknik olmayan kayıplar ile satış kabul edilmeyen tüketimler), bu kısımdaki verilere dahil değildir. Dolayısıyla Elektrik Piyasası Kanununun 7. maddesi kapsamında üretim lisansı sahibi tüzel kişilerin, tesislerinde ürettiği enerjiyi iletim veya dağıtım sistemine çıkmadan sahip olduğu, kiraladığı, finansal kiralama yoluyla edindiği veya işletme hakkını devraldığı tüketim tesislerinin ihtiyacını karşılamak için gerçekleştirdiği üretim, nihai tüketiciye satış olarak değerlendirilmediği için, bu kapsamda yapılan elektrik enerjisi tüketimleri faturalanan tüketim rakamlarına dahil edilmemiştir. Ayrıca, üretim tesislerinin kendi ihtiyaçları için sistemden çektikleri elektrik enerjisi miktarları da faturalanan tüketim değeri içerisinde yer almamaktadır. Ayrıca fiili tüketim verileri ile bu kısımda yer alan tüketim verileri, faturalama döneminde yaşanan farklılıklar nedeniyle değişiklik gösterebilir (EPDK, 2019:37).

meydana gelen değişimler, özelleştirme öncesi ve sonrası mukayese yapılarak analiz edilecektir.

Sektör Değerlendirmesi

Yapılan inceleme ve analizlerde, özelleştirmeler sonrasında faturalı tüketilen enerji miktarları yönüyle sektörde aşağıdaki değişimlerin yaşandığı tespit edilmiştir:

- Özelleştirme uygulaması tamamlanan elektrik dağıtım şirketlerinin özelleştirme öncesi faturalı tüketilen toplam enerji miktarlarının 124.807 GWh olduğu, bu miktarın özelleştirme sonrası en son verilerin elde edildiği 2018 yılında 163.164 GWh'e yükseldiği görülmüştür.
- Dolayısıyla faturalı tüketilen enerji miktarında ortalama %31 oranında bir artış gerçekleştirildiği tespit edilmiştir.
- Bu oranın, dağıtım sistemine giren enerji miktarındaki %23'lük oransal değişimden büyük olması, sisteme giren ve tüketilen enerjinin daha fazla kısmının faturalandırıldığı ve dolayısıyla kayıp ve kaçakların azaltıldığı anlamına gelmektedir. Çünkü kayıp ve kaçak enerji miktarı, elektrik dağıtım sistemine giren enerji miktarı ile faturalandırılan enerji miktarı arasındaki farktan oluşmaktadır.
- Özelleştirme öncesinde, dağıtım sistemine giren toplam enerji miktarından %83.96'sı faturalandırılırken, özelleştirme sonrasında bu oranın %87.3'e yükseldiği tespit edilmiştir. Bahse konu artış oranındaki %3.34'lük farkın, aynı zamanda kayıp ve kaçak oranındaki özelleştirme öncesi ile özelleştirme sonrası arasındaki fark olduğuna dikkat edilmelidir.

Şirketler Değerlendirmesi

Faturalı tüketilen enerji açısından hem özelleştirme öncesinde ve hem de özelleştirme sonrasında sektörü en fazla ve en az etkileyen şirketler ve etkileme oranları ise aşağıda gösterildiği şekilde gerçekleşmiştir.

Özelleştirme Öncesinde, faturalı kullanılan enerji açısından EDAŞ'ların durumu aşağıdaki özellikleri taşımıştır:

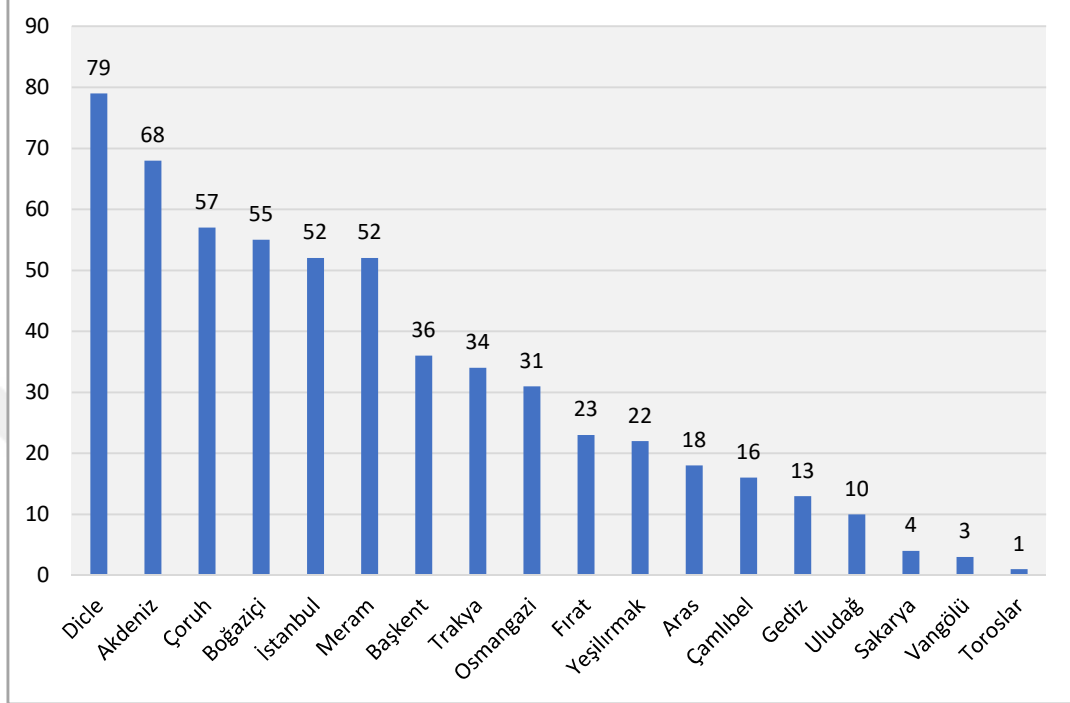
- Özelleştirme öncesi dönemde en fazla faturalı tüketilen enerji miktarına sahip olan EDAŞ'lar sırasıyla; 16.700 GWh ile Boğaziçi EDAŞ, 15.147 GWh ile Toroslar EDAŞ ve 13.158 GWh ile Gediz EDAŞ olmuştur.

- Bu dönemde en düşük faturalı tüketilen enerji miktarına sahip olan şirketler ise; 1.791 GWh ile Vangölü EDAŞ, 1.970 GWh ile Aras EDAŞ ve 2.047 GWh ile Fırat EDAŞ olarak sıralanmıştır.
- Dicle EDAŞ, dağıtım sistemine giren en fazla enerji miktarı itibariyle özelleştirme öncesinde ilk sırada iken, kayıp ve kaçakların çok yüksek olması nedeniyle özelleştirme öncesi faturalı tüketilen enerji miktarında 5.667 GWh ile ancak 9. sırada yer alabilmiştir.
- Özelleştirme öncesinde dağıtım sistemine giren enerji miktarından %94.4'lük oranla en fazla faturalı elektrik tüketimi sağlayan şirket Uludağ EDAŞ olmuştur. Bahse konu orandaki yükseklik, kayıp ve kaçak oranında da en iyi performansı sağlamasına ve EDAŞ'lar arasında en düşük kayıp ve kaçak oranına sahip olan şirket olmasına imkan sağlamıştır. Bu alanda en iyi diğer iki şirket: %93.9 oranıyla Osmangazi EDAŞ, %93.7 oranıyla da Sakarya EDAŞ olmuşlardır.
- Özelleştirme öncesinde dağıtım sistemine giren enerji miktarından %29.3'lük oranla en düşük faturalı elektrik tüketimi sağlayan şirket ise Dicle EDAŞ olmuştur. Burada da söz konusu orandaki yükseklik, kayıp ve kaçak oranında en kötü performansı sağlamasına ve EDAŞ'lar arasında en yüksek kayıp ve kaçak oranına sahip olan şirket olmasına neden olmuştur. Bu alanda en kötü performansa sahip diğer iki şirket: %46.8 oranıyla Vangölü EDAŞ, %71.69 oranıyla da Aras EDAŞ olmuşlardır. Bu oranlarıyla iki şirket de en kötü kayıp ve kaçak oranına sahip diğer iki şirket olma özelliği taşımaktadırlar.

Özelleştirme sonrasında, özelleştirme öncesine göre faturalı tüketilen enerji miktarı açısından sektör verilerini en fazla etkileyen ve dolayısıyla en fazla oransal değişim gösteren şirketlerin verileri ise aşağıdaki grafikte gösterildiği şekilde gerçekleşmiştir:

- Özelleştirme öncesine göre özelleştirme sonrasında en yüksek pozitif değişim oranını %79'luk performansı ile Dicle EDAŞ sergilemiştir. Pozitif değişim performansı itibariyle; %68'lik bir iyileşme performansı ile Akdeniz EDAŞ 2. sırada, %57'lik iyileşme performansı ile da Çoruh EDAŞ 3. sırada yer almışlardır.
- Her ne kadar Toroslar EDAŞ, faturalı tüketilen enerji miktarı itibariyle hem özelleştirme öncesinde ve hem de özelleştirme sonrasında en yüksek 2. sırada

yer alsa da; değişim oranı itibariyle son sırada yer alarak en düşük performansı gerçekleştirmiştir. Bu alanda Vangölu EDAş %3'lük performansı ile en düşük 2. sırada, %4'lük performansı ile da Sakarya EDAş en kötü 3. sırada yer almışlardır.

Grafik 21: Şirketlerin Faturalı Tüketilen Enerji Miktarı Performansları

- Özelleştirme sonrasında miktar olarak en fazla faturalı enerji tüketen şirketler; 25.959 GWh ile Boğaziçi EDAş, 15.328 GWh ile Toroslar EDAş ve 15.217 GWh ile Başkent EDAş olarak sıralanmıştır. Özelleştirme öncesinde en fazla faturalı tüketilen enerji miktarında 3. Sırada olan Gediz EDAş, özelleştirme sonrasında 4. sıraya gerilemiş; özelleştirme öncesi 4. sırada olan Başkent EDAş ise 3. sıraya çıkmıştır.
- Özelleştirme sonrası en düşük faturalı tüketilen enerji miktarına sahip olan şirketler ise; 1.851 GWh ile Vangölu EDAş, 2.320 GWh ile Aras EDAş ve 2.497 GWh ile Çamlıbel EDAş sıralanmıştır. Özelleştirme öncesi en az 4. faturalı elektrik tüketim miktarına sahip olan Çamlıbel EDAş, özelleştirme sonrasında bir basamak inerek en kötü 3. sıraya gerilemiş; Fırat EDAş ise daha iyi bir performans sergileyerek 3. sıradan 4. sıraya çıkmıştır.
- Kayıp ve kaçak oranları en yüksek olan üç şirketten Vangölu ve Aras EDAş'ların son sıralardaki yerleri değişmemiş; Dicle EDAş'ın sıralaması ise iki basamak yükselmiştir.

- Dağıtım sistemine giren enerji miktarında, özelleştirme sonrası en fazla faturalı enerji kullanan şirket; %95.8 oranıyla Uludağ EDAŞ olmuştur. Uludağ EDAŞ, bu başarılı performansı özelleştirme öncesinde de göstermiştir. Doğaldır ki faturalı kullanılan enerji oranının yüksekliği, kayıp ve kaçak oranının da en düşük olması sonucunu doğurmuştur. Bahse konu orandaki yükseklik, özelleştirme öncesinde de olduğu gibi özelleştirme sonrasında da kayıp ve kaçak oranında en iyi performansı sağlamasına ve EDAŞ'lar arasında en düşük kayıp ve kaçak oranına sahip olan şirket olmasına imkan sağlamıştır. Bu alanda en iyi diğer iki şirket: %95.61 oranıyla Trakya EDAŞ, %94.91 oranıyla da Çamlıbel EDAŞ olmuşlardır.
- Özelleştirme öncesinde dağıtım sistemine giren enerji miktarından %29.30'luk oranla en düşük faturalı elektrik tüketimi sağlayan şirket yine Dicle EDAŞ olmuştur. Burada da söz konusu orandaki yükseklik, özelleştirme sonrasında da kayıp ve kaçak oranında en kötü performansı sağlamasına ve EDAŞ'lar arasında en yüksek kayıp ve kaçak oranına sahip olan şirket olmasına neden olmuştur. Bu alanda en kötü performansa sahip diğer iki şirket: %50.8 oranıyla Vangölü EDAŞ, %76.39 oranıyla da Aras EDAŞ olmuşlardır. Bu oranlarıyla iki şirkette, en kötü kayıp ve kaçak oranına sahip diğer iki şirket olma özelliği taşımaktadırlar. Her ne kadar bahse konu şirketler, EDAŞ'lar arasında en kötü performansa sahip olan şirketler olsalar da her üç şirket de özelleştirme öncesine göre bu alanda iyileşme sağlayarak, faturalı tüketilen enerji oranlarını artırmayı başarmışlardır.

(3) Kayıp ve kaçak enerji miktarı

Kayıp ve kaçak enerji miktarı; dağıtım sistemine giren enerji miktarından faturalı tüketilen enerji miktarı çıkarıldıktan sonra ortaya çıkan miktardır ve bu özelliği nedeniyle faturalı tüketilen enerji miktarındaki artış ve azalışlardan doğrudan etkilenmektedir. Bu anlamda, faturalı tüketilen enerji miktarı arttığında kayıp ve kaçak miktarı azalmakta; faturalı tüketilen enerji miktarı azaldığında ise artmaktadır. Hem elektrik dağıtım sektöründe ve hem de dağıtım şirketlerinde özelleştirme sonrasında önemli değişikliklerin olduğu tespit edilmiştir.

Sektör Değerlendirmesi

Yapılan inceleme ve analizlerde, dağıtım sektöründe genel özellikleri itibarıyla aşağıdaki değişimlerin yaşandığı tespit edilmiştir:

- Araştırma ve analizi yapılan elektrik dağıtım şirketlerinin özelleştirme öncesi kayıp ve kaçak enerji miktarlarının toplam 28.053 GWh, özelleştirme sonrası kayıp ve kaçak miktarlarının ise toplam 25.610 GWh olduğu görülmüştür.
- Elde edilen bu veriler sonucunda, özelleştirmesi yapılan elektrik dağıtım şirketlerinin kayıp ve kaçak miktarlarında, özelleştirme sonrasında %9 oranında bir azalma olduğu tespit edilmiştir. Bu verilerin kayıp ve kaçak oranlarındaki değişim ile ilgili değil de kayıp ve kaçak miktarlarındaki oransal değişim ile ilgili olmasına dikkat edilmelidir.

Şirket Değerlendirmeleri

Özelleştirmesi yapılan şirketlerin, kayıp ve kaçak miktarları açısından özelleştirme öncesi ve özelleştirme sonrası pozisyonları ve değişimleri de aşağıdaki şekilde gerçekleşmiştir.

Özelleştirme Öncesi

- Özelleştirme öncesinde en fazla kayıp ve kaçak miktarına sahip olan ilk üç sıradaki EDAŞ; 13.674 GWh ile Dicle EDAŞ, 2.451 GWh ile Boğaziçi EDAŞ ve 2.036 GWh ile Vangölü EDAŞ olmuştur. Özelleştirme öncesi bütün EDAŞ'ların toplam kayıp ve kaçak miktarının %48.7'si Dicle EDAŞ'tan kaynaklanmıştır. Bu oran, Dicle EDAŞ'tan kaynaklı kayıp ve kaçak miktarının ne kadar yüksek olduğunu göstermesi bakımından önem taşımaktadır.
- Özelleştirme öncesi en düşük kayıp ve kaçak miktarına sahip olan şirketler ise; 179 GWh ile Çamlıbel EDAŞ, 297 GWh ile Çoruh EDAŞ ve 315 GWh ile Osmangazi EDAŞ olarak sıralanmıştır.

Özelleştirme sonrası

- Özelleştirme sonrasında en yüksek kayıp ve kaçak miktarlarına sahip olan şirketler; 12.343 GWh ile Dicle EDAŞ, 2.070 GWh ile Toroslar EDAŞ ve 1.793 GWh ile de Vangölü EDAŞ sıralanmıştır. Dicle EDAŞ ve Vangölü EDAŞ hem özelleştirme öncesinde hem de özelleştirme sonrasında en yüksek kayıp ve kaçak miktarına sahip şirket olma pozisyonlarını sürdürürken, özelleştirme öncesi en yüksek kayıp ve kaçak miktarında EDAŞ'lar arasında 2. sırada olan Boğaziçi EDAŞ, özelleştirme sonrasında 4. sıraya gerileyerek daha iyi bir

performans sergilemiştir. Toroslar EDAŞ ise özelleştirme öncesine göre daha kötü performans sergileyerek 4. sıradan 2. sıraya yükselmiştir.

- Özelleştirme sonrasında en düşük kayıp ve kaçak miktarlarına sahip olan şirketler ise; 134 GWh ile Çamlıbel EDAŞ, 289 GWh ile Fırat EDAŞ ve 305 GWh ile Trakya EDAŞ olmuştur. Çamlıbel EDAŞ, hem özelleştirme öncesinde hem de özelleştirme sonrasında en düşük kayıp ve kaçak miktarlarına sahip olan şirket olmuştur.
- Özelleştirme sonrasında kayıp ve kaçak miktarlarında en yüksek değişim (iyileşme) performansını, %32'lik azalma ile Boğaziçi EDAŞ gerçekleştirmiştir. Boğaziçi EDAŞ'ı; %26 iyileşme ile Akdeniz EDAŞ, %25 azalma ile de Çamlıbel EDAŞ takip etmişlerdir.
- Özelleştirme sonrası en düşük değişim (iyileşme) performansını ise %37'lik artışla Osmangazi EDAŞ gerçekleştirmiştir. Meram EDAŞ ve Toroslar EDAŞ, Osmangazi EDAŞ'ı takip etmişlerdir.
- Araştırma ve analizi yapılan 18 EDAŞ'tan 12'si özelleştirme sonrası kayıp ve kaçak enerji miktarlarını azaltarak pozitif performans sergilerken, kalan 6 şirket ise kayıp ve kaçak miktarlarını artırarak negatif performans sergilemişlerdir.

b) Abone (Tüketici) sayısında meydana gelen değişimler

Tüketici (abone); elektriği kendi kullanımı için alan kişidir. Tüketici tedarikçisini seçme hakkına sahip olup olmamasına göre serbest olmayan tüketici ve serbest tüketici olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Buna göre; elektrik enerjisi veya kapasite alımlarını sadece, bölgesinde bulunduğu görevli tedarik şirketinden yapabilen gerçek veya tüzel kişi serbest olmayan tüketicidir. **Serbest olmayan tüketici/abone** (İbiş, 2019: 31);

- Bir önceki takvim yılında ve içinde bulunulan yılda, kullanım hakkına sahip olduğu ya da kullanım hakkını edindiği kullanım yerindeki elektrik tüketimi serbest tüketici limitini aşmayan tüketici,
- Serbest tüketici olup da bir önceki takvim yılına ait toplam elektrik enerjisi tüketiminin cari takvim yılı için belirlenmiş serbest tüketici limitinin altında kalan tüketici,
- İlk defa bağlantı anlaşması yapılmış kullanım yerinde elektrik enerjisi tüketen tüketici

serbest olmayan tüketicisi olarak kabul edilir. Serbest olmayan tüketiciler elektrik enerjisi ve/veya kapasiteyi sadece bulunduğu dağıtım bölgesindeki görevli tedarik şirketi ile perakende satış sözleşmesi yaparak temin eder.

Serbest tüketicisi (abone) ise: Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu tarafından belirlenen elektrik enerjisi miktarından daha fazla tüketimi bulunduğu veya iletim sistemine doğrudan bağı olduğu veya organize sanayi bölgesi tüzel kişiliğini haiz olduğu için tedarikçisini seçme hakkına sahip gerçek veya tüzel kişilerdir (İbiş, 2019: 31).

Bahse konu tüketicisi (abone) artışlarını etkileyen nüfus artışı, ekonomik büyüme, teknolojik gelişme, kentleşme ve sanayileşme gibi sebepler bulunmaktadır. Bu gelişmelere bağı olarak enerji talepleri ve dolayısıyla tüketicisi sayıları yükselmektedir. Bununla birlikte uygulamada şirketlerdeki abone artışlarının iki şekilde gerçekleştiği görülmektedir. Birinci kategorideki artışlar, daha önce elektriği başka yollardan da olsa hiç kullanmamış ve müracaat ederek ilk defa abonelik almış olanlardan kaynaklanan artışlardan oluşurken; ikinci kategorideki artışlar ise daha önce elektriği faturasız olarak kullanmış olanlardan faturalı kullanmak üzere abonelik almalarından kaynaklanan artışlardan oluşmaktadır. Şirketlerin performans artışlarına etki eden önemli faktörlerden birisi de ikinci kategorideki abonelikleri artırmak suretiyle kayıp ve kaçak oranlarını düşürmelerinden kaynaklanmaktadır.

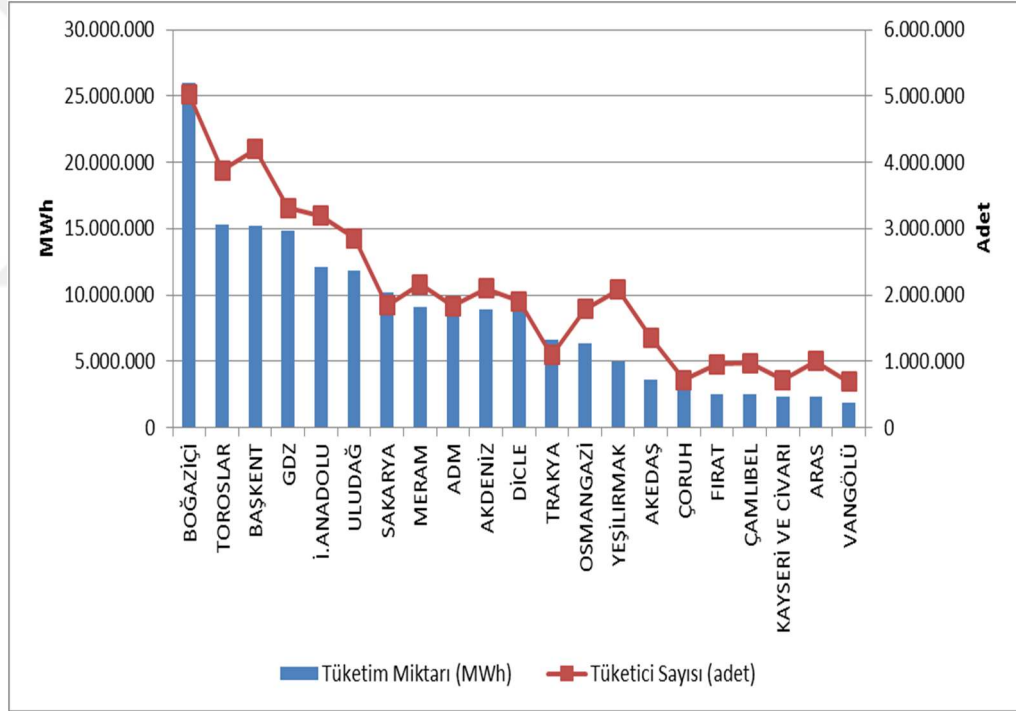
Diğer taraftan abone (tüketicisi) sayısı ile faturalı tüketilen enerji miktarı arasında çoğunlukla doğrusal bir ilişki olduğu görülmektedir. Yıllık abone sayısı ile yıllık faturalı tüketilen enerji miktarları karşılaştırıldığında; abone sayısının arttığı elektrik dağıtım bölgesinde, aynı dönem faturalı tüketimin de arttığı izlenmektedir. Aşağıdaki 2018 yılına ait grafikte bahse konu doğrusal ilişki görülmektedir. Fakat burada, abone sayısının artması, kaçak elektrik tüketen kimselerin sisteme dahil edilmesiyle gerçekleşiyorsa, ancak bu durumda faturalı tüketilen elektrik miktarı artacaktır. Diğer taraftan abone sayısının artmasının nüfus artışıyla doğrudan bir ilişkisi bulunmamaktadır. Kaçak kullanım alışkanlığı olan bölgelerde nüfus artışı ile abone sayısı görece ilgisiz kalabilmektedir.

Yapılan inceleme ve analizlerde, tüketicisi sayıları açısından sektörde genel özellikleri itibariyle aşağıdaki değişimlerin yaşandığı tespit edilmiştir:

- 2009-2013 arası dönemde özelleştirme uygulamaları yapılan 18 adet elektrik dağıtım şirketinin her birinin ayrı ayrı özelleştirme öncesi dönemde bölgelerindeki toplam tüketici (abone) sayısının 30.981 olduğu, özelleştirme sonrası verilerin elde edildiği en son tarih olan 2018 yılında bu sayısının 40.320 bin adete yükseldiği tespit edilmiştir.

Sektör Değerlendirmesi

- Şirketlerin abone sayılarında, özelleştirilme uygulamaları öncesi tarihlerinden özelleştirme sonrası 2018 yılına kadar toplamda 9.339 bin adet artış olduğu görülmüştür.
- Bu durumda, 2009-2013 yılları arasında özelleştirmesi yapılan toplam 18 elektrik dağıtım şirketinin abone (talep) sayısında; özelleştirme öncesi döneme göre, oransal olarak %30'luk bir artış yaşandığı tespit edilmiştir.

Grafik 22: 2018 Yılı Tüketici Sayıları ve Tüketim Miktarları (Adet – MWh)

Kaynak: EPDK Elektrik Piyasası 2018 Yılı Piyasa Gelişim Raporu, (<http://epdk.gov.tr/Detay/Icerik/3-0-0-102/yillik-rapor-elektrik-piyasasi-gelisim-raporlari>, Erişim Tarihi: Ağustos 2020)

- Özelleştirme öncesine göre, özelleştirme sonrasında gerçekleşen %30'luk abone artışına paralel olarak faturalı tüketilen enerji miktarında da özelleştirme sonrasında %31 oranında bir artışın gerçekleşmiş olması; bahse konu bu iki değişkenin doğrusal hareket ettiğinin önemli bir göstergesi olduğu düşünülmektedir.

Şirketler Değerlendirmesi

Tüketici sayıları itibariyle elektrik dağıtım sektörünün özelleştirme öncesi gerçekleşme değerleri ile özelleştirme sonrası ortaya çıkan değişim değerleri aşağıdaki şekilde oluşmuştur:

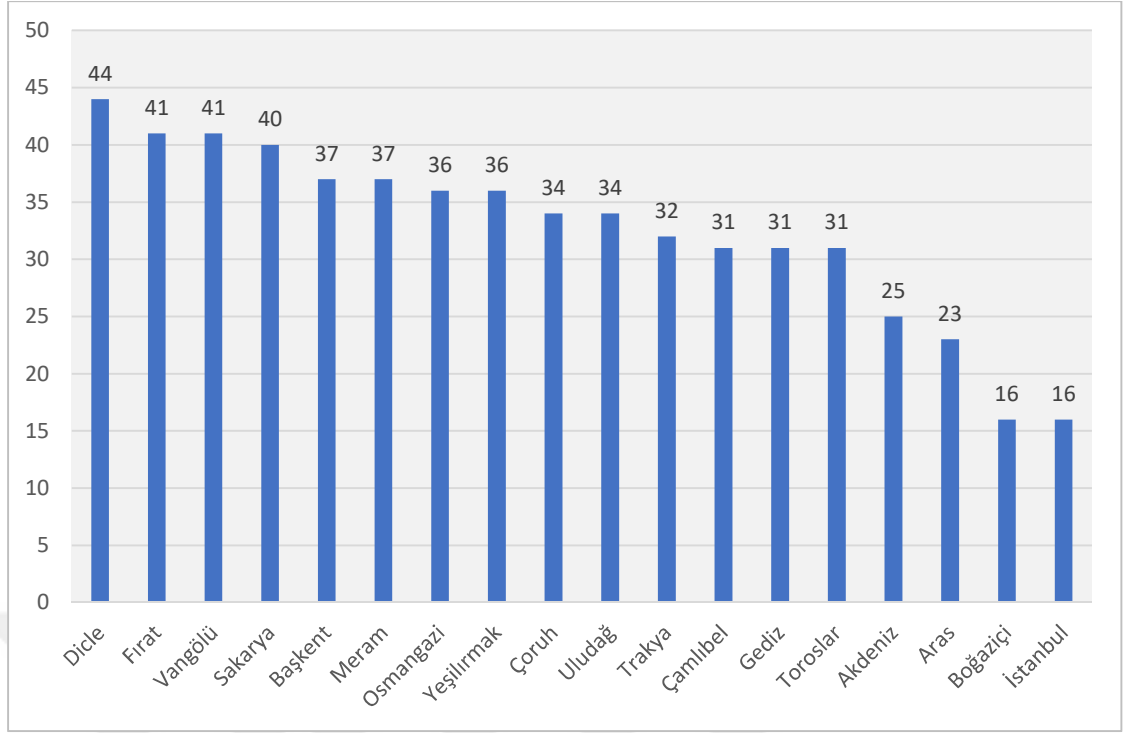
Özelleştirme Öncesi

- EDAŞ'lar arasında özelleştirme öncesi dönemde en yüksek abone sayısına sahip olan şirketler sırasıyla; 4.326 bin abone ile Boğaziçi EDAŞ, 3.075 bin abone ile Başkent EDAŞ ve 2.958 bin abone ile Toroslar EDAŞ olmuştur.
- Bahse konu dönemde en düşük abone sayılarına sahip olan EDAŞ'ların ise; 485 bin abone ile Vangölü EDAŞ, 680 bin abone ile Fırat EDAŞ ve 746 bin abone ile Çamlıbel EDAŞ olduğu tespit edilmiştir.

Özelleştirme Sonrası

Şirketlerin, özelleştirme öncesine göre özelleştirme sonrası abone sayılarındaki değişim/artış oranları aşağıdaki grafikte gösterildiği şekilde gerçeklemiştir:

- Özelleştirme sonrasında abone sayısı en fazla yükselen şirket %44'lük artış oranıyla Dicle EDAŞ olmuştur. Dicle EDAŞ'ı %41'lik artış oranıyla Fırat EDAŞ, yine aynı artış oranıyla Vangölü EDAŞ takip etmişlerdir.
- Abone sayısı en az artan şirketler ise %16'lık artış oranıyla İstanbul Anadolu Yakası EDAŞ, Yine aynı oranla Boğaziçi EDAŞ ve %23'lük artış oranıyla Aras EDAŞ takip etmişlerdir.
- Adet/sayı olarak özelleştirme sonrasında da yine aynı şirketler en yüksek aboneye sahip şirketler arasında ilk üç sırayı paylaşmış ve Boğaziçi EDAŞ'ın 5.029 bin aboneye, Başkent'in EDAŞ'ın 4.199 bin ve Toroslar EDAŞ'ın 3.878 bin aboneye sahip olduğu görülmüştür.
- Özelleştirme sonrasında en düşük aboneye sahip şirketler de özelleştirme öncesindeki şirketler olmuştur. Buna göre Vangölü EDAŞ'ın 684 bin, Fırat EDAŞ'ın 957 bin ve Çamlıbel EDAŞ'ın 975 bin abonesi olduğu görülmüştür.

Grafik 23: Şirketlerin Abone/Tüketici Artış Performansları

c) Dağıtım sektörüne yapılan yeni yatırımlarda oluşan değişimler

Dağıtım şirketlerinin yaptığı yatırımların en önemli sonuçları, kayıp ve kaçakların önlenmesidir. Hem teknik kayıp ve kaçaklar hem de teknik olmayan kayıp ve kaçaklar; iletim sisteminin yenilenmesi, yeterli trafoların kurulumu, AR-GE çalışmaları ve diğer yatırımların yapılması ile azaltılabilir. Bir anlamda, dağıtım şirketlerinin verimliliklerini ve performanslarını artırabilmeleri, yapılacak yatırımlarla ilişkilidir.

Elektrik dağıtım şirketlerinin yatırımları; şebeke yatırımları, çevre, güvenlik gibi yasal zorunluluğu olan yatırımlar, şebeke işletim sistemi yatırımları, trafo yatırımları, iletim hattı yatırımları ve yatırım harcaması niteliğindeki diğer harcamalardan oluşmaktadır. Yatırımlar, Enerji Piyasası Denetleme Kurulu (EPDK) kontrol, onay ve denetiminde planlanmakta ve uygulanmaktadır.

Dünya Bankasının gelişmişlik düzeyini takip ettiği göstergelerden bir tanesi elektriğe erişimdir. Bunun yanında elektriğin düzenli ve kesintisiz sağlanması da dağıtım şirketlerinin en önemli performans göstergelerindendir. Yapılan yatırımlar elektriğe erişimin ve tedarik sürekliliğinin sağlanmasını en çok etkileyen başlıklardır.

Bir bölgede **abone (tüketici)** sayısı artıyorsa o bölgede elektriğe erişen kişi sayısı artıyor demektir. Bunun nüfus artış oranı ile karşılaştırılması ise dağıtım şirketinin hizmeti ne kadar yerine getirdiğinin anlaşılmasını sağlayabilecektir.

Hat uzunluğu, trafo sayısı ve yatırım tutarının artışı şebekenin gelişmesine yönelik fikir verebilecek fiziksel parametrelerdir. Şebekenin gelişmesi ise hem yönetimini hem de hizmet kalitesinin sürdürülebilirliğini etkileyebilen etmenlerdir. Ülkemiz son 20-30 yılda çok büyük bir şehirleşme dönüşümü yaşamış, elektriğe olan ihtiyaç her geçen gün artar hale gelmiştir.

Tablo 27’den de görüleceği üzere özelleştirmesi yapılan şirketlerin sadece özelleştirildikten sonraki yatırım tutarları esas alınmış, özelleştirme öncesi yatırımları toplama dahil edilmemiştir. Zira buradaki amaç, şirketlerin özelleştirildikten sonra alıcı firmalar tarafından ne kadarlık bir yatırım harcaması yaptıklarını hesaplamaktır. Bu amaca uygun olarak yapılan incelemeler sonucunda;

- Özelleştirmesi yapılan şirketlerin tamamı için alıcı firmalar tarafından yapılan toplam yatırım tutarının, 31.12.2018 tarihi itibarıyla, 7.839 milyon Dolar olduğu tespit edilmiştir. Yani özelleştirmesi yapılan şirketleri alan firmalar, 31.12.2018 tarihi itibarıyla satış bedeli için yaptıkları ödemenin yaklaşık %62’si kadar da yatırım harcaması yapmışlardır.
- Bahse konu yatırımlar için yapılan harcamalar, şirketlerin faaliyetlerini yerine getirebilmesi ve artan enerji taleplerinin karşılanabilmesi için zorunlu olan yatırımlar için yapılmaktadır. Bu yönüyle şirketler özelleştirilmemiş olsaydı dahi bu yatırımlar devlet tarafından yapılacak ve Kamu Hazinesinden 7.839 milyon \$ tutarında bir harcama kalemi daha oluşturulacaktı. Özelleştirmeler ile Kamu Hazinesi tarafından yapılması zorunlu olan harcamalardan tasarruf edilerek 7.839 milyon \$’ın Hazineye kalması mümkün hale gelmiştir.
- Bu bakımdan dağıtım şirketlerinin özelleştirmelerinden elde edilen gelire, alıcı firmalar tarafından şirketler için yapılan yatırım tutarlarını da ilave etmek yerinde olacaktır. Zira, özelleştirmeler aracılığıyla giderden tasarruf yapılarak dolaylı bir gelir elde edilmiştir.
- Sonuç olarak dağıtım şirketlerinin özelleştirilmesinden elde edilen 12.683 milyon Dolarlık gelire, alıcı firmalar tarafından yapılan yatırım harcamaları da ilave edildiğinde toplam 20.522 milyon \$’lık bir getiri sağlandığı söylenebilir.

Dağıtım şirketlerinin en fazla yatırım yaptıkları alanlar, iletim hattı ve trafo yatırımlarıdır. Bilindiği gibi elektrik üretim ve nakil faaliyetlerinde bir miktar kaybın ortaya çıkması kaçınılmazdır. Örneğin, 100 birimlik elektrik üretiminin olduğu bir yapıda hat ve trafo kayıpları ile şebekeye ilişkin diğer teknik kayıplardan dolayı toplam tüketim 100 birimin altında bir değer alabilmektedir. Elektriğin doğası gereği karşı karşıya kalınan bu teknik kayıp beklenen bir durumdur. Teknik kayıp düzeyinin düşürülmesi hatlarda ve trafolarda gerçekleştirilecek birtakım iyileştirmelerle mümkündür (Düzgün, 2011: 69). Aşağıda bahse konu bu iki yatırım kaleminin, elektrik dağıtım sektöründeki seyri analiz edilmektedir.

(1) İletim hattı yatırımları

Elektrik dağıtım şirketlerinde önemli yatırım kalemlerinden birisi de elektrik iletim hatlarıdır. Hat uzunluklarını etkileyen en önemli faktörlerin ise abone sayısı ve faaliyet alanı büyüklüğü olduğu bilinmektedir. Artan tüketici (abone) sayısı ve talep ile birlikte yer altı ve yer üstü elektrik hatlarına yatırımlar da artmaktadır. Bu çalışmada, özelleştirilen elektrik dağıtım şirketlerinin özelleştirme öncesi hat verileri elde edilemediği için özelleştirme sonrası 2014-2018 verileri kullanılarak değerlendirme yapılmıştır. 2014 tarihi, elektrik dağıtım özelleştirmelerinin hemen sonrasındaki yıl olduğu için inceleme yapmaya elverişli bulunmuştur. Buna göre;

- 2014 yılında, inceleme ve analiz konusu yapılan 18 elektrik dağıtım şirketinin toplam hat uzunluğu 979.000 km iken, 2018 yılında hat uzunluklarının 1.046.000 km'ye ulaştığı görülmüştür.
- 2014-2018 yılları arasında iletim hattı uzunluklarında %9.9 oranında bir artış olmuş ve bu artış oranına göre 97.000 km'lik yeni enerji hattı çekildiği tespit edilmiştir.
- Yapılan incelemede diğer bütün elektrik dağıtım şirketlerinde yeni enerji hatları çekilirken, Uludağ Elektrik Dağıtım AŞ'nin enerji hatlarında 2014 yılına göre 2018 yılında bir artışın değil, 30.000 km'lik bir azalışın olduğu görülmüştür.

2014 Yılı İletim Hattı Uzunlukları

- 2014 yılında 105.000 km ile en uzun iletim hattına sahip şirketin, Ankara, Kırıkkale, Zonguldak, Kastamonu, Çankırı, Bartın ve Karabük illerini kapsayan 60.121 km²'lik faaliyet alanıyla EDAŞ'lar arasında en büyük 4. faaliyet alanına sahip olan Başkent EDAŞ olduğu görülmüştür. Başkent EDAŞ,

aynı zamanda özelleştirme öncesi dönemde en fazla aboneye sahip olan 2. şirket konumundadır. Geniş faaliyet alanı ve yüksek abone sayısı iletim hattı uzunluğunu da artırmıştır. Toroslar EDAŞ, 81.000 km’lik hat uzunluğu ile EDAŞ’lar arasında iletim hattı en uzun olan 2. şirket iken; Uludağ EDAŞ, 80.000 km’lik iletim hattı uzunluğu ile 3. şirket olmuştur.

- Bahse konu yılda en düşük iletim hattı olan şirketler ise; 19.000 km ile Trakya EDAŞ, 21.000 km ile İstanbul Anadolu Yakası EDAŞ ve 31.000 km ile Vangölü EDAŞ olmuştur. En düşük iletim hattına sahip olan Trakya EDAŞ’ın faaliyet alanı itibariyle de EDAŞ’lar arasında en küçük 3. şirket, özelleştirme öncesi abone sayısı itibariyle de en düşük 5. şirket olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 27: Dağıtım Şirketlerinin Konsolide Faaliyet Bilgileri -2

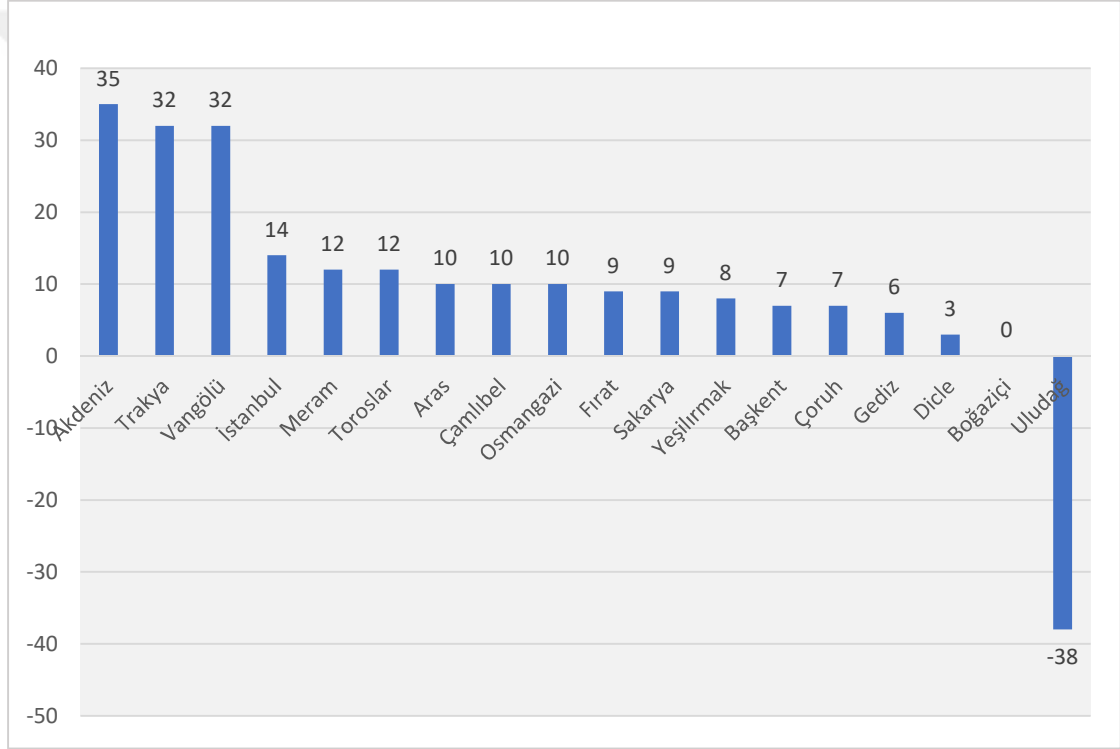
	Hat Uzunlukları (1.000 km)				Trafo Sayısı (Adet)				Yatırım Tutarı (Milyon \$)	Net Kar/Zarar	
	Hat (2014)	Hat (2018)	Fark	Değişim %	Trafo (2014)	Trafo (2018)	Fark	Değişim %		Özelleşme Öncesi	Özelleşme Sonrası
Akdeniz	48	65	17	35	16.871	18.963	2.092	12	356	Kar	Kar
Aras	52	57	5	10	12.188	13.585	1.397	11	269	Kar	Kar
Başkent	105	112	7	7	27.818	32.438	4.620	17	1.320	Zarar	Kar
Boğaziçi	47	47	0	0	12.571	14.752	2.181	17	559	Kar	Kar
Çamlıbel	42	46	4	10	10.351	12.083	1.732	17	238	Zarar	Kar
Çoruh	55	59	4	7	11.245	12.062	817	7	266	Kar	Kar
Dicle	72	74	2	3	44.562	62.086	17.524	39	390	Zarar	Kar
Fırat	43	47	4	9	10.475	12.358	1.883	18	224	Kar	Kar
Gediz	53	56	3	6	29.613	32.140	2.527	9	476	Kar	Kar
İstanbul	21	24	3	14	6.508	7.563	1.055	16	348	Kar	Kar
Meram	77	86	9	12	46.096	54.517	8.421	18	640	Zarar	Kar
Osmangazi	42	46	4	10	20.560	23.974	3.414	17	230	Kar	Kar
Sakarya	34	37	3	9	14.843	16.806	1.963	13	322	Zarar	Kar
Toroslar	81	91	10	12	38.839	45.702	6.863	18	770	Kar	Kar
Trakya	19	25	6	32	9.778	11.139	1.361	14	210	Kar	Kar
Uludağ	80	50	30 (-)	-38	23.583	24.589	1.006	4	570	Zarar	Kar
Vangölü	31	41	10	32	8.849	10.927	2.078	23	173	Zarar	Kar
Yeşilırmak	77	83	6	8	17.377	21.874	4.497	26	478	Kar	Kar
TOPLAM	979	1.046	97	9,9	362.127	427.558	65.431	16,4	7.839		

Kaynak: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı (İlgili yıllara ait faaliyet veriler, Özelleştirme İdaresi Başkanlığına yaptığımız resmi başvuru neticesinde, İdarece tarafımıza iletilen verilerden oluşturulmuştur.); Enerji Piyasası Düzenleme Kurulunun (EPDK) Elektrik Piyasası Gelişim Raporları (<http://epdk.gov.tr/Detay/Icerik/3-0-0-102/yillik-rapor-elektrik-piyasasi-gelisim-raporlari>, Erişim Tarihi: 12.04.2020).

AÇIKLAMA: Tablo, 3. Bölümde incelemesi yapılan şirketler için kullanılan tablolardaki veriler konsolide edilerek oluşturulmuştur.

2014-2018 Dönemi Gerçekleştirilen Yeni İletim Hattı Yatırımları

- Aşağıdaki grafikte de görüldüğü üzere, 2014-2018 döneminde iletim hattı uzunluklarında en büyük iyileşme %35'lik oran ile Akdeniz EDAŞ'ta gerçekleşmiştir. Bu şirketi %32'lik iyileşmelerle Trakya EDAŞ ve Vangölü EDAŞ takip etmişlerdir.
- 2014-2018 döneminde en düşük performansı ise bütün EDAŞ'lar arasında iletim hattında azalma olan tek şirket olma özelliği ile ve %38'lik azalışla Uludağ EDAŞ gerçekleşmiştir. Bu şirketi, iletim hattı döşemesine neredeyse hiç yatırım yapmayan Boğaziçi EDAŞ ve %3'lük artışla Dicle EDAŞ takip etmişlerdir.

Grafik 24: Şirketlerin İletim Hattı Yatırım Performansları

- 2014 yılında olduğu gibi 2018 yılında da en uzun iletim hattına sahip olan şirket, 112.000 km ile Başkent EDAŞ olmuştur. Onu, 91.000 km ile Toroslar EDAŞ ve 86.000 km ile de Meram EDAŞ takip etmişlerdir.
- Elde edilen verilere göre, 2018 yılında en düşük iletim hattına sahip şirket İstanbul Anadolu Yakası EDAŞ'tır. Bahse konu şirketin her ne kadar abone sayısı EDAŞ'lar arasında 6. Sırada olsa da faaliyet alanı büyüklüğü itibarıyla

EDAŞ'lar arasında son sırada bulunmaktadır. Dolayısıyla faaliyet alanı küçüklüğünün, iletim hattı kısalığına neden olduğu görülmektedir.

- 2014-2018 döneminde en uzun iletim hattı yatırımı yapan 17.000 km ile Akdeniz EDAŞ olmuş; Akdeniz EDAŞ'ı 10.000 km'lik uzunluklarla Toroslar EDAŞ ve Vangölü EDAŞ takip etmişlerdir.
- Yapılan incelemede diğer bütün elektrik dağıtım şirketlerinde yeni enerji hatları çekilirken, Uludağ Elektrik Dağıtım AŞ'nin enerji hatlarında 30.000 km'lik bir azalışın olduğu görülmüştür. Diğer taraftan bahse konu dönemde Boğaziçi EDAŞ'ın hiç yeni yatırım yapmadığı, Dicle EDAŞ'ın ise 2.000 km'lik yeni yatırım yaptığı görülmüştür.

(2) Trafo kurulumu yatırımları

Trafo sayılarının inceleme ve analizi, enerji iletim hatlarının analiz ve incelemesindeki aynı gerekçelerle 2014-2018 arası dönemle sınırlandırılmıştır. Kayıp ve kaçak oranlarının azaltılmasını ve enerji verimliliğinin artırılmasını sağlayan yatırımlardan birisi de trafo kurulumlarıdır. Yapılan incelemede;

- 2014 yılında 362.127 adet olan trafo sayısı, gerçekleştirilen yatırımlarla 2018 yılında 427.558 adete çıkarılmıştır.
- Bahse konu dönem aralığında, %16.4 artışla 65.431 adet yeni trafo kurulum yatırımı gerçekleştirilmiştir.

2014 Yılı Trafo Sayıları

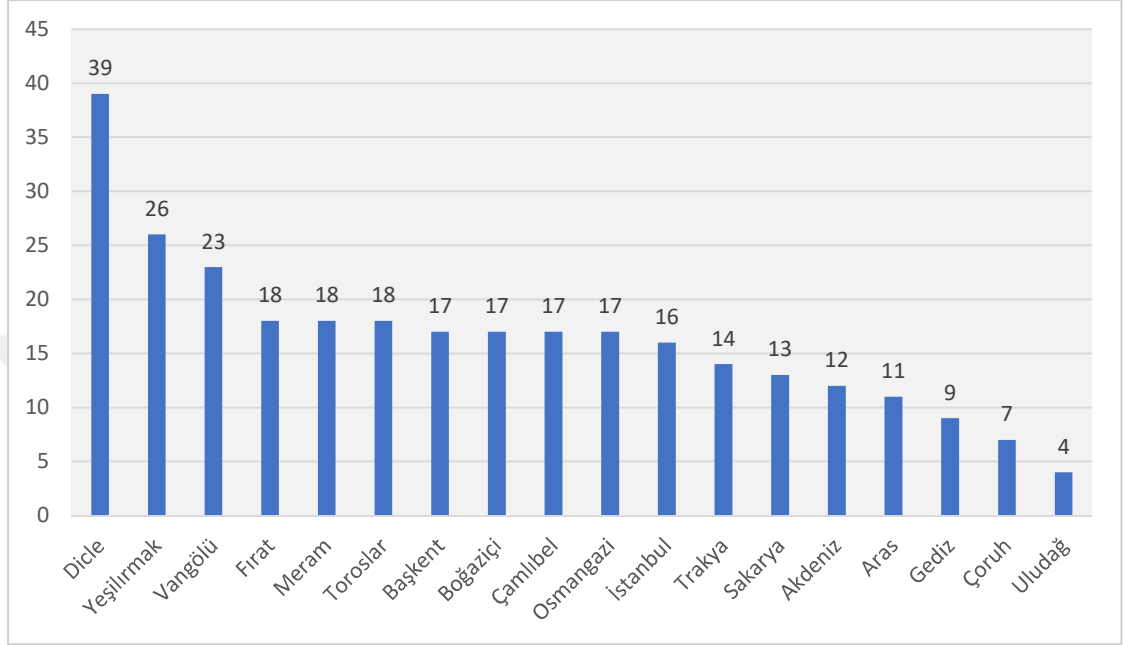
- 2014 yılında en fazla trafo sayısına sahip olan şirket, 46.096 adet trafo ile Meram EDAŞ olmuştur. Meram EDAŞ'ın aynı zamanda en büyük faaliyet alanına sahip şirket olduğu da görülmektedir. Onu, 44.562 adet trafo ile Dicle EDAŞ, 38.839 adet trafo ile de Toroslar EDAŞ takip etmişlerdir.
- En düşük trafo sayısına sahip EDAŞ'lar ise; 6.508 trafo ile İstanbul EDAŞ, 8.849 trafo ile Vangölü EDAŞ ve 9.778 trafo ile de Trakya olarak sıralanmışlardır. En düşük trafo sayısına sahip İstanbul EDAŞ'ın aynı zamanda en küçük faaliyet alanına sahip olması da dikkat çekmektedir.

2014-2018 Dönemi Gerçekleştirilen Yeni Trafo Yatırımları

- Aşağıdaki grafikten de takip edileceği gibi, 2014-2018 döneminde trafo sayılarında en büyük iyileşme Dicle EDAŞ'ta yaşanmıştır. Şirket, 5 yıllık süreçte %39'luk bir artışla 17.524 yeni trafo kurulumu gerçekleştirmeyi

başarmış ve bu alanda en yüksek performansı göstermiştir. Bahse konu dönemde Yeşilirmak EDAŞ'ın trafo yatırımları %26'lık, Vangölü EDAŞ'ın ise %23'lük bir artış göstermiştir.

- 2014-2018 döneminde en düşük performansı ise; %4'lük artışla Uludağ EDAŞ, %7'lik artışla Çoruh EDAŞ ve %9'luk artışla Gediz EDAŞ göstermiştir.

Grafik 25: Şirketlerin Trafo Yatırım Performansları

- 2018 yılında en fazla trafo sayısına sahip olan şirket, 62.086 trafo sayısı ile Dicle EDAŞ olmuştur. Dicle EDAŞ aynı zamanda 3. en büyük faaliyet alanına sahip olan şirkettir. En fazla trafoya sahip olan diğer iki şirket ise; 54.517 adet trafo ile Meram EDAŞ ve 45.702 adet trafoyla Toroslar EDAŞ'tır.
- 2018 yılında en düşük trafo sayısına sahip şirketler ise; 7.563 adet trafo ile İstanbul EDAŞ, 10.927 adet trafo ile Vangölü EDAŞ ve 11.139 adet trafo ile Trakya EDAŞ olarak sıralanmıştır. EDAŞ'lar arasında en küçük faaliyet alanına sahip İstanbul EDAŞ'ın; iletim hattı uzunluklarında olduğu gibi trafo sayılarında da en az trafoya sahip şirket olduğu tespit edilmiştir.

3. Kayıp kaçak oranlarının karşılaştırmalı analizi

Kayıp ve kaçak oranı; kayıp ve kaçak miktarının dağıtım sistemine giren toplam elektrik enerjisine bölünmesiyle hesaplanmaktadır. Yapılan araştırma ve analiz sonucunda özelleştirmesi gerçekleştirilen 18 elektrik dağıtım şirketinin kayıp ve kaçak oranlarıyla ilgili aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır:

Genel Bulgular ve Performans Değerlendirmeleri

18 EDAŞ'ın tamamının özelleştirme öncesi kayıp ve kaçak oranlarının ağırlıklı ortalamasının %16 olduğu görülmüştür.

EDAŞ'ların özelleştirme sonrası 2018 yılında kayıp ve kaçak oranlarının ağırlıklı ortalamasının %12.7'ye gerilediği tespit edilmiştir.

İncelemesi yapılan 18 elektrik dağıtım şirketinin tamamının özelleştirme sonrası kayıp ve kaçak oranlarında, özelleştirme öncesine göre %21'lik bir iyileşme sağlandığı görülmüştür.

Aşağıdaki grafikte belirtildiği üzere, uluslararası kriterler için en son verilerin oluşturulabildiği 2104 yılına ait kayıp ve kaçak oranları; OECD ortalaması %6,32, dünya ortalaması %8,25, AB ortalaması ise %6.22 olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde (2014 yılında), 21 EDAŞ'ın tamamının Türkiye ortalaması %14.82, incelemesi yapılan 18 EDAŞ ortalaması ise %15.8 olarak gerçekleşmiştir. Uluslararası standartlarla karşılaştırıldığında, ülkemizdeki kayıp ve kaçak oranlarının ne kadar yüksek düzeylerde olduğu görülmektedir.

Türkiye'de 21 elektrik dağıtım şirketinin¹² 2018 yılında ortalama kayıp ve kaçak oranı %11.8, incelemesi yapılan 18 şirketin ortalamasının ise %12.7 olmasına rağmen halen uluslararası ortalamalara göre çok yüksek seviyelerde seyrettiği görülmektedir.

Bununla birlikte, inceleme ve analizi yapılan 18 EDAŞ arasında en yüksek kayıp ve kaçak oranı olan şirketlerin Dicle EDAŞ, Vangölü EDAŞ ve Fırat EDAŞ olduğu tespit edilmiştir. Bu üç şirketin özelleştirme öncesi ortalama kayıp ve kaçak oranlarının %50.7, özelleştirme sonrası ortalama kayıp ve kaçak oranlarının ise %42.6 olduğu görülmüştür. Bahse konu üç şirket dışarıda bırakıldığında inceleme ve analizi yapılan diğer 15 EDAŞ'ın özelleştirme öncesi kayıp ve kaçak ortalamalarının %9.1, özelleştirme sonrası kayıp ve kaçak ortalamalarının ise %6.8 olduğu tespit edilmiştir.

Yukarıda da bahsedildiği gibi, Türkiye kayıp ve kaçak oranlarını yükselten Dicle EDAŞ, Vangölü EDAŞ ve Fırat EDAŞ dışarıda bırakıldığında, kalan 15 EDAŞ'ın özelleştirme

¹² Dünya ve AB ülkeleri ile yapılan kayıp ve kaçak oranları karşılaştırmasında Türkiye için kullanılan veriler; 21 elektrik dağıtım şirketinin tamamının kayıp ve kaçak oranları esas alınarak yapılmıştır.

öncesi kayıp ve kaçak oranlarının dünya ortalamasının çok az üzerinde olduğu, özelleştirme sonrası 2018 yılı kayıp ve kaçak oranlarının ise dünya ortalamasının aşağısında, OECD ve AB ortalamalarına çok yakın seviyelerde olduğu görülmektedir.

Uluslararası standartlara göre özelleştirme öncesi kayıp ve kaçak oranları;

Dicle EDAŞ, Vangölü EDAŞ, Aras EDAŞ, Boğaziçi EDAŞ, Akdeniz EDAŞ, Fırat EDAŞ, Çoruh EDAŞ, Toroslar EDAŞ, Yeşilırmak EDAŞ, Meram EDAŞ, Başkent EDAŞ ve İstanbul Anadolu Yakası EDAŞ'a ait kayıp ve kaçak oranlarının; dünya, OECD, AB ve Dicle-Vangölü-Aras hariç 15 EDAŞ'ın kayıp ve kaçak ortalamalarının üzerinde kaldığı görülmüştür.

Gediz EDAŞ, Çamlıbel EDAŞ ve Trakya EDAŞ'ın; dünya kayıp ve kaçak ortalamalarının altında ve/fakat AB, OECD ve Dicle-Vangölü-Aras hariç 15 EDAŞ'ın kayıp ve kaçak ortalamalarının üzerinde kaldıkları görülmüştür.

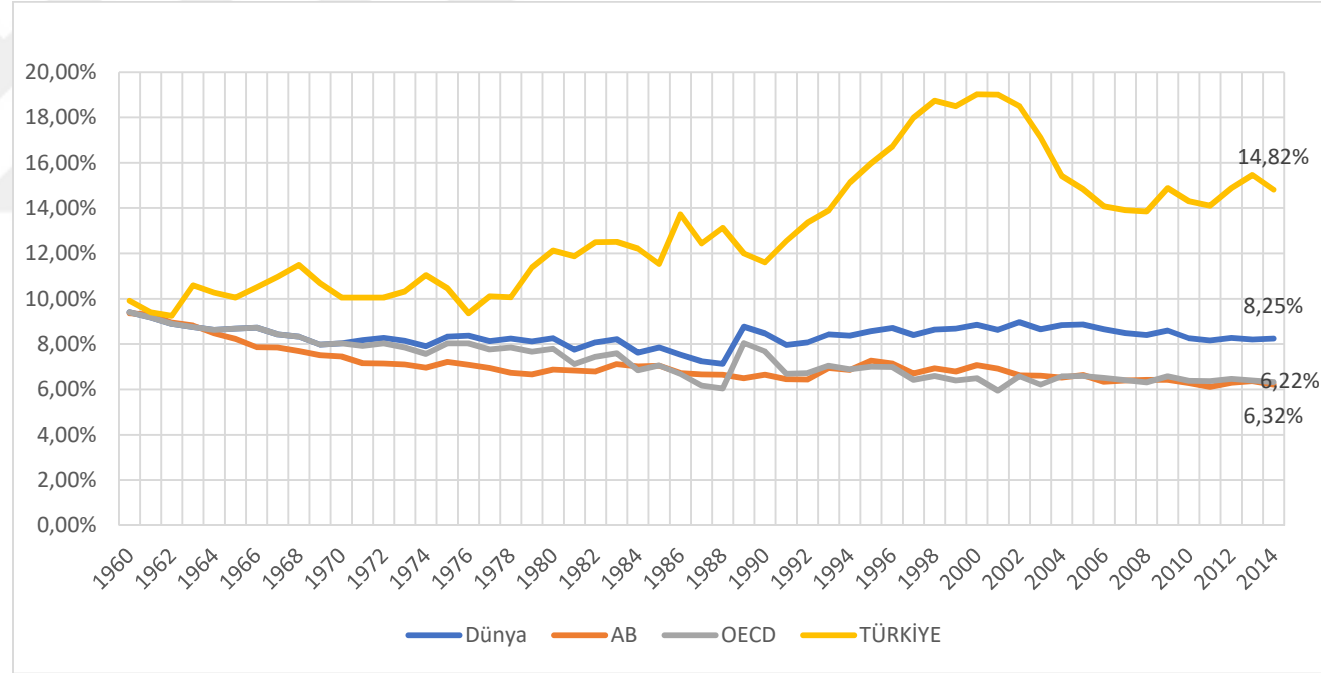
Sakarya EDAŞ, Osmangazi EDAŞ ve Uludağ EDAŞ'ın ise dünya, OECD, AB ve Dicle-Vangölü-Aras hariç 15 EDAŞ'ın kayıp ve kaçak ortalamalarının yakınında ve/veya altında kalarak özelleştirme öncesinde yüksek performans sağladıkları tespit edilmiştir.

Uluslararası standartlara göre özelleştirme sonrası kayıp ve kaçak oranları;

Dicle EDAŞ, Vangölü EDAŞ, Aras EDAŞ, Toroslar EDAŞ ve Fırat EDAŞ'ın dünya, OECD ve AB ortalamalarının üzerinde kaldıkları anlaşılmıştır.

Çoruh EDAŞ ve Yeşilırmak EDAŞ'ın kayıp ve kaçak oranlarının; dünya ortalamasının altında ve/fakat OECD, AB ve Dicle-Vangölü-Aras hariç 15 EDAŞ'ın kayıp ve kaçak ortalamalarının üzerinde kaldığı görülmüştür.

Meram EDAŞ'ın kayıp ve kaçak oranının; dünya ve Dicle-Vangölü-Aras hariç 15 EDAŞ'ın kayıp ve kaçak ortalamalarının altında ve/fakat OECD ve AB ortalamalarının üzerinde kaldığı tespit edilmiştir.

Grafik 26: Dünya, OECD, AB ve Türkiye Kayıp ve Kaçak Oranları

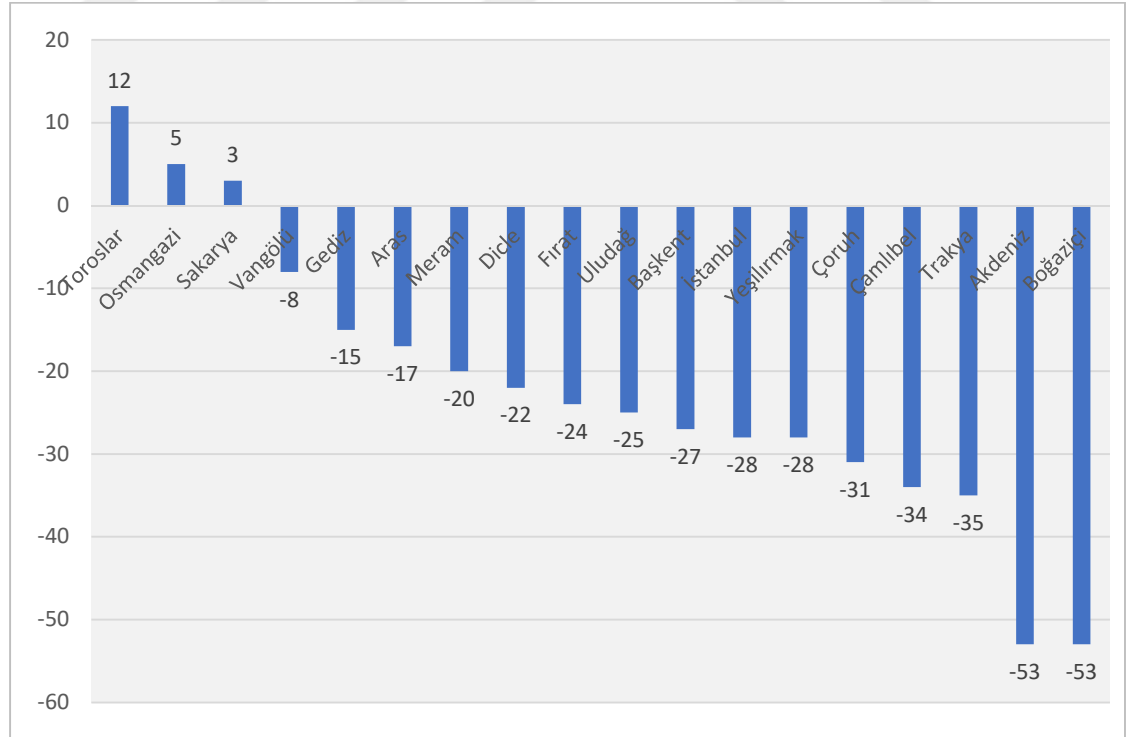
Kaynak: International Energy Agency, <https://www.iea.org/stats/index.asp>, Erişim Tarihi: 16.05.2020.

Uludağ EDAŞ, Trakya EDAŞ, Çamlıbel EDAŞ, Akdeniz EDAŞ, İstanbul Anadolu Yakası EDAŞ, Boğaziçi EDAŞ, Başkent EDAŞ'ın kayıp ve kaçak oranları; OECD, AB ve Dicle-Vangölü-Aras hariç 15 EDAŞ'ın kayıp ve kaçak oranlarının altında kalarak yüksek performans sağladıkları görülmüştür. Osmangazi EDAŞ, Sakarya EDAŞ ve Gediz EDAŞ'ın kayıp ve kaçak oranları ise OECD, AB ve Dicle-Vangölü-Aras hariç 15 EDAŞ'ın kayıp ve kaçak oranlarının yakınında kalarak iyi bir performans sağladıkları tespit edilmiştir.

Uludağ EDAŞ hem özelleştirme öncesinde hem de özelleştirme sonrasında gerçekleştirmeyi başardığı en düşük kayıp ve kaçak oranıyla EDAŞ'lar arasında en yüksek performans sağlayan şirket olmuştur.

Özelleştirme öncesine göre, özelleştirme sonrasında gerçekleşen değişim oranları;

Aşağıdaki grafikte de görüldüğü gibi, inceleme ve analizi yapılan 18 EDAŞ'tan 15'i özelleştirme sonrasında kayıp ve kaçak oranlarında iyileşme sağlamış, sadece 3 şirket olumsuz bir performans gösterip oranlarını artırmıştır.

Grafik 27: Şirketlerin Kayıp ve Kaçak Performansları

Özelleştirme sonrası kayıp ve kaçak oranları yükselen ve dolayısıyla negatif performans gösteren 3 şirket; %12'lik artışla Toroslar EDAŞ, %5'lik artışla Osmangazi EDAŞ ve %3'lük artışla Sakarya EDAŞ olmuştur.

Akdeniz EDAŞ ve Boğaziçi EDAŞ özelleştirme öncesine göre gerçekleştirdikleri %53'lük değişim (iyileşme) oranıyla, kayıp ve kaçak oranlarını en fazla düşüren ve dolayısıyla en yüksek performans sağlayan şirketler olmuşlardır. Bu şirketleri %35'lik değişim oranıyla Trakya EDAŞ, %34'lük değişim oranıyla da Çamlıbel EDAŞ izlemiştir.

En yüksek kayıp ve kaçak oranına sahip 3 şirketten; Dicle EDAŞ %22, Aras EDAŞ %17, Vangölü EDAŞ ise %8'lik bir iyileşme sağlamış; şirketler arasında Vangölü EDAŞ'ın performansı diğer 2 EDAŞ'a göre oldukça düşük kalmıştır.

Kayıp ve kaçak oranlarını ve kayıp ve kaçak oranlarını etkileyen faktörlerin özelleştirme sonrası değişim göstergelerini, aşağıdaki grafik yardımıyla şu şekilde özetlemek mümkündür:

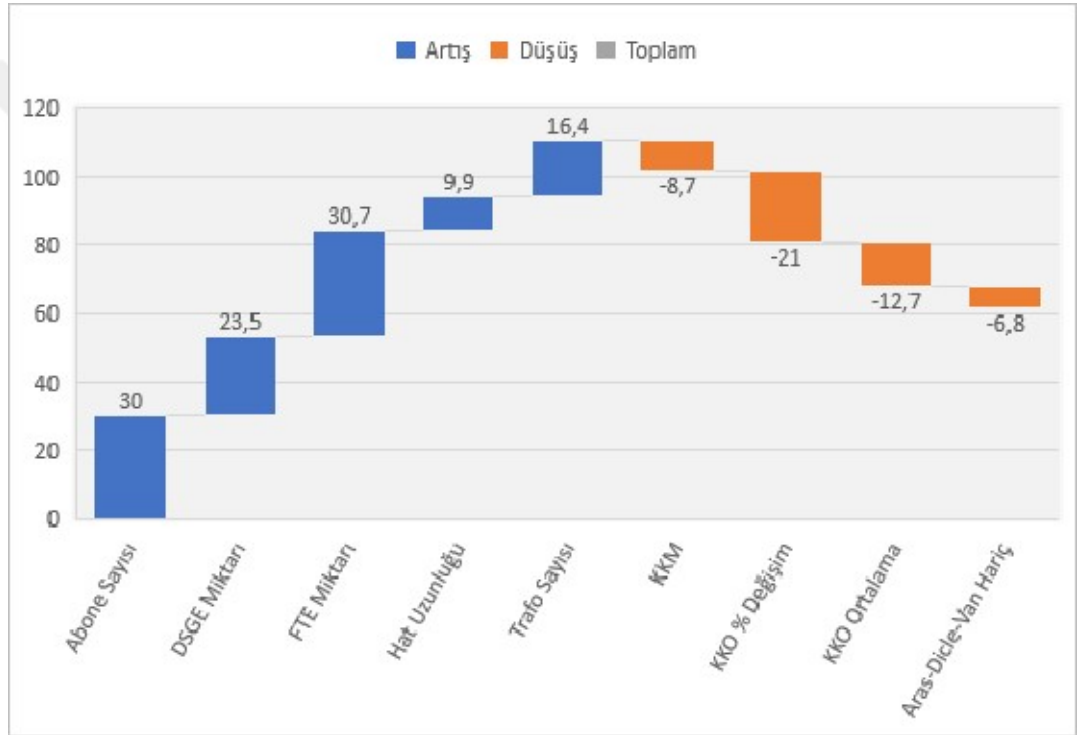
- Tüketici (abone) sayısı %30 oranında artış göstermiş,
- Dağıtım sistemine giren enerji miktarı %23.5 oranında yükselmiş,
- Faturalı tüketilen enerji miktarı %30,7 oranında artmış,
- Özelleştirme öncesinde dağıtım sistemine giren enerjiden ortalama %84'ü faturalı tüketilirken, özelleştirme sonrasında bu oran ortalama %87,3'e yükselmiş,
- Kayıp ve kaçak miktarı %8,7 oranında azalmış,
- Şirketlerin özelleştirildikleri tarihten 2018 yılına kadar olan sürede 7.838 milyon Dolar tutarında ilave yatırım harcamaları yapılmış,
- 97.000 km uzunluğunda ilave iletim hattı döşenmiş,
- 65.431 adet yeni trafo kurulumu gerçekleştirilmiştir.

Bahse konu gelişmeler neticesinde özelleştirme sonrası kayıp ve kaçak oranlarında;

- İnceleme ve analizi yapılan 18 EDAŞ'ın kayıp ve kaçak oranlarında ortalama %21 iyileşme performansı sergilenmiş,
- Bu iyileşme performansı ile özelleştirme öncesi %16 olan ortalama kayıp ve kaçak oranı, özelleştirme sonrası %12.7'ye gerilemiş (21 EDAŞ'ın tamamını

kayıp ve kaçak oranları ortalamaya katıldığında bu oranın %11.8 olduğu görülmüş),

- Kayıp ve kaçak oranı en yüksek olan Dicle-Aras-Vangölü EDAŞ'lar dışarıda bırakıldığında; özelleştirme öncesi %9.1 olan ortalama kayıp ve kaçak oranının, özelleştirme sonrasında %6.8'e gerilediği tespit edilmiş,
- Tespit edilen özelleştirme sonrası Türkiye kayıp ve kaçak ortalama oranlarının, önemli iyileşmeler göstermelerine rağmen, halen OECD, AB ve dünya ortalamalarının çok üzerinde oldukları görülmüş ve/fakat kayıp ve kaçak oranları en yüksek olan Dicle-Vangölü-Aras EDAŞ'lar dışarıda bırakıldığında uluslararası standartlara yaklaşıldığı tespit edilmiştir.

Grafik 28: Kayıp ve Kaçak Oranı ile Etkileyen Faktörlerin Sektörel Ortalama ve Oransal Değişimi

B. Dağıtım Sektörü Özelleştirmelerinin İstihdam Etkileri

Özelleştirme uygulamaları sadece politik, ekonomik ve finansal yönden etkileri olan bir süreç değil, aynı zamanda sosyal ve işgücü piyasalarına da etkileri olan bir faaliyettir. Hatta işgücüne etkileri itibarıyla sendikalar üzerinden politik alanı zorladığına da çokça şahit olunmaktadır. Bu nedenle hükümetler tarafından özelleştirme öncesinde, özelleştirme sürecinde ve özelleştirme sonrasında;

özelleştirilecek/özelleştirilen işletmelerde çalışan personelin özelleştirme sırasındaki ve özelleştirme sonrasındaki durumuna çözüm üretilmeye çalışılmaktadır.

Konuyla ilgili çalışmalar, özelleştirilen KİT'lerde çalışan sayılarının çoğunlukla azaldığını göstermektedir. Bunun en önemli nedenleri; özelleştirme çalışmalarından önce hükümetlerin, özelleştirme kapsamına alınan işletmelerde istihdam edilen fazla işgücünü elimine etmek istemeleri ve özelleştirme sonrasında da firma sahiplerinin verimliliği artırmak amacıyla fazla işgücünü azaltmak tercihinde bulunmalarıdır. Bu nedenlerden dolayı, özelleştirmelere bağlı olarak işgücü kayıpları ortaya çıkabilmektedir. Fakat bu konuda hükümet tarafından alınan önlemler ve yasal düzenlemelerle işgücü kaybının minimize edilmesi hatta tamamen ortadan kaldırılması ya da artırılması da mümkün olabilmektedir. Ayrıca işgücü piyasalarının gelişmişliğine bağlı olarak, özelleştirmeler nedeniyle ortaya çıkabilecek işgücü kayıplarının bir bölümü mevcut işletmeler tarafından istihdam edilebilmektedir (Özsoy, vd., 2010: 106-107).

Diğer taraftan bazı durumlarda özelleştirmelerden dolayı herhangi bir sektörde çok sayıda insanın işini kaybetme olasılığı varken, diğer bazı durumlarda özelleştirme sonrasında sektörel bazda istihdam artışları olabilmektedir. Örneğin, Şili'de telekomünikasyon şirketi özelleştirildikten sonra istihdam %10 oranında artmıştır. Yine Megginson vd. (1996) tarafından konuyla ilgili yapılan kapsamlı çalışmada 12 gelişmiş ve 18 gelişmekte olan ülkeden özelleştirilen toplam 61 işletme analiz edilmiş ve özelleştirme sonrasında bu işletmelerde ortalama %6 oranında bir istihdam artışı olduğu tespit edilmiştir (Özsoy, vd., 2010: 106-107).

Yavilioğlu (2010) tarafından, "Türkiye'de gerçekleştirilen özelleştirme uygulamalarının istihdam üzerine etkisi" konusunda yapılan bir çalışmanın neticesinde; incelemesi yapılan 77 şirketin tamamında 4/C statüsü kapsamında¹³ kamuda yeniden işe yerleştirilenler hariç tutulduğunda %5.1 oranında bir istihdam

¹³ Bilindiği gibi 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 4. maddesinin; A bendi memurları, B bendi sözleşmeli personeli, C bendi geçici personeli, D bendi ise işçileri tanımlamaktadır.

Bunlar içerisinde 4/C bendinde tarif edilen personeller; Devlet Personel Başkanlığı ve Maliye Bakanlığı'nın görüşleri alınarak Bakanlar Kurulu Kararı ile bir yıldan az süreli veya mevsimlik hizmet olan işlerde çalıştırılmaktaydı. 2018 öncesinde, özelleştirmeler nedeniyle işten çıkarılan kapsam içi personel de bu madde kapsamında işe alınmakta ve çalıştırılmaktaydı. 2018 yılında 4/C kapsamında çalıştırılan personellerin tamamı 4/B kapsamına alınıp sözleşmeli personel statüsü kazandırılarak çalışma süreleri uzatılmış ve özlük hakları iyileştirilmiştir.

artışı olduğu, 4/C kapsamında kamuda yeniden işe yerleştirilenler dahil edildiğinde ise bu oranın %43'e yükseldiği tespit edilmiştir (Yavilioğlu, 2010: 691-699).

Özelleştirilen birçok şirkette olduğu gibi, verimlilik artışını sağlamak ve aşırı istihdam yükünden kurtulmak amacıyla çalışan işçi sayısında başlangıçta bir azalma olabilmesine karşılık, özelleştirme sonrasında bu kayıp giderilebilmekte hatta kimi zaman istihdam edilen işçi sayısı özelleştirme öncesi durumun da üzerine çıkabilmektedir. Özellikle özelleştirilen şirketlerde yeni yatırımlarla kapasite artırımına gidilmesi durumunda istihdam edilen işgücü sayısının arttığı görülmektedir. Bu çalışmada inceleme ve analizi yapılan elektrik dağıtım şirketlerinin özelleştirme uygulamaları sonrasında da yukarıdaki araştırma sonuçlarına benzer sonuçlara ulaşılmıştır.

Elektrik Dağıtım şirketlerinin (EDAŞ) özelleştirilmesi nedeniyle istihdam sayısında ortaya çıkan değişiklikler analiz edilirken; öncelikli olarak şirketlerin özelleştirme öncesi personel sayıları, sonrasında özelleştirilen şirketlerin devir aşamasında izlenen personel politikaları ve sayısal değişimleri, daha sonra şirketlerde özelleştirme sonrasında çalışan personel sayısı incelenecektir. Çalışmanın son kısmında, EDAŞ'ların özelleştirme öncesi ve sonrası personel karşılaştırmaları, dağıtım sektöründe ortaya çıkan istihdam artış ve azalışları ve nihai olarak EDAŞ'ların özelleştirilmeleri nedeniyle "ülke istihdam kapasitesine" etkileri analiz edilecektir.

1. Özelleştirme öncesi, özelleştirme aşaması ve özelleştirme sonrasında personel sayısı ve uygulamalar

Özelleştirmelerin istihdama etkileri bakımından araştırma ve analizi yapılan 18 elektrik dağıtım şirketinde, **özelleştirme öncesi çalışan personel sayısının**; 5.826 kişi kapsam dışı¹⁴, 10.258 kişi kapsam içi ve 26.541 kişi de taşeron olmak üzere toplam 42.625 kişi olduğu tespit edilmiştir.

¹⁴ İş Kanunu kapsamında KİT ve bağlı ortaklıklarda; kapsam dışı personel ve kapsam içi personel olmak üzere iki ayrı statüde personel istihdam edilmektedir. Ayırım, sendikalarla işveren arasında yapılan toplu iş sözleşmesinden faydalanmaya göre yapılmakta; toplum iş sözleşmesinden faydalananlara **kapsam içi**, faydalanamayanlara ise **kapsam dışı** personel denilmektedir. Kapsam içi personel ile ilgili düzenlemeler olmasına rağmen kapsam dışı personel ile ilgili kanunlarla düzenlenmiş bir tanım bulunmamakta, sadece 4046 sayılı Kanunda "kapsam dışı personel" tabiri geçmektedir. Uygulamada toplu iş sözleşmesi taraflarının anlaşması sonucu, toplu iş sözleşmelerine; bazı görevlerde çalışan işçilerin toplu iş sözleşmesinden yararlanamayacaklarına ilişkin bazı hükümler konulmaktadır. Böylece taraflarca, toplu iş

Tablo 28: Özelleştirme Öncesi Personel ve Abone Sayıları

	Özelleştirme Öncesi Personel ve Abone Sayısı					
	Kadrolu Personel		Taşeron	Toplam	Abone Sayısı (1.000)	Personel Başına Düşen Abone
	Kapsam Dışı	Kapsam İçi				
Akdeniz AŞ	70	460	1.437	1.967	1.733	881
Aras AŞ	377	415	1.573	2.365	815	345
Başkent AŞ	926	1.733	0	2.659	3.075	1.156
Boğaziçi AŞ	423	793	3.230	4.446	4.326	973
Çamlıbel AŞ	248	295	892	1.435	746	520
Çoruh AŞ	292	370	1.345	2.007	1.013	505
Dicle AŞ	402	529	2.282	3.213	1.274	397
Fırat AŞ	361	374	561	1.296	680	525
Gediz AŞ	244	443	2.257	2.944	2.533	860
İstanbul AŞ	1	1.323	1.095	2.419	2.465	1.019
Meram AŞ	401	502	1.647	2.550	1.531	600
Osmangazi AŞ	255	384	695	1.334	1.311	983
Sakarya AŞ	296	468	1.284	2.048	1.307	638
Toroslar AŞ	547	663	3.134	4.344	2.958	681
Trakya AŞ	110	210	1.056	1.376	822	597
Uludağ AŞ	320	488	1.851	2.659	2.386	897
Vangölü AŞ	206	279	1.138	1.623	485	299
Yeşilirmk AŞ	347	529	1.064	1.940	1.521	784
TOPLAM	5.826	10.258	26.541	42.625	30.981	703

Kaynak: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, 2020, (Özelleştirme İdaresi Başkanlığına yapılan 07.09.2020 tarihli resmi başvuru neticesinde, İdarece tarafımıza 08.10.2020 tarih ve 102 sayı ile iletilen veriler.); Türkiye Elektrik Dağıtım AŞ, (Türkiye Elektrik Dağıtım AŞ'ye yapılan 23.10.2020 tarihli resmi başvuru neticesinde tarafımıza 28.10.2020 tarih ve 900 sayı ile iletilen veriler.)

AÇIKLAMA: Özelleştirme öncesi personel sayıları ile abone sayıları, her bir şirketin özelleştirme öncesi son yıl verilerinden oluşmaktadır. Taşeron verileri TEDAŞ'tan, diğer veriler Özelleştirme İdaresi Başkanlığından alınmıştır.

Özelleştirme öncesinde en fazla personel istihdam eden şirketler sırasıyla şöyledir: 423 kapsam dışı, 793 kapsam içi ve 3.230 taşeron olmak üzere toplam 4.446 personel ile Boğaziçi EDAŞ; 547 personel kapsam dışı ve 663 personel kapsam içi ve 3.134 taşeron olmak üzere toplam 4.344 personel ile Toroslar EDAŞ; 402 kapsam dışı, 529 kapsam içi ve 2.282 taşeron olmak üzere toplam 3.213 personel ile de Dicle EDAŞ sıralanmıştır.

Özelleştirme öncesi en düşük sayıda personel istihdam eden şirketleri de şu şekilde sıralamak mümkündür: 361 kapsam dışı, 374 kapsam içi ve 561 taşeron olmak üzere 1.296 personel ile Fırat EDAŞ; 255 kapsam dışı, 384 kapsam içi ve 695 taşeron

sözleşmesinden yararlanamayacağı kararlaştırılan işçiler, toplu iş sözleşmesinin kişisel kapsamı dışına çıkmış olmaktadır. Kapsam dışı personel olarak adlandırılan bu kişiler genel olarak, işletmelerin üretim, yönetim ve denetim birimlerinde, müdür, müdür yardımcısı, mühendis, şef ve bu gibi genelde üst düzey hizmetlerde görev almaktadırlar (Keser, 2007: 337-343).

olmak üzere 1.334 personel ile Osmangazi EDAŞ ve 110 kapsam dışı, 210 kapsam içi ve 1.056 taşeron olmak üzere 1.376 personel ile Trakya EDAŞ sıralanmışlardır.

Özelleştirme öncesi, personel başına düşen abone sayısı itibariyle en iyi durumda olan şirketler ise: 299 abone ile Vangölü EDAŞ, 345 abone ile Aras EDAŞ ve 397 abone ile de Dicle EDAŞ olarak sıralanmışlardır.

Özelleştirme öncesi personel başına en fazla abone düşen şirketleri ise: 1.156 abone ile Başkent EDAŞ, 1.019 abone ile İstanbul Anadolu Yakası EDAŞ ve 983 abone ile de Osmangazi EDAŞ olarak sıralamak mümkündür.

Özelleştirme Aşamasında, özelleştirilen şirketlerde çalışan personel için statülerine göre farklı politikalar izlenmiştir. Bu anlamda özelleştirmesi yapılan elektrik dağıtım şirketlerinde kapsam dışı çalışan 5.826 personel, nakle tabi personel¹⁵ statüsünde oldukları için; Özelleştirme İdaresinin bildirimi ile Devlet Personel Başkanlığı tarafından uygun kamu kurum ve kuruluşuna nakli yapılmış, kamuda atandıkları kadrolarda çalışmaya devam etmişlerdir.

¹⁵ **Nakle Tabi Personel:** 4046 sayılı Özelleştirme Kanununun 22. maddesi çerçevesinde; özelleştirme kapsam ve programına alınan, özelleştirme uygulaması gerçekleştirilen, özelleştirme kapsam ve programında iken kapatılan veya tasfiye edilen şirketlerde çalışan 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'na tabi personel, kapsam dışı personelin de içerisinde olduğu sözleşmeli personel, nakle tabi personel kapsamında değerlendirilmektedir. Bu personeller, Özelleştirme İdaresi Başkanlığının bildirimi ve Devlet Personel Başkanlığı aracılığıyla diğer kamu kurum ve kuruluşlarına nakledilebilmektedir.

İlgili Kanunun 22. maddesinde bahse konu düzenleme şu şekilde yer almaktadır: “Özelleştirme programına alınan kuruluşlarda (iştirakler hariç) ilgili kuruluş veya İdare tarafından istihdam fazlası personel belirlenmesi ya da bu kuruluşların kısmen veya tamamen satışı nedeniyle kamu tüzel kişiliğinin sona ermesi, devredilmesi, küçültülmesi, faaliyetlerinin durdurulması, kapatılması, tasfiye edilmesi halinde; bu kuruluşlarda programa alınma tarihi itibarıyla 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa tâbi olarak veya sözleşmeli statüde çalışmakta olanlar ile iş kanunlarına tâbi olarak görev yapmakla birlikte toplu iş sözleşmesi hükümlerinden yararlanmayan genel müdür, genel müdür yardımcısı, teftiş kurulu başkanı, kurul başkanı, daire başkanı, müessese, bölge, fabrika, işletme ve şube müdürü, müfettiş ve müfettiş yardımcısı, müşavir ve başuzman unvanlı kadrolara atanmak suretiyle görev yapan personel, kamu kurum ve kuruluşlarına nakledilmek üzere yukarıda belirtilen işlemlerin tamamlanmasından itibaren onbeş gün içerisinde İdare tarafından Devlet Personel Başkanlığına bildirilir.”

Tablo 29: Özelleştirme Sonrası Personel ve Abone Sayıları

	Özelleştirme Sonrası Personel Sayısı (2018)				
	Kadro	Taşeron	Toplam	Abone Sayısı (1.000)	Personel Başına Düşen Abone Sayısı
Akdeniz AŞ	269	1.668	1937	2.164	1.117
Aras AŞ	462	1.319	1.781	1.003	566
Başkent AŞ	3.457	1.641	5.098	4.199	824
Boğaziçi AŞ	715	4.123	4.838	5.029	1.039
Çamlıbel AŞ	214	1.024	1.238	975	788
Çoruh AŞ	386	1.280	1.666	1.360	816
Dicle AŞ	2.606	3.349	5.955	1.839	309
Fırat AŞ	306	1.648	1.954	957	490
Gediz AŞ	739	2.381	3.120	3.313	1.062
İstanbul AŞ	1.704	933	2.637	2.854	1.082
Meram AŞ	722	1.790	2.512	2.094	834
Osmangazi AŞ	1.203	510	1.713	1.786	1.043
Sakarya AŞ	1.617	643	2.260	1.832	811
Toroslar AŞ	3.599	1.897	5.496	3.878	706
Trakya AŞ	795	252	1.047	1.089	1.040
Uludağ AŞ	484	2.302	2.786	3.190	1.145
Vangölü AŞ	725	1.228	1.953	684	350
Yeşilırmak AŞ	596	1.534	2.130	2.074	974
TOPLAM	20.599	29.522	50.121	40.320	805

Kaynak: Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (EPDK) Elektrik Piyasası 2018 Yılı Piyasa Gelişim Raporu (<http://epdk.gov.tr/Detay/Icerik/3-0-0-102/yillik-rapor-elektrik-piyasasi-gelisim-raporlari>, Erişim Tarihi: 22.04.2020).

AÇIKLAMA: Özelleştirme Sonrası Personel Verileri, EPDK'nın yayımladığı Elektrik Piyasası 2018 Yılı Piyasa Gelişim Raporundan alınmıştır. Özelleştirme Sonrası Personel Verileri 2018 yılına aittir.

Özelleştirilen 18 elektrik dağıtım şirketinde, “şirketlerin devri öncesinde kapsam içi statüde çalışmakta olan” 10.258 personelin tamamı ise; hem şirketlerin ihalesi aşamasında düzenlenen şartnamelerin ilgili maddeleri ve hem de ihalenin tamamlanıp şirketle Özelleştirme İdaresi Başkanlığı arasında yapılan devir sözleşmelerindeki hükümlerin zorunlu kıldığı yükümlülükler gereği, özelleştirmesi yapılan şirket bünyelerinde kalarak bütün hakları ile özelleştirme sonrasında şirketlerde çalışmaya devam etmişlerdir.

Dolayısıyla özelleştirme aşamasında şirketlerde çalışan personelden, özelleştirmeler nedeniyle açıkta kalan kimse bırakılmadığı, bunlardan bir kısmının kamu kurum ve kuruluşlarına nakledildiği, kalan kısmının da şirketlerde çalışmaya devam ettikleri tespit edilmiştir.

Yukarıdaki tablodan da takip edileceği üzere, özelleştirme uygulamaları yapılan 18 elektrik dağıtım şirketinin 2018 yılına ait **özelleştirme sonrası** istihdam

bilgilerinden; 20.599 kadrolu personel, 29.522 taşeron¹⁶ personel olmak üzere toplamda 50.121 personelin istihdam edildiği anlaşılmıştır.

Özelleştirme sonrasında en fazla personel çalıştıran şirketler: 2.606 kadrolu ve 3.349 taşeron olmak üzere toplam 5.955 personel ile Dicle EDAŞ, 3.599 kadrolu ve 1.897 taşeron olmak üzere toplam 5.496 personel ile Toroslar EDAŞ, 3.457 kadrolu ve 1.641 taşeron olmak üzere 5.098 personel ile Başkent EDAŞ olarak sıralanmıştır.

Özelleştirme sonrası en düşük personel çalıştıran şirketler ise sırasıyla: 795 kadrolu ve 252 taşeron olmak üzere toplam 1.047 personel ile Trakya EDAŞ, 214 kadrolu ve 1.024 taşeron olmak üzere toplam 1.238 personel ile Çamlıbel EDAŞ ve 386 kadrolu ve 1.280 taşeron olmak üzere toplam 1.666 personel ile Çoruh EDAŞ olmuştur.

Özelleştirme sonrası personel başına düşen abone sayısı en az olan şirketler; 309 abone ile Dicle EDAŞ, 350 abone ile Vangölü EDAŞ ve 490 abone ile de Fırat EDAŞ olmuştur. Personel başına en fazla abone düşen şirketler ise; 1.145 abone ile Uludağ EDAŞ, 1.117 abone ile Akdeniz EDAŞ ve 1.082 abone ile İstanbul Anadolu Yakası EDAŞ şeklinde sıralanmışlardır.

2. Özelleştirme sonrası istihdam edilen personel sayısında ortaya çıkan değişim

2009-2013 yılları arasında özelleştirmesi yapılan 18 EDAŞ'ın özelleştirilmeleri nedeniyle istihdam edilen personel sayısında ortaya çıkan değişimi, aşağıdaki üç alan üzerinden değerlendirmek mümkündür.

- Her bir şirketin istihdam edilen personel sayısında yaşanan artış ve azalışlar

¹⁶ 4857 Sayılı İş Kanunu'nda taşeron yerine "alt işveren" terimi kullanılmaktadır. Kanunun 2. Maddesine göre; "Bir işverenden, işyerinde yürüttüğü mal veya hizmet üretimine ilişkin yardımcı işlerinde veya asıl işin bir bölümünde işletmenin ve işin gereği ile teknolojik nedenlerle uzmanlık gerektiren işlerde iş alan ve bu iş için görevlendirdiği işçilerini sadece bu işyerinde aldığı işte çalıştıran diğer işveren ile iş aldığı işveren arasında kurulan ilişkiye asıl işveren-alt işveren ilişkisi denir". Taşeronlaştırma bir iş yerinde üretilen mal ve hizmetlerin belli bir iş sözleşmesi karşılığında alt işveren(ler)e verilmesidir. Alt işveren, bir işyerinde sözleşmeyle tanınmış olan belli bir iş ve hizmeti işveren adına yapan kişidir. Asıl işveren ile alt işveren arasında üretime dayalı bu tür ilişkilere fason üretim adı da verilmektedir. Taşeron işverenin istihdam ettiği işçiye ise **taşeron işçi** denir. (Kaya, 2015: 258-259)

- Elektrik dağıtım sektörünün istihdam edilen personel sayısında yaşanan artış ve azalışlar
- Ülke istihdam kapasitesinde ortaya çıkan artış ve azalışlar

Elektrik dağıtım şirketlerinin özelleştirilmeleri nedeniyle istihdam sayısında ortaya çıkan değişiklikleri; şirketlerde çalıştırılan personelin kadrolu ve taşeron statüsüne göre ayrıştırarak hem kadrolu personel artış/azalışını hem taşeron personel artış/azalışını ve hem de taşeron personel dahil toplam personel artış/azalışını değerlendirmenin daha uygun olacağı düşünülmektedir.

a) Her bir şirkette istihdam edilen personel sayısında yaşanan artış ve azalışlar

Aşağıdaki tabloda görüldüğü üzere, taşeron personel statüsünde çalışanları dikkate almaksızın sadece kadrolu çalışan personel hesaplandığında; analizi yapılan 18 EDAŞ'tan 9 adedinde özelleştirme sonrası kadrolu personel artışı olurken 9 adedinde ise azalma meydana gelmiştir.

Kadrolu personel artışı olan EDAŞ'lar: Başkent EDAŞ, Dicle EDAŞ, Gediz EDAŞ, İstanbul Anadolu Yakası EDAŞ, Sakarya EDAŞ, Osmangazi EDAŞ, Toroslar EDAŞ, Trakya EDAŞ ve Vangölü EDAŞ olmuştur. Özelleştirme sonrasında kadrolu personel sayısında azalış yaşanan şirketler ise: Akdeniz EDAŞ, Aras EDAŞ, Boğaziçi EDAŞ, Çamlıbel EDAŞ, Çoruh EDAŞ, Fırat EDAŞ, Meram EDAŞ, Uludağ EDAŞ ve Yeşilirmak EDAŞ olarak sıralanmıştır.

Elektrik dağıtım şirketlerinde taşeron statüsünde çalışan personel bakımından değerlendirildiğinde, 18 EDAŞ'tan 11 şirkette özelleştirme sonrası taşeron personel sayısı artmış, sadece 7 şirkette taşeron personel sayısının azaldığı görülmüştür.

Özelleştirme sonrası taşeron personel sayısı azalan şirketler: Aras EDAŞ, Çoruh EDAŞ, İstanbul Anadolu Yakası EDAŞ, Osmangazi EDAŞ, Sakarya EDAŞ, Toroslar EDAŞ ve Trakya EDAŞ olmuştur. Diğer şirketlerde özelleştirme sonrası taşeron personel sayısında artış yaşandığı tespit edilmiştir.

Tablo 30: Özelleştirme Sonrası Dağıtım Şirketlerinin ve Sektörünün Personel Sayısında Artış ve Azalış

	Özelleştirme Öncesi Personel				Özelleştirme Sonrası Personel			Kadrolu Personel Artış/Azalış	Taşeron Personel Artış/Azalışı	Toplam Personel Artış/Azalış
	Kadrolu Personel		Taşeron	Toplam	Kadrolu	Taşeron	Toplam			
	Kapsam Dışı	Kapsam İçi								
Akdeniz	70	460	1.437	1.967	269	1.668	1.937	-261	231	-30
Aras	377	415	1.573	2.365	462	1.319	1.781	-330	-254	-584
Başkent	926	1.733	0	2.659	3.457	1.641	5.098	798	1.641	2.439
Boğaziçi	423	793	3.230	4.446	715	4.123	4.838	-501	893	392
Çamlıbel	248	295	892	1.435	214	1.024	1.238	-329	132	-197
Çoruh	292	370	1.345	2.007	386	1.280	1.666	-276	-65	-341
Dicle	402	529	2.282	3.213	2.606	3.349	5.955	1675	1.067	2.742
Fırat	361	374	561	1.296	306	1.648	1.954	-429	1.087	658
Gediz	244	443	2.257	2.944	739	2.381	3.120	52	124	176
İstanbul	1	1.323	1.095	2.419	1.704	933	2.637	380	-162	218
Meram	401	502	1.647	2.550	722	1.790	2.512	-181	143	-38
Osmangazi	255	384	695	1.334	1.203	510	1.713	564	-185	379
Sakarya	296	468	1.284	2.048	1.617	643	2.260	853	-641	212
Toroslar	547	663	3.134	4.344	3.599	1.897	5.496	2389	-1.237	1.152
Trakya	110	210	1.056	1.376	795	252	1.047	475	-804	-329
Uludağ	320	488	1.851	2.659	484	2.302	2.786	-324	451	127
Vangölü	206	279	1.138	1.623	725	1.228	1.953	240	90	330
Yeşilirmak	347	529	1.064	1.940	596	1.534	2.130	-280	470	190
TOPLAM	5.826	10.258	26.541	42.625	20.599	29.522	50.121	4.515	2.981	7.496

Kaynak: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı (Özelleştirme Öncesi Personel ve Abone Sayısı Verileri; Özelleştirme İdaresi Başkanlığına yaptığımız resmi başvuru neticesinde, İdarece tarafımıza iletilen verilerden oluşturulmuştur.); Türkiye Elektrik Dağıtım AŞ, (Türkiye Elektrik Dağıtım AŞ'ye yapılan 23.10.2020 tarihli resmi başvuru neticesinde 28.10.2020 tarih ve 900 sayı ile tarafımıza iletilmiştir.) Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (EPDK), Elektrik Piyasası 2018 Yılı Piyasa Gelişim Raporu (<http://epdk.gov.tr/Detay/Icerik/3-0-0-102/yillik-rapor-elektrik-piyasasi-gelisim-raporlari>, Erişim Tarihi: 22.04.2020).

AÇIKLAMALAR:

1. Taşeron personel verileri hariç, Özelleştirme Öncesi Personel verileri, Özelleştirme İdaresi Başkanlığından; taşeron personel verileri ise TEDAŞ'tan dilekçe karşılığı resmi olarak temin edilmiştir. Özelleştirme öncesi personel sayıları, her bir şirketin özelleştirme öncesi son yıl personel verilerinden oluşmaktadır.
2. Özelleştirme Sonrası Personel Verileri, EPDK'nın yayımladığı Elektrik Piyasası 2018 Yılı Piyasa Gelişim Raporundan alınmıştır. Özelleştirme Sonrası Personel Verileri 2018 yılına aittir.

Taşeron personel ve kadrolu personel sayıları birlikte dikkate alınarak özelleştirme sonrasında meydana gelen değişim değerlendirildiğinde; analizi yapılan 18 şirketten 12'sinde personel artışının olduğu, sadece 6 şirkette personel azalışının yaşandığı tespit edilmiştir.

Buna göre özelleştirme sonrası personel artışı en yüksek olan EDAŞ'lar: 2.742 personel artışıyla Dicle EDAŞ, 2.439 personel artışıyla Başkent EDAŞ ve 1.152 personel artışıyla da Toroslar EDAŞ olmuştur. Özelleştirme sonrası toplam personel sayısı en fazla azalan şirketler ise: 584 personel azalışıyla Aras EDAŞ, 341 personel azalışıyla Çoruh EDAŞ ve 329 personel azalışıyla da Trakya EDAŞ olduğu tespit edilmiştir.

b) Elektrik dağıtım sektöründe istihdam edilen personel sayısında yaşanan artış ve azalışlar

Tablo 4'ten de görüleceği üzere özelleştirme sonrasında, analizi yapılan 18 elektrik dağıtım şirketinin kadrolu personel sayısında 4.515 kişilik, yani %28.1'lik yüksek sayılabilecek bir artış gerçekleşmiştir. Özelleştirme sonrası taşeron personel sayısında ise toplam 2.981 kişilik, yani %11.2 oranında bir artış gerçekleşmiştir. Bir bütün olarak, özelleştirme sonrası elektrik dağıtım sektöründe kadrolu personel sayısının, taşeron personel sayısından çok daha yüksek oranda artış gösterdiği tespit edilmiştir.

Buna göre özelleştirme sonrası elektrik dağıtım sektörü toplam personel sayısında; 4.515 kadrolu personel artışı ve 2.981 de taşeron personel artışı olmak üzere toplam 7.496 kişilik bir personel artışı gerçekleşmiştir. Bu artış, özelleştirme öncesi toplam personel sayısına göre %17.6'lık bir artış anlamına gelmektedir.

c) Türkiye'nin istihdam kapasitesine katkıları

Araştırma ve analizi yapılan 18 EDAŞ'ın özelleştirmeleri nedeniyle ülke istihdam sayısına etkisi en önemli etkidir. Bahse konu şirketlerin ülke istihdam sayısına net etkisini bulabilmek için; özelleştirme öncesi dağıtım şirketlerinde çalışmakta iken kamu kurum ve kuruluşlarına nakilleri yapılarak kamuda çalışmaya devam eden kapsam dışı personel ile 4/B statüsünde kamu kurum ve kuruluşlarına sözleşmeli olarak geçişleri yapılan personel de dikkate alınarak incelemenin yapılması gerekmektedir. Buradaki amaç, özelleştirmelerden sonra nakledilmek ve/veya 4/B kapsamında olduğu gibi yeni sözleşme yapmak suretiyle kamu kurum ve kuruluşlarında çalışmaya devam edenler ve özelleştirme sonrası yeni istihdam

edilenler ile işten çıkarılanların farkını bularak özelleştirmelerin nihai etkilerini ortaya çıkarabilmektir. Burada da yine yukarıda açıklanan gerekçeler doğrultusunda, hem taşeron statüsünde çalışanlar dışarıda bırakılarak ülke istihdamındaki artış ve/veya azalışlar hem de taşeron statüsünde çalışanlar dahil edilerek ülke istihdam sayısındaki artış ve/veya azalışlar analiz edilecektir.

Tablo 31’de de görüldüğü üzere, Ülke Kadrolu Personel Artışı; özelleştirme öncesi kamu kurum ve kuruluşlarına nakli yapılan kapsam dışı personel, 4/B statüsünde kamu kurum ve kuruluşlarına sözleşmeli olarak geçen personel ve halihazırda şirketlerde çalışmakta olan kadrolu personelin toplamından, özelleştirme öncesi şirketlerde kapsam içi ve kapsam dışı statüde çalışan kadrolu personel toplamı çıkarılarak bulunmuştur.

Özelleştirilen şirketlerin alıcı firmalara devri öncesinde bu şirketlerde çalışıyor iken kamu kurum ve kuruluşlarına nakilleri yapılan 5.826 kapsam dışı statülü personel bulunmaktaydı. Nakle Tabi Personel kapsamında nakilleri yapılan bu personel, nakledildikleri kamu kurum ve kuruluşlarında çalışmaya devam etmişlerdir.

Diğer taraftan, özelleştirme öncesi dönemde şirketlerde kapsam içi statüde çalışan toplam 10.258 kişi, özelleştirme devir sözleşmeleri gereği bütün özlük haklarıyla aynı şirketlerde çalışmaya devam etmişlerdi. Bu personelden 5.410 kişinin 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu’nun 4/B maddesine göre sözleşmeli olarak yeniden kamuya geçişleri yapılmıştır. Dolayısıyla özelleştirme öncesi dağıtım şirketlerinde (kamuda) çalışırken özelleştirmeler nedeniyle kamudan özel sektöre geçen personelin %52.7’sinin yeniden kamuya geçişi yapılmıştır.

Son olarak, özelleştirme sonrası EDAŞ’larda halihazırda istihdam edilen 20.599 kadrolu personel de Ülke Kadrolu Personel Artışı hesaplamasına ilave edilmiştir. Bu durumda, elektrik dağıtım şirketleri özelleştirmeleri sonrasında Ülke Kadrolu Personel Artışı şöyle hesaplanmıştır:

Ülke Kadrolu Personel Artışı = (Kapsam Dışı Personel + Özelleştirme Sonrası Kadrolu Personel + 4/B’li Personel) – Özelleştirme Öncesi Toplam Kadrolu Personel

$$15.751 = (5.826 + 20.599 + 5.410) - 16.084$$

Bu formülle yapılan hesaplama göre, özelleştirme sonrasında Ülke Kadrolu Personel Sayısında nihai olarak %97.9 oranında bir artış gerçekleştiği tespit edilmiştir.

Görüldüğü üzere yukarıdaki Ülke Kadrolu Personel Artışı hesaplamasına taşeron firmalar aracılığıyla çalıştırılan personel dahil edilmemiş, sadece kadrolu statüde çalışan personel hesaplama katılmıştır.

Tablo 5'teki veriler yardımıyla Özelleştirme Sonrası Taşeron Personel Artışı da dahil edilerek Ülke Toplam İstihdam Artışı elde edilmiştir. Şöyle ki:

Ülke Toplam İstihdam Artışı = Ülke Kadrolu Personel Artışı + Özelleştirme Sonrası Taşeron Personel Artışı

$$18.732 = 15.751 + 2.981$$

Özelleştirme Sonrası Taşeron Personel Artışı dahil edildiğinde ortaya çıkan Ülke Toplam İstihdam Artışı oranı %44, Ülke Toplam İstihdam Artışı sayısı ise 18.732 kişi olduğu tespit edilmiştir.

Verilerden de görüldüğü üzere, özelleştirmeler nedeni ile hem Ülke Kadrolu Personel sayısında hem de taşeron personelin de dahil edildiği Ülke Toplam İstihdam sayısında önemli oranda istihdam artışı gerçekleşmiştir. Bu artışın, Yavilioğlu tarafından “özelleştirilen 77 şirketin istihdama etkileri” üzerine yapılan çalışma sonucunda elde edilen oranların üzerinde olduğu görülmektedir (Yavilioğlu, 2010: 691-699).

Yukarıda da açıklandığı üzere Yavilioğlu tarafından yapılan çalışmada; incelemesi yapılan 77 şirketin tamamında 4/C kapsamında kamuda yeniden işe yerleştirilenler hariç tutulduğunda %5.1 oranında bir istihdam artışı olduğu, 4/C kapsamında kamuda yeniden işe yerleştirilenler dahil edildiğinde ise bu oranın %43'e yükseldiği tespit edilmişti. Yavilioğlu tarafından yapılan çalışmada sadece kadrolu personel üzerinden hesaplama yapılmış, taşeron personel sayıları hesaplamalara dahil edilmemiştir. Yapılan bu çalışmada ise 4/B statüsünde çalışan personel dahil Ülke Kadrolu Personel sayısında %97.9, özelleştirme sonrası taşeron personel farkı hesaplama dahil edilerek bulunan Ülke Toplam İstihdam sayısında ise %44 oranında bir artış gerçekleştiği tespit edilmiştir.

Yukarıdaki verilere göre, yapılan elektrik dağıtım şirketleri özelleştirmelerinin istihdamı artırıcı bir sonuç doğurduğu görülmektedir.

Tablo 31: Ülke Kadrolu Personel ve Ülke Taşeron Personel ile Ülke Toplam İstihdam Artışı

	Özelleşme Öncesi Personel				Özelleşme Sonrası Personel			Fark	4/B İstihdam	Ülke Kadrolu Personel Artışı	Taşeron Personel Artışı	Ülke Toplam İstihdam Artışı
	Kadrolu Personel		Taşeron	Toplam	Kadrolu	Taşeron	Toplam					
	Kapsam Dışı	Kapsam İçi										
Akdeniz	70	460	1.437	1.967	269	1.668	1.937	-30	368	177	231	408
Aras	377	415	1.573	2.365	462	1.319	1.781	-584	316	363	-254	109
Başkent	926	1.733	0	2.659	3.457	1.641	5.098	2.439	155	1.879	1.641	3.520
Boğaziçi	423	793	3.230	4.446	715	4.123	4.838	392	922	844	893	1.737
Çamlıbel	248	295	892	1.435	214	1.024	1.238	-197	253	172	132	304
Çoruh	292	370	1.345	2.007	386	1.280	1.666	-341	99	115	-65	50
Dicle	402	529	2.282	3.213	2.606	3.349	5.955	2.742	0	2.077	1.067	3.144
Fırat	361	374	561	1.296	306	1.648	1.954	658	257	189	1.087	1.276
Gediz	244	443	2.257	2.944	739	2.381	3.120	176	289	585	124	709
İstanbul	1	1.323	1.095	2.419	1.704	933	2.637	218	729	1.110	-162	948
Meram	401	502	1.647	2.550	722	1.790	2.512	-38	296	516	143	659
Osmangazi	255	384	695	1.334	1.203	510	1.713	379	251	1.070	-185	885
Sakarya	296	468	1.284	2.048	1.617	643	2.260	212	2	1.151	-641	510
Toroslar	547	663	3.134	4.344	3.599	1.897	5.496	1.152	618	3.554	-1.237	2.317
Trakya	110	210	1.056	1.376	795	252	1.047	-329	30	615	-804	-189
Uludağ	320	488	1.851	2.659	484	2.302	2.786	127	332	328	451	779
Vangölü	206	279	1.138	1.623	725	1.228	1.953	330	234	680	90	770
Yeşilırmak	347	529	1.064	1.940	596	1.534	2.130	190	259	326	470	796
TOPLAM	5.826	10.258	26.541	42.625	20.599	29.522	50.121	7.496	5.410	15.751	2.981	18.732

Kaynak: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı (Özelleştirme Öncesi Personel ve Abone Sayısı Verileri; Özelleştirme İdaresi Başkanlığına yaptığımız resmi başvuru neticesinde, İdarece tarafımıza iletilen verilerden oluşturulmuştur.), Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (EPDK), Elektrik Piyasası 2018 Yılı Piyasa Gelişim Raporu (<http://epdk.gov.tr/Detay/Icerik/3-0-0-102/yillik-rapor-elektrik-piyasasi-gelisim-raporlari>, Erişim Tarihi: 22.04.2020).

AÇIKLAMALAR:

1. Taşeron personel verileri hariç, Özelleştirme Öncesi Personel verileri, Özelleştirme İdaresi Başkanlığından; taşeron personel verileri ise TEDAŞ'tan dilekçe karşılığı resmi olarak temin edilmiştir. Özelleştirme öncesi personel sayıları, her bir şirketin özelleştirme öncesi son yıl personel verilerinden oluşmaktadır.
2. Özelleştirme Sonrası Personel Verileri, EPDK'nın yayımladığı Elektrik Piyasası 2018 Yılı Piyasa Gelişim Raporundan alınmıştır. Özelleştirme Sonrası Personel Verileri 2018 yılına aittir.
3. 4/B Personel verileri, Özelleştirme İdaresi Başkanlığından dilekçe karşılığı resmi olarak temin edilmiştir. 4/B statüsünde kamu kurum ve kuruluşlarına sözleşmeli olarak yerleştirilen personel; özelleştirmesi yapılan şirkette özelleştirme öncesi de çalışmış olup, özelleştirildikten sonra da şirkette çalışmaya devam eden personellerden oluşmaktadır.

Bilindiği gibi rasyonel istihdam artışı; artan talebe bağlı olarak mal ve/veya hizmet üretim kapasitenin artmasına bağlıdır. Elektrik dağıtım şirketlerindeki istihdam artışında da bahse konu etkenler başat rol oynamıştır. Fakat burada istihdam azalmasını engelleyici kamu düzenlemeleri de önemli fonksiyon icra etmiştir. Bu nedenle EDAŞ'lar için yukarıda ortaya çıkan sonuçlara etki eden faktörleri aşağıdaki şekilde iki başlıkta toplamak gerekmektedir:

- Yatırım, pazar ve talep artışı gibi yeni istihdam oluşturmaya etki eden **itici/artırıcı faktörler**,
- Kanun, devir sözleşmeleri ve diğer kamusal düzenlemeler gibi istihdamın azalmasını önleyici faktörler.

Özelleştirilen EDAŞ'larda istihdamı artırıcı faktörleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Özelleştirme sonrası artan abone (tüketici) sayısı,
- EPDK tarafından onaylanan ve özelleştirilen dağıtım şirketleri tarafından da yapılması zorunlu olan iletim hattı yatırımları, trafo kurulumları ve diğer yatırımlar; yani artan kapasite oranı,
- Elektrik dağıtım şirketlerine giren enerji miktarının artması (artan talep miktarı),
- EPDK tarafından belirlenen ve dağıtım şirketleri tarafından tutturulması yaptırımlara bağlanan “hedef kayıp ve kaçak oranlarının” etkileri.

Bahse konu bu hususların tamamı yeni işgücünü zorunlu kılmış ve bu suretle istihdam artışı gerçekleştirilmiştir.

Özelleştirilen EDAŞ'larda istihdamın azalmasını önleyici faktörleri de aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür:

- Özelleştirilen şirketlerin alıcı firmalara devir sözleşmelerinde; şirketlerde kapsam içi statüde çalışan personelin tamamının, özelleştirme sonrasında şirket bünyelerinde kalarak bütün hakları ile çalışmaya devam etmelerinin düzenlenmiş olması, dolayısıyla kapsam dışı personel gibi kamu kurum ve kuruluşlarına nakil imkanı olmayan personele özelleştirme sonrası istihdam garantisi sağlanması,
- 4046 sayılı Kanunun 22. maddesi gereğince; özelleştirme kapsam ve programına alınan, özelleştirme uygulaması gerçekleştirilen, özelleştirme

kapsam ve programında iken kapatılan veya tasfiye edilen şirketlerde çalışan 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'na tabi personel ile kapsam dışı personel de dahil olmak üzere sözleşmeli personelin; Özelleştirme İdaresi Başkanlığının bildirimi ve Devlet Personel Başkanlığı aracılığıyla diğer kamu kurum ve kuruluşlarına nakledilebilme düzenlemesinin varlığı,

- 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 4/B maddesine 2018 yılında yapılan ilave ile; "Özelleştirme uygulamaları sebebiyle iş akitleri kamu veya özel sektör işverenince feshedilen ve 24/11/1994 tarihli ve 4046 sayılı Özelleştirme Uygulamaları Hakkında Kanun kapsamında diğer kamu kurum ve kuruluşlarına nakil hakkı bulunmayan personel de bu fıkra kapsamında yaşlılık veya malullük aylığı almaya hak kazanıncaya kadar istihdam edilebilir." düzenlemesinin yapılmış olması. Bu düzenleme ile bahse konu kapsamdaki personele, 4/B kapsamında kamu kurum ve kuruluşlarında işe alınmalarına imkan sağlanmış olması.

Yukarıdaki hususlar ise, birinci maddede sıralanan etkiler gibi özelleştirme sonrası yeni istihdam oluşturmaktan ziyade, özelleştirme nedeniyle olabilecek istihdam kayıplarını önlemeye yöneliktir. Elde edilen veriler, siyasi iktidar tarafının özelleştirmeler nedeniyle olabilecek istihdam kaybını önleyici gerekli düzenlemeleri yaptığını göstermektedir.

C. Dağıtım Sektörü Özelleştirmelerinin Şirket Karlılıkları Üzerine Etkileri

Elektrik dağıtım şirketlerinin gelirleri, 6446 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu ve Elektrik Piyasası Tarifeler Yönetmeliğine göre belirlenen tarifelere bağlıdır. Tarife; Elektrik enerjisinin iletimi, dağıtımı, satışı ve/veya kapasitenin kullanımı ve satışı ile bunlara dair hizmetlere ilişkin fiyatları, hükümleri ve şartları içeren düzenlemeleri ifade etmektedir. Tarifeler yoluyla fiyat düzenlemeleri yapılmakta ve düzenlemeye tabi firmaya adil bir getiri oranı sağlanmaya çalışılmaktadır. Adil getiri oranından kastedilen, düzenlemeye tabi firmanın yükümlülüklerini yerine getirmesine yetecek, fakat aynı zamanda tüketicileri firmanın tekel gücünden koruyacak bir getiri oranıdır.

Dağıtım şirketleri tarafından hazırlanacak olan dağıtım tarifeleri, elektrik enerjisinin dağıtım sistemi üzerinden, naklinden yararlanan tüm gerçek ve tüzel kişilere eşit ve taraflar arasında ayırım gözetmeksizin uygulanacak hizmetlere ilişkin fiyatları,

hükümleri ve şartları içerir. Dağıtım tarifesı; dağıtım sisteminin kullanımına ilişkin bedelleri içerir ve bu bedeller, dağıtım şirketlerinin dağıtım faaliyetlerini yürütebilmesi için gerekli olan maliyetlerden hareketle belirlenir.

Dağıtım tarifeleri; dağıtım sistemi yatırım harcamaları, sistem işletim maliyeti, teknik ve teknik olmayan kayıp maliyeti, kesme-bağlama hizmet maliyeti, sayaç okuma maliyeti, reaktif enerji maliyeti, dağıtım faaliyetinin yürütülmesi kapsamındaki tüm maliyet ve hizmetleri karşılayacak bedellerden oluşur. Dağıtım şirketlerinin tarifelerine esas alınacak teknik ve teknik olmayan kayıplara ilişkin Kurulca belirlenen hedef oranlarını geçmemek kaydı ile teknik ve teknik olmayan kayıplara ilişkin maliyetler dağıtım tarifelerinde yer alır ve tüketicilere yansıtılır. Dağıtım tarifesı, dağıtım şirketlerinin önerileri de dikkate alınarak Kurul tarafından belirlenir¹⁷. Bu tarife tüm dağıtım bölgeleri için ortak belirlenebileceğı gibi, her bir dağıtım bölgesi için ayrı ayrı da belirlenebilir. Dağıtım tarifesinde yer alan fiyatlar doğrudan tüketicilere ya da tüketicilere yansıtılmak üzere ilgili tüketiciye enerji temin eden tedarikçiye faturalanır. Kurul tarafından onaylanmış dağıtım tarifesinin fiyat yapısına hiçbir surette müdahale edilemez (İbiş, 2019: 45-46).

Tarife düzenlemelerinde genel olarak Getiri Oranı, Fiyat Tavanı, Gelir Tavanı gibi yöntemler uygulanmaktadır. Bunlardan;

Getiri Oranı Yöntemi: firmanın tüm maliyetlerinin karşılanması ve firmaya yaptığı yatırımlar için makul bir getiri sağlanması esaslarına göre belirlenir. Bu yöntemde fiyat maliyetlere sıkı sıkıya bağlıdır ve belirlenen tarifelerle firmanın söz konusu hizmeti sürdürmesi için gerekli olan tüm maliyetlerinin karşılanması esastır. Firmanın sadece maliyetlerini karşılamasına ve “adil” bir getiri elde etmesine izin verilmektedir. Önce firmanın yatırımları üzerinden makul bir getiri sağlayan gelir gereksinimi tespit edilir. İkinci aşamada ise tespit edilen gelir gereksiniminin elde etmesini sağlayacak tarifeler belirlenir. Bu yöntem şirketleri maliyetleri azaltma konusunda teşvik etmemektedir. Yatırım ihtiyaçlarını olduğundan çok göstererek

¹⁷ Tarifeler kayıp ve kaçak azaltma hedeflerine göre belirlenmektedir. Özel dağıtım şirketleri için bir teşvik unsuru yaratabilmek için, daha iyi performans sergileyerek kayıp-kaçak oranlarını belirlenen hedef oranların altına düşürmeleri halinde, elde edilen ilave gelirler dağıtım şirketlerine bırakılmaktadır. Öte yandan, eğer bir dağıtım şirketi kayıp-kaçak azaltma hedeflerini yakalayamazsa ilave maliyetleri tarifelere yansıtmamasına izin verilmemektedir. Bir başka deyişle, dağıtım şirketlerinin temel görevlerinden birisi bölgelerindeki kayıp ve kaçakları azaltmaktır. Aksi takdirde tüm gelir kayıplarını bu şirketler yüklenecilerdir (Dünya Bankası, 2015: 86).

getirilerini artırma çabası içine girmektedir. Şirketleri maliyetlerini azaltılmasına yöneltecek hiçbir teşvik unsuruna yer verilmemesi, bu yöntemin en çok eleştirilen taraflarından birisidir.

Fiyat Tavanı Yöntemi: Firmanın uygulayabileceği fiyatlara sabit bir tavan konulur; bu durumda, firma için karını artırmanın tek yolu maliyetlerini düşürmektir. Düşük maliyet ve kaliteli hizmet anlayışıyla ürün ve hizmet sunulmasını hedeflemektedir. Şirketlerin maliyetleri yıllık bazda belirlenen bir verimlilik faktörü oranında düşürülerek, şirketlerden bir sonraki tarife oturumuna kadar maliyetlerini belirlenen seviyeye çekmeleri beklenmektedir. Fiyat tavanı yöntemi, şirketleri daha düşük maliyetli olarak hizmet sunmaya zorlamaktadır. Fiyat Tavanı Yöntemi sabit fiyat ya da sabit gelir sunmaktadır. Tarife dönemi başında firmanın işletme giderleri, varlık tabanı, getiri oranı ve diğer verilerinden hareketle gelir gereksinimi hesaplanır. Hesaplanan gelir gereksiniminin tüketim miktarına oranlanması sonucu ilk yıl için uygulanacak üst sınır fiyat belirlenir. Firmalar belirlenen fiyat düzeyinde minimum maliyetle üretim yapmak istedikleri için kaliteyi artıracak yatırımları minimum düzeyde tutacaklardır.

Gelir Tavanı Yöntemi; Her yılsonunda gerçekleşen gelir ile formül doğrultusunda elde edilen tavan gelir karşılaştırılarak ortaya çıkan fark ya tüketicilere geri ödeme ya da bir sonraki yıl uygulanacak tarifelerde yapılacak ayarlama ile giderilmektedir. Gelir tavanı yöntemi de fiyat tavanı yönteminde olduğu gibi firmanın verimli çalışmaya teşvik edildiği bir yöntemdir. Buna göre firma daha verimli çalışarak karlılığını artırma şansına sahiptir. Firmanın gelir kaybı ya da gelir kazancı bir sonraki dönemde giderilmektedir. Tarife dönemi boyunca her yılsonunda gerçekleşen gelir ile formül doğrultusunda elde edilen tavan gelir karşılaştırılması sonucu ortaya çıkan farkın tüketicilere geri ödenmesi veya bir sonraki yıl uygulanacak tarifelerde ayarlama yapılması yoluna gidilmektedir (İbiş, 2019: 45-46).

Dağıtım şirketleri ve iletim şirketi ve görevli tedarik şirket tarifeleri, gelir tavanı yaklaşımı ile, tedarik piyasası ise fiyat tavanı yaklaşımı ile yürütülmektedir. Dağıtım şirketleri için uygulanan "Fiyat Eşitleme Mekanizması" ile planlanan gelirden fazla ve az gelir elde eden şirketler, havuzda bu parayı denkleştirirler. Planlanan gelirler; yatırım planları, verimlilik, hizmet kalitesi gibi parametrelere göre oluşturulmaktadır. Her şirket, kendi hesaplamalarını yaptıktan sonra bu planları düzenleyici kurum EPDK'ya sunar ve

tarife dönemlerinde belirlenen yöntemler ile bu şirketler planlama ve performans açısından değerlendirilir. Piyasanın temel alışverişlerini gerçekleştiren Dağıtım Tarifeleri, önceki yılların gerçekleştirmeleri dikkate alınarak belirlenir.

Dağıtım Şirketlerinin bahse konu yöntemle belirlenen gelirleri, gelir tablosunun en önemli kalemini oluşturur ve dönem kar ve zararları bunun üzerinden tespit edilir. Bilindiği gibi gelir tablosu (kar/zarar tablosu), işletmenin belli bir dönemde elde ettiği tüm gelirler ile aynı dönemde katlandığı bütün maliyet ve giderleri ve bunların sonucunda işletmenin elde ettiği dönem net karını veya zararını gösteren bir tablodur.

Sektör Değerlendirmesi

2009-2013 arası yıllarda özelleştirmesi yapılan 18 adet elektrik dağıtım şirketinin gelir tablolarıyla ilgili yapılan inceleme ve analiz sonucunda;

- Özelleştirme öncesi 18 şirketten 11 adedi net kar, kalan 7 adedi ise net zarar açıklamıştır.
- Özelleştirme sonrası verilerin en son elde edildiği tarihlerde bahse konu şirketlerin tamamı net kar açıklamıştır.
- Bu durumda, özelleştirme sonrası dönemde zarar eden elektrik dağıtım şirketinin olmadığı ve kar eden şirketlerin sayısının yükseldiği tespit edilmiştir¹⁸.

Şirketler Değerlendirmesi

İncelemesi yapılan EDAŞ'lardan;

- Akdeniz EDAŞ, Aras EDAŞ, Boğaziçi EDAŞ, Çoruh EDAŞ, Fırat EDAŞ, Gediz EDAŞ, İstanbul Anadolu Yakası EDAŞ, Osmangazi EDAŞ, Toroslar EDAŞ, Trafkya EDAŞ ve Yeşilirmak EDAŞ hem özelleştirme öncesinde hem de özelleştirme sonrasında net kar beyan etmişlerdir.
- Kalan şirketler özelleştirme öncesinde net zarar, özelleştirme sonrasında ise net kar açıklamışlardır.

¹⁸ Kar ve zarar eden şirketlerin karlılıkları ve zararları; özelleştirme öncesi ve özelleştirme sonrası ayrı olmak üzere verilerin elde edilebildiği yıllardaki ağırlıklarına göre belirlenmiştir. Örneğin, verilerin elde edilebildiği 3 yılın 2'sinde kar, 1 yılında zarar eden şirket, kar eden şirketler grubuna dahil edilmiş; yine verilerin elde edilebildiği 3 yılın 2'sinde zarar, bir yılında kar eden şirket ise zarar eden şirketler grubuna işlenmiştir. Dolayısıyla burada, verilerin elde edildiği yılların net kar/zarar toplamından hareketle karlılık veya zarar durumu tespit edilmemiş olup her bir yıl için sonuçlar alınarak, daha fazla yılda elde edilen kar veya zarar durumuna göre gruplandırma yapılmıştır.

Şirketlerin yıllar itibariyle net kar/zarar pozisyonları ise aşağıdaki gibidir:

- Akdeniz EDAŞ: Özelleştirme öncesi son 3 yılın tamamında net kar; özelleştirme yılında net zarar; özelleştirme sonrasında ise verilerin elde edilebildiği 3 yılın 2'sinde net kar açıklarken sadece 1 yılında net zarar beyan etmiştir.
- Aras EDAŞ: Özelleştirme öncesi son 3 yılın tamamında net kar; özelleştirme yılında net zarar; özelleştirme sonrasında ise verilerin elde edilebildiği 5 yılın 1 yılında net zarar, kalan yıllarda net kar beyan etmiştir.
- Başkent EDAŞ: Özelleştirme öncesi son 3 yılın 2'sinde net zarar, 1 yılında net kar; özelleştirme yılında net zarar; özelleştirme sonrasında ise verilerin elde edilebildiği 9 yılın tamamında net kar beyan etmiştir.
- Boğaziçi EDAŞ: Özelleştirme öncesi son 3 yılın tamamında net kar; özelleştirme yılında net zarar; özelleştirme sonrasında ise verilerin elde edilebildiği 4 yılın 1 yılında net zarar, kalan yıllarda net kar beyan etmiştir.
- Çamlıbel EDAŞ: Özelleştirme öncesi son 3 yılın 2'sinde net zarar, 1 yılında net kar; özelleştirme yılında net zarar; özelleştirme sonrasında ise verilerin elde edilebildiği 5 yılın 1 yılında net zarar, kalan yıllarda net kar beyan etmiştir.
- Çoruh EDAŞ: Özelleştirme öncesi son 3 yılın 2'sinde net kar, 1 yılında net zarar; özelleştirme yılında net zarar; özelleştirme sonrasında ise verilerin elde edilebildiği 5 yılın tamamında net kar beyan etmiştir.
- Dicle EDAŞ: Özelleştirme öncesi son 3 yılın 2'sinde net zarar, 1 yılında net kar; özelleştirme yılında net zarar; özelleştirme sonrasında ise verilerin elde edilebildiği 3 yılın tamamında net kar beyan etmiştir.
- Fırat EDAŞ: Özelleştirme öncesi son 2 yılda da net kar; özelleştirme yılında net zarar; özelleştirme sonrasında ise verilerin elde edilebildiği 7 yılın tamamında net kar beyan etmiştir.
- Gediz EDAŞ: Özelleştirme öncesi son 3 yılın tamamında net kar; özelleştirme yılında net zarar; özelleştirme sonrasında ise verilerin elde edilebildiği 5 yılın 1 yılında net zarar, kalan yıllarda net kar beyan etmiştir.
- İstanbul Anadolu Yakası EDAŞ: Özelleştirme öncesi son 3 yılın tamamında net kar; özelleştirme yılında net zarar; özelleştirme sonrasında ise verilerin elde edilebildiği 5 yılın 2 yılında net zarar, kalan yıllarda net kar beyan etmiştir.

- Meram EDAŞ: Özelleştirme öncesi son 3 yılın tamamında net zarar; özelleştirme yılında net kar, özelleştirme sonrasında ise verilerin elde edilebildiği 5 yılın tamamında net kar beyan etmiştir.
- Osmangazi EDAŞ: Özelleştirme öncesi son 3 yılın 2'sinde net kar, 1 yılında net zarar; özelleştirme yılında net kar; özelleştirme sonrasında ise verilerin elde edilebildiği 8 yılın tamamında net kar beyan etmiştir.
- Sakarya EDAŞ: Özelleştirme öncesi son 3 yılın 1'nde kar, 2 yılında net zarar; özelleştirme yılında net kar, özelleştirme sonrasında ise verilerin elde edilebildiği 6 yılın tamamında net kar beyan etmiştir.
- Toroslar EDAŞ: Özelleştirme öncesi son 3 yılın tamamında net kar; özelleştirme yılında net zarar, özelleştirme sonrasında ise verilerin elde edilebildiği 5 yılın 2'sinde net zarar, 3 yılında ise net kar beyan etmiştir.
- Trakya EDAŞ: Özelleştirme öncesi son 2 yılın tamamında net kar; özelleştirme yılında net zarar, özelleştirme sonrasında ise verilerin elde edilebildiği 5 yılın 1 yılında net zarar, kalanında net kar beyan etmiştir.
- Uludağ EDAŞ: Özelleştirme öncesi son 3 yılın 2 yılında net zarar, 1 yılında net kar; özelleştirme yılında net kar, özelleştirme sonrasında ise verilerin elde edilebildiği 7 yılın 2'sinde net zarar, kalan yıllarda net kar beyan etmiştir.
- Vangölü EDAŞ: Özelleştirme öncesi son 3 yılın 2'sinde net zarar, 1 yılında net kar; özelleştirme yılında net zarar, özelleştirme sonrasında ise verilerin elde edilebildiği 3 yılın 2'sinde net kar, 1 yılında ise net zarar beyan etmiştir.
- Yeşilırmak EDAŞ: Özelleştirme öncesi son 3 yılın tamamında net kar; özelleştirme yılında net kar, özelleştirme sonrasında verilerin elde edilebildiği 6 yılın tamamında yine net kar beyan etmiştir.

Yukarıda bahsedildiği gibi; 11 adet dağıtım şirketi hem özelleştirme öncesinde hem de özelleştirme sonrasında net kar beyan ederek hem özelleştirme öncesinde hem de özelleştirme sonrasında yüksek performans göstermişlerdir. Bu şirketlerden 7 adedi özelleştirme öncesinde net zarar, özelleştirme sonrasında ise net kar beyan ederek; özelleştirme öncesi düşük, özelleştirme sonrası iyi performans göstermişlerdir. Özelleştirme sonrası net kar beyan eden 18 şirketin yıllar itibariyle performansları ise şu şekil gerçekleşmiştir:

- 8 adedi özelleştirme sonrası bütün yıllarda net kar beyan ederek yüksek performans göstermiş,

- 7 adedi özelleştirme sonrası sadece 1 yılda net zarar, kalan yıllarda net kar beyan ederek iyi performans göstermiş,
- 3 şirket ise özelleştirme sonrası 2 yılda net zarar, kalan yıllarda net kar açıklayarak orta düzeyde performans göstermişlerdir.
- Yeşilirmak EDAŞ, hem özelleştirme öncesinde hem özelleştirme yılında ve hem de özelleştirme sonrasındaki bütün yıllarda net kar eden tek şirket olmuş ve en yüksek performansı sergilemiştir.
- Diğer taraftan bahse konu şirketlerden 13 adedi özelleştirme yılında net zarar açıklamıştır. Bu durum, özelleştirme yılının bir “geçiş yılı” olduğu durumunu teyit etmiştir.

D. Alıcı Firmalar Değerlendirmesi

İnceleme ve analizi yapılan 18 elektrik dağıtım şirketi, 17 farklı alıcı şirket tarafından işletilmektedir. Tablo 3'ten de görüldüğü üzere, bu şirketlerden AKSA 2 şirketin, EnerjiSA-e.on 3 şirketin, Limak, Kolin, Cengiz 4 şirketin ve Çalık 2 adet elektrik dağıtım şirketinin ortaklığına ve/veya tamamına sahipliği bulunmaktadır. Kiler, İskaya, Doğu, Elsan, Tümaş, Karaçay, Alarko, Yıldızlar Akcez, İçtaş ve Türkerler 1'er adet şirketin ortaklığına ve/veya tamamına sahiptirler. Bu şirketler birden fazla dağıtım bölgesinde faaliyet göstermektedir ve birden fazla elektrik dağıtım şirketinin çapraz deneyimlerinden yararlanabilmektedir.

Diğer taraftan elektrik dağıtım şirketlerinin alıcılarının ve sahipliklerinin tamamının yerli şirketler olduğu görülmektedir. Türk Hukukunda her ne kadar tüzel kişilerin menşesine ilişkin kesin bir tanım yapılmamış veya kriterler düzenlenmemiş olsa da Türk Ticaret Kanunu'nun ilgili hükümlerinden, Bankacılık Kanunu hükümlerinden, Maden Kanunu hükümlerinden ve Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu düzenlemelerinden faydalanılarak kanaat oluşturup sonuca varmak mümkün gözükmemektedir.

Bunlardan 4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanununun 2. Maddesinde;

“Türkiye’de doğrudan yabancı yatırım yapan;

- 1) Yabancı ülkelerin vatandaşlığına sahip olan gerçek kişiler ile yurt dışında ikamet eden Türk vatandaşları,

2) Yabancı ülkelerin kanunlarına göre kurulmuş tüzel kişiler ve uluslararası kuruluşlar”

“yabancı yatırımcı” olarak tanımlanmaktadır.

Bahse konu kanuni düzenlemelerden dolayı olarak yararlanılmak suretiyle değerlendirilen dağıtım şirketlerinin alıcı firma sahiplik yapılarının, yabancı değil yerli oldukları sonucuna varılmıştır.

Diğer taraftan elektrik dağıtım şirketlerinin özelleştirmelerinin yapıldığı dönemde yürürlükte olan ve 2013 yılında değiştirilen **4628 sayılı Kanun’un** 14’üncü maddesinin üçüncü fıkrasına göre “özelleştirme uygulamaları çerçevesinde, anılan Kanun’da belirtilen piyasa faaliyetlerinde yer alan gerçek ve tüzel kişilerden, yabancı gerçek ve tüzel kişiler elektrik üretim, iletim ve dağıtım sektörlerinde, sektörel bazda kontrol oluşturacak şekilde pay sahibi olamazlar. EPDK bu konuda gerekli kontrol ve takibi yürütmekte yükümlüdür.” hükmü yer almaktaydı. Dolayısıyla yabancı yatırımcıların, elektrik dağıtım şirketlerinin çoğunluk oluşturacak hisselerine sahip olmaları zaten mümkün değildi.

E. Özelleştirme Geliri Açısından Değerlendirme

Diğer taraftan elektrik dağıtım şirketlerinin özelleştirilmesinden elde edilen gelirler, Devlet Hazinesi için de önemli bir kaynağı ifade etmektedir. Bilindiği gibi özelleştirme uygulamalarından elde edilen kaynaklar; özelleştirme uygulamaları nedeniyle özelleştirme kapsam ve programında bulunan şirketlere sermaye ve borç finansmanı sağlanması, ilgili şirketlerin oluşturdukları bütçeler kapsamında yapacakları harcamalar için ödemeler yapılması, özelleştirmelerden etkilenen personele iş kaybı tazminatının ödenmesi, nakle tabi personelin ödemelerinin gerçekleştirilmesi ve özelleştirme kapsam ve programına alınan şirketlerin özelleştirmeye hazır hale getirilmesinin gerektirdiği harcamaların karşılanması için kullanılmaktadır. Bahse konu harcamalar yapıldıktan sonra kalan kısım Hazine hesaplarına aktarılmakta ve Hazineye aktarılan bu kaynaklar, ilgili 4046 sayılı Özelleştirme Kanunu gereği, Hazinenin iç ve dış borç ödemelerinde kullanılmaktadır.

Bilindiği gibi devlet, giderlerini vergilerle karşılamaktadır. Vergilerin yeterli olmadığı durumlarda giderler borçlanma yoluyla karşılanmaktadır. Vergilendirme kapasitesinin ve vergi limitlerinin sınırlı olduğu, vergi toplama kapasitesinin sınırlı

kaldığı ve borçlanmaların da yeterli olmadığı durumlarda devlet, sahip olduğu mal varlıklarını satarak giderlerini karşılamaya çalışır. Anlatılan faktörlerin neden olduğu bütçe ve ödemeler dengesi açıklarının süreklilik kazandığı ülkelerde özelleştirme uygulamalarından elde edilen gelirler önemli bir kaynak özelliği taşımaktadır. Türkiye hem bütçe ve hem de ödemeler dengesi açığı olan bir ülke durumundadır. Dolayısıyla dağıtım şirketlerinden elde edilen gelirler, özelleştirildikleri yıllarda Devlet Hazinesi için önemli bir gelir kaynağı olmuştur. Bu gelirlerin mali açıkların azalmasına ve kamu borçlanma gereksinimini düşürmesine yardımcı olduğu söylenebilir. Fakat özelleştirmelerden elde edilen gelirlerin yukarıda belirtilen mali ve ekonomik sorunlara çözüm olması, ancak ekonomide gerçekleştirilecek yapısal dönüşümlerle anlamlı hale gelebilir. Aksi takdirde dönemsel ve kısmi çözüm olma niteliği taşır.

İnceleme ve analizi yapılan 18 elektrik dağıtım şirketinin özelleştirme uygulamaları 2009 tarihinde başlayıp 2013 tarihinde tamamlanmıştır. Özelleştirme İdaresi Başkanlığı tarafından, her bir şirketin %100 hisselerinin tamamı Yap İşlet Devret ve Blok Satış yöntemlerinin birlikte kullanılarak özelleştirmesi yapılan işlemlerden 12.683 milyon Dolar gelir elde edilmiştir. Bu gelir, Türkiye’de özelleştirme faaliyetlerinin başladığı 1986 yılından 2018 yılına kadar Özelleştirme İdaresi Başkanlığı tarafından gerçekleştirilen bütün özelleştirme gelirlerinin toplamı olan 68.818 milyon Dolarlık özelleştirme gelirinin yaklaşık %18’ine tekabül etmektedir. Elektrik dağıtım şirketlerinin özelleştirmelerinin yapıldığı 2009-2013 yılları arasında gerçekleştirilen toplam özelleştirme gelirleri olan 22.222 milyon Dolarlık gelirin ise %57’sini oluşturmaktadır. Bu oranlar hem özelleştirmelerin başladığı tarihten 2018 yılına kadar yapılan özelleştirmelerden elde edilen gelirler içerisindeki payı itibariyle hem de dağıtım şirketlerinin özelleştirildiği 2009-2013 tarihleri arasındaki özelleştirmelerden elde edilen toplam gelirler içerisindeki payı itibariyle çok önemli bir payı temsil etmektedir.

Tablo 3’ten de görüldüğü üzere, özelleştirmesinden en yüksek gelir elde edilen ilk üç şirket; Boğaziçi Enerji Dağıtım AŞ (1.960 milyon Dolar), Toroslar Enerji Dağıtım AŞ (1.725 milyon Dolar) ve İstanbul Anadolu Yakası Enerji Dağıtım AŞ (1.227 milyon Dolar) olarak sıralanmıştır. Bafse konu şirketlerin özelleştirme uygulamalarının tamamı 2013 yılında gerçekleşmiştir. Özelleştirmesinden en düşük gelir elde edilen son üç şirket ise sırasıyla; Vangölü Elektrik Dağıtım AŞ (118 milyon Dolar), Aras Elektrik Dağıtım AŞ (129 milyon Dolar) ve Çoruh Elektrik Dağıtım AŞ (227 milyon Dolar)’dır.

SONUÇ

Bu çalışmada özelleştirmelerin; elektrik dağıtım şirketlerinin üretim, istihdam ve gelirlerini nasıl etkilediği incelenmiş ve karşılaştırmalı performans değerlendirmesi yapılmıştır. Özelleştirme öncesi ve özelleştirme sonrası esas alınarak yapılan değerlendirme ve performans karşılaştırmaları:

- Kayıp ve kaçak oranlarındaki değişimleri,
- İstihdam sayısında meydana gelen değişimleri ve
- Şirketlerin net kar/net zarar beyanlarında (gelir tablolarında) meydana gelen değişimleri konu almıştır.

Söz konusu alanlarda yapılan araştırma ve analiz sonucunda aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır:

Kayıp ve kaçak oranlarıyla ilgili bulgular şu şekildedir:

Kayıp ve kaçak oranlarındaki değişim ile ilgili analizlerde, öncelikli olarak kayıp ve kaçak oranlarına belirli şartlarda etki eden faktörlerdeki değişimler analiz edilmiş, bu analizlerden elde edilen bulgulardan da faydalanarak kayıp ve kaçak oranlarındaki performans karşılaştırmaları yapılmıştır. Özelleştirme öncesine göre özelleştirme sonrasında, kayıp ve kaçak oranlarını belirli şartlarda etkileyen faktörlerdeki değişimler şöyle gerçekleşmiştir:

- Tüketici (abone) sayısı %30 oranında artış göstermiştir.
- Dağıtım sistemine giren enerji miktarı %23.5 oranında yükselmiştir.
- Faturalı tüketilen enerji miktarı %30,7 oranında artmış, özelleştirme öncesinde dağıtım sistemine giren enerjiden ortalama %84'ü faturalı tüketilirken özelleştirme sonrasında bu oran ortalama %87,3'e yükselmiştir.
- Kayıp ve kaçak miktarı %8,7 oranında azalmıştır.
- Şirketlerin özelleştirildikleri tarihten 2018 yılına kadar olan sürede 7.838 milyon Dolar tutarında ilave yatırım harcamaları yapılmıştır.
- 97.000 km uzunluğunda ilave iletim hattı döşenmiştir.
- 65.431 adet yeni trafo kurulumu gerçekleştirilmiştir.

Bahse konu gelişmeler neticesinde özelleştirme sonrası kayıp ve kaçak oranlarında;

- İnceleme ve analizi yapılan 18 EDAŞ'ın kayıp ve kaçak oranlarında ortalama %21 iyileşme performansı sergilenmiştir.
- Bu iyileşme performansı ile özelleştirme öncesi %16 olan ortalama kayıp ve kaçak oranı, özelleştirme sonrası %12,7'ye gerilemiştir (21 EDAŞ'ın

tamamını kayıp ve kaçak oranları ortalamaya katıldığında bu oranın %11.8 olduğu görülmüş).

- Kayıp ve kaçak oranı en yüksek olan Dicle-Aras-Vangözü EDAŞ'lar dışarıda bırakıldığında; özelleştirme öncesi %9.1 olan ortalama kayıp ve kaçak oranının, özelleştirme sonrasında %6.8'e gerilediği tespit edilmiştir.
- Tespit edilen özelleştirme sonrası Türkiye kayıp ve kaçak ortalama oranlarının önemli iyileşmeler göstermelerine rağmen, halen OECD (%6,32), AB (%6.22) ve dünya (%8,25) ortalamalarının çok üzerinde oldukları görülmüş ve/fakat kayıp ve kaçak oranları en yüksek olan Dicle-Vangözü-Aras EDAŞ'lar dışarıda bırakıldığında uluslararası standartlara yaklaşıldığı tespit edilmiştir.
- Bununla birlikte, inceleme ve analizi yapılan 18 EDAŞ arasında en yüksek kayıp ve kaçak oranı olan şirketlerin Dicle EDAŞ, Vangözü EDAŞ ve Fırat EDAŞ olduğu tespit edilmiştir. Bu üç şirketin özelleştirme öncesi ortalama kayıp ve kaçak oranlarının %50.7, özelleştirme sonrası ortalama kayıp ve kaçak oranlarının ise %42.6 olduğu görülmüştür.

Uluslararası Standartlara göre özelleştirme sonrası kayıp ve kaçak oranları;

- Dicle EDAŞ, Vangözü EDAŞ, Aras EDAŞ, Toroslar EDAŞ ve Fırat EDAŞ'ın dünya, OECD ve AB ortalamalarının üzerinde kaldıkları anlaşılmıştır.
- Çoruh EDAŞ ve Yeşilirmak EDAŞ'ın kayıp ve kaçak oranlarının; dünya ortalamasının altında ve/fakat OECD, AB ve Dicle-Vangözü-Aras hariç 15 EDAŞ'ın kayıp ve kaçak ortalamalarının üzerinde kaldığı görülmüştür.
- Meram EDAŞ'ın kayıp ve kaçak oranının; dünya ve Dicle-Vangözü-Aras hariç 15 EDAŞ'ın kayıp ve kaçak ortalamalarının altında ve/fakat OECD ve AB ortalamalarının üzerinde kaldığı tespit edilmiştir.
- Uludağ EDAŞ, Trakya EDAŞ, Çamlıbel EDAŞ, Akdeniz EDAŞ, İstanbul Anadolu Yakası EDAŞ, Boğaziçi EDAŞ, Başkent EDAŞ'ın kayıp ve kaçak oranları; OECD, AB ve Dicle-Vangözü-Aras hariç 15 EDAŞ'ın kayıp ve kaçak oranlarının altında kalarak yüksek performans gösterdikleri görülmüştür. Osmangazi EDAŞ, Sakarya EDAŞ ve Gediz EDAŞ'ın kayıp ve kaçak oranları ise OECD, AB ve Dicle-Vangözü-Aras hariç 15 EDAŞ'ın kayıp ve kaçak oranlarının yakınında kalarak iyi bir performans gösterdikleri tespit edilmiştir.

- Uludağ EDAŞ hem özelleştirme öncesinde hem de özelleştirme sonrasında gerçekleştirmeyi başardığı en düşük kayıp ve kaçak oranıyla EDAŞ'lar arasında en yüksek performans sağlayan şirket olmuştur.

Özelleştirme öncesine göre, özelleştirme sonrasında gerçekleşen değişim/iyileşme oranlarına göre; inceleme ve analizi yapılan 18 EDAŞ'tan 15'i özelleştirme sonrasında kayıp ve kaçak oranlarında iyileşme sağlamış, sadece 3 şirket olumsuz bir performans gösterip oranlarını artırmıştır.

- Özelleştirme sonrası kayıp ve kaçak oranları yükselen ve dolayısıyla negatif performans gösteren 3 şirket; %12'lik artışla Toroslar EDAŞ, %5'lik artışla Osmangazi EDAŞ ve %3'lük artışla Sakarya EDAŞ olmuştur.
- Akdeniz EDAŞ ve Boğaziçi EDAŞ özelleştirme öncesine göre gerçekleştirdikleri %53'lük değişim (iyileşme) oranıyla, kayıp ve kaçak oranlarını en fazla düşüren ve dolayısıyla en yüksek performans sağlayan şirketler olmuşlardır. Bu şirketleri %35'lik değişim oranıyla Trakya EDAŞ, %34'lük değişim oranıyla da Çamlıbel EDAŞ izlemiştir.
- En yüksek kayıp ve kaçak oranına sahip 3 şirketten; Dicle EDAŞ %22, Aras EDAŞ %17, Vangölü EDAŞ ise %8'lik bir iyileşme sağlamış; şirketler arasında Vangölü EDAŞ'ın performansı diğer 2 EDAŞ'a göre oldukça düşük kalmıştır.

İstihdam sayısında meydana gelen değişimler ile ilgili bulgular şöyledir:

Çalışmada, 2009-2013 döneminde özelleştirilen 18 elektrik dağıtım şirketinin ayrı ayrı olmak üzere istihdam sayısında yaşanan artışlar ve azalışlar; elektrik dağıtım sektörünün istihdam sayısında yaşanan artış ve azalışlar ve nihayet ülke istihdam sayısında yaşanan artışlar ve azalışlar incelenmiş ve aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Her bir şirkette istihdam edilen personel sayısında şu şekilde değişiklikler olmuştur:

- Taşeron personel statüsünde çalışanları dikkate almaksızın sadece kadrolu çalışan personeller hesaplandığında; analizi yapılan 18 EDAŞ'tan 9 adedinde özelleştirme sonrası kadrolu personel artışı olurken 9 adedinde ise azalma meydana geldiği tespit edilmiştir.
- Elektrik dağıtım şirketlerindeki istihdam değişimi taşeron statüsünde çalışan personel bakımından değerlendirildiğinde, 18 EDAŞ'tan 11 şirkette

özelleştirme sonrası taşeron personel sayısının arttığı, 7 şirkette ise azaldığı görülmüştür.

- Taşeron personel ve kadrolu personel sayıları birlikte dikkate alınarak özelleştirme sonrasında meydana gelen değişim değerlendirildiğinde; analizi yapılan 18 şirketten 12'sinde personel artışının olduğu, sadece 6 şirkette personel azalışının yaşandığı tespit edilmiştir.

Elektrik dağıtım sektöründe istihdam edilen personel sayısındaki değişiklikler konusunda şu tespitler yapılmıştır:

- Özelleştirme sonrasında, analizi yapılan 18 elektrik dağıtım şirketinin oluşturduğu elektrik dağıtım sektörünün kadrolu personel sayısında 4.515 kişilik, yani %28.1'lik yüksek sayılabilecek bir artış gerçekleştiği tespit edilmiştir.
- Özelleştirme sonrası sektörde çalışan taşeron personel sayısında ise toplam 2.981 kişilik, yani %11.2 oranında bir artış gerçekleşmiştir.
- Elde edilen bulgulara göre, özelleştirme sonrası elektrik dağıtım sektöründe kadrolu personel sayısı, taşeron personel sayısından çok daha yüksek oranda artış göstermiştir.
- Buna göre özelleştirme sonrası elektrik dağıtım sektörü toplam personel sayısında; 4.415 kadrolu personel artışı ve 2.981 de taşeron personel artışı olmak üzere toplam 7.486 kişilik bir personel artışı gerçekleşmiştir. Bu artış, özelleştirme öncesi toplam personel sayısına göre %17.6'lık bir artış anlamına gelmektedir.

Elektrik dağıtım şirketlerindeki istihdam artış ve azalışlarının, ülkemizin istihdam kapasitesinde ne ölçüde değişiklik yaptığına dair yapılan incelemenin sonucunda elde edilen bulgular ise şu şekildedir:

- 18 elektrik dağıtım şirketinin özelleştirilmesi neticesinde, %97.9 oranı gibi yüksek bir artışa tekabül eden 15.751 kişilik "Ülke Kadrolu Personel Artışı" olduğu tespit edilmiştir.
- Çalışmada, Ülke Kadrolu Personel Artışı sayısına, Özelleştirme Sonrası Taşeron Personel Artışı da dahil edilerek "Ülke Toplam İstihdam Artışı" elde edilmiştir. Bunun neticesinde Ülke Toplam İstihdam Artış Oranının %44 olduğu ve Ülke Toplam İstihdam Artışı sayısının ise 18.732 kişi olduğu görülmüştür.

Yukarıdaki verilere göre, yapılan elektrik dağıtım şirketleri özelleştirmelerinin net bir şekilde istihdamı artırıcı bir sonuç doğurduğu tespit edilmiştir. Diğer taraftan elektrik dağıtım şirketlerinin özelleştirilmeleri sonucunda yaşanan istihdam artışlarına aşağıdaki faktörlerin etki ettiği görülmüştür:

- Yatırım, pazar ve talep artışı gibi yeni istihdam oluşturmaya etki eden **itici faktörler**,
- Kanun, devir sözleşmeleri ve diğer kamusal düzenlemeler gibi istihdamın azalmasını **önleyici faktörler**.

Yeni istihdam oluşturmaya etki eden itici faktörler şunlar olmuştur:

- Özelleştirme sonrası artan abone (tüketici) sayısı,
- EPDK tarafından onaylanan ve özelleştirilen dağıtım şirketleri tarafından da yapılması zorunlu olan iletim hattı yatırımları, trafo kurulumları ve diğer yatırımlar; yani artan kapasite oranı,
- Elektrik dağıtım şirketlerine giren enerji miktarının artması (artan talep miktarı),
- EPDK tarafından belirlenen ve dağıtım şirketleri tarafından tutturulması yaptırımlara bağlanan “hedef kayıp ve kaçak oranlarının” etkileri.

Bahse konu bu hususların tamamı yeni işgücünü zorunlu kılmış ve bu suretle istihdam artışı gerçekleştirilmiştir.

Özelleştirilen EDAŞ'larda istihdamın azalmasını önleyici faktörleri ise aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür:

- Özelleştirilen şirketlerin alıcı firmalara devir sözleşmelerinde; şirketlerde kapsam içi statüde çalışan personelin tamamının, özelleştirme sonrasında şirket bünyelerinde kalarak bütün hakları ile çalışmaya devam etmelerinin düzenlenmiş olması, dolayısıyla kapsam dışı personel gibi kamu kurum ve kuruluşlarına nakil imkanı olmayan personele özelleştirme sonrası istihdam garantisi sağlanması,
- 4046 sayılı Kanunun 22. maddesi gereğince; özelleştirme kapsam ve programına alınan, özelleştirme uygulaması gerçekleştirilen, özelleştirme kapsam ve programında iken kapatılan veya tasfiye edilen şirketlerde çalışan 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'na tabi personel ile kapsam dışı personel de dahil olmak üzere sözleşmeli personelin; Özelleştirme İdaresi

Başkanlığının bildirimi ve Devlet Personel Başkanlığı aracılığıyla diğer kamu kurum ve kuruluşlarına nakledilebilme düzenlemesinin varlığı,

- 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 4/B maddesine 2018 yılında yapılan ilave ile; "Özelleştirme uygulamaları sebebiyle iş akitleri kamu veya özel sektör işverenince feshedilen ve 24/11/1994 tarihli ve 4046 sayılı Özelleştirme Uygulamaları Hakkında Kanun kapsamında diğer kamu kurum ve kuruluşlarına nakil hakkı bulunmayan personel de bu fıkra kapsamında yaşlılık veya malullük aylığı almaya hak kazanıncaya kadar istihdam edilebilir." düzenlemesinin yapılmış olması (Bu düzenleme ile kapsamdaki personele, 4/B kapsamında kamu kurum ve kuruluşlarında işe alınmalarına imkan sağlanmıştır)

Yukarıdaki faktörler, özelleştirme sonrası yeni istihdam oluşturmaktan ziyade, özelleştirme nedeniyle olabilecek istihdam kayıplarını önlemeye yöneliktir. Elde edilen veriler, siyasi tarafın özelleştirmeler nedeniyle olabilecek istihdam kaybını önleyici gerekli düzenlemeleri yaptığını göstermektedir.

Şirketlerin net kar/net zarar beyanlarında meydana gelen değişimleri

2009-2013 arası yıllarda özelleştirmesi yapılan 18 adet elektrik dağıtım şirketinin gelir tablolarıyla ilgili yapılan inceleme ve analizler sonucunda;

- Özelleştirme öncesi 18 şirketten 11 adedi net kar, kalan 7 adedi ise net zarar açıklamıştır.
- Özelleştirme sonrası verilerin en son elde edildiği tarihlerde bahse konu şirketlerin tamamı net kar açıklamıştır.
- Bu durumda, özelleştirme sonrası dönemde zarar eden elektrik dağıtım şirketinin olmadığı ve kar eden şirketlerin sayısının yükseldiği tespit edilmiştir.

İncelemesi yapılan EDAŞ'lardan;

- Akdeniz EDAŞ, Aras EDAŞ, Boğaziçi EDAŞ, Çoruh EDAŞ, Fırat EDAŞ, Gediz EDAŞ, İstanbul Anadolu Yakası EDAŞ, Osmangazi EDAŞ, Toroslar EDAŞ, Trakya EDAŞ ve Yeşilırmak EDAŞ hem özelleştirme öncesinde hem de özelleştirme sonrasında net kar beyan etmişlerdir.
- Kalan şirketler özelleştirme öncesinde net zarar, özelleştirme sonrasında ise net kar açıklamışlardır.

Bu verilere göre;

- 11 adet dağıtım şirketi hem özelleştirme öncesinde hem de özelleştirme sonrasında net kar beyan ederek hem özelleştirme öncesinde hem de özelleştirme sonrasında yüksek performans göstermişlerdir.
- Bu şirketlerden 7 adedi özelleştirme öncesinde net zarar, özelleştirme sonrasında ise net kar beyan ederek; özelleştirme öncesi düşük, özelleştirme sonrası iyi performans göstermişlerdir.

KAYNAKÇA

- AKALIN, G., *KİT'ler ve Özelleştirilmeleri*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1998.
- AKKOYUNLU, P. F., *Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve Özelleştirme*, Beta Yayınları, İstanbul, 2011.
- AKTAN, C. C., *Kamu Ekonomisinden Piyasa ekonomisine: Özelleştirme*, Takav Matbaası, Ankara, 1993.
- ALMA H., *Özelleştirilen Elektrik Dağıtım ve Perakende Satış Şirketlerinin Şirket Değerleme Yaklaşımıyla İncelenmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, 2015, <http://openaccess.hacettepe.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11655/2413/a7631485-611a-4df2-b298-7cc3dc9346a2.pdf?sequence=1>, Erişim Tarihi: 26.03.2020.
- ARAS Elektrik Dağıtım AŞ, *Aras EDAŞ Yıllık Faaliyet Raporları*, <https://www.arasedas.com/activityReport> , Erişim Tarihi: Eylül 2020.
- AYEDAŞ Elektrik Dağıtım AŞ, *AYEDAŞ 2017 Yılı Faaliyet Raporu*, <https://www.ayedas.com.tr/Faaliyet%20Raporlar/ayeda%C5%9F%202017%20faaliyet%20raporu.pdf>: Erişim Tarihi: Eylül 2020.
- AYEDAŞ Elektrik Dağıtım AŞ, *AYEDAŞ 2019 Yılı Faaliyet Raporu*, <https://www.ayedas.com.tr/Faaliyet%20Raporlar/ayedas+2019+faaliyet+raporu.pdf>, Erişim Tarihi: Eylül 2020.
- AYEDAŞ Elektrik Dağıtım AŞ, *AYEDAŞ Faaliyet Raporları*, <https://www.ayedas.com.tr/Pages/Bilgilendirme/YasalBildirimler/Faaliyet-Raporlari.aspx>, Erişim Tarihi: Eylül 2020.
- BARIŞ, G., (t.y.), “Franchising Sistemi ve Sözleşmesi”, *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/830241>, Erişim Tarihi: 11.06.2020.
- BAŞKENT Elektrik Dağıtım AŞ, *Başkent EDAŞ Yıllık Faaliyet Raporları*, <https://www.baskentedas.com.tr/Pages/Bilgilendirme/YasalBildirimler/Faaliyet-Raporlari.aspx>, Erişim Tarihi: Eylül 2020.

- BAYTAN, İ., *Özelleştirme: Hukuki Yapı, Uygulamalar, Sorunlar, Öneriler*, Ankara, 1999.
- BOZ, S. S., “Kamu Özel İşbirliği (PPP) Modeli”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 4 Sayı:2 Yıl 2013, ss. 277-232, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/208295>, Erişim Tarihi: 22.09.2020.
- BÖLÜK, G., *Türkiye Elektrik Piyasasında Gelişmeler: Reform, Performans ve Talep Analizi*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tez No: 280556, 2010, https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=VLOotXximbd8Oj7sS3mN_g&no=PnX45vlej9Nh-AsG5wVYIQ, Erişim Tarihi, 12.09.2020.
- CEVİZOĞLU, H., *Özelleştirme*, 3. baskı, Beyaz Yayınları, İstanbul, 1998.
- Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, <https://www.sbb.gov.tr/temel-ekonomik-gostergeler/#1542268521132-a9825b93-fa4c>, Erişim Tarihi: 17.05.2020.
- ÇELEBİ, A.K., MIYNAT, M., CURA, S., *Teoride ve Uygulamada Kit’ler ve Özelleştirme*, 2. Baskı, Emek Matbaacılık ve Yayıncılık, Manisa, 2018.
- ÇETİNKAYA, Ş., AKKAŞ, E., “Türkiye’de Özelleştirme Sürecinin Kamu İstihdamı Üzerindeki Etkileri”, *The International New Issues in Social Sciences*, Number: 2, Winter 2016, pp: 67-90, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tinisos/issue/52896/699296>, Erişim Tarihi: 19.05.2020.
- ÇETİNTAŞ H., BİCİL İ. M., “Elektrik Piyasalarında Yeniden Yapılanma ve Türkiye Elektrik Piyasasında Yapısal Dönüşüm”, *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2(2), 2015, ss. 1-15, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/202167>, Erişim Tarihi: 26.06.2020.
- ÇORUH Elektrik Dağıtım AŞ, *Çoruh EDAŞ Faaliyet Raporları* <https://www.coruhedas.com.tr/BilgiDanisma/FaaliyetRaporlari>, Erişim Tarihi: Eylül 2020.

DELİCE G., YAVILIOĞLU C., “Özelleştirme: Kavramsal ve Teorik Çerçeve”, *Dünyada ve Türkiye’de Özelleştirme Uygulamaları: Teorik ve Tarihsel Bir Perspektif*, T.C. Başbakanlık Özelleştirme İdaresi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2010.

DOĞAN, M. N., **Türkiye’de Özelleştirmenin 30 Yılı**, 2016, <https://docplayer.biz.tr/17702345-Turkiye-de-ozellestirmenin.html>, Erişim Tarihi: Aralık 2019.

DOMBERGER, S., ve PIGGOTT, J., “Privatization Policies and Public Enterprise: A Survey”, in *Privatization & Economic Performance*, Edited by: Bishop Matthew, John Kay and Colin Mayer, Oxford University Press, New York, 1994.

DÜNYA BANKASI, (2015), *Türkiye Enerji Sektöründe Dönüşüm, Önemli Aşamalar ve Zorluklar*, <http://documents1.worldbank.org/curated/en/907111468189259524/pdf/ACS14951-REVISED-Box393232B-PUBLIC-EnergyveryFinalTURKISHR.pdf>, Erişim Tarihi: 12.07.2020.

DÜNYA BANKASI, (2016), *Türkiye Cumhuriyeti: Elektrik Dağıtım Şirketlerinin Hizmet Kalitesinin İyileştirilmesine Yönelik Adımlar*, <https://www.esmap.org/sites/default/files/esmap-files/ACS20668-REVISED-PUBLIC-TURKISH-TCDISKOMENprintrevtiresiz.pdf>, Erişim Tarihi: 09.07.2020.

DÜZGÜN B., “Türkiye Elektrik İletim ve Dağıtım Şebekesinin Enerji Verimliliğinin Değerlendirilmesi ve 2023 Projeksiyonları”, *Politeknik Dergisi*, 21(3), 2018, ss. 621-632, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/418254>, Erişim Tarihi: 26.07.2020.

DÜZGÜN M., *Veri Zarflama Analiziyle Elektrik Dağıtım Şirketlerinin Etkinlik ve Verimlilik Analizi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, 2011, <https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12575/30093>, Erişim Tarihi: 11.05.2020.

EĞİLMEZ, M., <http://www.mahfiegilmez.com/2020/03/cds-primi-nicin-yukseliyor.html>, Erişim Tarihi: Eylül 2020.

- ENERJİ ATLASI, <https://www.enerjiatlası.com/haber/oecd-ulkelerinin-elektrik-kayip-kacak-oranları>, Erişim Tarihi: Eylül 2020,
- ENERJİ EKONOMİSİ, <https://www.enerjiekonomisi.com/hangi-sirket-hangi-bolgenin-elektrigini-dagitiyor/7832/>, Erişim Tarihi: 22.08.2020.
- EPDK, (Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu), *Elektrik Piyasası 2018 Yılı Piyasa Gelişim Raporu*, <http://epdk.gov.tr/Detay/Icerik/3-0-0-102/yillik-rapor-elektrik-piyasasi-gelisim-raporlari>, Erişim Tarihi: 05.08.2020.
- EPDK, (Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu), Elektrik Piyasası Gelişim Raporları <http://epdk.gov.tr/Detay/Icerik/3-0-0-102/yillik-rapor-elektrik-piyasasi-gelisim-raporlari>, Erişim Tarihi: 13.05.2020.
- FALAY, N., *Özelleştirme Tartışmaları, Özelleştirme Yöntemleri ve Sorunlar*, Yayına Hazırlayan: Aykut Polatoğlu, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1994.
- FIRAT Elektrik Dağıtım AŞ, *Fırat EDAŞ Faaliyet Raporları*, <https://www.firatedas.com.tr/BilgiDanisma/FaaliyetRaporlari>, Erişim Tarihi: Eylül 2020.
- GEDİZ Elektrik Dağıtım AŞ, *Gediz EDAŞ Faaliyet Raporları*, <https://www.gdzelektrik.com.tr/tr/corporate/faaliyet-raporlari-35>, Erişim Tarihi: Eylül 2020.
- GİZ, D., *Özelleştirme ve Karşılaştırmalı Türkiye Uygulaması*, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2003.
- GÖKKAYA, H., D., *Türkiye ve Azerbaycan Örneğinde Özelleştirmeye Bakış*, Gün Yayınları, Ankara, 2007.
- GRAHAM, C., “Methods of Privatization”, in *International Handbook on Privatization*, Edited by: Parker David and David Saal, Edward Elgar Publishing, 2003.
- IEA (International Energy Agency), <https://www.iea.org/stats/index.asp>, Erişim Tarihi: 16.05.2020.
- IMF (International Monetary Fund) (<http://www.worldgovernmentbonds.com/cds-historical-data/>, Erişim tarihi: 14.07.2020);

- İBİŞ, M., “Türkiye Elektrik Piyasası ve İdari Yaptırımlar: Türkiye Elektrik Piyasasının Talep Tarafı”, *DEK Atölye*, 2019, Ankara, <https://www.worldenergy.org.tr/wp-content/uploads/2019/02/Mehmet%C4%B0bisDers3.pdf>, Erişim Tarihi: 20.05.2020.
- İNAN, Ö., “Türkiye’de Özelleştirme Uygulamaları”, *Dergipark*, 1994, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/8465>, Erişim Tarihi: 13.04.2020.
- İSO (İstanbul Sanayi Odası), <http://www.iso.org.tr/projeler/iso-turkiye-imalat-pmi/>, Erişim Tarihi: Eylül 2020.
- KAYA, G., “Kamudaki Taşeron İşçiler Üzerine Bir Alan Araştırması: Adıyaman Örneği”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Güz-2015 Cilt:14 Sayı:55, 2015, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/70678>, Erişim Tarihi: Eylül 2020.
- KESER, H., “Kamu Sektöründe Kapsam Dışı Personel İstihdamı ve Uygulama Sorunları”, <http://www.kamu-is.org.tr/pdf/OGC14.pdf>, Erişim Tarihi: Eylül 2020
- KEŞLİ, T., A., *Kamu Özel Sektör İşbirliği, PPP Projelerinin Hukuki Rejimi*, Group Hukuk Bürosu Yayınları, İstanbul, 2009.
- KOCAMAN, B., KUTLU, R., “Bitlis İlindeki Elektrik Enerjisi Dağıtım Kayıplarının İncelenmesi”, *BEÜ Fen Bilimleri Dergisi*, 5/2, 2016, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/264105>, Erişim Tarihi: Eylül 2020.
- KOÇ, E., vd., “Türkiye’de Sanayi Sektörü ve Temel Sanayi Göstergeleri – Ekonomik Güven Endeksi”, *Mühendis ve Makine Dergisi*, 2017, Cilt 58, Sayı, 688, 2017, sayfa: 17, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/810794>, Erişim Tarihi: Eylül 2020.
- KORUCU, S., *1982 Anayasasına Göre Ekonomik Düzenin Anayasal Çerçevesi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2005, <https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12575/28711>, Erişim Tarihi: 25.04.2020.

MEGGINSON, W. L.. NETTER J, M., “From State to Market: A Survey of Empirical Studies on Privatization”, *Journal of Economic Literature*, Vol. 39, No. 2, June, 2001.

ONGUN A., *Türkiye’de Elektrik Piyasası Süreci*, 2015, <https://www.tespam.org/turkiyede-elektrik-piyasasi-sureci/>, Erişim Tarihi: 17.06.2020.

OSMANGAZİ Elektrik Dağıtım AŞ, *Osmangazi EDAŞ Faaliyet Raporları*, <http://www.osmangaziedas.com.tr/faaliyet-raporu>, Erişim Tarihi: Eylül 2020.

ÖZCAN S.E. vd., “Devlet Girişimlerinin Özelleştirilmesi, Dünyada ve Türkiye’de Özelleştirme Uygulamaları”, *Seçilmiş Göstergelerle Türkiye Ekonomisi: Geçmişten Günümüze*, Editörler: Odabaşı Yavuz, Yılmaz Zeki, Academia Yayınevi, Kütahya, 2016, https://www.researchgate.net/publication/309784373_Devlet_Girisimlerinin_Ozellestirilmesi_Dunyada_ve_Turkiye'de_Ozellestirme_Uygulamalari/link/5e7ddf57458515efa0adbab3/download, Erişim tarihi: 09.07.2020.

Özelleştirme Fonu Yönetmeliği <https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=4604&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeliği&mevzuatTertip=5>, Erişim Tarihi: 10.05.2020.

ÖZELLEŞTİRME İDARESİ BAŞKANLIĞI, Özelleştirme İdaresi Başkanlığına yapılan 07.09.2020 tarihli resmi başvuru neticesinde, İdarece 08.10.2020 tarih ve 158250 sayı ile tarafımıza iletilen veriler.

ÖZELLEŞTİRME İDARESİ BAŞKANLIĞI, *Kaynak Kullanım Tablosu*, (t.y.), <https://www.oib.gov.tr/kaynak-kullanım-tablosu>, Erişim Tarihi: 15.08.2020).

ÖZELLEŞTİRME İDARESİ BAŞKANLIĞI, *Türkiye’de Özelleştirme*, (t.y.), <https://www.oib.gov.tr/turkiyede-ozellestirme>, Erişim Tarihi: 14.07.2020.

ÖZSOY, O., DELİCE, G., YAVİLIOĞLU, C., “Özelleştirmenin Etkileri”, *Dünyada ve Türkiye’de Özelleştirme Uygulamaları: Teorik ve Tarihsel Bir Perspektif*, T.C. Başbakanlık Özelleştirme İdaresi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2010.

ÖZŞAHİN, Ş., *Türkiye Ekonomisinde Finansal Liberalizasyon ve Ekonomik Büyüme Etkileşimi Üzerine Ekonometrik Bir Analiz*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı,

Konya, 2011,
<http://acikerisimarsiv.selcuk.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/1915/292903.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, Erişim Tarihi: 28,10.2020.

ÖZTÜRK, P., *Ortak Girişim (Joint Venture) ve Uygulanacak Hukuk*, Beta Yayınları, İstanbul, 2001.

PACK J. R., “The Opportunities and Constraints of Privatization”, in *Privatization and Its Alternatives*, Edited by Gormley, William T., The University of Wisconsin Press, London, 1991.

ROBINSON C., “Privatization: Analysing the Benefits”, in *International Handbook on Privatization*, Edited by: Parker David and David Saal, Edward Elgar Publishing, 2003.

SAATÇI, M. ve DUMRUL Y., “Elektrik Tüketimi ve Ekonomik Büyüme İlişisinin Dinamik Bir Analizi: Türkiye Örneği”, *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt/Vol. XXXII, Sayı/No. 2, 2013, pp. 1-24,

SARISU, A. ve KEşLİ T. A., *Türkiye’de Özelleştirme ve Yargısal Sorunlar*, Group Hukuk Bürosu Yayınları, İstanbul, 2009.

SAVAS, E.S., *Daha İyi Devlet Yönetiminin Anahtarı: Özelleştirme*, Çeviren: Ergün Yener, Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları No: 517, Ankara, 2003.

SEVEN, B., *Legal Aspects of Privatisation: A Comparative Study of European Implementations*, Dissertation.com, USA, 2001.

SEVİL, G., *Borsada Satış Yoluyla Özelleştirme*, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Yayınları No:927, Eskişehir, 1996.

şENGÖNÜL, A., KOşAROğLU, ř. M., “Elektrik Tüketimi ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişi: BRICS Ülkeleri İçin Bir Uygulama”, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 19, Sayı 2, 2018, ss. 431-447.

TANDIRCIOğLU H., “Geçiş Ekonomilerinde Özelleştirme”, *Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 4, Sayı 3, 2002,
<https://acikerisim.deu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12397/5452/4.3%2520tandircioglu.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, Erişim Tarihi: 17.06.2020.

TEDAŞ (Türkiye Elektrik Dağıtım AŞ), **2019 Faaliyet Raporu**,
<https://www.tedas.gov.tr/sx.web.docs/tedas/docs/faaliyetrapor//2019 FR v1 7.pdf>, Erişim Ekim 2020.

TEKİN, A. G., “Kamu-Özel İşbirlikleri/Ortaklıkları (PPP) & Türkiye Deneyimi”,
Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, 2008,
<http://www.angelfire.com/ok4/aligunertekin/PPPveTürkiyeDeneyimi1.pdf>,
Erişim Tarihi: 21.07.2020.

TOROSLAR Elektrik Dağıtım AŞ, **Toroslar EDAŞ 2018 Yılı Faaliyet Raporu**,
<https://www.toroslaredas.com.tr/Faaliyet%20Raporlar/TOROSLAR%20EDA%20C5%9E%202018%20YILI%20FAAL%20C4%B0YET%20RAPORU.pdf>,
Erişim Tarihi: Eylül 2020.

TOROSLAR Elektrik Dağıtım AŞ, **Toroslar EDAŞ 2019 Yılı Faaliyet Raporu**,
<https://www.toroslaredas.com.tr/Faaliyet%20Raporlar/toroslar+2019+faaliyet+raporu.pdf>, Erişim Tarihi: Eylül 2020.

TOROSLAR Elektrik Dağıtım AŞ, **Toroslar EDAŞ Faaliyet Raporları**,
<https://www.toroslaredas.com.tr/Pages/Bilgilendirme/YasalBildirimler/Faaliyet-Raporlari.aspx>, Erişim Tarihi: Eylül 2020.

TRAKYA Elektrik Dağıtım AŞ, **Trakya Elektrik Dağıtım AŞ 2016 Yılı Faaliyet Raporu**,
https://tredas.com.tr/upload/files/Anasayfa/Hakk%C3%ACm%C3%ACzda/Bilgi_Toplumu_Hizmetleri/Belgeler/2016_Faaliyet_Raporu.pdf, Erişim Tarihi: Eylül 2020.

TURGUT M., “Türkiye’de Elektrik Endüstrisinde Deregülasyon Süreci ve Elektrik Borsasından Sürdürülebilir Beklentiler”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Ekim 2015, ss. 99-112, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/427747>,
Erişim Tarihi: 09.07.2020)

TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu), <https://data.tuik.gov.tr/tr/main-category-sub-categories-sub-components2/>, Erişim Tarihi: 16.05.2020.

TÜMER, E. Ö., **Türkiye’de Özelleştirmenin Ücret ve İstihdam Üzerindeki Etkisi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Ankara,

2004, <https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12575/27843>, Erişim Tarihi: 17.06.2020.

TEDAŞ (Türkiye Elektrik Dağıtım AŞ), Türkiye Elektrik Dağıtım AŞ'ye yapılan 23.10.2020 tarihli resmi başvuru neticesinde 28.10.2020 tarih ve 900 sayı ile tarafımıza iletilen veriler.

UÇUKOĞLU, N., “Neo-Liberal Politikalar, Özelleştirme ve Sanayiye Etkileri”, (t.y.), https://www.metalurji.org.tr/dergi/dergi136/d136_5973.pdf, Erişim Tarihi: 14.05.2020.

UZUN, A.M., “Deregülasyon ve Ekonomik Etkileri: ABD ve Türkiye Havayolu Taşımacılığı Deneyimi Üzerine Bir İnceleme”, *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, KAÜİİBFD Cilt, 10, Sayı 19, 2019, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/749552>, Erişim Tarihi: 28.10.2020.

ÜNAL, F. F., *Özelleştirmenin Kamu İktisadi Teşebbüslerinde Verimlilik Üzerine Etkisi*, Ankara: Nobel Yayınları, 2000.

ÜNSAL, M., E., *Özelleştirme*, Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi, Ankara, 2007.

VANGÖLÜ Elektrik Dağıtım AŞ, *Vangölü Elektrik Dağıtım Şirketi 2015 Yılı Faaliyet Raporu*, <https://docplayer.biz.tr/18607169-Vangolu-elektrik-dagitim-anonim-sirketi.html>, Erişim Tarihi: Eylül 2020.

VURAL, T., “Özelleştirme Kavramının Yerel Yönetimler Açısından Değerlendirilmesi”, *Maliye Araştırmaları Dergisi*, Yıl:1, Cilt:1, Sayı:1, ss. 17-28, <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1437521281.PDF>, Erişim Tarihi: 16.07.2020.

WEBB, R., PULLE B., “Public Private Partnerships: An Introduction”, Information and Research Services”, Research Paper, No. 1, 2002–03, Economics, Commerce and Industrial Relations Group, 24 September.

YAVİLIOĞLU, C., “Demir Çelik Sektöründe Yapılan Özelleştirme Uygulamaları”, *Dünyada ve Türkiye’de Özelleştirme Uygulamaları: Teorik ve Tarihsel Bir Perspektif*, T.C. Başbakanlık Özelleştirme İdaresi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2010.

- YAVİLIOĞLU, C., “Madencilik Sektöründe Yapılan Özelleştirme Uygulamaları”, *Dünyada ve Türkiye’de Özelleştirme Uygulamaları: Teorik ve Tarihsel Bir Perspektif*, T.C. Başbakanlık Özelleştirme İdaresi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2010.
- YAVİLIOĞLU, C., “Ayrıntılı Analizi Yapılan Şirketler ve Elde Edilen Faaliyet Sonuçları”, *Dünyada ve Türkiye’de Özelleştirme Uygulamaları: Teorik ve Tarihsel Bir Perspektif*, T.C. Başbakanlık Özelleştirme İdaresi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2010.
- YAVİLIOĞLU, C., DELİCE, G., “Türkiye’de Özelleştirme Uygulamaları: Süreç Analizi”, *Dünyada ve Türkiye’de Özelleştirme Uygulamaları: Teorik ve Tarihsel Bir Perspektif*, T.C. Başbakanlık Özelleştirme İdaresi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2010.
- YEŞİLİRMAK Elektrik Dağıtım AŞ, *Yeşilirmak Elektrik Dağıtım AŞ Faaliyet Raporları*, <https://www.yesilirmakedas.com/faaliyet-raporlarimiz/>, Erişim Tarihi: Eylül 2020.
- 17.03.2004 Tarih ve 2004/3 Sayılı YPK Kararı “Elektrik Enerjisi Sektörü Reformu ve Özelleştirme Stratejisi Belgesi, <http://mevzuat.dpt.gov.tr/ypk/2004/03.pdf> 2, Erişim Tarihi: 20.01.2017.
- 24.11.94 Tarih ve 4046 Sayılı Özelleştirme Uygulamaları Hakkında Kanun, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4046.pdf>, Erişim Tarihi: 27.06.2020.
- 4 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/19.5.4.pdf>, Erişim Tarihi: 18.06.2020.
- 4628 Sayılı Enerji Piyasası Düzenleme Kurumunun Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun
- 4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu